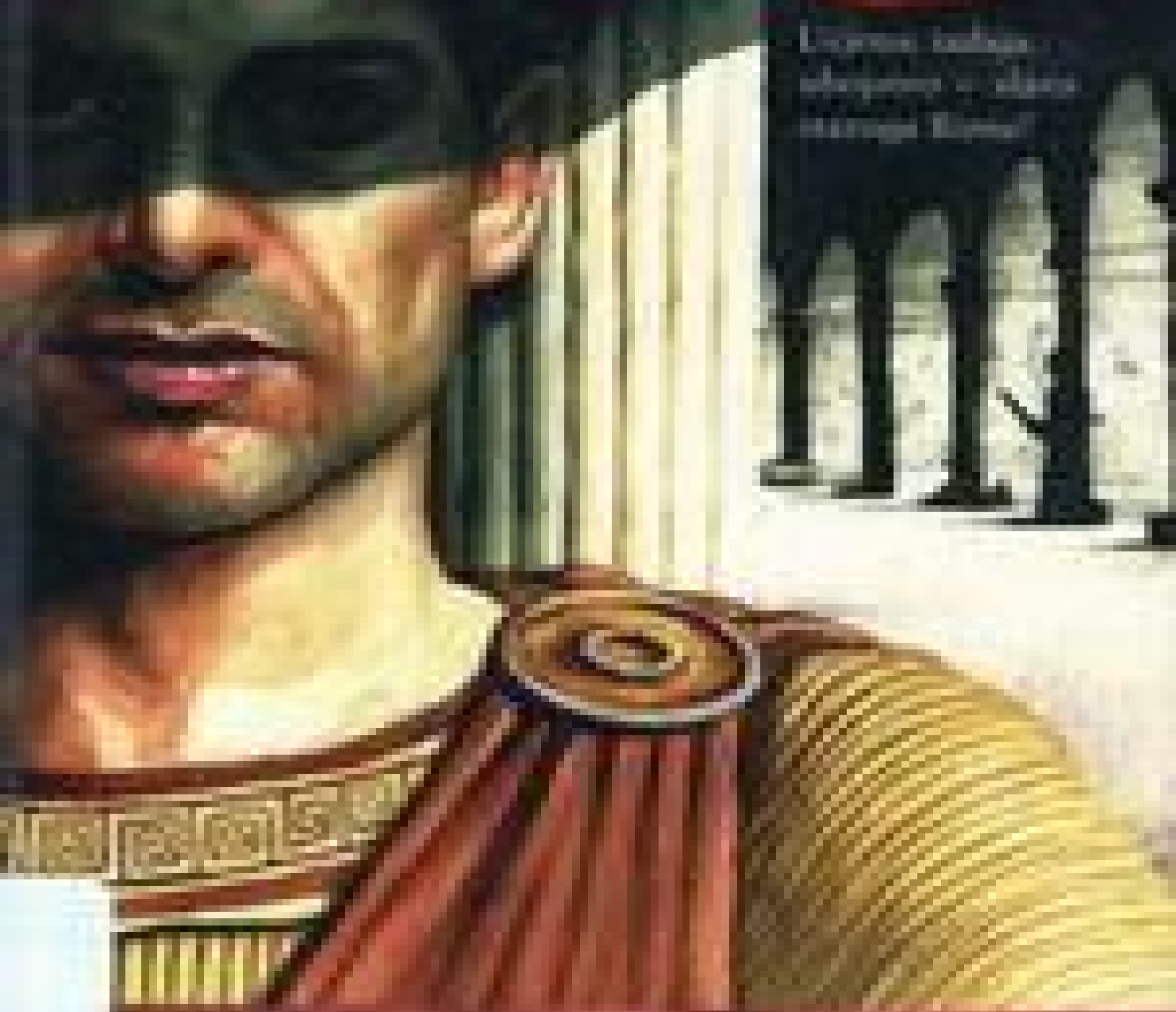

KRALJEV GAMBIT

SPORTER

London, England
New York, New York
Sydney, Australia

JOHN MADDOX ROBERTS

Kraljev gambit

[vuki 0,22]

John Maddox Roberts

SPQR I. - Kraljev gambit

Naslov izvornika: **SPQR: King Gambit**

Prevela s engleskog **Ivana Maslač**

ISBN: **978-953-266-018-0**

1.

Primio sam u svojem atriju zapovjednika lokalnih vigila, kao što to činim svakog jutra otkako sam izabran u povjerenstvo dvadesetšestorice. Po prirodi nisam ranoranilac i nijedna službena obveza nije mi morskija od te. Još je bilo mračno i čak ni moji malobrojni klijenti nisu još počeli pristizati. Pospani pripadnici vigilske jedinice sjedili su na klupi uza zid atrija spustivši do nogu svoja kožnata vjedra, a moj postariji vratar posluživao ih je peharima razrijeđenoga kiselog vina koje je bilo vruće i pušilo se.

"Tijekom noći nije bilo požara, povjereniče", izvijestio me zapovjednik. "Barem ne u našoj oblasti." "Hvala bogovima", rekoh. "A drugdje?"

"Bio je jedan veliki u blizini cirka. Dobro smo ga vidjeli s vrha Viminala. Možda još uvijek gori." "Iz kojeg smjera puše vjetar?" upitao sam uznemireno. Ako je planulo jedno od onih skladišta ulja između cirka i rijeke, vatra bi se do podneva mogla proširiti po cijelome gradu. "Sa sjevera."

Odahnuo sam s olakšanjem i zavjetovao se Jupiteru da ću mu žrtvovati kozu ako učini da danas nastavi puhati borej. "Ima li još što?"

"Dva kućevlasnika prijavila su provale", vigil je zatomio zijevanje, "i pronašli smo jedan leš u uličici između sirijske ljekarne i Publijeve vinarnice."

"Je li čovjek ubijen?" upitah.

"Zadavljen. Tetivom luka, čini se. Izvukli smo Publija iz kreveta i rekao nam je da se tip zvao Marko Ager te da je zadnja dva mjeseca stanovao u unajmljenoj sobi iznad njegove vinarnice." "Slobodni građanin ili oslobođenik?" upitao sam.

"Zacijelo je oslobođenik, jer dvojica mojih ljudi kažu da su ga prepoznali kao tračkoga gladijatora koji se nekada borio pod imenom Sinistro. Ali ne bori se već dvije godine. Možda je uštedio dovoljno novca da otkupi slobodu."

"Onda to nije velik gubitak. Je li pripadao Makronovoj bandi ili kojoj drugoj?" "Koliko ja znam, nijednoj", reče vigil sliježući ramenima.

"To samo znači da me čeka više posla. Prvo moram pregledati popis korisnika pomoći da utvrdim je li imao prebivalište u ovoj

oblasti, a zatim ću pokušati pronaći njegovog bivšeg vlasnika. Možda se bude htio pobrinuti za tijelo." Ja inače ne odobravam oslobađanje gladijatora. Malo je vjerojatno da će čovjek koji se nekoliko godina profesionalno bavio ubijanjem tek tako preuzeti ulogu odgovornog građanina. Takvi obično spiskaju svoju ušteđevinu u prvih nekoliko mjeseci slobode, upišu se na listu korisnika pomoći u žitu, a zatim se priključe nekoj bandi ili se zaposle kod nekog političara kao njegovi razbijači.

Ipak, bio sam zahvalan što je preda mnom samo jedna istraga ubojstva. Kad bande provedu noć u akciji, nije neobično da u sporednim uličicama Subure pronađemo tuce pa i više leševa. Upravo smo proslavili plebejske igre, a grad je nakon velikih svečanosti obično tih. Barem dva ili tri dana. Morate znati, tko god vi bili, da je gospodar polovice svijeta, Rim, u ono vrijeme bio divlje mjesto, poput pigmejskoga sela na Nilu. Rimski vojnici čuvali su mir u stotinama gradova širom obala našega mora, ali rimske ulice nije obilazio ni jedan jedini vojnik. Branila je tradicija. Umjesto vojnika grad su nadzirale ulične bande od kojih je svaka uživala zaštitu neke moćne porodice ili političara za kojeg je obavljala poslove podložne kaznenom progonu.

Otpratio sam vigile na dugo očekivani počinak, a zatim žurno primio svoje klijente. To je, jasno vam je, bilo na samom početku moje karijere pa su moji klijenti bili malobrojni: nekoliko obiteljskih oslobođenika, otpušteni vojnik iz legije u kojoj sam kratko vrijeme služio i kućevlasnik iz jedne seoske plebejske porodice koja je tradicionalno bila pod zaštitom Cecilija. Nisam trebao ni njih, ali moj je otac tvrdio da čovjek koji započinje karijeru u javnom životu mora imati nekoliko klijenata koji će ga ujutro pratiti u stopu, kako bi se doimao dostojanstvenije. Pozdravili su me kao svojeg patrona i upitali me hoće li mi tog dana biti potrebne njihove usluge. Proći će još nekoliko godina prije nego što će mi uistinu trebati svita klijenata, ali takav je bio običaj. Maj vratar donio im je male darove u hrani, koje su zamotali u ubruse, pa smo svi zajedno pošli u pohode mojem patronu. To je bio moj otac, Decije Cecilije Metel Stariji, nositelj dičnog i starog imena, ali poznatiji svekolikom pučanstvu kao Rasječeni nos jer je na Raudijskim poljima, služeći podgeneralom Marijem, zadobio udarac posred lica cimbarskim mačem. Vječito je

pripovijedao o tom ratnom pohodu i sebi pripisivao dobar dio zasluge za tu veliku pobjedu. Katkada, nakon nekoliko pehara vina, otac bi priznao da je i Marije donekle pridonio uspjehu. Otac, koji je bio zadrti stari Rimljanin, držao je svojeg vratara privezana lancem za stup ulaznih vrata, iako se vidjelo da je karika pričvršćena za okov na njegovoj nozi samo kuka, koju je momak mogao otkvačiti kada god poželi.

"Decije Cecilije Metel Mladi", najavio sam, "sa svojim klijentima dolazi iskazati poštovanje svojem patronu."

Rob nas je pustio u atrij, u kojem su se već tiskali ostali očevi klijenti, a imao ih je svu silu. Otac je te godine bio gradski pretor, dakle vrlo visoki činovnik. Za dvije godine kandidirat će se za konzula, a čovjeku koji mora držati bezbrojne duge govorancije potreban je popriličan zbor klicača. Mnogi od ljudi nazočnih tog jutra trajno su oštetili svoje glasnice kličući nakon svake tvrdnje i svake domišljate doskočice koju je otac izrekao na sudu tijekom svoje odvjetničke karijere. Bio je dan za suđenje pa su ondje bili i očevi liktori, koji su se naslanjali na svoje sjekire sa svežnjevima pruća. Barem će ove godine otac više predsjedavati nego govoriti, što će donijeti olakšanje ušima i grlima svih prisutnih.

Prostorijom se razlijegao žamor o uobičajenim gradskim temama: niži staleži čavrljali su o trkama i mačevaocima, dok su oni visoka roda bili zaokupljeni politikom, vanjskim poslovima i podvizima naših nadobudnih i prgavih generala. Svi su razmjenjivali vijesti o najnovijim znamenjima i odgonetali što bi ona mogla značiti za uspjehe vozača zaprega, gladijatora, političara i vojskovođa. Mnogo se govorilo o požaru u blizini cirka. Svi Rimljani žive u smrtnom strahu od požara.

Napokon se pojavio veliki čovjek. Njegova toga bila je bijela poput kandidatske, samo što je na sebi imala široku grimiznu prugu. Za razliku od mnogih suvremenih političara, otac se nije kretao u pratnji tjelesnog čuvara iz polusvijeta, kakav je bio i pokojni Marko Ager. Otac je govorio da senator umanjuje svoje dostojanstvo hodajući gradom kao da se boji svojih sugrađana. S druge strane, on nije imao političkih ni osobnih neprijatelja, tako da mu nije prijetila nikakva stvarna opasnost. Nakon što je pozdravio nekoliko svojih

istaknutijih klijenata, dao mi je znak da mu pridem. Kad smo izmijenili pozdrave, potapšao me po ramenu.

"Decije, sine, čujem laskava mišljenja o tvom radu u povjerenstvu dvadesetšestorice." Stari je bio veoma razočaran mojim pomanjkanjem sklonosti i interesa za vojničku karijeru. Odslužio sam najkraći mogući rok kako bih stekao uvjete za vršenje javne službe te iskoristio lakšu ranu kao izliku da se vratim u Rim i tu ostanem. Ali sada kad sam započeo svoju građansku karijeru, otac je ponovo bio voljan priznati da nešto vrijedim.

"Trudim se vršiti svoju dužnost. I otkrio sam da imam dara za njuškanje." "Hm, da", otac je odmahnuo rukom kao da odbacuje moju primjedbu. "Za takve stvari služe podređeni, znaš? Ti bi se doista trebao ograničiti na zadatke koji su primjereni tvom položaju: privoditi one koji su opasni za društvo i senatu podnositi izvješća o svojim istragama." "Ponekad moram ispitati imućnike ili ljude visoka roda, oče", objasnio sam. "Često se osvjedočim da takve osobe mogu razgovarati s nobilom onako kako ne bi razgovarale ni s običnim državnim oslobođenikom."

"Ne pokušavaj me zavarati, mladiću", reče otac strogo. "Ti u tome uživaš. Nikada nisi nadržastao svoju sklonost prema nedostojnim ljudima i sumnjivim poslovima." Slegnuo sam ramenima u znak slaganja.

Možda bih ovdje trebao nešto objasniti. U ovo moderno doba kada nestaju društvene razlike, moguće je da se izgubio smisao ovog razgovora. Mi, Ceciliji Meteli, stara smo i nevjerojatno brojna porodica visoka ugleda, ali naš predak stigao je u Rim malčice prekasno da bi stekao status patricija. Mi pripadamo plebejskim nobilima, što je, ako mene pitate, najpoželjniji status: omogućuje vršenje najviše javne službe, ali ne nameće ceremonijalna ograničenja koja moraju trpjeti patriciji. Za našu karijeru to je u praksi značilo jedino nemogućnost stupanja u neke svećeničke zborove, čime smo samo bili na dobitku. Svećeničke su dužnosti prokletstvo javnog života i ja nikada nisam vršio svećeničku službu koje se nisam gnušao.

Otac je stojeće uzeo doručak s poslužavnika koji je držao rob. Doručak se sastojao od nekoliko korica kruha posutih solju, koje je zalio peharom vode. Taj običaj nesumnjivo svjedoči o nepokolebljivoj

starorimskoj kreposti, ali uskraćuje osnažujuću hranu potrebnu čovjeku koji će cijeli dan provesti obavljajući poslove u senatu. Ja sam običavao uzeti daleko obilniji obrok u krevetu. Otac me uvijek uvjeravao da je to barbarska navika koja priliči jedino Grcima i istočnjacima, tako da sam možda nesvjesno odigrao određenu ulogu u propasti Republike. Kako bilo da bilo, ja još uvijek doručkujem u krevetu.

Na svu sreću, budući da je bio dan za suđenje, nismo morali svi zajedno ići s ocem u pohode njegovu patronu, odvjetniku, velikom govorniku i nenadmašivu nitkovu, Kvintu Hortenziju Hortalu. Umjesto toga samo smo ga, slijedeći njegove liktore, dopratili do bazilike i pobrinuli se da njegov ulazak bude primjereno svečan i dostojanstven prije nego što započne burni dnevni rasprava. Čim se zavalio u svoj kurulski stolac, ja sam izašao nazad na Forum, gdje sam se običavao sastajati i pozdravljati s ljudima prije nego što bih se posvetio svojim dnevnim poslovima. To je katkad znalo potrajati. Kao niži državni službenik, nisam bio osoba od velike važnosti, ali otac mi je bio pretor i imao je dobre izgleda da jednoga dana postane konzul, pa sam bio dosta tražen.

Najviše od svega u velikom i raznolikom gradu Rimu volim Forum. Od djetinjstva sam gotovo svakog dana provodio ondje određeni dio vremena. Za svojih rijetkih i neželjenih izbjivanja iz grada upravo sam za Forumom najviše čeznuo. U vrijeme o kojem ovdje pišem Forum je bio gomila čudesno razbacanih hramova, od kojih su neki još bili drveni, štandova, gatalačkih daščara, govorničkih podija, spomenika minulim ratovima, golubinjaka sa žrtvenim pticama — bio je glavno okupljalište na kojem su se zadržavali, dokoličili i čavrljali stanovnici središta svijeta. Naravno, danas je to mramorna torta podignuta u slavu jedne jedine porodice, a ne staro plemensko zborište i tržnica koju sam volio. Ipak, sa zadovoljstvom vas izvješćujem da golubovi ukrašavaju nove spomenike jednako kao što su ukrašavali i stare.

Sjetivši se svoga jutrošnjeg zavjeta, krenuo sam prema Jupiterovu hramu na Kapitoliju. Požar je navodno bio pod nadzorom pa sam smanjio žrtvu na grlicu. Moja primanja bila su skromna, a moja služba nije spadala u one u kojima čovjeka zasipaju mitom pa sam bio prisiljen paziti na troškove.

Prebacio sam preko glave rub toge i ušao u mračnu zadimljenu unutrašnjost prastare zgrade. Stojeći u tom hramu gotovo sam mogao povjerovati da me okružuju stari Ceciliji koji su živjeli u selu Roma, u drvenim kolibama slamnatih krovova rasutim po ovim brežuljcima; da me okružuju preci koji su u ovom svetištu vršili svoje obrede. Naravno, govorim o hramu kakav je bio prije nedavne obnove kojom su ga pretvorili u drugorazrednu kopiju grčkog Zeusova hrama. Dao sam svoju grlicu svećeniku na dužnosti i ptica je propisno ubijena, što je, pretpostavljam, zadovoljilo Jupitera. Dok je trajao taj kratki obred, opazio sam kako pokraj mene stoji neki čovjek. Preko glave je bio prebacio togu pa sam mogao razabrati samo da je posrijedi mladi muškarac, možda približno mojih godina. Njegova toga bila je visoke kakvoće, a na sandalama je u visini gležnjeva imao pričvršćen mali patricijski polumjesec od bjelokosti. Dok sam izlazio iz hrama, čovjek me žurno slijedio kao da želi sa mnom razgovarati. Vani na širokom portiku, s kojeg je pucao najljepši vidik u gradu, otkrili smo glave. Činio mi se poznatim, ali sjećanje mi je proradilo tek kada sam ugledao njegovu prorijeđenu kesu iznad još ivije mladolika lica.

"Pozdravljam te, Decije iz roda slavnih Cecilija" rekao je lagrivši me i udijelivši mi poljubac koji moraju otrpjeti svi Rimljani koji sudjeluju u javnom životu. Imao sam dojam da je ta inače rutinska gesta učinjena s više topline nego što je bilo nužno. "I ja tebe pozdravljam, Gaju Julije Cezare." Čak i kroz koprenu koja nas razdvaja nazirem vaš smiješak. Ali najrazvikanije ime rimske povijesti tada nije bilo slavno. Mladi je Cezar u ono vrijeme bio poznat jedino po svojim zapanjujuće brojnim i raznovrsnim raskalašenostima, kao i po svojim pozamašnim dugovima. Ipak, na sveopće iznenađenje, iznenada je pokazao građansku svijest i kandidirao se za kvestorsku službu kao borac za prava pučana.

Mnoge su začudili njegovi novi demokratski ideali, jer je stari rod Julija, iako već dugi niz naraštaja nije iznjedrio nijednoga glasovita muža, uvijek pripadao aristokratskoj stranci. Mladi je Gaj pristavši uz popularne raskinuo s porodičnom tradicijom. Istina, tetak mu je bio Marije, isti onaj general pod čijim je zapovjedništvom služio moj otac kad je zaradio svoj nadimak. Taj krvoločni starac terorizirao je Rim u posljednjim godinama svojega konzulovanja i kao voda populara, ali

i dalje je imao mnogo poštovatelja u Rimu i širom Italije. Također sam se prisjetio da je Cezar oženjen Cininom kćeri, a Cina je bio Marijev drug u konzulatu. Da, mladi Gaj Julije Cezar nedvojbeno je čovjek koji bi mogao daleko dogurati.

"Smijem li pitati za zdravlje tvog cijenjenog oca?" zanimao se.

"Zdrav je ko Tračanin", odvratio sam. "Danas je na sudu. Kad smo se rastali, bazilika je bila prepuna senatora koji podnose tužbe za povrat imovine konfiscirane za Sule." "Proći će godine dok se te stvari ne riješe", reče Cezar oporo. U vrijeme Suline diktature, dok je Cezar još bio vrlo mlad, Sula mu je naredio da se razvede od Cinine kćeri Kornelije. U iznimnu trenutku čestitosti Cezar je to odbio učiniti pa je bio prisiljen napustiti Italiju i ostati u inozemstvu sve do Suline smrti. Taj čin prkosa donio mu je kratkotrajnu slavu, ali ona su vremena u Rimu bila burna pa ga je većina preživjelih gotovo zaboravila.

Kad smo se spustili s Kapitolija, Cezar me upita kamo idem. Činilo mi se da je neobično zainteresiran za moje poslove. Ali, kad bolje promislim, dok se natjecao za činovničku službu Gaj Julije umio je biti ljubazan i umiljat kao suburska kurva.

"Kad sam već u blizini", odvratih, "mogao bih svratiti u Statilijev ludus. Moram istražiti smrt jednog čovjeka koji je možda bio njihov borac."

"Gladijatora? Zar je smrt takve ništarije uistinu dostojna vremena jednog činovnika?" "Jest ako je čovjek oslobođen i ako je građanin koji prima pomoć u žitu", rekao sam. "Valjda si u pravu. Pa dopusti mi onda da ti se pridružim. Već se neko vrijeme namjeravam upoznati sa Statilijem. Napokon, jednoga dana ti i ja postat ćemo edili i tada ćemo biti zaduženi za organizaciju igara pa će nam ta poznanstva trebati" Nasmiješio se i potapšao me po ramenu kao da smo cijeli život dobri prijatelji, a ne gotovo potpuni stranci.

Statilijevu gladijatorsku školu činilo je unutarne dvorište i stambene zgrade oko njega, razmještene u obliku kvadrata. Bile su to trokatnice s ćelijama u kojima su stanovali borci, a škola je uvijek držala stalan broj od gotovo tisuću njih. Statiliji su se posvetili amfiteatarskim sportovima i upravljali su školom tako čvrstom rukom da je čak i za vrijeme ustanka robova u protekle tri godine škola ostala otvorena te osiguravala stalan priljev profesionalnih

mačevalaca za javne igre. Neko smo vrijeme stajali na trijemu i uživali promatrajući borce koji su vježbali u dvorištu. Početnici su se borili sa stupom, a oni iskusniji međusobno, služeći se oružjem za vježbu. Veterani su se služili pravim mačevima. Oduvijek sam bio ljubitelj amfiteatra i cirka, a prije odlaska u vojnu službu i sam sam u toj školi uzimao pouku iz mačevanja. Statilijev ludus nalazio se ondje gdje se danas nalazi Pompejevo kazalište, i sada, nakon svih ovih godina, pada mi na pamet da smo tog jutra zacijelo stajali na mjestu gdje će Gaj Julije nakon dvadeset i šest godina umrijeti. Došao nas je pozdraviti glavni trener, golem čovjek u oklopu od brončanih ljuski, koji je pod mišicom držao kacigu veličine vigilova vjedra. Na njegovu licu i rukama bilo je više ožiljaka nego na leđima odbjegla roba. Pred nama je očito bio prvak proteklih godina.

"Mogu li vam pomoći, gospodo?" upitao je klanjajući se uljudno.

"Ja sam Decije Cecilije Metel iz povjerenstva dvadesetšestorice. Želio bih razgovarati s Lucijem Statilijem, ako je ovdje." Trener je doviknuo robu neka otrči po gospodara. "Ti si Drakon, borac samnitske škole, zar ne?" upita Cezar. Trener je kimnuo. Naravno, znao sam to ime, bilo je glasovito već godinama, ali nikada ga nisam vidio bez kacige. "Kad sam prije deset godina odlazio iz Rima, imao si devedeset i šest pobjeda."

"Bilo ih je sto dvadeset i pet kad sam se povukao, gospodaru, i pet munera sine missione." Dopustite mi da objasnim taj izraz, budući da je već izašao iz uporabe. Prije nego što su zabranjene zakonom, munera sine missione bile su posebne igre na kojima se borilo čak stotinu ljudi sve dok samo jedan od njih ne bi ostao stajati na nogama. Katkad su se borili dvojica po dvojica, a katkad svatko protiv svakoga. Ovaj čovjek preživio je pet takvih borbi uza svojih sto dvadeset i pet pojedinačnih. Sada možda bolje razumijete zašto mi je draže da se takvim ljudima ograniči kretanje, osim kad nastupaju u svom službenom svojstvu. Dok smo čekali Statilija, Drakon i Julije čavrljali su o igrama, a mačevalac se, kao što se moglo i očekivati, žalio da su borbe na smrt nakon njegova vremena spale na niske grane.

"Nekada", reče udarivši se šakom po prsima tako da su zvecnule pločice, "borili smo se u punom okopu i to je bilo nadmetanje u vještini i izdržljivosti. Ovi danas tukuse golih prsa pa torba završi

prije nego što je uistinu i počela. Još malo pa će u arenu samo gurnuti gole robove, pa neka se ubijaju bez ikakve obuke. U tome nema časti." Zapazio sam da čak i ljudi najnižeg soja imaju nekakvo svoje shvaćanje časti, kojeg se čvrsto drže.

Stigao je Statilije u pratnji nekog čovjeka u grčkoj nošnji s vrpcom na glavi, koji je očito bio kućni liječnik škole. Statilije je bio visok čovjek i nosio je pristojnu togu. Predstavio nam je liječnika, koji se dičio uzvišenim imenom Asklepijod. U nekoliko riječi pitao sam Statilija za Marka Agera. "Misliš na Sinistra? Da, boravio je ovdje kratko vrijeme. Bio je tek trećerazredni borac. Prodao sam ga prije nekoliko godina nekom čovjeku koji je tražio tjelesnog čuvara. Dopusti mi da pogledam u svoju evidenciju." Odjurio je u svoj ured, a Cezar i ja ostali smo razgovarati s trenerom i liječnikom.

Grk je na trenutak pomnjivo promatrao moje lice, a onda je kazao: "Vidim da si sudjelovao u bitkama protiv Hispanaca."

"Zaista jesam", rekoh u čudu. "Kako si znao?"

"Po ovom ožiljku", reče on pokazujući neravnu brazdu na desnoj strani moje čeljusti. Još je tu i stvara poteškoće mojim brijacima i šezdeset godina nakon što sam je zadobio. "Ovaj ožiljak napravila je katalonska sulica." Grk je prekrižio ruke i čekao naš zabezeknuti pljesak. "Je li to istina?" upita Julije. "Kada se to dogodilo, Decije? Za vrijeme Sertorijeve pobune?" "Da", priznao sam. "Bio sam vojni tribun pod zapovjedništvom svojeg ujaka Kvinta Cecilija Metela. Da mi nešto nije privuklo pažnju i ponukalo me da okrenem glavu, ta bi sulica prošla ravno kroz moje lice. Dobro, gospodaru Asklepijode, kako si pogodio?"

"Nisam pogodio", reče Grk samozadovoljno. "Znakovi su ovdje, samo ih treba znati protumačiti. Katalonska sulica ima nazupčanu oštricu, a ovaj ožiljak načinjen je upravo takvom oštricom. Kretala se odozdo prema gore. Katalonski ratnici su pješaci, a ovaj gospodin očito pripada staležu koji je dostojan ići u bitku na konju. Nadalje, odgovarajuće je dobi za nekoga tko je prije nekoliko godina mogao služiti kao niži časnik u ratnim pohodima generala Pompeja i Metela u Hispaniji. Prema tome, gospodin je ranjen u Hispaniji u posljednjih nekoliko godina." "Što je ovo?" rekao sam, silno se zabavljajući. "Neka nova vrsta sofistike?" "Sastavljam djelo u kojem opisujem nanošenje i liječenje svih mogućih vrsta ratnih ozljeda. Sa svojom

ekipom ranarnika radio sam i proučavao u gladijatorskim školama Rima, Kapue, Sicilije i Cisalpinske Galije. Tako sam u nekoliko godina naučio više nego što bih to uspio da sam dvadeset godina proveo s legijama."

"Vrlo mudro", reče Cezar

'Na borcima u areni može se vidjeti učinak mnogih vrsta inozemnog oružja pa. čovjek ne mora trošiti vrijeme i trud da bi posjetio svi ta mjesta za vrijeme rata."

Diskusiju je prekinuo Statilijev povratak. Držao je u rukama neke svitke i voštane pločice koje nam je želio pokazati.

"To je ono što tražiš." Rastvorio je pločice i odmotao svitke. Jedan od njih bio je kupoprodajni ugovor u kojem je pisalo da je Statilije kupio zdravoga galskog roba sa svim zubima, starog oko dvadeset i pet godina. Njegovo ime bilo je nemoguće izgovoriti pa su mu dali robovsko ime Sinistro. Drugi svitak sadržavao je podatke o njegovim školskim i amfiteatarskim postignućima. Gal je pokazivao slab dar za rukovanje mačem i kopljem pa je upisan u tračku školu kao borac bodežom. Rezultati njegovih borbi nisu bili osobiti, osim činjenice da je uspio preživjeti — imao je nekoliko pobjeda, dva neodlučena okršaja i tri poraza, ali tada se borio dovoljno dobro da mu poštedeživot. Često je bio ranjavan.

Jedna od pločica bila je potvrda da je Sinistro prodan upravitelju imanja izvjesnog H. Agera. Promjenu vlasništva pratilo je mnogo službene dokumentacije. Sjetio sam se da je te godine u tijeku bio robovski ustanak, pa je prodaja robova, osobito vojno sposobnih muškaraca, bila strogo ograničena. Dok sam ja proučavao dokumente, Cezar se nastavio umiljavati Statiliju, govorio mu je o svojoj budućoj edilskoj službi i najavljivao "nešto novo" čime će se odlikovati gladijatorske borbe na igrama koje on namjerava prirediti. Pet godina kasnije svjedočit ću tom "nečem novom" i bit će to najveća senzacija u povijesti igara.

"Dakle, tako je dobio svoje oslobođeničko ime", napomenuo sam. "Lucije, ako mi dopustiš, zadržao bih ove dokumente neko vrijeme dok ne okončam istragu. To je trivijalan posao pa ću ti ih vjerojatno poslati natrag za nekoliko dana po jednome od svojih oslobođenika. "Samo izvoli", reče Statilije. "Sada kad ga više ne mogu otkupiti

nazad, vjerojatno ću naprosto uništiti te podatke, sve osim kupoprodajnog ugovora, za svaki slučaj."

Pozdravili smo se sa Statilijem i Grkom te se istim putem vratili na Forum. Ja sam namjeravao pogledati evidenciju ureda za raspodjelu žita, a Gaj Julije će nastaviti svoj lov na glasače. Ali uvidio sam da ću biti ometen u izvršavanju čak i tog dosadnog rutinskog zadatka. Na podiju rostre stajao je senatski glasnik i pogledom pretraživao gomilu koja je pored njega prolazila. Zacijelo je imao oko sokolovo, jer me spazio gotovo istog trenutka kad sam iz Via Capitolinus kročio na Forum. Skočio je na pločnik i dotrčao do mene.

"Jesi li ti Decije Cecilije Metel iz povjerenstva dvadesetšestorice?"

"Jesam", rekoh rezignirano. Dolazak ovakva glasnika uvijek nagoviješta neki neugodan zadatak. "U ime senata i naroda rimskog pozvan si na izvanredni sastanak povjerenstva trojice u kuriji." 'Nema odmora za onoga tko služi senatu i narodu', reče Gaj Julije. Oprostio sam se od njega i krenuo prema kuriji koja se nalazila nedaleko od Foruma. Kako je ispred mene išao senatski glasnik, nitko me nije pokušavao zadržati da bi sa mnom porazgovarao.

Uvijek sam osjećao određeno strahopoštovanje prema kuriji. Unutar njezinih prastarih zidova od cigle održavale su se rasprave i snovale intrige koje su nam donijele pobjedu nad Grcima, Kartazanima, Numiđanima i mnogim drugim neprijateljima. Iz toga svetog mjesta izlazile su odluke i naredbe zahvaljujući kojima je Rim od malenog sela na Tiberu prerastao u najveću svjetsku silu, koja obrubljuje Sredozemno more. Dakako, posve sam svjestan i činjenice da je senat isto tako leglo korupcije te da je doveo Rim na rub propasti barem isto toliko puta koliko je odlučio mudro i plemenito, ali stari mi je sistem ipak miliji od ovoga koji trenutačno imamo, nadam se, samo privremeno.

Velika dvorana senatske zgrade bila je prazna i odzvanjala je. Unutra su sjedila samo dvojica mojih kolega iz povjerenstva trojice, koji su se smjestili u najnižem redu sjedala, a kraj njih je bio Junije, oslobođenik koji je radio kao senatski tajnik. Kao i uvijek, pokraj Junija su ležale hrpe voštanih pločica, a za uhom je imao zataknut brončani stilet.

"Gdje si bio?" upita Rutilije. Taj oprezni konvencionalni čovjek bio je povjerenik za zatibersku oblast. "Čekamo te od drugoga sata."

"Prinio sam žrtvu u Jupiterovu hramu, a zatim sam istraživao ubojstvo u svojoj oblasti. Kako sam mogao znati da je sazvan izvanredni sastanak? Što se dogodilo da treba tako hitno reagirati?" "Tko je ubijen?" upita Opimije. To je bio moj drugi kolega, zadužen za aventinsku, palatinsku i celijsku oblast. Bio je to mali oholi karijerist koji će nekoliko godina kasnije loše završiti. "Neki oslobođeni gladijator. Jutros su ga pronašli zadavljena. Zašto pitaš?" "Zaboravi zasad tu ništariju", reče Rutilije. "Ima nešto čime se moraš smjesta pozabaviti. Čuo si za požar koji je sinoć planuo u blizini cirka?"

"Zar jutros itko uopće govori o nečemu drugom?" rekoh zlovoljno. "Mi smo istražitelji, a ne protupo žarna služba. Što mi imamo s požarom?"

"Požar je buknuo u skladištu pokraj rijeke. Sve ukazuje na to da je posrijedi palež." Opimije je govorio s gnušanjem kakvo u Rimljana mogu izazvati samo potpaljivači. Veleizdajnicima pristupamo s mnogo više obzira. To je zaista bilo ozbiljno.

"Molim te, nastavi", rekao sam.

"Požar je, naravno, u mojoj oblasti", nastavi Opimije, "ali čini se da je vlasnik skladišta živio na Suburi."

"Živio?" upitao sam.

"Da. Glasnik koji je poslan da ga obavijesti o požaru pronašao ga je mrtvog u njegovu stanu. Zaklanog."

"Čudno, zar ne?" reče Rutilije. "Junije, kako se zvao taj momak?" Junije baci pogled na jednu od svojih pločica. "Paramed Azijski Grk iz Antiohije." "Samo malo", rekoh nazirući priliku da čitav zadatak prebacim nekome drugome. "Ako je taj čovjek bio tuđinac, onda ovaj slučaj zapravo pripada pretoru za strance." "Postoje određene komplikacije", objašnjavao je Opimije, "koje upućuju na činjenicu", činio je valovite pokrete rukama, "da je stvar osjetljive prirode."

"Odlučeno je", reče Rutilije, "da se istraga provede na rižoj razini kako bismo što manje uznemiravali građanstvo." Bilo je očito da naš sastanak nije prvi koji je toga dana održan. Neobično rano ujutro negdje se vrlo grozničavo vijećalo.

"A čemu sve to spletkarenje?" upitao sam.

"Slučaj je povezan s nekim međunarodnim pitanjima", objasni Rutilije. "Taj Paramed, ili kako se već zvao, nije bio obični uvoznik

vina i ulja kakvim se prikazivao. Izgleda da je održavao kontakte s pontskim kraljem." To je zaista bilo zabrinjavajuće. Stari Mitridat bio je kost u grlu Rimljanima i to je trajalo već dugi niz godina.

"Pretpostavljam da je taj tip već neko vrijeme pod istragom. Tko je bio zadužen za tu istragu? Ako moram ovo rješavati, trebat će mi svi spisi i dokumenti koji su dosad prikupljeni o tom čovjeku." "Eh, da", rekao je Opimije tako da sam pobojavao najgorega. "Kako se ove stvari tiču državne sigurnosti, izgleda da... hm... da su ti dokumenti proglašeni taj nima. Bit će zapečaćeni senatskim pečatom i pohranjeni na čuvanje u Vestin hram."

"Sigurno se šališ?" dreknuo sam. "Kako se može od mene očekivati da provedem istragu ako mi se onemogućuje pristup važnim dokumentima?"

Moji kolege pronašli su nešto neobično zanimljivo na stropu kurije i pozorno su to promatrali. Bilo je očito da ova istraga treba imati samo formu, ali ne i sadržaj. Državna sigurnost! Zna se što to znači: na kocki su senatorski ugledi pa šalju najmlađeg člana izabranog povjerenstva da pomete svu tu ružnu prijavštinu u neku mračnu sobu i za njom zatvori vrata.

"Mi služimo rimskome senatu i narodu", reče Rutilije kad sam se malo umirio. "Upravo tako", odvratih. "U redu, Junije, da čujem tu šaćicu podataka koje mi je dopušteno znati." "Pokojni Paramed iz Antiohije", zabrujao je Junije, "bio je uvoznik vina i maslinova ulja te vlasnik velikog skladišta na Tiberu u blizini cirka, koje je sada spaljeno."

"Čekaj", upao sam mu u riječ kad je zastao da uzme zrak. "Ako je bio stranac, onda nije mogao osobno posjedovati nekretnine u gradu. Tko je bio njegov rimski ortak?"

"Upravo sam to htio reći", frknuo je nosom Junije. "Paramedov ortak i formalni vlasnik njegovog gradskog posjeda bio je neki Sergije Paulo, oslobođenik."

To je već imalo smisla. Taj čovjek kojeg je Junije tako ravnodušno otpisao kao oslobođenika S. Paula bio je jedan od četvorice ili petorice najbogatijih ljudi u Rimu onoga vremena. Patio, koji je nekada bio rob jedne glasovite porodice, izdigao se još u ropstvu ra položaj upravitelja imanja. Nakon gospodarove smiti oporučno je oslobođen, a dobio je i pozamašnu novčaru svotu. Kao vlasnik tog

početnog kapitala, Paulo je upotrijebio svoje oslobođeničko umijeće i poduzeo mnoga mudra ulaganja brzo množeći svoje bogatstvo. Sada je posjedovao mnogobrojna seoska imanja, brodove, trgovine i robove, tako da je uistinu bilo nemoguće procijeniti kolik je njegov imetak, i jedino se s priličnom sigurnošću moglo kazati da nije baš toliko imućan kao vojskovođa Marko Licinije Kras, koji je bio bogat kao faraon.

"Zašto bi lovaš poput Paula ulazio u partnerstvo s jednim sitnim grčkim uvoznikom?" razmišljao sam naglas.

"Pokvareni lakomica kao što je Sergije Paulo neće propustiti ni najmanju priliku da zaradi novac", prijezirno reče Opimije. Nijedan patricij ni plebejski nobil ne može se po snobizmu mjeriti s pućaninom koji se izdigao na viši položaj, a Opimije je bio jedan od takvih ljudi. "Poslije podne ću ga posjetiti", rekoh. "Junije, budi tako ljubazan i pošalji u Paulovu kuću senatskog glasnika s porukom da dolazim k njemu. Je li slobodan koji liktor da me otprati?" Na Rimljanina ništa ne može ostaviti takav dojam moći i uzvišenosti kao liktor koji nosi fasces. Doista je zapanjujuće kako običan snop pruća sa sjekirom u sredini može pukog smrtnika zaodjenuti veličanstvenošću i moći senata, rimskoga naroda te svih panteonskih bogova. "Svi su već dodijeljeni", reče Junije. Slegnuo sam ramenima. Naprosto ću odjenuti svoju novu togu i nadati se najboljemu. Razišli smo se svaki na svoju stranu. Opimije je trebao pripremiti potpuni izvještaj o požaru, koji se, naravno, dogodio u njegovoj oblasti. Ja sam trebao istražiti Paramedovo ubojstvo, koje je počinjeno u mojoj oblasti, i posjetiti Sergija Paula, koji je također stanovao u mojoj oblasti. Rutilije će klisnuti nazad na Zatiberje i nadati se da ga ništa od svega ovoga neće zakvačiti. Dok sam izlazio iz kurije, pobožno sam opsovao. Nekoliko ću minuta tumarati okolo kako bih glasniku dao vremena da stigne do Sergijeve kuće, a onda ću i sam poći onamo i putem svratiti kući da se presvučem u novu togu. Čekalo me dugo klipsanje, i morat ću propustiti svoju uobičajenu kupku i podnevni obrok. Danas se stvari loše razvijaju. Bilo je dana kad sam do podneva morao istražiti deset ubojstava, ali i stotinu običnih umorstava bolje je nego jedno u koje su upletene ugledne ličnosti.

A u igri je bila još jedna sitnica — moja karijera, koja bi mogla naglo i preuranjeno završiti ako nešto zabrljam. Isto bi tako, razmišljao sam, mogao završiti i moj život.

2.

Kuća Sergija Paula nalazila se u jednoj od zabačenih suburskih ulica, a kraj nje su se uzdizale dvije goleme najamne zgrade. Blistao sam u svojoj novoj togi izbijeljenoj valjačkom zemljom. Bila mi se tek malčice uprljala dok sam u to zimsko doba prolazio nečistim rimskim ulicama. Vrtar me uveo u atrij pa sam, čekajući da rob dovede gospodara, promatrao ukrase u toj prostoriji. Za razliku od prljavštine koja je vladala na ulicama, ovdje je sve bilo raskošno i skupocjeno. Mozaici su bili predivni, svjetiljke su bile remek-djela brončarskog umijeća, a zidove su prekrivale vrhunske kopije grčkih fresaka. Sav kamen pred mojim očima bio je kvalitetan mramor, a krovne grede mirisale su po cedrovini.

Nisam ovo očekivao. Iako je istina da mnogi oslobođenici posjeduju velika bogatstva, rijetko koji ima ukus sukladan svojem imetku. Pretpostavljao sam da je Paulo shvatio da treba unajmiti dobroga grčkog dekoratera, ili je možda oženjen obrazovanom ženom visoka podrijetla. Sergije je stigao pohvalno brzo. Bio je to krupan čovjek okrugla, gostoljubiva lica. Tunika koju je nosio bila je jednostavna kroja, ali njezina tkanina i boja kojom je bila obojena vjerojatno su stajale više nego cijela moja kuća zajedno s pokućstvom, a vjerojatno i sa stanarima. "Decije Cecilije Metele, neobično sam počašćen što sam te upoznao!" Stegnuo mi je ruku, a stisak mu je bio čvrst, iako je imao punašnu šaku. Njegov dlan nikada nije upoznao težinu fizičkoga rada ni vojničke napore. "Izgledaš izgledniji. Znam da zacijelo dolaziš zbog ovih strašnih događaja što su se jutros zbili, ali dopusti mi da ti ponudim koji zalogaj prije nego što prijeđemo na ozbiljne teme." Spremno sam pristao, a on me poveo prema blagovaonici kroz svoj raskošni peristil. Bilo je u njemu nešto što vas je odmah moralo osvojiti.

Shvaćam da je to možda neobično čuti od jednog nobila, pripadnika staleža koji tradicionalno prezire novobogataše, ljude koji su svoj imetak stekli baveći se trgovinom i špekulacijama umjesto na čestit način, naslijedivši ga od svojih predaka, ali u ovome, kao i u mnogim

drugim nazorima, uvijek sam se razlikovao od većine predstavnika svoje klase. Moj voljeni Rim sastoji se od mnogih vrsta ljudi, i ja nikada nisam išao za tim da izbjegavam društvo bilo koga od njih, izuzevši one koji su se ružno ponašali, one koji su imali loš karakter, ili pak katkada one koji mi se jednostavno nisu sviđali.

Sergijev "koji zalogaj" bio je gozba kakvom bi se mogao počastiti cijeli senat na prijmu kod novog veleposlanika. Bili su tu usoljeni paunori jezici i svinjsla vimena punjena libijskim miševima prženima u ulju. Bilo je paklara, kamenica, tartufa te beskrajna obilja drugih rijetkih egzotičnih poslastica. Ne znam tko je radio na unutarnjem uređenju Sergijeve kuće, ali taj se nije brinuo o umjerenosti njegova stala. Bio je razmetljiv, vulgaran i savršeno slastan. Svojski sam se potrudio dati maha svojem aristokratskom apetitu, ali Sergije, veliki izjelica, s lakoćom me nadmašio. Otac bi bio zgranut. Vina je bilo u izobilju kao i hrane, tako da sam do kraja objeda bio posve neprofesionalno razgaljen.

"A sada", počeo sam, "u vezi sa slučajem oko kojeg me senat poslao ovamo istražiti." Naglo sam se zaustavio i ponovio rečenicu u glavi da provjerim ima li ikakva smisla.

"Ne dolazi u obzir", prosvjedovao je Sergije. "Bio bih loš domaćin kada ti ne bih ponudio kupku.

Napokon, tvoji ti poslovi ne dopuštaju da odlaziš u javna kupališta. Slučajno imam skromnu kupelj upravo ovdje u kući. Hoćeš li mi se pridružiti?"

Bez oklijevanja sam ga slijedio u stražnji dio kuće. Obojicu su podupirala po dva krupna roba kako nas ne bi snašle kakve nezgode. Činilo se da su momci dobro usavršili vještinu praćenja gospodara i njegovih gostiju od stola do kupelji bez neugodnosti. Na ulazu u kupelj dvorkinje su nam skinule odjeću. Kako se moglo i očekivati, Paulova "skromna kupelj" pokazala se jednako neprimjerenim opisom kao i "koji zalogaj". Privatne su kupelji u ono vrijeme još bile rijetkost, ali kako su sada uobičajene, neću vam dosađivati opisom njezine veličine i opreme, osim što ću napomenuti da su sve dvorkinje bile mlade Egipćanke. Sergije je u velikom stilu nadoknađivao godine provedene u ropstvu.

"Sergije Paulo, prijatelju", rekao sam kad smo se opustili u bazenu s vrućom vodom nakon kratka umakanja u hladnu, "sada zaista

moram prijeći na stvar. Ozbiljno je. Posrijedi je ubojstvo, dragi moj, paleži tvoj ortak, koji je, eto, od jutros mrtav." Odjednom se u vodi pokraj mene stvorila jedna Egipćanka, gola kao od majke rođena, i pružila mi pehar s vinom na kojem su blistale kapljice kondenzirane vode. Dvije su bile uz Sergija, i ja nisam želio nagađati što rukama čine ispod vode. Otpio sam i nastavio.

"Sergije, u kakvim si odnosima bio s čovjekom po imenu Paramed iz Antiohije?" "Privatno, gotovo ni u kakvim." Sergije se nagnuo unazad i prebacio ruke preko golih ramena svojih dviju dvorkinja. Ruke su im i dalje bile pod vodom, a na njegovu je licu počivao blažen izraz. "A poslovno, on je bio samo stranac koji je trebao gradskog patrona. Želio je kupiti skladište za držanje svoje uvezene robe — mislim da se radilo o ulju i vinu. Imam mnogo takvih inozemnih klijenata u gradu. Plaćaju mi postotak od svoje godišnje zarade. Mislim da tog čovjeka nisam ni vidio, osim onog dana kad je došao k meni kako bismo zajedno otišli pretoru za strance ovjeriti svoj sporazum. To je zacijelo bilo prije otprilike dvije godine. Šteta što je čovjek mrtav, ali Rim je, kako znaš, opasan grad."

"Znam to bolje od većine ljudi." jedna od dražesnih, malih Egipćanki uzela je moj poluprizni pehar i dodala mi pun. Doista se nisam mogao požaliti na poslugu.

"Ali što se tiče podmetanja požara u skladištu — to me uznemiruje, iako je moje nazovi vlasništvo samo pravna formalnost. Palež je gadna stvar. Nadam se da ćeš uspjeti uhvatiti zločinca koji je odgovoran za to i baciti ga zvijerima u amfiteatru."

"Onoga koji je odgovoran za palež ili za ubojstvo?" upitao sam. "Za oboje. Ja bih rekao da je to dvoje povezano. Zar ti ne misliš tako?"

Bio je to pronicav čovjek i očito ga neću moći zavesti domišljatim pitanjima. Izašli smo iz vruće kupelji, dvorkinje su nas namazale uljem, dobro nas ostrugale strigilima, a zatim smo se nakratko vratili u vruću kupelj te nakon toga prešli na stolove za masažu. Ali za tim stolovima nije bilo krhkih Egipćanki. Umjesto njih ondje su radili maseri, veliki kršni crnci koji su rukama mogli drobiti ciglu.

"Znaš li", upitao sam Sergija povrativši dah nakon Nubijčeva bubetanja, "je li Paramed imao ugovor hospitiuma s nekim rimskim građaninom?"

Paulo se doimao kao da neko vrijeme razmišlja. "Koliko se ja sjećam, nije", reče napokon. "Ako ga je imao, ta će obitelj preuzeti tijelo radi ukopa kako nalaže običaj. Ali kad bolje razmisliš, da je imao hospesa u gradu, ne bi morao dolaziti k meni i moliti me da mu budem pokrovitelj, nije li tako?" Bio je u pravu. Dakle, otpada još jedan trag.

Zagrlivši me oko ramena, Sergije me dopratio do vrata. "Decije Cecilije, silno se veselim što si me danas posjetio, bez obzira na to što su okolnosti ovako mučne. Moraš mi obvezatno opet doći u goste, samo radi druženja. Ja često priređujem prijmove i, ako ti pošaljem pozivnicu, nadam se da ćeš biti tako ljubazan da se odazoveš."

"Bit će mi iznimna čast, Sergije", odgovorio sam iskreno. Osim toga, u ono vrijeme moja mi financijska situacija nije dopuštala da propustim obrok kakav će Sergije nesumnjivo ponuditi. "Iako je ovo bio službeni posjet, postao je daleko više prijateljski, i zato mi dopusti da ti na rastanku predam ovaj domaćinski dar." Pružio mi je nešto teško, diskretno umotano u platno, i ja sam mu izlazeći na ulicu uljudno zahvalio.

Pomalo teturavim korakom išao sam u smjeru malog Merkurova hrama na kraju ulice. S vrha stubišta pozdravio me svećenik pa sam sljedećih pola sata morao slušati pritužbe o stravično lošem stanju hrama i očajničkoj potrebi da ga se popravi i obnovi. Takvih se projekata obično radije laćaju bogataši nego država pa sam predložio svećeniku neka se obrati svojem imućnom susjedu iz ulice. Bacivši pogled u tom smjeru, opazio sam da je ispred ulaznih vrata Sergijeve kuće položen kićeni palankin. Dok sam gledao, netko zakriven velovima izašao je iz kuće i popeo se u palankin.

Robovi nosači, svi odredi Numicani, navukli su zastore i podigli nosiljku. Kal su prolazili pored hrana, već su trčali hitrim kasom, spretnim neusklađenim korakom koji putniku omogućuje ugodnu vožnju. Pomno sam ih gledao, dijelom stoga što sam se nadao da ću i ja sebi jednoga dana moći priuštiti takav udoban prijevoz, ali i stoga što me zanimalo tko to tako kriomice odlazi iz kuće Sergija Pauk. Nisam mogao razabrati gotovo ništa osim da je palankin izvezen na partski način svilenim koncem. Veoma skupocjeno.

Kao i svaki dragi građanin, pošao sam kući uzdajući se u vlastite umorne noge. Ondje sam se presvukao iz nove toge u onu u kojoj sam započeo dan, a zatim sam odmotao Sergijev domaćinski poklon. Bio je to fino obrađen pehar od čistog masivnog srebra. Promislio sam časak. Je li to bilo mito? Ako jest, iz kojeg me razloga podmićuje? Zaključao sam pehar u škrinju. Moj dan još nije bio završen. Trebalo je još pregledati Paramedovo tijelo i njegove osobne stvari. Na sreću, kuća u kojoj je stanovao pokojni Paramed nije bila daleko od moje. Doista, Rim nije jako velik grad u usporedbi s drugima poput Aleksandrije ili Antiohije. Njegovo stanovništvo jest mnogobrojno, ali ljudi žive naslagani jedni iznad drugih na katovima visokih insula pa je na taj način prostor dobro upotrijebljen, no na štetu udobnosti, ljepote i, iznad svega, sigurnosti. Paramedov dom nalazio se u prizemlju najamne zgrade i bio je sasvim pristojno opremljen. U takvim kućama tekuća voda obično ne dopire dalje od prve etaže, tako da bogati unajmljuju bolje stanove u prizemlju, obrtnici žive na prvom i drugom katu, a siromašni jedva krpaju kraj s krajem natiskani u tijesnim sobicama pod strehom.

Na vratima je stražario unajmljeni čuvar, koji me propustio kad sam mu pokazao senatski pečat. Kuća je bila nalik na tisuću drugih kuća u Rimu. Izgleda da Paramed nije posjedovao nijednog roba, a u stanu gotovo uopće nije bilo potrepština za domaćinstvo, osim nekoliko vrčeva i tanjura. Ako je imao kakve dokumente, oni su već bili odneseni. Tijelo je ležalo raskrečeno u spavaćoj sobi — kao da ga je probudila buka iz prednjeg dijela kuće pa je krenuo prema vratima spavaonice da vidi što se događa i naletio na ubojčin bodež. Otvorena rasjeklina pružala se ukoso od prsne kosti prema boku, a pod je bio preplavljen krvlju. Rana mi je iz nekog razloga izgledala čudno, iako sam bio svjestan da sam u ratu, u areni i na rimskim ulicama zacijelo vidio na stotine takvih ozljeda. Svratio sam pozornost na hrpicu osobnih stvari koje su stajale na stolu. Bio je ondje stari bodež, ne pretjerano oštar. Venerin i Prijapov kipić, set kocaka otežanih olovom i medaljon od lijevane bronce u obliku devine glave. Na naličju medaljona stajao je natpis urezan u bronci, ali bilo se previše smračilo da bih mogao razabrati što piše. Zgrnuo sam stvari na svoj ubrus i zavezao ga.

Obavijestio sam čuvara da će predmeti do daljnjega biti na čuvanju kod mene. Rekao mi je da će pogrebnički ljudi doći po tijelo sljedećega dana nakon zalaska Surca. Ako nitko ne preuzme leš tijekom uobičajena tri dana, on će biti pokopan o državnom trošku na zajedničkom groblju, skupa s leševima robova i ostalih stranaca bez patrona. Te masovne grobnice, po kojima je ljeti zaudarao cio grad, nalazile su se na zemljištu koje sada prekrivaju predivni Mecenatovi vrtovi. To je jedina novost u starome gradu koju sam oduvijek u potpunosti odobravao.

Na putu kući sjetio sam se da sam zanemario svoju obvezu zaboravivši pokupiti nešto ostataka Sergijeva raskošnog objeda za svoje robove. To sam trebao nositi u svojem ubrusu umjesto stvari nesretnoga Parameda. Razmišljao sam da svratim u vinarnicu i kupim malo kobasica i kolača, ali kamo god sam pogledao, kapci su već bili zatvoreni nakon svršetka radnog vremena. Slegnuo sam ramenima i nastavio. Naprosto će se morati zadovoljiti hranom iz kuhinje. Moje dobro poslijepodneвно raspoloženje splašnjavalo je i počinjalo mi je bubnjati u glavi. Kad sam pokucao, otvorio mi je Katon, moj vratar. Vrtio je glavom negodujući zbog mojeg ponašanja. Katona mi je darovao otac kad sam zasnovao dom na Suburi. On i njegova također ostarjela žena Kasandra radili su ono malo poslova u kući koliko je meni trebalo. Ne moram naglašavati da je oboje bilo ocijenjeno prestarima i preslabima da bi bili od koristi u očevu kućanstvu.

Kasandra mi je donijela jelo od ribe i pšenične kaše, koje navodno pouzdano štiti od zimske prehlade, te jako razrijeđeno zagrijano vino. Nakon bogatih poslastica Sergijeva stola ta se hrana doista doimala priprostim. Ali osjećao sam se bolje slistivši čitav tanjur, a onda sam se, ne svukavši tuniku, brzo srušio u krevet i zaspao.

Probudio sam se možda dva sata prije svitanja i shvatio da je netko sa mnom u sobi. Naravno, unutra je bilo mračno kao u Plutonovoj zahodskoj jami, ali čuo sam grepkanje nogu i disanje. "Katone?" zazvao sam ne razbudivši se potpuno. "Jesi li to..." U glavi mi je bljesnulo zasljepljujuće bijelo svjetlo. Kad sam postao svjestan svijeta oko sebe, čuo sam Katona kako me kori. "Sve se ovo ne bi dogodilo da se nisi iz krasne očeve palače doselio u ovaj suburski štagalj", govorio je i kimao u znak slaganja sa samim sobom. "Sve

vrvi od lopova i provalnika. Možda ćeš sada poslušati starog Katona i preseliti se nazad..." Nastavio je u tom stilu još neko vrijeme. Nisam bio u stanju raspravljati s njime, jer mi se vrtjelo u glavi i tjeralo me na povraćanje. To nije bila posljedica moje jučerašnje neumjerenosti, nego toga što me uljez dobrano opalio po glavi. "Imaš sreće što si živ, gospodaru." Bio je to Kasandrin glas. Duguješ pijetla Eskulapu što si se izvukao. Moramo pričekati da se potpuno razdani kako bismo vidjeli što je ukradeno." Ona je uvijek bila praktično stvorenje. I ja sam si itekako postavljao to pitanje. Ali prije nego što sam mogao krenuti u istragu morao sam izvršiti zamorne rutinske otrveze: saslušati jutarnji izvještaj vigilai primiti svoje klijente. Svi su Mi primjerenom zgroženi i mudrovali o tome kako se naš grad svakim danom srozava sve dutlje u nemoral. Ne znam zašto bi netko bio zgranut zbog provale u moju kuću kad su zločini na Suburi tako uobičajeni, ali svi su puni nevjerice kad i važne osobe postanu žrtve jednako kao i siromasi.

Kada se dovoljno razdanilo, pretražio sam svoju spavaonicu kako bih utvrda što nedostaje. Već smo bili ustanovili da uljez nije išao u ostale dijelove kuće. Prvo sam otključao škrinju s dragocjenostima i provjerio je li sve ondje, uključujući i Sergijev srebrni pehar. U ovoj sobi nije bilo mnogo toga što je moglo namamiti lopova i činilo se da ništa nije pomaknuto s mjesta. Tada sam primijetio hrpicu osobnih stvari koje je za sobom ostavio Paramed iz Antiohije otputovavši preko Stiksa. Većina predmeta još je stajala na mojem razmotanom ubrusu koji je počivao na noćnom ormariću. Bili su pomalo u neredu, a mala Venerina figurica ležala je na podu. Skupio sam stvari na hrpu misleći isprva da su sve na broju. Tada se sjetih da je među njima bio i nekakav medaljon. To je to! Medaljon u obliku devine glave, s glatkom poleđinom i nekim natpisom na njoj. Nestao je.

Već sama činjenica da je medaljon nestao bila je dovoljno zagonetna, ali povrh toga nije mi išlo u glavu kakav je to oštroidni lopov mogao nepogrešivo pronaći tako sitan predmet u onome mrklome mraku? Odmah mi se nametnula pomisao da je u pitanju magija, ali odbacio sam je. Na nadnaravna objašnjenja oslanjaju se oni koji se ne žele pomučiti i odgonetnuti logičan odgovor. Usprkos tome što mi je zvonilo u glavi, krenuo sam u jutarnje pohode ocu, a zatim smo svi zajedno pošli u kuću Hortenzija Hortala, jer su javni

poslovi tog dana bili zabranjeni. Hortal je bio krupan čovjek silno dostojanstvena profila. Uvijek se pretvarao da gleda nešto pored sebe kako bi svijetu pokazao svoju najdojmljiviju stranu.

Kad me otac predstavio, Hortal mi snažno i iskreno stisne ruku, baš onako kako bi to učinio u susretu s čistačem ulica čiji glas želi dobiti na izborima.

"Mladi Decije, upravo sam čuo da si za dlaku izbjegao smrt. Zapanjujuće, doista zapanjujuće!" "Nije bilo baš tako strašno, gospodine", rekao sam. "Samo je provalio nekakav..." "Bit će užasno", nastavi Hortal, "ako Rim bude gubio svoje mlade državne službenike zbog svog žaljenja vrijednog pomanjkanja građanskoga reda." Hortal je bio slatkorječiva stara politička kurva, odgovorna za najmanje isto toliko nasilja u gradu kao i bilo koji voda bande. "Ali prijedimo na vedrije teme. Danas priređujem cjelodnevne utrke svojim precima u čast. Bio bih počašćen kad biste ni se zajedno sa svojim klijentima pridružili u mojoj loži u cirku." To mi je uvelike popravilo raspoloženje. Kao što sam rekao, ja sam strastveni ljubitelj trkališta i amfiteatra. A Hortal je, bez obzira na sve svoje loše osobine, posjedovao najbolju ložu u cirku — nalazila se u najnižem redu, iznad samoga cilja. "Vi Ceciliji navijate za crvene, zar ne?" "Od osnutka utrka", reče otac.

"Mi Hortenziji smo, naravno, bijeli, ali i jedni i drugi su bolji od onih plavih i zelenih skorojevića, jel da?" Dvojica samozvanih starih Rimljana nisu se prestajala smijuljiti. Plavi i zeleni u ono su vrijeme bili trkački tabori pučana, ali imali su veće konjušnice od crvenih i bijelih, te uspješnije i brojnije vozače. Značajan pokazatelj da se vremena mijenjaju bila je pojava da jedan perspektivni mladi političar kao što je Gaj Julije Cezar, izdanak stare patricijske porodice koja tradicionalno navija za bijele, razmetljivo podupire zelene kad god se pojavi u cirku.

Rob nam je razdijelio vijence od vinove loze, koji su u ovo doba godine bili pomalo riđi i svenuli, a onda smo svi veselo nagnuli u cirk. Svaku pomisao na javne poslove zasad smo ostavili po strani jer su pred nama bile cjelodnevne trke. Čitav se grad jatio u nizinu kraj Tibera, gdje su se u nebo dizali najviši drveni redovi trkališnih tribina.

Praznični ugođaj razvedravao je tmurno godišnje doba, a otvorena ravan oko cirka tog se dana preobrazila u manji forum na kojem su se trgovci, akrobati i kurve nadmetali u tome tko će od gledatelja iskamčiti više novca, pa se sve orilo od raskalašenih povika i pjesama. Mislim da u takvim prilikama Rim prestaje biti gospodar svijeta i vraća se svojoj iskonskoj naravi italskoga poljodjelskoga gradića u kojem je narod na jedan dan odložio svoje plugove. Otac i ja imali smo čast sjediti pokraj Hortala, a naši klijenti nižeg staleža zauzeli su lošija mjesta u gornjem dijelu lože. Čak su i ta sjedala bila bolja od svih ostalih na golemome stadionu pa su se moj vojnik, oslobođenik i zemljoradnik kočoperili izazivajući sveopću zavist i nastojali se vladati kao da tim povlaštenim sjedalima imaju pristup svakoga dana.

Kako bi ljudima osigurali zabavu i držali ih u dobru raspoloženju dok traju pripreme za prvu trku, neki mačevaoci pokazivali su što znaju boreći se drvenim oružjem. Mi koji volimo gladijatorske predstave, a to je devet desetina gledatelja, sa zanimanjem smo pratili te hinjene borbe, jer ovi će borci nastupiti na sljedećim velikim igrama. Širom tribina prognozeri su mahnito pisali po svojim voštanim pločicama.

"Mladi Decije, voliš li više velike ili male štitove?" upita Hortal.

"Uvijek ću se odlučiti za mali štit", odgovorio sam. Od djetinjstva sam bio vatreni navijač gladijatora koji u borbi nose mali okrugli štit i kratki zakrivljeni mač ili bodež. "Meni je draži veliki štit i ravan mač, samnitska škola", reče Hortal. "Stari vojnik i tako to. To je oružje kojim smo se mi nekad borili." Zaista, Hortal se u mladin danima istaknuo kao vojnik, u doba kad su neki patriciji još ratovali u pješačkim redovima. Prstom je pokazati krupna čovjeka sa štitom kakav nose legionari, koji ga je prekrivao od brade do koljena. "Ono je Mticije Samarićanin, s trideset i sedam pobjeda. Sljedeći tjedan k>rit će se protiv Batona. Stavljam sto sesterdja na Mudja."

Pogledom sam potražio Batona. Bio je to mladi borac tračke škole koji je mnogo obećavao, a sada se u borbi služio malim četvrtastim štitom i kratkim zakrivljenim mačem za vježbu. Nisam na njemu vidio ništa što bi ukazivalo na to da je ozlijeđen ili da ima neku drugu boljku. "Baton iza sebe ima samo petnaest pobjeda", rekoh. "Koji su omjeri?"

"Dva prema jedan ako se Tračanin bude borio mačem", reče Hortal, "a tri prema dva ako bude koristio koplje." Mali trački štit daje čovjeku više prostora za rukovanje kopljem nego veliki legionarski scutum.

"Vrijedi", rekoš, "ako Baton bude nosio bedreni oklop. Ako u borbi mačevima bude nosio samo nazuvke, onda želim pet prema tri u njegovu korist. Bude li koristio koplje, oklada vrijedi onako kako si ti rekao."

"U redu", reče Hortal. To je bila prilično jednostavna oklada. Poznavao sam prave ljubitelje borbi koji bi se satima pogađali oko sitnih detalja poput zaštite na ruci u kojoj njihov favorit drži mač: hoće li to biti jednostavan štitnik ili brončana ploča ili prstenasti oklop ili ljuskavi ili lančani ili kožnati, ili će se pak boriti gole ruke. Natezali bi se oko točne dužine i oblika mača ili štita. Oni praznovjerni zanovijetali bi oko takvih stvari kao što su boje perjanice ili vrsta kreste: hoće li borac nositi grčku krestu u obliku četvrtine kruga, četvrtastu samnitsku krestu ili dvostruke pernate tuljce u staroitalskome stilu.

Zaorile su se trublje i gladijatori su otkaskali iz arene. Njihova mjesta zauzeli su vozači, koji su pravili svečani krug oko spine dok su u malome hramu na vrhu tog kamenog zida svećenici žrtvovali kozu i pregledavali njezinu utrobu tražeći znakove kojima bogovi poručuju žele li da se utrke toga dana održe.

Svećenici dadoše znak da su nam bogovi naklonjeni i Hortal ustade uz veličanstven pljesak. Pijevnim glasom izrekao je ritualne uvodne rečenice i bio je užitak slušati ga. Hortal je imao najljepši govornički glas koji sam ikada čuo. Ciceron se nije mogao mjeriti s njime ni u svojem najboljem izdanju.

Tada je u arenu ispustio bijeli rupčić, pregradno uže je palo, konji su srnuli naprijed i prva je utrka započela. Vozači su jurili oko spine, po običaju izvodeći vratolomije svih sedam krugova. Mislim da je u prvoj utrci pobijedio zeleni. Jednak polet pokazali su i u ostalih dvanaest utrka, od koliko se u ono vrijeme sastojao normalan trkački dan. Dogodilo se nekoliko dramatičnih prevrtanja, iako, za promjenu, nije bilo mrtvih. Crveni su toga dana uvjerljivo pobjeđivali pa se moje financijsko stanje popravilo na štetu Hortala i ostalih iz tabora bijelih.

Hortal je svoje gubitke podnio bez prigovora, što mi je odmah bilo sumnjivo.

Dok smo izlazili iz cirka, ugledao sam četi gladijatora kako u koloni korača nazad prema Statilijevoj školi. Pratio ih je grčki liječnik Asklepijod. Ispričao sam se svojem društvu obećavši da ću te večeri doći k Hortalu na objed. Prešao sam čistinu koja je još jako zaudarala po jučerašnjem požaru i zaustavio Grka koji me uljudno pozdravio.

"Gospodaru Asklepijode", rekoh, "u posljednje vrijeme dosta sam razmišljao o tvojem umijeću tumačenja rana. Istražujem jedno ubojstvo i muči me nešto u vezi sa žrtvinom smrtnom ranom. Kako nemam tvoju vještinu, ne mogu dokučiti što mi je to tako čudno na njoj." "Ubojstvo?" reče Asklepijod sa zanimanjem. "Nikada još nisam čuo da netko traži mišljenje liječnika u istrazi zločina. Ali, kad bolje razmislim, zašto ne?"

"Jasno ti je", nastavio sam, "da to ne mogu od tebe tražiti službeno jer je danas praznik. Ipak, moraš pogledati tijelo prije nego što ga večeras odnesu na ukop."

"U tom slučaju, mladi gospodaru, moje stručno znanje stoji ti na usluzi." Poveo sam ga sumornim ulicama do Paramedove kuće, gdje sam morao podmititi stražara kako bi nas pustio unutra. Budući da tog dana nisam mogao dolaziti po službenoj dužnosti, on me nije bio dužan propustiti. Moć u rukama sitnih duša zbilja može ubijati u pojam.

Zahvaljujući hladnu vremenu smrad nije bio nepodnošljiv, a ni tijelo se nije napuhnulo. Ukočenost je prošla i Paramed je izgledao gotovo kao da je upravo ubijen, osim što je krv bila pocrnjela.

Asklepijod je brzo pregledao tijelo, razmičući rubove rane kako bi zavirio unutra. Kad je završio, uspravio se i iznio svoju analizu.

"Rana je zadana nožem i proteže se od desnog ruba zdjelice gotovo do prsne kosti. Ubijen je sikom."

"Zašto baš sikom?" upitao sam.

"Oštrica sike je zakrivljena pa njezin šiljak ne može probušiti unutarne organe. Rane na organima ovog čovjeka čisti su rezovi, nema iskidanih rubova kakve ostavlja pugio, koji ima ravnu oštricu. Osim toga, samo bi čovjek iznimne snage mogao raspoređiti tijelo odozdo prema gore ravnom oštricom, dok je zakrivljenom oštricom

sike lako napraviti takvu rasjeklinu." Kratko je promislio. "Usto, čovjek koji je zadao ovaj udarac je lijevoruk."

Pa naravno. To je ono što me kod te rane zbunjivalo. Devet od deset rana s kojima se čovjek susreće nalazi se na lijevoj strani tijela ako ih je zadao sprijeda desnoruki napadač. Jednom mi je neki oružar kazao da oni upravo zato lijevu stranu kacige uvijek načine debljom. Izašli smo iz uvoznikove kuće i odšetali prema Forumu. Prošli smo kroz malu zabačenu tržnicu gdje sam Asklepijodu kupio dar: čeonu vrpcu načinjenu od pletene srebrne žice. Obasuo me zahvalama i zamolio da zatražim njegove usluge kadgod budem smatrao da ti mi one mogle pomoći u istrazi. Morat ću pokušati nagovoriti Junija da mi nadoknadi troškove za vrpcu iz senatskoga poluslužbenog fonda za podmićivanje. Sigurno će odbiti, uobraženi mali Grk. Svratio sam u svoju omiljenu vinarnicu i, sjedeći na klupi, pijuckao zagrijano falernsko vino. Dok sam promatrao zidne slikarije s prikazima igara otprije dvadeset godina, mnoštvo činjenica sređivalo mi se a glavi, a mnoge uznemirujuće asocijacije rađale su neugodna pitanja. Znao sam da bi bilo najpametnije da ova istraga ostane na razini puke formalnosti. Sutra bih u izvještaju trebao navesti da je Paramed ubijen tijekom neuspjele pljačke, da se to slučajno poklopilo s podmetanjem požara u njegovu skladištu te da je palež vjerojatno naručio neki njegov zavidni konkurent. (Senat se sastoji uglavnom od zemljoposjednika, koji su poslovnim ljudima uvijek voljni pripisati najniže motive.) Na tome bi moglo ostati. Ne moram spominjati Marka Agera. Ne moram spominjati provalu u svoju kuću.

Ja ne tvrdim da sam čestitiji od drugih ljudi. Ne mogu reći da sam uvijek poštovao zakon do posljednjeg slova. Možda se događalo da je kakav velikodušan dar utjecao na moju prosudbu oko neke nevažne stvari. Ali ovdje je riječ o ubojstvu i paležu unutar grada. Mojega gruda. Također, postoji vjerojatnost da netko tajno surađuje s neprijateljem Rima. To je daleko krupnije od obični tričave potkupljivosti.

Morao sam biti dostojan slave svojih predaka. Ceciliji Meteli vršili su državne službe još u vrijeme kad je Rim bio samo selo. Članovi naše porodice bili su konzuli u doba kada su tu dužnost obavljali gotovo isključivo patriciji. Prvi plebejski cenzor bio je Cecilije Metel. Meteli

su zapovijedali legijama u našim ratovima protiv Makedonaca, Numidana i Kartazana. To su bila zla vremena jer su prethodne godine ukaljali građanski ratovi, ustanci, pobune upravitelja provincija, bitke koristoljubivih vojskovođa, pa čak i masovna pobuna robova. Bilo je tu proskripcijskih lista, diktatura i dotad nezapamćenih sedam konzulata Gaja Marija. Za trajanja moga životnog vijeka vojnici su se, vjerovali ili ne, borili u samome gradu, a došlo je i do krvoprolića na svetome tlu kurije.

Da, bila su to zla vremena, ali tijekom svojega duga života uvidio sam da su vremena uvijek bila zla, i da idilični stari dani plemenitosti i kreposti zapravo nikada nisu ni postojali, već je to puka tlapnja pjesnika i moralista. Mnogi ljudi koji su u doba moje mladosti sudjelovali u politici, koristili su tu navodno iznimnu izopačenost onog vremena kao izliku za nesavjesno ponašanje, ali ja to nisam mogao.

E pa dobro, možda je iz javnog života iščezla krepost, ali još postoji dužnost. Ja sam Cecilije Metel, a nijedan član te porodice nikada nije izdao Rim. Sve dok postoji i najmanja naznaka da mojem gradu prijete opasnost, nastavit ću s istragom sve dok ne dođem do rješenja i izvest ću krivce pred lice pravde.

Odlučivši, zavalio sam se na klupi s osjećajem velikog olakšanja. Čak je i vino sada imalo bolji okus. Dakle, što sve imamo?

Paramed je ubijen. Paramed je bio vlasnik skladišta koje je izgorjelo u noći njegova ubojstva. Požar je podmetnut. Paramedov ortakjedan je od najbogatijih ljudi u Rimu. Kruže glasine (ah, te neuhvatljive glasine!) da je uvoznik bio povezan s pontskim kraljem. Na najvišim razinama u senatu postojala je zabrinutost, gotovo panika zbog ovog slučaja. Važne informacije koje se tiču Paramedovih aktivnosti zaplijenjene su i čuvaju se u Vestinu hramu.

Marko Ager, ranije poznat kao Sinistro, umoren je iste noći. Paramed je ubijen sikom. U tome nema ničeg neobičnog. Sika je omiljeno oružje prostih uličnih ubojica. Kako ima zakrivljenu oštricu, lako se nosi skrivena u koricama ispod pazuha. Toliko je rasprostranjena među koljačima da je došla na zao glas pa vojnici upotrebljavaju isključivo pugio, koji ima ravnu oštricu i smatra se časnim oružjem.

Sika je također oružje tračkih gladijatora. Marko Ager bio je trački borac bodežom. Čovjek koji je ubio Parameda ljevoruk je. Marko Ager borio se pod imenom Sinistro. A Sinistro, dakako, znači ljevoruk.

3.

Sljedećeg jutra, nakon što sam obavio svoje svakodnevne dužnosti, otišao sam pregledati mjesto požara. Ruševine skladišta koje je pripadalo Paramedu nalazile su se na zemljištu uz rijeku s dokovima na obali. Takva su zemljišta uvijek tražena, jer se roba koja teretnim brodovima stiže iz Ostije ondje može izravno dostaviti umjesto da se iskrcava i otprema do odredišta kolima ili na nosačevim leđima. Zapravo, te parcele bile su toliko vrijedne da su se već sada, dva dana nakon požara, ruševine raščišćavale i počinjala je nova gradnja.

Vrelina zapaljenog ulja bila je tako velika da je skladište izgorjelo skroz do temelja, a molo je bio uništen. Srećom, vjetar koji je puhao te noći uglavnom je nosio iskre na rijeku pa se požar nije širio dalje od skladišta. Na raščišćavanju krša radile su skupine robova, a mjernici su svojim instrumentima ispitivali teren kako bi odredili temelje nove zgrade. Zacrtao sam si da ću istražiti tko je novi vlasnik.

Na brzinu ispitavši dokoličare koji su onuda šetuckali i promatrali napredovanje radova, doznao sam nekoliko činjenica: neki ljudi viđeni su kako ulijeću u skladište u ranim jutarnjim satima (uvijek ima budnih osoba koje motre takve stvari), iznutra se čula lomljava i ubrzo nakon toga zgrada je planula. Iako je palež grozna pojava, on je u Rimu tek nešto manje uobičajen od hunjavice. Sve što vigili mogu učiniti jest ugasiť pokoji kuhinjski požar ili zapaljenu svjetiljku. Glasoviti general Kras stekao je dobar dio svog bogatstva uz pomoć svoje privatne vatrogasne jedinice. Ona bi dojurila na mjesto požara, rastjerala druge vatrogasce, a Kras bi vlasniku ponudio otkup još gorućeg posjeda. Nesretni bi vlasnik, naravno, pristao na koju god cijenu, a Kras bi onda poslao svoje ljude da ugase vatru dok se njegov novi posjed još mogao spasiti. Kružile su glasine (ah, te glasine) da je imao i druge zaposlenike koji su za njega podmetali

požare. Bilo kako bilo, on je uvijek prvi stizao na požarište. Sablažnjiv i vrlo unosan posao.

Možda o tim vremenima mnogo govori činjenica da je Kras, unatoč takvu ponašanju, te godine bio izabran za konzula. Kao protuteža, drug u konzulatu bio mu je Pompej, njegov suparnički vojskovođa. Kako su se svakoga dana izmjenjivali u upravljanju, uredno su jedan drugome poništavali učinak, što je svima odgovaralo, a njihovo zajedničko konzulovanje značilo je da će obojica nakon isteka jednogodišnjeg mandata dulje boraviti izvan Rima. To je bilo najbolje od svega.

Ali, u tom trenutku nisam se trebao baviti tako visokim ličnostima. Morao sam posjetiti nekoga tko je bio gotovo jednako utjecajan kao oni, ali ni izdaleka toliko ugledan. Pritom je valjalo zadržati krajnji oprez. Pošao sam ispitati Makrona.

Makron je vodio najmoćniju bandu u ondašnjem Rimu. Bojao ga se čitav grad, a bio je razmjerno zaštićen od kaznenog progona zahvaljujući svojim političkim vezama. Bio je pristaša optimata i posebni štíćenik Kvinta Hortenzija Hortala. On nije spadao u one klijente koji pohode odličnika svakoga jutra, kako bi netko mogao pomisliti. Hortalu su Makronove štíćeničke usluge jamčile pobjedu na izborima.

Makronova kuća na Suburi bila je manja tvrđava, okružena najamnim zgradama u njegovu vlasništvu i u vlasništvu njegovih kompanjona. Pročeljem je gledala na usku uličicu punu vinarnica i ribarskih štandova. Iz obližnje radnje proizvođača liquamena širio se rezak miris te namirnice, koji je pridonosio posvemašnjem smradu kvarta. Na glavnom ulazu u kuću stajala su dva klipana ispod čijih su pazuha stršile izdajničke izbočine držaka sika. Čuvari s bodežima nisu me željeli pustiti unutra sve dok nisam zatražio da dođe sam Makron.

Nakon poduljeg prepucavanja, tijekom kojeg je zbog njihova bezobrazluka uvelike stradalo moje činovničko dostojanstvo, Makron je napokon stigao. Pogledao me i počeo galamiti: "Budale, zar niste u stanju prepoznati povjerenika? Pustite gospodina da uđe!" Grubijani me preko volje propustiše.

"Moram se ispričati zbog ove dvojice", reče Makron. "Da samo znaš kako je u današnje vrijeme teško pronaći dobre momke. Nije više kao

nekada." Svi jadikuju zbog loših vremena. "Toj je dvojici amfiteatarskih varalica bolje da mi ne dodu u ruke na sudu", primijetio sam ljubazno. "Koliko čujem, u sicilijanskim rudnicima sumpora vlada strašna nestašica radne snage." "Ondje im je vjerojatne i mjesto." Makronu je bilo oko četrdeset i pet godina, bio je krupan i ćelav, a na tijelu je imao više ožiljaka nego što sam ih ikada vidio na čovjeku koji nije stari veteran legija ili arene. Već smo surađivali u prošlosti. Njega su štitile njegove veze, mene je štitila moja služba, pa smo mogli neopterećeno razgovarati.

"Nadam se da ti je otac dobro", rekao je.

"Izvršno je", odgovorio sam. "Čujem da bi odmah poslije nona trebao suditi tvojem čovjeku Emiliju."

Stigli smo u peristil, iznad kojeg se plavjelo nebo i gdje su neprekidno gorjeli mirisni štapići kako bi suzbili vonj izvana. Zavalili smo se na počivaljke za stolom, a rob je donio vino i slatkiše. Vino je bilo cekupsko. Makron si je mogao priuštiti najbolje.

"Namjeravao sam te potražiti zbog toga", reče Makron. "Prava riječ iz pravih usta mogla bi dečka spasiti od ludusa." Nadao sam se da ću to čuti. Trebao sam adut za pogađanje s njime. Šutio sam. "Premda uvijek uživamo u zajedničkom društvu", nastavi Makron, "pretpostavljam da me nisi posjetio samo radi druženja."

"Zapravo, provodim nekoliko istraga oko kojih bi mi ti možda mogao pomoći." "Uvijek stojim na usluzi senatu i narodu."

"I svi smo ti mi veoma zahvalni na tome", rekoh. "Znaš li išta o požaru u skladištu koje je pripadalo izvjesnom Paramedu iz Antiohije?"

Makron je raširio ruke i slegnuo ramenima. "Koliko ja znam, bio je to samo jedan od mnogih požara."

"A o Paramedovu ubojstvu?" "Zar je ubijen?"

"A o ubojstvu izvjesnog Marka Agera, nekoć poznatijeg pod imenom Sinistro?" "Kojeg Marka?" "Sad je dosta!" otresao sam se. "U ovoj četvrti nitko ne smije okrasti ni priklati čovjeka bez tvog znanja. Ne ganjam tebe, već samo želim riješiti neke slučajeve koji su u mojoj nadležnosti. Ako mi možeš pomoći, pomози mi. Ako ne možeš, onda ni ja tebi možda neću moći pomoći oko mladog Emilija."

Makron je časak ostao zadubljen u misli nad svojim peharom vina. "Sve što ti mogu reći, Decije Cecilije, jest da je riječ o stvarima s kojima ne bih htio imati veze." To je uistinu bila uznemirujuća vijest. Ako je ta rabota toliko ružna da se ni Makron u nju ne želi petljati, onda to nagoviješta nešto doista strašno.

"Ipak", nastavio je, "raspitat ću se. Obavijestit ću te o svemu što uspijem saznati. Ako", ispravio se žurno, "to mogu učiniti bez rizika."

I to je bolje nego ništa "Želio bih doći do informacija što je prije moguće", rekoh. "Mone nisu daleko."

"Decije Cecilije, svi mi ovisimo o naklonosti političara. Učinit ću za tebe sve što je u mojoj moći dokle god time ne ugrožavam sebe. Želim spasiti Emilija, on je mali moje sestre, ali ni zbog njega ni zlog tebe ne mogu napraviti samoubojstvo."

"Za to nema potrebe", razuvjerio sam ga. "Učini mi sljedeću uslugu. Sinistra je iz škole Statilija Taura otkupio netko tko se predstavio kao upravitelj imanja izvjesnoga H. Agera. Prije dvije godine pobuna robova bila je u punom jeku, pa ako je netko kupio tog roba posluživši se obmanom, onda je u tome sigurno imao prste netko od tvojih kolega. Saznaj tko je bio kupac i javi mi njegovo ime kojim god tajnim kanalima hoćeš. Pokušat ću nagovoriti oca da bude blag prema tvom nećaku."

"Znat ću njegovo ime sutra u ovo vrijeme", reče Makron. "Ah, da, još nešto." Kazao sam mu da mi je provaljeno u kuću.

Kratko je promislio. "Nisam čuo ništa o tome. Ne shvaćam zašto bi netko želio ukrasti brončani medaljon, osim ako taj predmet nije posjedovao neku čudotvornu moć. A što se lopova tiče... kako je ušao? Preko krova pa kroz peristil?"

"Najvjerojatnije. Ni vrata ni prozori nisu provaljeni."

"Ako je uspio prijeći preko crepova ne praveći buku, onda je posrijedi netko veoma lagan. A u taj bi se opis uklopio i njegov oštar vid. Rijetki tako dobro vide u mraku nakon petnaeste godine života. Mislim da je tvoj uljez vjerojatno mlad dječak."

Protrljao sam tjeme lecnuvši se od bola. "Ima snažan udarac za dijete." Makron je kimnuo. "U ovom dijelu Rima vrlo rano naučimo snažno udarati." Sat vremena kasnije našao sam se na Marsovu polju. Hodanje gradom već mi je tjednima bilo jedina tjelovježba. Nikada nisam pretjerano držao do tjelesnih aktivnosti, ali

objedovanje s ljudima poput Sergija Paula i Hortenzija Hortala dovelo me do toga da se osjećam kao debeli istočnjački moćnik. Kad smo već kod toga, kao netko poput Mitridata od Ponta.

Na rubu polja blizu Polencijina svetišta, na mjestu gdje se nalazio početak trkaće staze, platio sam nekom klincu četvrt asa i naložio mu neka mi čuva togu i sandale. Odjeven samo u tuniku, krenuo sam trčati. Ne prešavši ni četvrt kruga, shvatio sam da nemam kondicije pa sam se, kao i obično, zarekao da ću dolaziti ovamo svaki dan i trčati po sat vremena, sve dok se ne istope posljedice mog lagodnog života. Ipak, trčanje čudesno pomaže čovjeku da sredi misli, a kako mi je neki bog odlučio u glavu staviti Mitridata, podsjetio sam se svega što znam o njemu. Uvijek je postojao neki nitkov s tim imenom koji je kinjio istočnjački svijet— bilo kralj Partije, bilo Ponta. Onaj koji nam je te godine zadavao toliko neprilika bio je kralj Ponta, šesti pontski vladar tog imena. Smatrali su ga na neki način čudom jer je naslijedio prijestolje svojeg oca (Mitridata V., dakako) u dobi od samo jedanaest godina, jer je u svakom trenutku svoje vladavine bio gnjavator bez piemca i jer je sa svojih šezdeset godina još bio među živima. Rimljani koji imaju takvu čud rijetko se održe i desetljeće.

Dok je još bio u nježnim godinama, strpao je u zatvor svoju majku zbog pokušaja prigrablivanja vlasti, a zatim je uklonio svojega brata (još jednog Mitridata, koji je bio previše beznačajan da bi zavrijedio broj). U sljedećih pola stoljeća mnogo je puta, često uspješno, vršio najezde na mala ali bogata kraljevstva od kojih se sastoji taj dio svijeta. Tako je došao u sukob s Rimom, jer su mu se na putu našli naši posjedi, a neki kraljevi s kojima se borio za prevlast bili su naši saveznici. Pokušao je sve Rimljane istjerati iz Azije, ali je pretrpio poraz od Sule i Fimbrije. Nekoliko godina kasnije naš vojskovođa Licinije Murena uvratio si je u glavu da će pokoriti Pont i pri pokušaju polomio zube. Uslijedilo je razdoblje mira, a onda je sreću okušao konzul Aurelije Kota i bio potučen. Posljednji je s Mitridatom odmjerio snage Lucije Licinije Lukul, i to s dosta uspjeha. Ako je Mitridat imao neku filozofiju, onda se ona sastojala u namjeri da nadživi svakog neprijatelja kojeg ne može pobijediti u ratu.

Kralj je navodno bio golem čovjek, majstor u borbi svim oružjima, najbrži trkač na svijetu, izvanredan jahač, pjesnik i još štošta. Pričalo

se da govori dvadeset i dva jezika te da je u stanju pojesti, popiti i bludničiti više od bilo kojeg normalnog ljudskog stvora. Ali, kad pogledate, Rimljani su oduvijek bili skloni pripisivati junačke osobine čovjeku od kojeg su neprestano doživljavali poraze. Uzdizali smo tako Hanibala, Jugurtu, pa čak i Spartaka. Bilo bi nam previše ponižavajuće priznati da je naš najuspješniji protivnik vjerojatno neki odvratni mali azijski grbavac koji škilji i ima obješenu donju usnu.

Zadihan i znojan krenuo sam prema terenu za bacanje sulice i uzeo oružje sa stalka. Bacanje sulice bilo je jedina ratnička vježba u kojoj sam se isticao, a kako je služenje u legijama uvjet za činovničku službu, dolikovalo mi je da u nečemu budem dobar.

Stojeći na kamenom markeru, bacio sam u najbližu metu. Sulica se primjerenom zavrtjela, poletjela uvis u lijepu luku i sunovratila se probadajući samo središte mete. Postupno sam prelazio na sve udaljenije mete, a s vremena na vrijeme otkaskao bih na polje pokupiti svoje sulice. Nakon jedne takve šetnje podigao sam pogled kako bih se divio veličanstvenosti Jupiterova hrama na Kapitoliju, koji se uzdizao iznad zloslutne strmine Tarpejske stijene. U tom trenutku spazih da me netko promatra.

Podno hrama, stijene i strmoglave padine prekrivene najamnim zgradama i palačama, na samom rubu polja stajala je dama ogrnuta velom u pratnji svoje sluškinje. Iako je dan bio oblačan, dama je nosila široki pleteni šešir od slame. Ili se brinula o koži lica, ili je nastojala sakriti svoj identitet, a možda je željela postići oboje. Budući da je stajala u blizini stalka si sulicama, morao sam joj prići, što mi nije bilo mrsko, ako izuzmemo činjenicu da sam bio razbarušen i znojan. "Dobar dan, gospo", rekao sam počevši vraćati sulice na mjesto. Na Marsovupolju nije bilo gotovo nikoga osim nekoliko trkača na rubovima terena. U proljeće je ovdje uvijek vrvjelo od ljudi. "Pozdrav", rekla je službeno. "Divila sam se tvojoj vještini. U današnje se vrijeme rijetko koji aristokrat trudi oko ratničkih vježbi pa je lijepo vidjeti da netko održava tradiciju." Da sam bio tašt čovjek, laskalo bi mi što je prepoznala moje urođene plemićke crte unatoč tome što na tunici nisam imao oznake staleža. Ali čak ni u danima svoje mladosti i nevinosti nisam bio glup.

"Poznajemo li se, gospo? Priznajem da ne razabirem kroz tvoje velove." Odbacila je veo u stranu smješajući se. Nesumnjivo je

imala lice rimske dame visoka roda, a lagano kose oči ukazivale su na njezino etrursko podrijetlo. Jedino je te ukošene oči uljepšala šminkom. Uistinu, ni to joj nije bilo potrebno. Mislim da je to bila najljepša žena koju sam do tada vidio. Barem mi se tog dana tako činilo.

"Poznajemo, Decije Cecilije." Nastavila se izazovno smješkat.

Prihvatio sam igru. "Ali svakako bih te se sjećao. Ti nisi jedna od onih žena koje bih lako zaboravio."

"Štoviše, ja sam tada bila prilično očarana tobom. Sreli smo se u kući tvojeg rođaka Kvinta Cecilija Metela Celera u vrijeme mojih zaruka."

"Klaudija!" uzviknuo sam. "Moraš mi oprostiti. Ti si tada imala samo dvanaest godina i nisi bila ni upola tako lijepa kao danas." Pokušao sam se sjetiti koliko je vremena otad prošlo. Sada joj je zacijelo devetnaest ili dvadeset godina. U obitelji se nagađalo zašto taj brak još nije sklopljen. "Nisi se promijenio. Ili, kad bolje pogledam, jesi. Sreli smo se prije tvojeg odlaska u Hispaniju, a u međuvremenu si zaradio ožiljak. Veoma ti lijepo pristaje."

"Ima ih još", kazao sam, "ali nisu tako dostojanstveni kao ovaj." Primijetio sam da me sluškinja hladnokrvno promatra, ne iskazujući skromnost oborenim očima kao što se očekuje od kućnih robova. Bilo je to žilavo stvorenje od šesnaestak godina pa sam pomislio kako izgleda prije kao akrobatkinja nego kao dvorkinja.

"Ti si zanimljiva osoba", reče Klaudija.

"Prekrasno. Nitko me nikada nije nazvao zanimljivim. Uvjeravam te da ne postoji nitko koga bih radije zanimao." Tako govore zaljubljeni mladići.

"Da, zanimljivo je da radije služiš Rimu obavljajući zamornu rutinsku činovničku službu nego stječući blistavu vojničku slavu." Nisam mogao ocijeniti je li podrugljivost u njezinu glasu Maga ili ozbiljna.

"Zamorna je, ali razmjerno sigurna. Vojnički prečaci do moći i vlasti skraćuju život." "Ali u Rimu danas ništa nije sigurno", rekla je posve ozbiljno. "I naš se dični konzul Pompej jako dobro okoristio svojim vojnim pothvatima."

"U svakom slučaju, prištedio sije dosta činovničkog rintanja", složio sam se. Taj daroviti mladi general dobio je zapovjedništvo nad konzulskom vojskom u ranoj fazi svoje napredne karijere a da prije

toga nije vršio čak ni kvestorsku službu. Sada mu je bilo trideset i šest godina i bio je konzul. On i njegov drug Kras domogli su se konzulske časti upotrijebivši jednostavan trik: utaborili su svoje legije toliko blizu grada da su se mogle vidjeti s gradskih zidina. "Možda je to u ovim vremenima neobično, ali ja mislim da je dostojno divljenja. Vraćala sam se kući iz Jupiterova hrama kad sam te vidjela ovdje kako vježbaš. Odlučila sam svratiti i uputiti ti poziv."

"Poziv?" Kao da me u posljednje vrijeme odasvud zasipaju pozivima.

"Moj brat i ja priređujemo večeras gozbu u čast jednog našeg posjetitelja. Hoćeš li nas počastiti svojim dolaskom?"

"Polaskan sam. Naravno da ću doći. A tko je taj gost?"

"Jedan strani plemić, hospes moga brata. Ne bih trebala rastrubiti njegovo ime jer navodno ima neke neprijatelje ovdje u gradu. Morala sam obećati Klaudiju da nikome neću reći. Upoznat ćeš ga večeras."

"S radošću očekujem susret s tim tajanstvenim putnikom", rekao sam iako mi nije bilo pretjerano stalo. U Rimu su često boravili strani moćnici pa još jedno ime koje nitko ne može izgovoriti nije pobuđivalo moje zanimanje. Ipak, rado ću podnositi nekog dosadnog Egipćanina ili Numiđanina kako bih ponovo sreo Klaudiju.

"Onda se večeras vidimo", rekla je ponovo stavljajući veo. Robinja me ozbiljno promatrala sve dok njezina gospodarica nije rekla: "Hajdemo, Hriz."

Zaključio sam da imam dovoljno vremena za odlazak u javnu kupelj, a zatim kući kako bih se presvukao prije gozbe, na koju ću pomodno zakasniti.

Pošao sam u maleno kupalište blizu Foruma, jednu od svojih omiljenih ustanova, koja se nije mogla pohvaliti paleastrama ni predavaonicama pa je čovjek ondje srećom bio pošteđen stenjanja hrvača i brujanja filozofa. Kupalište je nudilo ručnike i ulja, i u njegovu sam se kaldariju mogao mirno namakati u vrućoj vodi i utonuti u vlastite misli.

Još sam se čudio što je Klaudija izrasla u tako lijepu ženu. Naravno, čuo sam o njoj razne priče. Rano je uspjela doći na glas mlade dame sklone sablažnjivu ponašanju, ali u ono doba žena je mogla izazvati sablazan već time što je javno izrazila svoje mišljenje. Do tada nije bila učinila ništa što bi doista zasluživalo prijekor.

Klaudiji su bili čudno i problematično sjeme — jedan od najstarijih patricijskih rodova, podrijetlom Sabinjani, ali sa snažnom primjesom etrurske krvi. Tom su se etrurskom elementu pripisivali povremeni izleti te loze u misticizam i neobične religije. Njihova obiteljska povijest bila je prošarana slavnim rodoljubima i zloglasnim izdajnicima. Jedan Klaudijevac izgradio je lijepu cestu do Kapue, a onda je nazvao svojim imenom. Drugi je utopio svetu pilad i zbog toga izgubio pomorsku bitku protiv Kartažana. Ta dvojica bila su posve tipični predstavnici svojeg soja. Međutim, ja sam u tom trenutku razmišljao samo o jednom Klaudijevcu. Okupan, obrijan, preodjeven i namirisan, predstavio sam se vrataru u gradskoj kući Publija Klaudija Pulhera. Ta lijepa građevina nekoć je pripadala bogatom senatoru smaknutom u vrijeme Sulinih proskripcija. U peristilu me dočekao sam Publije. Bio je to pristao mladić zdepaste građe. Toplo mi je poželio dobrodošlicu.

Publije je bio poznat kao tvrdoglav naprasit mladac, a uskoro će doći na jednako loš glas kao i najzloglasniji članovi njegove porodice. Ali to pripada budućnosti — te večeri zanimala me jedino njegova sestra. Među gostima su bili neki tada mladi ljudi pred kojima je stajala velika budućnost. Ondje je bio Gaj Julije, koji nikada nije propuštao besplatan obrok i priliku da uspostavi važne kontakte. Ondje je također bio veliki Ciceron, koji je upravo okončao svoju glasovitu parnicu protiv Vera. On je pripadao "novim ljudima", to jest onima koji nisu rođeni u Rimu ali su počinjali zauzimati istaknuta mjesta u javnom životu u ono vrijeme, dok su stare rimske porodice izumirale, bilo u građanskim ratovima, bilo zbog pomanjkanja interesa za razmnožavanje. Ondje je bio i mladić bucfasta lica čija je brada bila podšišana po grčkoj modi i koji je nosio grčku odjeću. To je, zaključio sam, zasigurno taj tajanstveni gost. Otkako ih je Aleksandar zdrobio svojom čizmom, svi Azijci žele biti imitacije Grka. Izgubio sam zanimanje za njega čim je ušla Klaudija.

Uzeo sam pehar od roba u prolazu i upravo se spremao zaposjesti Klaudiju, kadli mi jedan od gostiju jasno dade do znanja da želi sa mnom razgovarati. Zastenjao sam u sebi. Bio je to Kvint Kurije, neobično raskalašen mladi senator, čovjek kojemu su pripisivali gotovo sve zločine osim veleizdaje. Ali prije svršetka svoje kratke

karijere nizu svojih zlodjela pridodat će i to. Razmijenili smo uobičajene pozdrave.

"Neobičan skup, zar ne?" rekao je. Budući da je on bio tu, nisam mogao ne složiti se. "Na primjer, onaj Ciceron. Kako je moguće da jedan takav odurni mali nikogović iznikne iz neke rupčage, dođe u Rim i probije se u javnom životu?"

"Zapravo", odvratio sam, "on je iz Arpina." Kurije je slegnuo ramenima. "Arpin je rupčaga. Gaj Julije, naravno, obećava, i gotovo da je čestit. Lucije Sergije Katilina čovjek je koji bi mogao daleko dogurati. Pa ovaj Grčić, molim te. Što misliš, tko bi to mogao biti?"

Sada sam ja bio na redu da slegnem ramenima. "Istočnjački prinčevi koji imaju grčke privatne učitelje nisu rijetkost. Pretpostavljam da je to netko kod koga je mladi Klaudije gostovao na svojim putovanjima." Opazio sam sa zahvalnošću da mi Klaudija hita u pomoć.

"Kurije, moram nakratko posuditi Decija", rekla je uhvativši me ispod ruke. Nakon što smo se dovoljno udaljili, kazala je: "Kad sam te vidjela kako stojiš kraj njega onako utučen, jednostavno sam morala nešto poduzeti. Nije li to užasan gnjavator? Ne znam zašto ga je moj brat uopće pozvao."

"Kurije nije u potpunosti zadovoljan vašim izborom gostiju", rekao sam joj. "Na primjer, Ciceronom."

"O, meni se Ciceron prilično sviđa. On je vrlo darovit čovjek i ničega se ne boji. Ali u braku je s neopisivo odvratnom ženom."

"Čuo sam", rekoh. "Nisam još imao zadovoljstvo sresti tu damu."

"Da smo barem svi te sreće. A sada želim da upoznaš našeg počasnog gosta." Mladi Azijac okrenuo se prema nama kad smo mu pristupili. "Decije Cecilije Metele, predstavljam ti Tigrana, princa od Armenije." Dakle, to je bilo to.

"Sin veličanstvenoga armenskoga kralja ukazuje Rimu golemu čast svojom nazočnošću." "Opčinjen sam vašim čudesnim gradom", rekao je savršeno izgovarajući grčki. Nije mogao biti strahovito opčinjen Rimom, budući da dolazi iz Tigranocerte, bajkovita novoizgrađenoga kraljevskoga grada svoga oca.

Ali možda je razlog njegovoj opčinjenosti bila moć, a ne ljepota.

"Jedino bih želio", nastavio je, "da svoj posjet mogu obznaniti većem broju ljudi. Na žalost, sadašnji odnosi između naših država

nisu najbolji." Imao je razloga da svoj boravak ovdje drži u tajnosti. Rim je bio na pragu ulaska u rat s Armenijom. "Ipak, možete biti sigurni da sam ja, za razliku od mogega oca, odani prijatelj Rima." I bježiš kako bi spasio glavu od starčeva gnjeva, pomislio sam.

"Rim gaji neizmjereno divljenje prema drevnome armenskome kraljevstvu", zajamčio sam mu. Možda bi "zavist" bila bolja riječ. Stari Tigran u ono je doba bio kralj nad kraljevima, a taj je naslov, koliko mi je poznato, prvobitno nosio perzijski kralj. Nakon njega naslov bi pripao onom istočnjačkom tiraninu kojem je sandale lizalo najviše podčinjenih kraljeva. Tigran Stariji bio je bajoslovno bogat i svaki naš vojskovođa čeznuo je za tim da krene u rat protiv njega. Pljačkom osvojene Tigranocerte pouzdano ćemo se domoći najbogatijeg plijena otkako smo zauzeli Korint.

Svaki legionar moći će se skrasiti u vili na ladanju sa stotinu robova.

"Moj velikodušni prijatelj Publije Klaudije i njegova dražesna sestra bili su tako ljubazni da mi ponude svoje gostoprimstvo za trajanja mog boravka ovdje u svjetskoj prijestolnici." "Uvjeravam te da ne možeš biti u boljim rukama." Činilo mi se da u pogledima koje upućuje Klaudiji ima nešto više od obična divljenja.

"Slažem se", odvratio je. "Mislim da je gospoda Klaudija najdojmljivija žena koju sam ikada upoznao."

Primivši taj kompliment, Klaudija se nasmiješila pobzujući sićušnu jamicu u uglu usana. "Princ Tigran i ja otkrili smo da nas veže ljubav prema grčkim lirskim pjesnicima." "Možeš li vjerovati da ona zna napamet cijelu Sapfu?" reče Tigran.

"Na glasu je kao svestrano naobražena dama", potvrdio sam. Mogao sam zamisliti da ona njemu predstavlja otkriće. Tek je nedavno postalo moderno da se Rimljanke visoka roda obrazuju. Na Istoku se žene nikada nisu obrazovale, a ako su bile inteligentne, nastojale su to sakriti. "Je li ovo posjet iz zadovoljstva?" upitao sam znajući savršeno dobro da nije. "Posjet Rimu svakako mi pričinja neizrecivo zadovoljstvo i cijelog ću ga se života s radošću sjećati. Međutim, želim se posavjetovati s vašim vrijednim konzulima oko svojeg neugodnog sjeverozapadnog susjeda." To se moglo odnositi jedino na strašnoga Mitridata, čije ime kao da se, izravno ili neizravno, u posljednje vrijeme posvuda spominjalo.

"Ako sam dobro upućen", reko, "možda neće još dugo biti neugodan. Prema posljednjim vijestima general Lukul natjerao ga je u bijeg." Nešto mi pade na pamet pa se obratih Klaudiji. "Nije li tvoja sestra udana za Lukula?"

"Jest", potvrdi Klaudija. "Lukul je obećao Publiju da će ga imenovati svojim podzapovjednikom čim mu se moj brat pridruži na Istoku."

"O, dakle Publije se sprema ući u javni život?" kazao sam srdačno. Na pomisao da će se Publije Klaudije naći na položaju vojnog zapovjednika, čovjeka hvata strah za sudbinu Rima. Mogao je imati samo jedan razlog da izloži svoju aristokratsku kožu ratnim opasnostima, a to je bila želja da prikupi dovoljno vojničkoga staža kako bi se mogao natjecati za činovničku službu. "Svi muškarci iz naše porodice pozvani su da služe državi", rekla je. "Da vidimo", razmišljao sam, "nakon što provede nekoliko godina na Istoku, Publije će biti dovoljno star i imat će sve uvjete da se kandidira za kvestora, zar ne?" "On želi biti pučki tribun", odgovorila je.

To me pomalo zaprepastilo, iako za to nije bilo razloga. "To znači da će postati Klodije?" upitao sam.

"Upravo tako. A budući da moj brat i ja sve činimo zajedno, ja ću postati Klodija." "Klaudijo, molim te da to još jednom razmotriš", rekao sam veoma ozbiljno. "To nije korak koji se smije olako napraviti."

Tigran je pogledavao sad nju sad mene ništa ne shvaćajući. U tom trenutku Klaudiji je pritrčao rob i kazao joj da je stigao važan gost. Obratila se meni.

"Decije, princa je sve ovo zbunilo. Možda bi mu mogao objasniti neke od naših čudnovatih starih običaji dok sam ja zauzeta svojim dužnostima domaće."

"Priznajem", reče Tigran kad je otišla, "dane razumijem što si htio reći — mislim, ono Publiju." To je bila tema koja je katkad zbunjivala čak i same Rimljane, ali dao sam sve od sebe da prosvijetlim ovog stranca. "Poznato ti je da mi razlikujemo patricije i plebejce?" Kimnuo je. "Prije sam mislio da to znači isto što plemići i pučani, ali saznao sam da baš i nije tako."

"Točno. Patriciji su potomci osnivača grada i još uživaju određene povlastice, koje su uglavnom vezane uz obredne dužnosti i tome slično. Oni su nekada obnašali sve visoke funkcije, ali danas to više

nije slučaj." Ušli su robovi noseći pladnjeve sa slatkišima pa smo se poslužili. "Za prava plebejaca vodilo se u davnoj prošlosti nekoliko okrutnih građanskih ratova, ali zapravo je stvar u tome da patricijske porodice već dulje vrijeme izumiru pa su plebejci morali preuzeti njihove dužnosti. Danas imamo klasu plebejskih nobila. To su porodice čiji su preci bili konzuli. Je li to jasno?"

"Mislim da jest", kazao je vrlo nesigurno.

"Na primjer, moja porodica, Ceciliji Meteli, dala je mnoge konzule. U naše doba glavninu senatorskih porodica čine one plebejske. Ali još ima nekoliko patricijskih porodica." Ogledao sam se po prostoriji. "Na primjer, onaj čovjek ondje je Gaj Julije Cezar; on je patricij. Isto kao i Sergije Katilina. Oba ovogodišnja konzula, Kras i Pompej, plebejci su. A ono je Ciceron; on čak i ne potječe iz Rima, ali svi očekuju da će jednoga dana postati konzul. Je li to jasno?" "Mislim da jest", rekao je grickajući ušećerenu smokvu.

"Dobro. Zato što će sada postati zamršenije. Naši domaćin i domaćica pripadaju veoma starom rodu Klaudija. Neobičnost te loze jest u tome što ona ima obje grane: i patricijsku i plebejsku. Oni koji pripadaju patricijskoj grani obično se zovu Klaudije, a oni koji pripadaju plebejskoj grani obično se nazivaju Klodije. Neki članovi te porodice iz političkih razloga odluče prijeći s patricijskog statusa na plebejski. Kako bi to ostvarili, daju se posiniti od člana plebejske grane i tada promijene način pisanja svojeg imena."

Tigran je izgledao pomalo osupnuto. "Ali zašto bi netko tko je patricij želio postati plebejac?" "To je vrlo oštromno pitanje", priznao sam. "Dijelom zato da bi se dodvorio svjetini, koja je u cijelosti plebejska. A dijelom iz političkih razloga. Samo plebejci mogu vršiti tribunsku službu." "Mislio sam da su tribuni vojni časnici", reče.

"Vojni tribuni jesu niži časnici koje imenuje senat i koji neprestano sramote naše generale svojim neiskustvom i šeprtljavošću." Kako sam i ja nekada bio jedan od njih, znao sam što govorim. "Pučke tribune bira plebs i oni su donedavno imali prilično velike ovlasti, uključujući i pravo da ulože veto na odluku senata."

"Donedavno su imali?" upita Tigran, izvrsno razlikujući latinska glagolska vremena. "Hm, da", rekao sam zapećući sepomalo, jer sami sam bio u nedoumici. "Zapravo, Suliram državnim uređenjem,

koje je još na snazi, pučkim tribunima oduzeta je većina njihovih starih ovlasti." Suvišno je isticati da je Sula bio patricij.

"A Klaudije usprkos tome želi postati tribun", reče Tigran. "Hoće li to biti teško postići?" "Da razmislim. Morat će pronaći plebejskog pokrovitelja, što mu neće biti problem budući da ima mnogobrojne rođake Klodije. Trebat će od senata iznuditi donošenje nekih odredbi. Senatori uvijek teška srca prihvaćaju takvu društvenu fluidnost. Moglo bi biti teškoća." "Zadivljuje me ta mnogostrukost glasova u vlasti", reče Tigran. "U mojoj domovini veliki kralj odredi kako mora biti i tako bude."

"Mnogo smo postigli zahvaljujući tom sistemu", uvjerio sam ga. U tom trenutku ušao je novi gost. Bio je to nitko drugi nego patron moga oca, Kvint Hortenzije Hortal. Svi su očekivali da će iznenada doći do netrpeljivosti između dvojice gostiju, jer je Hortal bio branitelj Vera protiv kojeg je Ciceron vodio tako nevjerojatno uspješnu parnicu. Međutim, ta dvojica držala su se posve uljudno, na onaj neobični način svojstven odvjetnicima.

Ispričao sam se kazavši da idem u zahod. Zapravo sam samo trebao nekoliko trenutaka samoće kako bih analizirao sastav večerašnjega neobična skupa. Razmislivši, uvidio sam da gosti ipak nisu toliko različiti. Gotovo svi prisutni bili su Pompejevi pristaše. U roku od mjesec dana Pompej i Kras napustit će konzulsku službu i preuzeti prokonzulsko zapovjedništvo. Jedan od izabраниh konzula za sljedeću godinu bio je nitko drugi nego Kvint Hortenzije Hortal. Dok su Pompej i Kras položajem formalno bili jednaki, Kras kao vojskovođa nije sezao Pompej u ni do gležnja. Svima je bilo jasno da se Pompej žarko želi dokopati zapovjedništva na istočnome bojištu, koje je sada u Lukulovim rukama. Priključivanjem Istočnih kraljevstava rimskim posjedima Pompej bi stavio veličanstvenu krunu na svoju blistavu vojničku karijeru. Ali problem je bio u tome što se činilo da će Lukul to učiniti prije nego što se Pompeju pruži prilika. Možda bih ovdje trebao reći nekoliko riječi o Lukulu. On je čovjek uvelike vrijedan divljenja, ali njegov ugled u posljednje vrijeme trpi zbog toga što nije član velevažne porodice koja nam je svima jako dobro poznata. Danas je zapamćen po svojim kasnijim tekstovima o umijeću raskošnog življenja i kao pokrovitelj umjetnosti, ali u ono vrijeme bio je naš najvršniji vojskovođa. On je jedan od

nekolicine istinski valjanih Rimljana koje poznajem, vješt kako u političkom tako i u vojnom životu, zaštitnik umjetnika, žestok u borbi a velikodušan u trenutku pobjede. Znam da sve to zvuči kao hvalospjev čankoliza, ali nas dvojica nismo u rodu i nikada mu ništa nisam dugovao pa možete vjerovati da je ovo što govorim istina. Za razliku od mnogih naših generala koji su kupovali dobru volju svojih vojnika dopuštajući im da se previše raspojasaju, osobito nakon bitke, Lukul je držao željeznu stegu, istoga rmi njegove čete nisu bile osobito naklonjene kad je trebalo naporno ratovati.

Vojnici imaju neobičnu osobinu da neke časnike koji ih tuku i strogo drže na uzdi mrze, a druge zbog tog istog ponašanja obožavaju. Ja sam u svome životu upoznao dvojicu generala čiji su vojnici uživali u strogosti njihova režima. Jedan je bio Druz, ljubljani pastorak našega prvoga građanina. A drugi je bio Gaj Julije, koji je posjedovao čudesan dar da nagovori ljude na nešto što je u potpunoj suprotnosti s njihovim vlastitim interesima, ali je zato u savršenu skladu s njegovima. Ne želim time Cezara izjednačiti s Druzom, jer je potonji bio sjajan čovjek, iako je malo sporije shvaćao, dok je Gaj Julije najdarovitiji hladnokrvni spletkar kojeg je Rim ikada rodio. Ali, trčim pred rudo. U tom trenutku, te noći razmišljao sam samo o Tigranu, Publiju i Klaudiji. Osobito o Klaudiji. Žalostilo me što namjerava prijeći na niži stalež, ali ne stoga što bi to utjecalo na naš osobni odnos. Bilo je to stoga što sam znao da će Publije Klaudije, promijenivši status i uzevši ime Klodije, istoga trenutka postati predmet polemika i ogorčenja. A to je značilo da će biti meta ubojicama, što je vrijedilo i za nju ako ustraje u pružanju potpore bratovljevim postupcima.

Kad sam se vratio nazad, goste su odvodili u blagovaonicu. Svi smo uspuzali na počivaljke — prilično nedostojanstven čin koji nalaže običaj — a robovi su odnijeli naše sandale i podijelili nam vijence. Opazio sam da su se domaćini odlučili za lovorove vijence, vjerojatno u čast gostu iz inozemstva i njegove privrženosti grčkim običajima. Namještaj u blagovaonici bio je razmješten na starinski način, tako da su tri počivaljke bile postavljene oko tri strane kvadratnoga stola, a na svaku počivaljku dolazila su po tri gosta.

Publije se morao uhvatiti u koštac sa zaguljenim problemom prvenstva budući da je među gostima imao stranoga princa i

izabranoga konzula. Da je Hortal stupio na položaj, desno mjesto na središnjoj počivaljci po pravu bi pripalo njemu, ali Publije je to mjesto dao Tigranu kao istaknutom gostu iz inozemstva. Hortalu je dodijeljeno drugo mjesto po rangu, u sredini središnje počivaljke, a Publije je zauzeo njezin lijevi kraj.

Mi ostali bili smo smješteni bez nekog osobitog reda, jer su podrijetlo i funkcije u ovoj skupini bili tako neobično izmiješani. Ja sam zauzeo gornje mjesto na desnoj počivaljci, što znači u Tigranovu susjedstvu, Klaudija mi je bila zdesna, a pokraj nje smjestio se Gaj Julije. Sučelice nama na trećoj počivaljci ispružili su se Kurije, Katilina i Ciceron. Običaj da žene za večerom leže zajedno s muškarcima još je bio nov, ali za Klaudiju se moglo reći sve osim da je staromodna. U ranije doba žene bi sjedile na stolcima, obično pokraj svojih muževa. U toj prigodi Klaudijina nazočnost na počivaljci nikomu nije smetala. Meni ponajmanje. Sama gozba Maje u savršenu skladu s etiketom, vjerojatno iz poštovanja prema Hortalora statusu izabranoga konzula.

Nije bilo plamenčevih jezika ni puhova uvaljanih u med i makove sjemenke, ni ostalih kulinarskih čudesa kakvima se sladio Sergije Paulo. Za početak poslužitelji su unijeli raznorazna predjela: smokve, datulje, masline i tome slično, zajedno s nezaobilaznim jajima. Prije nego što je itko posegnuo za njima, Hortal je svojim jedinstvenim glasom uputio zaziv bogovima. A onda smo svi navalili na jelo.

"Otkako sam stigao u Italiju", obratio mi se Tigran, "svaka večera započinje jajima. Je li to ovdje običaj?"

"Svaka svečana večera započinje jajima, a završava voćem", odgovorio sam mu. "Mi imamo izraz 'od jaja do jabuka', što će reći: od početka do kraja."

"Već sam čuo taj izraz, ali nisam razumio njegovo značenje." Sumnjičavo je motrio zdjelu s tvrdo kuhanim fazanovim jajima. Među njegovim zemljacima jaja očito nisu na cijeni. Jela koja su uslijedila bila su mu više po volji: jareća pečenka, golema tuna i zečevina kuhana u mlijeku. Tijekom večere vodio se samo neobavezan razgovor. Kao i obično, pretresala su se najnovija znamenja.

"Jutros su na vrhu Jupiterova hrama viđena četiri orla", reče Hortal. "To zacijelo nagoviješta dobru nadolazeću godinu." To će, naravno, biti godina njegova konzulata.

"Čuo sam da se prije tri noći u Kampaniji izleglo tele", dometnu Kurije, "s pet nogu i dvije glave." Ciceron prijezirno otpuhne. "Nakazna mladunčad nema nikakve veze s ljudskim prilikama. Ona je tek puka razbibriga bogova. Smatram da zvijezde imaju veće značenje za naše živote nego što to mnogi od nas misle."

"Istočnjačke gluposti", izjavio je Hortal, "uz ispriku našem kraljevskom gostu. Ja smatram da postoje samo dvije vrste znamenja koje su za nas važne, a to su one koje su službeno priznate i koje su nam ostavili u nasljeđe naši davni preci. Riječ je o augurijama i haruspicijama." "A što bi to bilo?" upita Tigran.

"Augurije čitaju činovnici koji su članovi augurskog zbora, a ima ih petnaest", objasni Cezar. "Kod nas se izbor u taj kolegij smatra velikom čašću. Oni tumače volju bogova promatrajući let i zobanje ptica te određujući smjer munje i groma. Povoljna znamenja dolaze slijeva, a nepovoljna dolaze zdesna."

"Haruspicije se, s druge strane", reče Ciceron, "tumače promatranjem utrobe žrtvovanih životinja. Time se bave stručni tumači znakova, uglavnom Etruščani. Bilo to službeno ili ne, ja smatram da se radi o prijevari."

Tigran je izgledao zbunjeno. "Samo trenutak. Ako lijevu stranu smatrate povoljnom, a desnu nepovoljnom, zašto rimski pjesnici često govore o gromu koji dolazi zdesna kao o znaku naklonosti bogova?"

"Zato što se ravnaju prema grčkome običaju", reče Klaudija. "Grčki se auguri čitajući znamenja okreću prema sjeveru. Naši se okreću prema jugu."

"Kad već govorimo o munji", reče Katilna, "ne znan je li došla zdesna ili slijeva, ali jutros je munja udarila Lukulov kip pokraj mola u Ostiji. Čuo sam to danas od jednog lađara na dokovima Tibera. Rastopila ga je u lokvu bronce."

O tom se znaku mnogo razglabalo. Nije bio potreban službeni augur da to protumači kao nepovoljno za Lukula.

"Zvuči veoma zloslutno", reče Hortal. "Nadajmo se da to ne nagoviješta neki strašan poraz na Istoku." Ta je izjava imala licemjerman prizvuk, ali, kad bolje promislim, Hortalove riječi uvijek su imale takav ton. Ako vam on veli da je jutros granulo Sunce, vi ćete izaći kako biste se sami u to uvjerali.

"Ovdje u Rimu mnogo je onih koji bi se radovali Lukulovu opozivu", primijetio je Kurije. "Ali senat nikada ne bi opozvao uspješnog vojskovođu", kazao sam jer mi se nije sviđalo to što čujem.

"Ne bi, sve dok je taj vojskovođa doista uspješan", reče Publije Klaudije smiješeći se. "A moj je šurjak do sada bio vrlo uspješan." Uzeo je ražnjić janjetine s roštilja i slasno zagrizao. "Pazite što vam kažem", reče Katilina, "taj si čovjek stvara nezavisno političko uporište na Istoku dodvoravajući se azijskim gradovima dovođenjem polovine Rima do bankrota." Sergije Katilina bio je jedan od onih crvenokosih ljudi crvena lica koji sve vrijeme izgledaju i zvuče ljutito. Mislio je na Lukulovo rezanje azijskoga duga. Sula je u doba svoje diktature nametnuo strahovito velike poreze gradovima azijske provincije, koje su oni mogli platiti jedino posuđujući novac od rimskih novčara uz lihvarske kamate. Kako bi spasio te gradove od potpune propasti, Lukul im je oprostio velik dio duga i zabranio visoke kamate, čime je na sebe navukao vječno neprijateljstvo naših zelenaša.

"Možda će Publije uspjeti ukazati Lukulu na njegove zablude kad sljedeće godine otplovi k njemu", reče Klaudija nehajno. Činilo se da želi rasteretiti razgovor pa je žurno promijenila temu. Ubrzo su uklonjeni ostaci glavnoga jela, a onda smo svi nekoliko trenutaka ostali u tišini dok su poslužitelji unosili obiteljska božanstva. Vršeći dužnost kućnog svećenika, Publije je preko glave prebacio togu i poškropio male bogove brašnom i vinskim talogom. Kad su bogovi izneseni, poslužen je desert.

Tijekom deserta Tigran mi je iskazivao pretjeranu pažnju tražeći da mu objasnim sad ovo sad ono u vezi s rimskim običajima, zakonom i religijom. Pokazivao je neobično zanimanje za moju karijeru i moje planove u pogledu budućeg službovanja. Mogao mi je laskati takav interes čovjeka koji će jednoga dana možda postati kralj nad kraljevima, ali tada me jako živcirao jer mi je onemogućavao da posvetim svoje vrijeme Klaudiji. Tako je ona najviše razgovarala s Cezarom i zbog toga sam mu zavidio.

Klaudija se ispričala i napustila pijanku koja je uslijedila nakon deserta, a ja sam procijenio da mi je najpametnije ne pretjerivati s vinom. Tijekom večere shvatio sam da sam okružen ljudima u čijem društvu ne bi bilo mudro svašta govoriti. Tisu ljudi sudjelovali u igri

moći, u kojoj se igra s najvišim mogućim ulozima. Takvi obično umiru od nasilničke ruke, i od svih osoba koje su nazočile pijanci jedino će Hortal umrijeti prirodnom smrću. O načinu svoje smrti još nisam u mogućnosti pisati. Politika onoga vremena dijelila je neke svoje značajke s *munera sine missione*, o kojima sam prije govorio.

Malo sudjelujući u piću, sa zanimanjem sam promatrao ostale goste. Kurije je bio dobrano pod gasom jer je pijuckao za večerom. Sergije Katilina imao je crveno lice koje se sve više crvenjelo što je više pio. Glas mu je također postajao sve glasniji i grublji. Hortal je i dalje bio spokojan i raspoložen kao uvijek, a Ciceron je pio umjereno i nijednom mu se nije zapleo jezik. Gaj Julije, koji je proglašen vodom pijanke, odlučio je da se vino ima miješati s vodom u omjeru dva prema jedan u korist vina, što je davalo jaku mješavinu s obzirom na jakost falernca koji je Publije poslužio. Bio sam zahvalan što Cezar nije odredio jednu od onih terevenki kada svaki gost mora iskapiti određeni broj pehara. Na primjer, moglo se od nas tražiti da ispijemo po jedan pehar za svako slovo u imenu počasnoga gosta. Tigranovo ime ne bi bilo loš izbor, ali da je posrijedi Kvint Hortenzije Hortal, svi bismo završili na podu prije nego što bismo stigli do posljednjeg slova. Ovako, mogli smo piti koliko smo htjeli, iako se poslužitelj brinuo da nam pehari ni u jednom trenutku ne ostanu prazni. "Budući da imamo toliko mnogo gostiju na tako visokim društvenim položajima", reče Gaj Julije, "večeras ćemo raspravljati o primjerenim uporabama vlasti, kako civilne tako i vojne, u službi države." To je bio još jedan grčki običaj za koji su se odlučili uželji da ugone našem inozemnom gostu. Kad se Rimljani ozbiljno prihvate pijenja, rijetko kao razonodu izaberu filozofski razgovor, stoga što se sljedećeg dana ionako nitko neće sjećati o čemu se govorilo. Hrvači, akrobati ili gole sardinijske plesačice bili su vjerojatniji izbor.

"Marko Tulije", reče Cezar, "budi tako ljubazan i otvori diskusiju. Imaj na umu da sada ne raspravlaš na sudu pa nastoj da tvoje izlaganje bude kratko i sažeto kako bi polupijani ljudi mogli slijediti nit tvog umovanja." Cezar je bio utjelovljenje nacvrcane srdačnosti, ali nisam sumnjao da je savršeno trijezan.

Ciceron je kratko razmišljao birajući svoje argumente. "Mi Rimljani", započeo je, "stvorili smo nešto što je novost u svijetu. Kad smo prije više od četiri stotine godina protjerali svojeg posljednjeg kralja,

izgradili smo republiku, koja je najsavršeniji instrument državnštva koji je čovjek ikada izmislio. To nije nepokorna urlajuća svjetina kao u staroj atenskoj republici, nego sustav primjereno ustrojenih skupština, kojem na čelu stoji senat i koji nadziru konzuli. Neka mi oprostí naš uvaženi gost, ali ona je daleko naprednija od zastarjelog monarhijskog sustava, jer u njoj umjesto samovolje jednog čovjeka vladaju zakoni, a sve visoke službe u državi dodjeljivane su prema sposobnostima i zaslugama, i svi službenici podliježu opozivu u slučaju da im se dokaže nekompetentnost ili podmitljivost."

"Vlast kao takvu, u državnom interesu, kako i dolikuje, obnašaju oni ljudi koji su posebno dobro upoznati sa zakonima i državničkom praksom. Vojno zapovjedništvo trebalo bi se povjeravati isključivo onima koji su proveli više godina u civilnoj vlasti kako ne bismo dobili zapovjednike kadre razmišljati samo u vojničkim okvirima, koji idu u ratove s ciljem da se obogate, umjesto da vojne akcije poduzimaju isključivo za dobrobit države." Nije bilo teško razabrati da cilja na Pompeja, koji se dočepao generalske časti a da gotovo uopće nije vršio javnu službu, a onda je, posluživši se vojničkom vlašću, preuzeo najviši činovnički položaj.

"Sergije Katilina", reče Cezar, "podijeli s nama svoja razmišljanja o ovoj temi." Katilinine oči bile su mutne, ali govorio je prodornim glasom. "Iako, naravno, nitko od nas ne bi želio doživjeti povratak monarhije, naš cijenjeni Marko Tulije potpuno zanemaruje važnost visoka podrijetla u izboru ljudi koji će obnašati vlast. Oni koji su se izdigli s društvenog dna nemaju osjećaj dužnosti prema državi nego samo glad za osobnim probitkom. Potrebna su stoljeća oplemenjivanja obiteljske loze kako bi se proizvele urođene karakterne osobine svojstvene istinskome plemstvu, a to, na žalost, postaje rijetkost. Svakoga dana u senatu gledam sinove oslobođenika!" Katilina je, kao i Publije, bio čovjek koji je smatrao da zaslužuje visok položaj zbog svojega plemićkog podrijetla. Drugih postignuća svakako nije imao. "Ja bih predložio da javne službe i vojno zapovjedništvo budu rezervirani za patricije i plebejske nobile. Tada ne bismo na visokim položajima imali toliko običnih karijerista."

"Divno si to rekao", reče Cezar ravnodušno. "Eto, budući da se Kvint Kurije povukao iz diskusije", taj je gospodin hrkao izgubivši svijest, "čujmo svoga izabranog konzula za iduću godinu." "Ja nisam

politički filozof", razvezao je Hortal, "već samo odvjetnik priučen državničkom umijeću. Premda nikako ne bih želio da Rimom vlada kralj, ipak sam prijatelj kraljeva." Ovdje se naklonio Tigranu. "I iako se slažem s tvrdnjom da samovoljna vlast u rukama jednog čovjeka ugrožava red, ipak i kod nas postoji hvalevrijedan običaj uvođenja diktature u onim kriznim situacijama kada samo brzo donesene odluke jednog zapovjednika mogu očuvati državu. Što se tiče vojske", osebujno je gestikulirao držeći u ruci pehar vina, "mislim da već neko vrijeme ostavljamo kudikamo previše slobode svojim vojskovođama u inozemstvu. Trenutačno su neki od njih skloni smetnuti s uma da svoje zapovjedničke položaje i sve ostalo duguju senatu pa se tako počinju smatrati pravim nezavisnim vladarima u zemljama u kojima ratuju. Svi se sjećamo Sertorija, a ranije je Sergije Katilina iznio neke slične primjedbe o generalu Lukulu." Za Hortala je bilo tipično da koristi tuđu izjavu kako bi potkrijepio vlastitu tvrdnju. "Možda će uskoro doći vrijeme da uvedemo zakonske mjere kojima ćemo izričito navesti dužnosti svojih vojskovođa i ograničiti njihove ovlasti."

"Izvršni prijedlozi", reče Cezar. "Asada ćemo poslušati svoga domaćina." Publija je vino bilo dobro udarilo, ali još je zvučao donekle suvislo. "Uskoro ću se pridružiti svome šurjaku, slavnome Lukulu, u ratu protiv Mitridata. Vojnička služba nužna je onome tko želi služiti državi. Uvijek sam to govorio. Ali vlast prebiva ovdje, u Rimu. Ako netko želi imati najvišu vlast, neće je steći pokoravajući Hispance ili Egipćane. Vlast dolazi od rimskoga naroda. Cijeloga rimskoga naroda, kako patricija tako i plebejaca. Senat donosi konačne odluke, ali i narodna skupština posjeduje moć. Pogrešno je misliti da je onome tko želi doći na vlast potrebna samo većina u senatu. Potpora puka također je nužna, i to ne samo na skupštinama nego i na ulicama." "Vrlo zanimljivo", reče Gaj Julije kad je završila ta prilično nepovezana haranga. "A sada, kako bismo stvar sagledali s drugog motrišta, poslušajmo svoga kraljevskoga gosta." "Prvo", reče Tigran, "dopustite mi da izrazim svoje bezgranično divljenje prema vašem jedinstvenom rimskom sustavu, koji među svojim najboljim ljudima bira one koji su dostojni upravljati polovicom svijeta. Ali bojim se da taj sustav nikada ne bi bio prikladan za moj dio svijeta. Vi ste prožeti grčkom kulturom, a imate i dugu tradiciju biranja vlasti. Moji

podanici većinom su primitivni Azijci, koji nisu navikli ni na koju drugu vrstu vladavine osim autokratske. Oni svojega kralja smatraju bogom. Oduzmete li im kralja, oni će izgubiti i svojeg boga." Nasmiješio se svim gostima okupljenima oko stola, kao da smo mu mi najbolji prijatelji koje je ikada imao. "Ne, ja smatram da će na Istoku uvijek vladati kraljevi. I mislim da ćete se složiti sa mnom da bi to trebali biti kraljevi koji su prijatelji Rima. Danas na Istoku malobrojni dijele moje stavove o tome." Još uvijek ciljamo na tatin tron, zaključio sam.

"Izvršno izrečena misao", reče Cezar. "Sada ćemo čuti Decija Cecilija Metela Mlađeg, koji je nedavno započeo svoju karijeru u javnom životu i koji je sin našega cijenjenoga gradskog pretora te izdanak znamenite loze."

Premda sam pio malo, osjećao sam vrtoglavicu. Možda je razlog tome bila moja zaokupljenost Klaudijom. Obećao sam sebi da neću nepromišljeno govoriti, ali nešto u Cezarovu pretjeranom uvodu nagnalo me da odstupim od neutralna obraćanja kakvo sam planirao. Povrh toga, nešto je bilo u zraku, nešto što mi cijele večeri nije davalo mira. Bila je to spoznaja da sve što se zbilo otkako su ubijeni Sinistro i Paramed, sve što su kazali ili dali naslutiti gotovo svi ljudi s kojima sam razgovarao, a pogotovo sve ono što je izrečeno na ovoj večeri, kruži oko dva imena: Lukul i Mitridat, Mitridat i Lulul. Znao sam da, uprem li dovoljno snažno, mogu razvaliti tu škrinju prepunu laži i tajni te raskrinkati sve nečiste namjere vezane uz tu dvojicu moćnih ljudi, Imam polugu kojom to mogu učiniti: moć rimskoga senata i naroda. Ali zasad još nemam uporište na koje bih svoju polugu naslonio.

"Kao najmlađi član vlasti", započeo sam, "jedva se usuđujem govoriti u ovako uglednom društvu." Svi su me pogledali, nasmiješili se i kimnuli, osim Kurija, koji je tiho hrkao. Bosonogi poslužitelji tapkali su oko nas nastojeći da nam pehari budu dupkom puni.

"Ali tijekom ove neobično zanimljive diskusije nametnule su mi se neke misli koje bih želio podijeliti s vama." I dalje su se smiješili. "Rekao bih da postoji nešto što je važnije od staleža i podrijetla, važnije čak i od iskustva ili sposobnosti, a to je odanost Rimu, senatu i rimskome narodu. Kao što su istaknuli moj patron Hortal i moj prijatelj Sergije Katilina, vojskovođa pobjednik koji vodi ratove

samo kako bi se obogatio i stekao slavu, nije službenik Rima. Nije to ni magistrat koji prodaje svoje odluke, kao ni namjesnik koji pljačka svoju provinciju." Na to Ciceron žustro zakima. Upravo za taj zločin bio je optužen Ver, protiv kojeg je on vodio parnicu. "I nije odani Rimljanin", nastavio sam, "onaj tko tajno surađuje s kraljevima stranih zemalja iz vlastite koristi ili kuje urotu protiv rimskog zapovjednika na bojištu iz zavisti prema njegovoj slavi." Ciceron je ponovo kimnuo bezglasno šapnuvši riječ "istina". Katilina je izgledao mrzovoljno kao i uvijek, ali bilo je to držanje čovjeka koji se dosađuje. Hortalovo lice zadržalo je svoj veseo izraz, ali osmijeh mu je postao ukočen. Publije je gnjevno zurio u mene, a Tigran je gledao u svoj pehar s vinom kao da se boji što bi njegovo lice moglo odati.

"Odlično", reče Cezar pogledavši me s odobravanjem. To nije ništa značilo. Nikada nisam upoznao čovjeka koji je umio tako dobro vladati sobom kao Gaj Julije. On je bio u stanju smješhati se čovjeku kojeg upravo namjerava ubiti, a bio je u stanju smješhati se i onome za koga je znao da se upravo sprema umoriti njega.

Razgovor se nastavio i vino se pilo još neko vrijeme, ali u ostatku večeri nismo se doticali nijedne značajne teme. S vremenom je Hortal zatražio svoje sandale, a to su učinili i Ciceron i Cezar. Katilinu, Kurija i Publija odnijeli su njihovi robovi. Tigran je još kratko vrijeme živahno i pijano brbljao, a onda je i on zadrijemao. Odveli su ga kućni robovi, a ja sam se našao osamljen sa svojim uznemirujućim mislima.

Kako nisam poveo roba, sam sam pronašao svoje sandale i pripremio se da izađem. Na izlazu iz blagovaonice zatekao sam Klaudiju, koja me ondje čekala. Bila je odjevena u haljinu koja je bila tako prozirna da je svjetlost svjetiljke iza njezinih leđa sjala kroz tkaninu savršeno ocrtavajući njezinu figuru. To je bio konačan udarac mome već smućenu razumu. U ladanjskoj kući moga oca u blizini Fidene nalazio se stari kip grčke Artemide koji je navodno izradio Praksitel. Boginja u oskudnom lovačkom hitonu balansirala je na prstima jedne noge progoneći svoj plijen. Dok sam bio dječak, ona je za mene predstavljala ideal ženske ljepote, sa svojim vitkim, gipkim udovima i podatnim bokovima, sa svojim malenim čvrstim grudima i ljupkim dugačkim vratom. Nikada mi se nisu sviđala bujna ženska

tijela kakva imaju Junone i Venere, omiljena u većine rimskih muškaraca. Klaudija je bila slika i prilika moje mramorne Afrodite.

"Decije", prošaptala je, "radujem se što si još uvijek na nogama i što se ne ljuljaš." "Večeras baš nisam bio najzabavnije društvo", kazao sam. "Nisam se mogao uživjeti u raspoloženje večeri."

"Znam. Slušala sam."

"Tko bi želio slušati hrpu pijanaca poblesavjelih od želje za vlašću? Zacijelo si se užasno dosađivala." Pokušao sam snagom volje natjerati svjetiljke da jače zasvijetle kako bih je bolje vidio, ali priznao sam poraz. Nije mi bilo suđeno vidjeti više nego što je ona željela da vidim. "Uvijek je dobro znati što u današnje vrijeme govore moćni ljudi u Rimu. I premda od večerašnjih gostiju jedino Hortal posjeduje stvarnu moć, od ostalih se može mnogo očekivati u budućnosti." "Zar čak i od Kurija i Katiline?" upitao sam.

"Ljudi ne moraju biti inteligentni ni sposobni ni dobra karaktera da bi igrali važnu ulogu u krupnim državnim poslovima. Sasvim je dovoljno biti zao i opasan." Čudne riječi kad ih noću u potaji govori poluodjevena žena muškarcu koji nije njezin muž. Bio sam spreman zanemariti neobičnost situacije kako bih dulje ostao s njom.

"A ja?" upitao sam. "Jesam li i ja jedan od tih ljudi koji mnogo obećavaju?" Prišla mi je bliže, baš kao što sam se nadao da će učiniti. "O, da. Ti posjeduješ sve ono o čemu su večeras govorili: sposobnost, podrijetlo, odanost... nema tog položaja na koji se ti ne bi mogao uspeti."

"S vremenom", kazao sam. "Te stvari moraju se postizati polagano, ustaljenim redosljedom." "Ako je to način koji te zadovoljava", odvratila je. "Odvažni ljudi ne boje se ubrzati taj proces." Bilo mi je jasno kamo ovo vodi. "Odvažnim su ljudima posljednjih godina odrubljivali glave, ili su ih strmoglavljivali s Tarpejske stijene, ili su ih kukom vukli u Tiber."

Nasmiješila se, ali bio je to prijeziran osmijeh. "Ista je sudbina stizala i plašljivce. Razlika je u tome što su oni hrabriji stavljali svoj život na kocku radi nečega što vrijedi imati. Pompej i Kras nisu čekali da dosegnu potrebnu dob niti su marili za red magistratura. Sada su konzuli." "Hortal je bio mnogo oprezniji", rekao sam, "i on će umrijeti u postelji. Za razliku od prethodne dvojice."

Njezin je osmijeh iščeznuo. "Pogrešno sam te procijenila, Decije Cecilije. Mislila sam da si sazdan od boljeg materijala." Prišla mi je posveblizu, tako da su vrhovi njezinih grudi sasvim lagano dodirivali moju tuniku. "Mogao si ovu noć provesti sa mnom Ali sada mislim da je bolje da je provedeš sam, onako kako i zaslužuješ. Samo najbolji zaslužuju najbolje." Prikupio sam u sebi zadnje mrvice dostojanstva i kazao: "Svi odvažniji muževi otišli su ili izgubili svijest Mislim da ću se i ja oprostiti. Neki od njih nedvojbeno zavređuju najbolje više od mene." Kad sam prošao mimo nje, lice joj se sledilo.

Vani je vladao mrak kakav poznaju jedino rimske noći bez Mjeseca. Znao sam da bi bilo više nego neumjesno vratiti se unutra i zatražiti baklju ili fenjer. Osim toga, premda bi mi svjetlo olakšalo put, učinilo bi ga još opasnijim nego inače. Lopovi koji vrebaju na sve strane i uvijek čekaju one koji nakresani teturaju kući. Svjetlo bi ih privuklo kao noćne leptire. Bolje je riskirati mogućnost da se spotaknem ili ugazim u neugodne stvari. I jedno i drugo snašlo me popriličan broj puta prije nego što sam stigao kući i premoren se svalio u krevet, iscrpljen nakon jednog od najduljih i najneobičnijih dana u svome životu.

4.

Kao i obično, jutro je stiglo kudikamo prerano. Nikada neću shvatiti odakle nama Rimljanima pomisao da treba ustajati dok je još mrak. Mislim da su naši moralisti proglasili taj običaj kreposnim zbog toga što je tako neugodan. Oni uvijek s odobravanjem govore o počinjanju poslova u "pepeljastu zoru", kao da je ona iz nekog razloga plemenitija od blistavoga modrog jutra. Možda ih to podsjeća na ratne pohode kad su ih kao vojnike budili sat prije svitanja. Ni u tome nikada nisam vidio nikakva smisla. Samo bi idiot mogao ratovati u taj sat. Razlog što se vojnicima prekida san tako rano leži u nečovječnosti i okrutnosti većine centuriona, koji uživaju gledajući kako njihovi podčinjeni pate. Zato senatori, pretori i konzuli ustaju u vrijeme ikad se još ne vide ni odjenuti te se stoga osjećaju kreposnijima od onih koji svoje dnevne poslove radije ipočinju tek nakon što su se potpuno razbudili. Pitam jse koliko smo ratova dosad izgubili zbog toga što su senatori koji su ih planirali dremuckali u blijedom svjetlu svitanja.

Usprkos tome bio sam na nogama i još zijeajući slušao izvještaj vigila, pokušavajući utrpati doručak u svoj iscrpljeni želudac. Na sreću, te noći u mojoj oblasti nije bilo ni jednog jedinog ubojstva. Morali biste živjeti na Suburi da shvatite koliko sam zbog toga Bo sretan. Osobito kad se uzme u obzir da sam žrtva prijavljenog umorstva mogao biti ja. Prethodne noći dok sam se vraćao kući, sve mi se vrijeme činilo da iza sebe čujem nečije posve tihe korake. Ali u onakvu stanju i u onakvoj mrkloj noći i najveći bi skeptik vidio duhove, pa je moguće da gradom nije bauljao nitko živ osim mene.

Nakon vigila primio sam klijente. Stigao je još jedan posjetitelj, vrlo visok i iznimno pristao mladić odjeven u plavu tuniku kakve obično nose mornari. Kad sam ga pozdravio, nasmiješio se pokazujući svoje savršene zube. Držao se prijateljski, ali gotovo predrsko. "Dolazim od Makrona", reče. "Kazao mi je da razgovaram s tobom u četiri oka." Moji su ga klijenti sumnjičavo odmjerili. "Dečko, govori otvoreno što imaš", rekao je moj stari vojnik Bur. "Naš patron je nedavno bio napadnut i nemamo namjeru dopustiti da se to ponovi." Mladić je zabacio glavu unatrag i glasno se nasmijao. "Onda se mene ne trebaš bojati, starino. Ja nikada ne moram napasti čovjeka dvaput."

"Mislím da mi ne prijete nikakva opasnost", rekao sam im ignorirajući njihove sablažnjene poglede. "Čekajte me u peristilu, danas idemo pretoru." Obratio sam se mladiću: "Pođi za mnom." Poveo sam ga u svoju radnu sobu, koju sam preuredio ugradivši velike prozore te stakleni prozor na krovu. Želio sam bolje pogledati tog uznemirujućeg mladića. Njihao se u hodu lagano i opušteno, što je istodobno izgledalo ležerno i atletske.

Sjeo sam za svoj stol i promotrio ga. Imao je crnu kojvrčavu kosu i pravilne, čiste crte lica, koje bi Grci možda smatrali pretjerano markantnima, ali u Rimlja na su predstavljale oličenje muške ljepote. Imao je ti jelo mladoga Herkula. Nikada nisam došao u iskušenje da praktiram pederastiju, ali gledajući ovog mladića mogao sam shvatiti zašto neke muškarce privlači takvo ponašanje. Namjestio sam svoj strogi službeni izraz lica.

"Posjećuješ li uvijek činovnike a da prije toga ne odjeneš togu?" "Ja sam nov u gradu", reče. "Još uopće nemam togu." "Kako se zoveš?"

"Tit Anije Milon. Potječem iz Ostije. Sada sam Rimljanin, a Makron mi je pokrovitelj." Na mojem stolu stajao je stari brončani bodež koji je pronađen u nekoj grobnici na Kreti. Čovjek koji mi ga je prodao kleo se, naravska stvar, da je bodež pripadao junaku Idomeneju. Svaki stari brončani komad oružja koji sam ikada vidio navodno je pripadao nekom junaku iz Ilijade. Podigao sam ga i dobacio mu. "Hvataj." Uhvatio ga je s lakoćom, pomaknuvši samo ruku. Dlan mu je bio tako tvrd da se čuo pucketav zvuk kad se sudario s broncom.

"Veslački ceh?" upitao sam. Samo veslači imaju takve ruke.

Kimnuo je. "Tri godine bio sam u mornarici i lovio gusare. Posljednje dvije veslao sam na kodovima od Ostije do Rima." Veslački ceh toliko je jak da je zabranjeno na lađama koristiti mnogo jeftiniju robovsku radnu snagu. Mladi Milon bio je sjajan primjer kako može izgledati netko tko živi od veslanja, ali prima pristojnu plaću i može si, kao slobodan čovjek, priuštiti dovoljno hrane. "I što mi Makron ima priopćiti?"

"Prvo", reče, "dečko koji je provalio u tvoj stan i udario te po glavi nije odavde." Bacio je bodež nazad na hrpu papirusa na kojoj je on i ranije ležao kao priti skač.

"Je li Makron siguran u to?"

"Ako je netko provalio u kuću važne osobe samo zato da bi ukrao bezvrijedni brončani medaljon, onda to znači da je krađa posebno naručena, a mi za sve provalnike znamo gdje su operirali te noći. Svi oni podnose izvještaj lokalnome šefu, a svi lokalni šefovi podnose izvještaj Makronu. Nitko se ne bi trudio sakriti takav zločin."

"Nastavi."

"Sinistra je gotovo sigurno ubio stočnjak. Davljenje tetivom luka azijska je tehnika. Rimljani radije koriste siku, pugio ili mač."

"Ili toljagu", rekao sam trljajući svoje još bolno tjeme. "Svi ti ubojice tuđinci nevjerovatno odgovaraju Makronu. Njega sam sumnjičio za mnoge stvari, ali nikada za to da je nevin." Čak ni čovjek kao što je moj patron na može biti kriv za sve." Nasmiješio se zaraznim širokim osmijehom. "I napokon, taj H. Ager koji je kupio Sinistra nadglednik je jednog seoskog imanja pokraj Baja. Moglo bi potrajati nekoliko dana dok ne saznamo kome taj veleposjed pripada." "Vrlo dobro", rekao sam. "Kaži Makronu neka me izvijesti čim dozna ime vlasnika veleposjeda. I reci mu neka pošalje tebe kad bude imao nešto

poručiti. Ti nisi ni približno toliko odbojan kao većina njegovih ljudi."
"Polaskan sam. Mogu li ići?"

"Još samo jedna stvar. Reci Makronu da ti kupi pristojnu toggu."

Posljednji me put zabljesnuo svojim zubima i nestao. Doista, on je nedvojbeno ostavljao bolji dojam od uličnog ološa i oslobođenih gladijatora koji obično napučuju bande. Sviđao mi se njegov neusiljen nastup i hitar um. Uvijek sam tražio korisna poznanstva u rimskome podzemlju, a imao sam osjećaj da će mladi Milon, ako pozivi, mnogo postići u ovome gradu. Dok smo hitali prema očevoj kući, prevrtao sam po glavi te nove informacije. Podrijetlo mojeg napadača i Sinistrova ubojice bilo je sporedna stvar, osim činjenice da ta dva zlodjela nije mogla počinuti ista osoba. U moju kuću provalio je dječak, a snažnog školovanog ubojicu poput Sinistra mogao je zadaviti isključivo jak čovjek. Naznaka o azijskom podrijetlu bila je primamljiva, ali naznake nisu činjenice.

Daleko više mučilo me jedno drugo pitanje: Zašto je H. Ager došao čak iz Baja u Kampaniji da kupi borca, a zatim ga oslobodio? Pomislio sam na poznate ljude koji posjeduju vile pokraj Baja. Cezar je tamo imao vilu. Hortal također. I Pompej. To doista nije ništa značilo. Baje su bile najglasovitije ljetovalište na svijetu. Tko god si je mogao priuštiti vilu u Bajama, imao ju je. I ja sam je namjeravao kupiti čim se dovoljno obogatim. To mjesto bilo je nadaleko poznato po raskoši, raskalašenom životu i razvratu. Moralisti su obožavali grmjeti o dekadentnim Bajama. Ljudi su zbog toga hrpimice hrlili onamo.

Na putu prema očevoj kući zbio se jedan od onih svakodnevnih beznačajnih događaja iza kojih ostaju ne toliko posljedice koliko određeni odjeci. Naišla je posve bijela nosiljka, koju su nosili muškarci u bijelim tunikama hramskih robova. Smjesta smo stali i duboko se poklonili. U nosiljci je bila jedna od djevoja vestalki. Te dame posvećene božici ognjišta imaju u Rimu ugled bez premca. Vestalke su toliko svete da, susretne li zločinac kojeg vode na gubilište jednu od njih, istog trena bude oslobođen. To ne ostavlja mnogo nade u srcima zlikovaca. Vestalke vrlo rijetko napuštaju svoj hram, a kriminalaca pogubljujemo na stotine.

Kad je prošla, nastavili smo dalje. Nisam je prepoznao. U Vestin hram odlaze uglavnom žene, a vestalke se biraju među djevojčicama

iz uglednih porodica prije nego što ove uđu u mladenačku dob. Osobno sam poznao samo jednu vestalku, svoju tetu, koja je po završetku svećeničke službe vrlo razborito postupila odbivši napustiti hram da bi ga zamijenila upitnim prednostima braka u srednjim godinama te odlučila ostati vestalka do kraja života. Rok njihove službe traje trideset godina: prvih deset namijenjeno je učenju dužnosti vestalke, drugih deset njihovu vršenju, a posljednjih deset poučavanju novakinja. Takav život ne može ženu pripremiti za snalaženje u vanjskom svijetu.

Nismo uspjeli stići do očeve kuće. Umjesto toga zamalo smo se sudarili s njime dok je s cijelom hordom svojih klijenata grabio prema Forumu.

"U kuriju", reče otac. "Stigao je glasnik s Istoka. Nosi važne vijesti iz rata." Želio sam popričati s njime o neobičnim događajima od prethodnog dana, ali sada ću to morati odgoditi. Kako smo se približavali kuriji, gomila je postajala sve gušća. Na onaj gotovo magičan način koji mi je bio tako dobro poznat, gradom se proširila vijest da su s Istoka stigle važne novosti. Probili smo se do Foruma, gdje smo zatekli pravo more tijesno zbijena svijeta. Očevi liktori koračali su ispred nas sa svojim fasces, a mnoštvo se razmicalo pred njima kao voda pred kljunom ratnoga broda. Svjetina je zaudarala po češnjaku, garumu i užeženu maslinovu ulju. Dovikivali su nam pitanja kao da mi znamo nešto više od njih. Glasine su letjele s jednoga kraja Foruma na drugi kako je to bivalo od pamtivijeka: Rim je pobijedio; Rim je poražen i upropašten; kuga ide na Rim; čuo se čak i glas da je ponovo buknuo robovski ustanak. I, naravno, svi su govorili o najnovijim znamenjima: pedeset orlova kružilo je sinoć iznad kapitolijskoga hrama; u Peštu je rođeno dijete sa zmijskom glavom; svete guske progovorile su ljudskim jezikom i prorekle propast grada. Katkad pomislim da u Italiji postoji neki grad čijim je stanovnicima jedini posao smišljati i razglašavati znamenja.

Pretori u togama s grimiznim obrubima ulazili su jedan za drugim u kuriju, a njihova pratnja natiskala se vani na stubama i na portiku, Liktori su stali na jednu stranu i, dok smo se uspinjali stubama, otac ih je pozvao da mu priđu.

"Dovedite ovu svjetinu u nekakav red", kazao im je. "Građani će uskoro čuti važnu objavu i želim da tada izgledaju i ponašaju se kao

Rimljani."

"Razumijem, pretore", reče Regul, glavni liktor. Doviknuo je izvikivačima neka se okupe, i dok smo ulazili u kuriju, čuli smo ih kako pozivaju građane da se razvrstaju po tribusima. Kurija je bila dupkom puna. Sula je gotovo udvostručio senat kako bi ga mogao napuniti svojim pajdašima i nagraditi svoje sljedbenike, ali nije smatrao primjerenim sagraditi veću kuriju da bi se svi oni imali kamo smjestiti. Pompej je dvojici ovogodišnjih cenzora, koji su bili njegovi pristaše, dao zadatak da odstrane podmitljive i nedostojne senatore, ali to je tek neznatno olakšalo situaciju. Otac je otišao sjesti među pretore, a ja sam krenuo do mjesta u stražnjem dijelu dvorane gdje su stajali ostali članovi mog povjerenstva.

Dolje sprijeda, ispred polukružno postavljenih redova klupa, sjedili su jedan do drugoga u svojim kurulskim stolcima konzuli. Pompej, najslavniji vojnik onog doba, još je izgledao apsurdno mladoliko s obzirom na službu koju je vršio. On zapravo nije zadovoljavao zakonske uvjete za stjecanje konzulske časti, kao ni za stjecanje visokih vojnih zapovjedništava koja su mu bila povjeravana. Nikada nije obavljao dužnost kvestora, edila ni pretora, i u dobi od trideset i šest godina još je bio premlad da bi postao konzul. Ipak, mnogo se toga može oprostiti čovjeku koji je utaborio vojsku pred gradskim vratima i, evo, sada je ovdje. Njegova glavna težnja bila je steći svu vojničku slavu svijeta, no ipak nije bio totalno glup za politiku poput većine ljudi iz vojske, a neke značajke njegova konzulovanja smatraju se uzornima. Primjerice čišćenje senata, koje sam već spomenuo, i reforma sudova, koja je bila tako valjano provedena da su se mogli žaliti samo nemoralni i potkupljivi, što su oni uredno i činili.

Kras je bio druga priča. On je posjedovao sve političke uvjete za konzulsku službu, ali imao je goleme nedostatke u vojnoj karijeri. To valja pripisati prvenstveno pehu, jer mu za vrijeme njegovih činovničkih mandata u Rimu nisu bila dodjeljivana zapovjedništva koja bi mu pružila priliku da se iskaže. Dok je Pompej žeo slavu u građanskim ratovima po Italiji, Siciliji i Africi, kao i u Hispariji ratujući protiv Sertorija i Perperne, Kras se borio protiv robova. Čak je i tada Pompej prisvojio nešto od ono malo slave što se moglo steći u robovskome ratu razbivši odred pod zapovjedništvom galskoga

gladijatora Kriksa, koji je napustio Spartaka kako bi se sam probio do domovine. Kras je djelomično nadoknadio svoje razočaranje nezaboravnom gestom. Duž cijele Apijeve ceste od Kapue do Rima razapeo je šest tisuća zarobljenih robova. Budući da su se pobunili, sada su bili neupotrebljivi kao radna snaga pa su poslužili kao primjer drugim nezadovoljnicima. Tim je činom također svima ostalima dao do znanja da je Marko Licinije Kras čovjek s kojim nema šale.

Kras je Pompeju zavidio na slavi, a Pompej je Krasu zavidio na njegovu nevjerojatnom bogatstvu. Obojica su se željela domoći Lukulova zapovjedništva na istočnom ratištu. To ih je činilo nepostojanom kombinacijom i u Rimu zbog toga vladala napetost. Svi će malo lakše disati kad za manje od dva mjeseca toj dvojici istekne mandat i kad odu iz Rima kako bi drugdje preuzeli svoja prokonzulska namještenja. Hortala i njegova druga u konzulatu Kvinta Metela, koji je također bio umiljati politički oportunist, nitko se nije bojao. (To nije bio onaj rođak pod kojim sam služio u Hispaniji nego jedan drugi Kvint Cecilije Metel, koji će kasnije dobiti nadimak Kretik.) Na Pompejev znak istupio je jedan mladić i nervozno stao pred utihnuli skup. Bio je to vojni tribun, koji je na sebi još imao tuniku prljavu od puta, onakvu kakva se nosi ispod oklopa. Prema drevnome običaju oružje i oklop predao je na gradskim vratima, ali zadržao je svoj vojnički pojas s privjeskom, pregaču od remenja urešena brončanim zakovicama i potkovane vojničke čizme koje su glasno strugale po mramornom podu. Nisam ga poznavao, ali odlučio sam da ću se s njime upoznati kad završi zasjedanje.

Hortal je ustao sa svog mjesta u prvom redu i okrenuo se kako bi se obratio senatu. Na sebi je imao blistavo bijelu togu s elegantnim naborima skupljenima na nov način, koji je sam smislio. Ti nabori bili su tako dojmljivi da su ih počeli oponašati glumci u tragedijama. "Gospodo senatori", započeo je svojim predivnim glasom, "ovaj tribun, Gnej Kvintilije Karbon, stigao je s istočnog bojišta i nosi poruku od generala Lukula. Molim vas da mu posvetite svu svoju pažnju." Hortal je sjeo, a Karbon je iz kožnata tuljca izvadio svitak. Razmatajući ga, počeo je govoriti, isprva nesigurno, a zatim sa samopouzdanjem.

"Od generala Lucija Licinija Lukula uzvišenom senatu i narodu rimskom, pozdrav." "Gospodo senatori! Pišem kako bih vam objavio da je na Istoku izvojevana pobjeda. Otkako sam prije više od godinu dana porazio Mitridata u velikoj bitki kod Kabire, posvetio sam se svojim upraviteljskim dužnostima u Aziji, a moji podzapovjednici čistili su kraljeva uporišta i borili se protiv gerilskih odreda u brdima. Po istome glasonoši šaljem vam podroban izvještaj o tom vojničkom pohodu. Čast mi je što vamsadamogu objaviti da su Pont, Gakcija i Bitinija u cijelosti pod rimskom upravom. Mitridat je pobjegao i sklonio se kod svoga zeta, Tigrana od Armenije." Čuvši to, Lukulova struja, koja je činila znatan dio senata, skoči na noge te stade pljeskati i klicati. Ostali su svoje odobravanje izražavali suzdržanije, dok su novčari i Lukulovi politički protivnici nastojali prikriti svoju srdžbu i razočaranje. Ipak, nije se moglo otvoreno osuđivati rimsku pobjedu. Ja sam klicao glasno kao i ostali. Slavlje je utihnulo i Karbon je nastavio čitati. "Iako je ovo značajna pobjeda, Rimljani se neće učvrstiti na Istoku sve dok je Mitridat živ i dok je na slobodi. Pružajući Mitridatu utočište, Tigran je iskazao prkos prema Rimu i stoga predlažem da moje legije sljedeće godine uđu u Armeniju i da se od Tigrana zatraži Mitridatovo izručenje. Ako on to odbije, krenut ću protiv njega u rat. Živio senat i narod rimski."

Tada u antilukulovskoj struji nastupi provala bijesa. Kada bi Lukul zaratio protiv stranog vladara ne čekajući da senat formalno objavi rat, bio bi to uistinu ozbiljan prekršaj. Neki su vičući zahtijevali njegov opoziv, a neki čak i njegovo pogubljenje. Napokon ustade Hortal i svi zamuknuše. Običaj je nalagao da nijedan od konzula ne govori dok senat ne kaže svoje. "Gospodo senatori, ovo je neprimjereno. Razmotrimo što je general Lukul zapravo rekao." Hortal stade nabrajati bitne činjenice, onako kako je to svojstveno odvjetnicima. "Prvo, dovršio je gerilski rat i ne traži dopuštenje za proslavu trijumfa. Drugo, on ne kaže da će ući u Armeniju, već 'predlaže' da se to učini, dakle ostavlja prostor za drukčije zapovijedi. Treće, on ne kaže da će napasti tu zemlju, već kaže da će 'ući' u nju." Kako netko može ući u stranu državu s vojskom i bez dopuštenja a da to ne bude napad, meni još ne ide u glavu, ali Hortal je bio cjepidlaka. "Četvrto, on ne predlaže da se zarati s Tigranovim snagama, već samo da se zatraži Mitridatovo izručenje. Kako možemo poreći opravdanost tog

zahtjeva nakon svih zala koja je taj opaki kralj nanio Rimu? Budimo radije zadovoljni ovime što je do sada učinjeno i pošaljimo predstavnike generalu Lukulu kako bismo doznali njegove namjere i priopćili mu volju senata. Nema potrebe žuriti. Njegove će legije ostati u zimskom taboru još najmanje tri mjeseca. Sezona ratovanja u Aziji počinje u ožujku. Ne dopustimo da nas ponesu privrženičke strasti. Veselimo se radije što je rimska vojna sila još jednom nadvladala barbare."

Ustao je Ciceron. "Slažem se s uvaženim izabranim konzulom. Proglasimo dan javnog veselja u čast rimskoj pobjedi." Taj prijedlog bio je prihvaćen s oduševljenjem.

Tada ustade Pompej. Tog je dana on držao imperium pa je Kras šutke sjedio naslađujući se nelagodnom svojeg suparnika. Nije bilo ni najmanje teško odgonetnuti Pompejeve misli. Njegova stisnuta čeljust sve je govorila. Znao je da postoji ozbiljna opasnost da Lukul uništi obojicu kraljeva, i Mitridata i Tigrana, a tada na Istoku neće ostati nijedan neprijatelj kojeg bi on mogao pokoriti i opljačkati. Neće ostati nitko osim Partije, koja nam nije davala nikakva povoda za ratobornost. Osim toga, Partijci ratuju kao strijelci na konjima pa je dvojbeno bi li ih čak i vrsni taktičar poput Pompeja uspio svladati bez golemih gubitaka. Mi Rimljani imamo najbolje pješništvo i majstori smo u opsadnoj taktici, ali ne snalazimo se u munjevitoj varljivoj borbi kakvu prakticiraju stepski ratnici.

"Je li prodiranje u Armeniju", kakva zgodna riječ, pomislio sam, "koje predlaže general Lukul, zakonito ili nije, o tome ne bih želio govoriti. Ja neću biti na ovom položaju kad on bude kretao u pohod. Što se današnjeg dana tiče, proglašavam cjelodneвно javno veselje s prinošenjem žrtava zahvalnica svim državnim bogovima. Od sada su zabranjeni svi javni poslovi za danas. Obratimo se narodu."

Krenuli smo van kličući. Spazio sam pored sebe u gužvi Sergija Katilinu pa nisam mogao odoljeti da ga ne bocnem. "Nije loše za čovjeka čiji je kip spržila munja, je l' da?"

Slegnuo je ramenima. "Ta priča još nije gotova. Od sada pa do ožujka mnogo se toga može dogoditi. Ako mene pitaš, neki bezvezni gerilski rat i nije osobit razlog za veselje." Jedno od vječitih rimskih prokletstava bilo je pravilo da vojskovođa, kako bi od senata mogao tražiti odobrenje za proslavu trijumfa, mora izvojevati sjajnu,

veličanstvenu pobjedu kojom je postigao tri cilja: okončao rat, proširio granice rimskog teritorija i prekrio tlo s nekoliko tisuća mrtvih stranaca. Uza želju za plijenom i političkom moći, žudnja naših generala za slavljenjem trijumfa uvukla nas je u previše nepravednih ratova.

Vani se prizor nevjerojatno izmijenio. Blebećuća svjetina kroz koju smo se ranije probijali nestala je i zamijenio ju je poslušan skup kakav se samo poželjeti može. Liktori i izvikivači razvrstali su narod na starinski način, po tribusima. Sprijeda, okrenuti prema rostri, uredno su se postrojili članovi centurijskih komicija, plebejskoga vijeća i viteškoga reda. Ispred svih njih stajali su pučki tribuni. Obradovao sam se kad sam vidio da su članovi tih skupština pohrlili kući kako bi za tu priliku odjenuli svoje najbolje toge. Svi su stajali u savršenu redu, spremni primiti vijest o pobjedi ili katastrofi dostojanstveno, kako i dolikuje rimskim građanima. U ovakvim je trenucima čovjek ponosan što je Rimljanin.

Konzuli, cenzori i pretori popeli su se na rostru i stali ispod brončanih kljunova neprijateljskih brodova. U potpunoj tišini istupio je Pompej. Pokraj njega je bio glavni izvikivač, čovjek s najgromčim glasom koji sam ikada čuo. Među gomilom rasporedili su se ostali pripadnici izvikivačkoga ceha, spremni prenositi njegove riječi onima koji su stajali još dalje. Pompej je počeo govoriti, izvikivač je pojačavao njegove riječi i građanstvo je doznalo o događajima na Istoku.

Na kraju obraćanja zaorili su se gromoglasni uzvici radosti. Mitridat je vršio pokolje rimskih građana i saveznika po cijeloj Aziji, i vjerojatno je bio najomraženiji čovjek u rimskome svijetu. Za ljude je karakteristično da sve svoje strahove i mržnju usmjere na jednog čovjeka, po mogućnosti stranca. Ovim ljudima prijetila je daleko veća opasnost od njihovih vlastitih vojskovođa i političara, ali njima to nikada ne bi palo na pamet. Bilo kako bilo, svi su oni mislili da je Mitridatu odzvonilo. Pompej pred javnošću nije rekao ništa o Lukulovoj namjeri da napadne Armeniju, već je samo kazao da će od Tigrana zatražiti Mitridatovo izručenje.

Kako bi se obilježila ova prigoda, Pompej je naredio izvanredno dijeljenje žita i vina te održavanje cjelodnevnih utrka tjedan dana poslije. Ta objava pozdravljena je još glasnijim poklicima, a onda se

skup počeo razilaziti jer su ljudi krenuli u hramove kako bi promatrali žrtvovanje. Uz istinsku privrženost obredima i zahvalnost bogovima za rimsku pobjedu, građani su za to imali još jedan razlog: znali su da će te noći, kad se trupla žrtvovanih životinja budu rezala i dijelila, za sve njih biti mesa u izobilju.

Kad se gomila oko mene počela rijediti, spazio sam mladog tribuna Karbona. Nakon kratkog trenutka slave, u kojem je imao punu pozornost najmoćnijeg vijeća koje je svijet ikada upoznao, bio je sam. Izgledao je napušteno dok je tako stajao, a kako sam već bio odlučio upoznati se s njime, prišao sam mu.

"Tribune Karbone", rekao sam, "čestitam ti na sretnom povratku kući. Ja sam Decije Metel iz povjerenstva dvadesetšestorice."

"Pretorov sin?" Prihvatio je moju ruku. "Hvala ti. Upravo se spremam otići u Neptunov hram kako bih zahvalio za sretnu plovidbu."

"To može pričekati", uvjerio sam ga. "Danas će svi hramovi biti prepuni ljudi. Možeš otići ujutro. Hoćeš li odsjesti kod rođaka dok si u Rimu?"

Zatresao je glavom. "Ja sam iz Cere. Ovdje u gradu nemam rođaka. Sada kad sam izvršio svoju dužnost, vjerojatno će biti najbolje da potražim prenoćište."

"Nema smisla da te strpaju u neku tijesnu časničku izbu na Marsovu polju", kazao sam. "Smjesti se u mojoj kući dok si u gradu."

"Vrlo si gostoljubiv", odgovorio je oduševljeno. "Prihvaćam s veseljem."

Priznajem da me na gostoljubivost nije potaknuo samo duh zahvalnosti prema našem junaku koji se vratio iz rata. Želio sam od Karbona doznati informacije. Spustili smo se u riječnu luku i unajmili nosača koji će njegovu prtljagu odnijeti mojoj kući. Karbon je iz zavežljaja izvadio čistu tuniku, a onda smo se uputili u jedno javno kupalište blizu Foruma gdje će moći sa sebe sprati sol i znoj nakon nekoliko tjedana provedenih na putu.

Dok se opuštao, nisam ga želio opterećivati ozbiljnim razgovorom pa sam se tijekom kupanja i masaže ograničio na prepričavanje gradskih tračeva. U međuvremenu sam ga promatrao. Karbon je potjecao iz jedne od onih seoskih veleposjedničkih porodica u kojima se vojnička obveza još vrlo ozbiljno shvaćala. Za vrijeme dugog

služenja u Aziji, ruke, noge i lice jako su mu preplanuli, a oi neprekidna nošenja kacige na čelo mu se usjekla široka brazda i tjeme mu je malo očelavjelo. Na njemu su se vidjeli svi tragovi napornih vojničkih vježbi. Sviđalo mi se kako izgleda, i spoznaja da u rimskim snagama još postoje takvi vojnici ulijevala mi je nadu. Obojica smo nakon kupke bila gladna, a u mojoj kući dočekali bi nas samo mršavi ostaci jer su sve tržnice bile zatvorene. Stoga smo se povukli u ugodnu malu krčmu koju je vodio čovjek po imenu Kapiton, klijent moga oca. Nalazila se u jednoj zabačenoj uličici u blizini Marsova polja i imala je krasno dvorište natkriveno sjenicom od loze, koja je ljeti davala debelu hladovinu. U ovo zimsko doba sjenica je bila prilično ogoljela, ali dan je bio vedar i topao pa smo odlučili sjesti za vanjski stol. Kapiton nam je po mojoj narudžbi donio pladanj natrpan kruhom, sirevima, sušenim smokvama i datuljama, i još jedan, krcat malim kobasicama s roštilja. On, njegova žena i poslužitelji ustrčali su se oko Karbona, junaka dana, a zatim se povukli i ostavili nas da u miru jedemo. Navalili smo na tu malu gozbu s velikim tekom, zalijevajući je vrčem izvrsna albanskog vina. Kada sam procijenio da više nismo u opasnosti da umremo od gladi, počeo sam ga ispipavati.

"Tvojem generalu do sada je sjajno išlo. Očekuješ li da će biti jednako uspješan i u sljedećem vojnom pohodu?"

Kratko je razmislio prije nego što je odgovorio. To ću u budućnosti često u njega primjećivati. O ozbiljnim temama nikada nije govorio brzopleto već bi uvijek pažljivo odvagao što će reći. "Lucije Lukul najbolji je general pod kojim sam ikada služio", kazao je napokon. "I daleko najbolji upravitelj od svih koje sam upoznao. Ali nije omiljen među vojnicima."

"Čuo sam", rekoh. "Zahtjevan je, zar ne?"

"Veoma je strog. Ali nije nerazumno strog, da budemo jasni. Prije dva naraštaja svi bi cijenili njegovu stegu. Ali legionari su se opustili. I dalje se bore žestoko i stručno kao uvijek i u stanju su podnijeti napore vojne pohode, ali razmazili su ih ovakvi poput Marija, Sule i Pompeja. Ne želim nikoga omalovažavati, ali ti vojskovođe kupovali su vjernost svojih ljudi dopuštajući im da nakon pobjeda pljačkaju do mile volje i puštajući ih da lagodno žive kad završi ratna sezona." Umočio je komadić kruha u posudu s medom i polako žvakao

razmišljajući što će dalje reći. "Naravno, nema ništa loše u tome da se ljudima dopusti malo pljačke — u neprijateljskom taboru ili u gradu koji se uporno odupire i nakon što su mu ponuđeni dobri uvjeti predaje. Kao ni u tome da se vojnicima dade dio novca od prodaje zarobljenika. Te stvari ne štete redu i disciplini. Ali generali koje sam spomenuo puštali su svoje ljude da za vrijeme okupacije orobe čitave pokrajine i da iznuđuju novac i dobra od lokalnog stanovništva. To je loše. Loše za disciplinu i loše za jami red. I zbog toga je Rim omražen svagdje gdje se utabore naše legije."

"Ali Lukul ne dopušta takvo ponašanje?" upitao sam iznova nam puneći pehare. "Ni u kojem slučaju. Iznuda ili primanje mita kažnjava se bičevanjem, a ubojstvo odrublivanjem glave. Nema nikakvih iznimaka."

"A rogo bore li ljudi protiv njega?"

"Itekako. O, pa to se može i očekivati u tako dugom ratu. Lukul je ondje već gotovo pet godina, a neki od nas borili su se u Aziji još pod Kotom, prije Lukulova dolaska. Ljudi žele ići kući, a previše je onih koje zadržavaju ondje i nakon što im istekne rok službe. Još nema prave opasnosti od pobune, ali tko zna što će se dogoditi kad vojnici saznaju da ih čeka još jedan težak pohod, ovaj put na Armeniju. On ih tjera da naporno vježbaju i treniraju, čak i u zimskom taboru, što se njima također ne sviđa."

"Trebao bi malo popustiti", rekoh. "Obećati im plijen iz Tigranocerte."

"To bi možda bilo najbolje", složio se Karbon, "ali mogli bi se razočarati. Koliko čujem, moguće je da Tigranocerta nije bajkoviti kraljevski grad kakvim ga svi opisuju. Neki kažu da je to samo velika tvrđava: puno borbe, a malo plijena."

"To ne bi bilo dobro", kazao sam. "Ali ja strahujem da bi se prilike za generala Lukula mogle pogoršati."

Karbon me oštro pogledao. "Kako to misliš?" "Gneju, jesi li ti odan Lukulu?"

Činilo se da je pomalo uvrijeđen. "Jesam li odan svome generalu? Naravno da jesam. Iz kojeg razloga sumnjaš u to?"

"Ni iz kojeg. Ali svi generali imaju neprijatelje, a oni se ponekad kriju u njihovim vlastitim redovima."

"Lukul je najbolji general pod kojim sam služio. Bit ću mu odan dokle god on bude odan Rimu." "Izvršno. Hoćeš li se vratiti u vojsku prije početka nove ratne sezone?"

"Da. Odavde odlazim svojoj obitelji i namjeravam provesti neko vrijeme s njima, a onda se vraćam na Istok."

"Dobro. Gneju, reći ću ti sada nešto u najstrožem povjerenju i želim da to preneseš generalu Lukulu. On mene ne poznaje, ali znat će za moga oca, gradskog pretora, barem po čuvenju. Riječ je o postupcima njegovih neprijatelja, postupcima za koje smatram da su ne samo usmjereni protiv Lukula nego su, što je još gore, pogubni za Rim."

Karbon je smrknuto kimnuo. "Kaži. Prenijet ću mu."

Duboko sam udahnuo. Ovo je mirisalo na urotu ili u najmanju ruku na klevetničko podrivanje, ali nisam mogao zanemariti svoje instinkte u toj stvari. "Tijekom sljedeće godine Publije Klaudije Pulher otplovit će u Aziju kako bi stupio u Lukulove redove u svojstvu tribuna. On je generalov šurjak. Publije je pokvaren čovjek i u posljednje se vrijeme ovdje u Rimu plete s Lukulovim neprijateljima. Slutim da su ga cni nagovorili da ide služiti pod Lukulom jer žele potkopati njegov zapovjednički položaj. Publije nije istinski zainteresiran za vojnu službu već želi ući u politiku. Vjerujem da se, poduzimajući to, želi dodvoriti nekim ljudima na visokim položajima." Karbonove se oči suziše. "Reći ću mu, budi bez brige. I zahvaljujem ti što si mito povjerio." "Ne znam je li sve to dio iste spletke ili pak puka slučajnost, ali trenutačno u Publijevoj kući kao gost boravi nitko drugi nego princ Tigran, sin armenskoga kralja. Znaš li što o njemu?" "O mladome Tigranu? Samo to da su on i stari u svađi. Dečko je smatrao da nema dovoljno moći, ili tako nešto, pa je pokušao dići ustanak. Naravno, nije mu uspjelo i morao je pobjeći da spasi glavu. To se zbilo prošle godine. Znači, sada je u Rimu? Nikada neću shvatiti kako svi ti istočnjački kraljevi imaju volje izroditi toliko sinova kad se oni uvijek prometnu u njihove suparnike. U njih nema obiteljske odanosti, barem u kraljevskim krugovima." To je jako dobro zapazio. Prije nekoliko godina kralj Bitinije Nikomed III. bio je toliko razočaran svojim mogućim nasljednicima da je, vjerovali ili ne, oporučno ostavio svoje kraljevstvo Rimu, kao imovinu. To je bila jedina provincija koju smo stekli na tako neuobičajen način. Ipak, nije

prošlo posve bez prolijevanja krvi. Nikoga nije iznenadilo kad je Mitridat pronašao tobožnjeg Nikomedova sina kako bi mogao stati u obranu njegova prava na prijestolje te pokušao Bitiniju pripojiti Pontu. Sklopio je savez sa Sertorijem, koji se ustoličio kao nekakav nezavisni kralj u Hispaniji, i on ga je opskrbio brodovljem i časnicima. Mitridat je neko vrijeme imao uspjeha, čak je bio pobijedio Kotinu vojsku, ali onda je u ratni pohod protiv njega krenuo Lukul. On je Mitridata porazio u pomorskoj bitki i vratio nam Bitiniju. A sve zbog toga što jedan istočnjački kralj nije podnosio svoju obitelj. Svijet je doista čudan, a Azija je čudnija od većine mjesta na njemu. Nisam znao do kakvih bi nevolja mogao dovesti moj postupak, ali osjećao sam se bolje poslavši upozorenje. Jedina druga mogućnost bila je da Lukulu napišem pismo, a takvi pisani dokumenti uvijek su opasna stvar. Oni mogu dospjeti u pogrešne ruke ili mogu isplivati nakon mnogo godina, kad se politička situacija već potpuno izmijenila, kako bi bili upotrijebljeni kao dokaz na suđenju za veleizdaju ili urotu. Onaj tko želi sačuvati glavu u rimskoj politici, mora biti krajnje oprezan sa svim dokumentima te vrste.

Siti i pomalo sneni od vina, odlučili smo prošetati gradom da razbistrimo glave. Karbon nikada nije bio u Rimu na praznik pa je poželio poći u veliki Jupiterov hram kako bi promatrao obrede čuvane po svojoj složenosti i dojmljivosti. Otišli smo kući, gdje je odjenuo moju toggu, a onda smo se dugo uspinjali do staroga hrama. Nije bio razočaran usprkos tome što su gomile ovjenčanih slavljnika preplavile kapitolijski hram. Rimljani nikada ne trebaju osobitu izliku za slavlje i zdušno mu se prepuštaju. Vraćajući se u polumraku večeri, kratko smo lunjali ulicama i pili vino iz vrčeva i mjevoja koji su putovali od ruku do ruku. U ono se vrijeme od činovnika još očekivalo da se za praznike pomiješaju s narodom bez obzira na svoj položaj ili obiteljsko podrijetlo. Aristokrat i poslužitelj ti kupalištu, patricij, plebejac, činovnik i obični zanatlija u praznične su dane bili jednaki. Danas bi čak i Kras i Pompej trebali izaći u hramove i na ulice, i pretvarati se da su samo obični građani poput svih ostalih. Dobro, možda ne baš poput svih ostalih. Oni će pri ruci imati svoje tjelesne čuvarе. Ako su dobri rimski građani, ne znači da su glupi. Kada se smračilo, krenuli smo mojoj kući. Katon i Kasandra pripremili su sobu za Karbona. Bili su oduševljeni što imamo gosta

kojega mogu tetošiti, a ja sam im donio vrećicu kolača i vrč vina da budu dobro raspoloženi tijekom njegova posjeta. Kao stari kućni robovi odlikovali su se neuništivom sentimentalnošću i postupali s Karbonom kao da je general koji se vratio kući proslaviti trijumf i koji je sam samcat pokorio sve barbare na svijetu.

Dok je umoran teturao u krevet, Gnej Karbon se okrene prema meni i reče mi nešto što je bilo strahovito očito, ali neočekivano i bremenito mnogim nadolazećim nevoljama. "Decije, prijatelju moj, nešto ću ti reći. Ako senat misli da će Lukul čekati do ožujka kako bi napao Armeniju, onda se vara. Naredio mi je da se vratim u svoju legiju najkasnije do kraja siječnja, iako to znači da moram ploviti u najgore doba. On će udariti prije ožujka dok senat tu oklijeva."

Poželio sam mu laku noć i povukao se u svoju sobu kako bih razmislio. Ovo što je maloprije kazao gotovo će se sigurno obistiniti. Naši generali znaju bolje od ičega drugoga da senat može raspravljati u beskonačnost. Oklijevali su kad je Hanibal bio pred vratima i oklijevat će dok Lukul bude bez odobrenja poduzimao napad na Armeniju. Bude li uspješan, reći će da je obavijestio senat o svojim namjerama i da mu nisu zabranili djelovati. Kako će u svojem džepu imati plijen iz Armenije, a i iza svojih leđa vojsku, senat će mu odobriti trijumf, dati naslov, možda Azijatik ili Armenik ili nešto slično, i to će biti kraj priče. Ako ne uspije, bit će osuđen i prognan, iako će ga po svoj prilici ubiti netko od njegovih podređenih, kao što je Sertorija umorio Perperna. Kako rekoh, u ondašnjem Rimu politika je bila igra s visokim ulozima.

5.

Sljedeća dva dana prošla su, na svu sreću, bez uzbuđenja. Prvi dan nakon javnog praznika Rim je obično veoma tih pa ni taj dan nije bio iznimka. Drugi dan bio je posvećen godišnjoj religijskoj svetkovini cecilijskoga roda. Svaka od najstarijih rimskih porodica ima svoje privatne obrede, koje članovi porodice ne smiju opisivati osobama izvana. Trećega dana ponovo je postalo burno. Još je bilo dosta rano kad sam se vratio iz svojih jutarnjih pohoda i zatekao Gneja Karbona spakirana i spremna otisnuti se na sljedeću etapu svoga putovanja, od Rima do rodne Cere. Prije nego što je otišao, skinuo je s pojasa vrećicu i iz nje istresao dva jednaka brončana diska. "Hoćeš li mi učiniti čast i primiti jedan od njih?"

Pružio mi ih je i ja sam ih promotrio. Na jednoj strani obaju diskova nalazio se reljefni prikaz Helijeve lica, a odmah iznad njegove krune diskovi su bili probušeni kako bi se mogli nositi kao privjesak na lančiću ili uzici. Na naličju su bila urezana naša imena. Radilo se o biljezima hospitiuma. Predstavljali su veoma star običaj uzajamnoga gostoprimstva. To je značilo mnogo više od prijateljskog ugošćivanja na jednu noć. Razmjenom tih biljega obje su strane preuzimale vrlo ozbiljnu obvezu. Kada jedna osoba posjeti mjesto stanovanja one druge, domaćin je dužan pružiti gostu sve što mu je potrebno, osigurati mu liječničku njegu ako se razboli, zaštititi ga od neprijatelja, pomoći mu u sudskoj parnici te se pobrinuti za pogreb i častan ukop u slučaju njegove smrti. Da bi se naglasila svetost hospitiuma, ispod naših je imena bila urezana Jupiterova munja, a Jupiter je bog zaštitnik gostoprimstva. Kada bismo prekršili uvjete hospitiuma, navukli bismo na sebe njegov gnjev. Te smo biljege mogli predati svojim potomcima, koji će ih biti obvezni poštovati još dugo nakon što mi umremo.

"Prihvaćam sa zadovoljstvom", kazao sam ganut tom gestom. Bio je to staromodan izraz poštovanja kakav se mogao i očekivati od staromodna čovjeka kakav je bio Gnej Karbon. "Ja ću se onda oprostiti. Zbogom." Bez ikakvih drugih ceremonija Karbon je uprtio svoj zavežljaj i izašao iz moje kuće. Ostali smo dobri prijatelji sve dok mnogo godina kasnije nije umro u Egiptu. Odnio sam biljeg u svoju spavaonicu i položio ga u malu drvenu kutiju od izrezbarena

maslinova drveta s intarzijama od bjelokosti, gdje sam držao mnoge takve biljege, od kojih su neki bili stari niz naraštaja i osiguravali mi gostoprimstvo obitelji iz Atene, Aleksandrije, Antiohije, pa čak i jedne iz Kartage, grada koji više ne postoji. Dok sam pospremao biljeg, nešto s njim u vezi probudilo je određeno sjećanje u pozadini moga uma, ali iz toga nisu proizašli nikakvi važni uvidi. U tom trenutku previše je briga opterećivalo moj svjesni um da bih posvećivao posebnu pozornost fantomskim sjećanjima koja su se pritajila negdje u podsvijesti.

Najviše prostora u mojim mislima, onemogućujući svaki pokušaj racionalnog razmatranja mojih posve stvarnih problema i opasnosti koje su mi prijetile, zauzimala je Klaudija. Koliko god se trudio, nisam tu ženu mogao izbaciti iz glave. Stalno mi je bila pred očima onakva kakvu sam je posljednji put vidio, okružena aureolom svjetlosti svjetiljaka. Pokušavao sam uvjeriti sebe da sam se mogao drukčije ponijeti, ali nije išlo. Pokušao sam pronaći način da popravim naš odnos, ali ništa nisam mogao smisliti. Bilo je pogrešno baviti se takvim razmišljanjima kad me čekala istraga ubojstva, paleža i moguće veleizdajničke urote u koju su upleteni Rimljani na visokim položajima te kralj strane države koji je zakleti neprijatelj Rima.

Muškarci, a posebice mladi muškarci, ne rasuđuju jasno kad se u njima razbuktaju strasti. Filozofi su nam to uvijek tvrdili. Mnogi rimski gataoci nudili su, uza svoju primarnu uslugu, napitak koji muškarca pouzdano oslobađa od takve bolesne opsjednutosti određenom ženom. Čak sam razmišljao da se posavjetujem s jednim od njih. Ali, s druge strane, morao sam sebi priznati da se ne želim riješiti svoje zaludenosti. Velika je zagonetka zašto mladići zapravo uživaju u toj vrsti patnje, ali ne može se poreći da je tako.

U tim mislima prekinuo me Katon. "Gospodaru, došla je neka žena. Ne želi reći što treba." Pomislio sam da bi to mogao biti jedan od onih zamornih posjeta kojih se užasava svaki činovnik, ali trebao sam nešto što će mi odvratiti pažnju. "Primit ću je u čitaonici."

Odjenuo sam togu i sjeo za svoj stol, na kojem je stajala dovoljno velika hrpa pergamenta da sam se uistinu mogao doimati veoma zaposlenim. Zapravo su to uglavnom bile moje osobne bilješke i pisma, jer sam sve svoje službene spise ostavljao u arhivu, gdje su se o njima brinuli državni robovi. Nekoliko minuta kasnije Katon je

uveo mladu ženu koju kao da sam već negdje bio vidio. Tada mi je sinulo. Bila je to Klaudijina dvorkinja, žilava Grkinjica.

"Hriz, zar ne?" kazao sam ravnodušno. Robovi obično ne posjećuju činovnike, osim kad dostavljaju poruke slobodnih građana. Katon je nikada ne bi pustio u kuću da je znao za njezin status. Ali, kad pogledaš, ako rob nije odjeven kao rob, kako čovjek može znati s kime ima posla? "Tako je, Hriz." Lice joj je bilo najšire u području jagodičnih kostiju i sužavalo se prema sitnoj šiljastoj bradi. Sa svojim hladnim zelenim očima i crvenkasto-smeđom kosom, sličila je podmukloj maloj lisici. Hodala je kao da joj udovi imaju višestruke zglobove.

"Zašto se mojem čovjeku nisi predstavila ko Klaudijina robinja?"

"Zato što nisam robinja", rekla je. Ime joj je bilo grčko, za razliku od naglaska. Nisam mogao odrediti iz koje zemlje potječe, ali nedavno sam čuo sličan Opsjednutost njezinom gospodaricom djelovala je pogubno na moje pamćenje.

"Pa što si ti onda Klaudiji?"

"Družbenica." Upotrijebila je grčku riječ, vjerojatno kako bi izbjegla njezin latinski ekvivalent, koji, kad se primijeni za ženu, znači također 'prostitutka'.

"Klaudija je nekonvencionalna žena. Što želiš od mene?"

Kutovi usana joj zaigraše. "Moja gospa Klaudija želi te vidjeti." Istodobno sam se nadao i pribojavao da će to reći.

"Kad smo prošli put razgovarali, nisam imao dojam da će me Klaudija više ikada htjeti vidjeti." I dalje se zagonetno smiješeći, neobična mala žena zaobišla je moj radni stol. Ruke je držala čedno iza leda, a bokovima je migoljila gipko kao piton svojom kralježnicom. Nekako je uspijevala u najobičnije hodanje unijeti neopisivu razbludnost. Stojeći sada pokraj mene i držeći i dalje ruke iza leda, sagnula se i približila lice tik uz moje.

"Ali moja gospa često govori u ljutnji, a ne iz srca. Ona misli da si ti vrlo zgodan gospodin. Žudi za tobom i ne može spavati."

Barem je bilo razumljivo zašto tu poruku nije željela staviti na papir. Ali bilo je manje razumljivo zašto ju je odlučila povjeriti ovoj nevjerojatnoj maloj drolji. Naravno, dvojio sam je li poruka iskrena, ali toliko je odražavala moje vlastite osjećaje da sam nastojao sam sebe uvjeriti da jest. "Pa ne možemo onda dopustiti da tvoju gospu

mori besanica, zar ne? Što ona predlaže, kako da riješimo taj problem?"

"Želi da je večeras posjetiš u njezinoj kući nedaleko odavde. Ona će otići onamo nakon što padne mrak, a ja ću doći po tebe i odvesti te k njoj."

"Dobro", kazao sam osjetivši neobičnu suhoću u ustima i suzdržavajući se da ne obrišem znojne dlanove o togu. Spoj mojih nerazjašnjenih osjećaja prema Klaudiji i aure senzualnosti koju je oko sebe širila ova bestidna mala zvjerka, sveo me na to da hinim dostojanstvenu ravnodušnost. Čisto sumnjam da sam uspio zavarati Hriz.

"Dakle, do večeras", rekla je. Odlelujala je iz moje čitaonice nečujno kao duh. Hodala je tako tiho da sam posumnjao da je bosa, iako bi se samo nesvakidašnje otporna osoba odvažila gaziti rimskim ulicama bez sandala.

Ispustio sam dugo zatomljeni dah. Do mraka je ostalo još mnogo sati pa sam trebao nešto čime ću se zaokupiti. Za promjenu, nisam morao obavljati nikakve činovničke poslove pa sam odlučio sastaviti neka pisma.

Jedno sam započeo, ali nisam dospio dalje od pozdrava. Stavivši ga na papir, zaboravio sam lomu pišem. Nakon četvrtog pokušaja s gnušanjem sam bacio pisaljku o zid. Bio je to izraz ožadenosti kakav mi uopće nije bio svojstven.

Kako bolje razmišljam hodajući nego sjedeći, izašao sam iz kuće i stao besciljno lunjati. Misliti o Klaudiji bilo je suludo pa sam primorao svoj um da se vrati na slučaj koji je trebalo rasvijetliti.

Imao sam toliko činjenica i toliko naznaka, ali ne i ono što bi ih sve povezalo, poput vrpce kojima se pruže za šibanje u rimskim jascima veže oko krvničke sjekire.

Prolazio sam drevnim ulicama, okružen poznatim rimskim prizorima, zvukovima i mirisima, i pitao se što mi je moglo promaknuti. Što sve imam? Dva mrtvaca: nesretnoga Parameda iz Antiohije i bijednoga Sinistra. Veliki požar koji je mogao sažeci grad do temelja da je vjetar te noći puhao s juga. Bili su tu Publije Klaudije i njegova sestra, kao i tajanstveni nadglednik seoskog imanja u okolici Baja po imenu H. Ager. Tu je strani princ Tigran te moćni ali odsutni general Lukul i kralj Mitridat, a ovaj potonji trenutačno uživa

gostoprimstvo Tigrana Starijega. Mogao bih ovamo ubaciti čak i pokojnoga generala Sertorija, koji je loše završio zbog podizanja ustanka u Hispaniji. Zastao sam u pola koraka.

Što je to, razmišljao sam, što je povezivalo Sertorija i Mitridata? Dijelila ih je cijela širina Sredozemnog mora. Spajala ih je jedino netrpeljivost prema Rimu.

Dakako, u Sertorijevu slučaju treba naglasiti jednu stvar. On je bio u sukobu s tadašnjom vlašću u Rimu, to jest s protumarijevskom strankom. Taj je vojskovođa tvrdio da je on zakonita rimska vlast u progonstvu, i čak je bio skrpao vlastiti senat sastavljen od nezadovoljnika u nemilosti. Dakle, kako su ta dva rimska neprijatelja provela svoju intrigu? Pa uz pomoć jedine pomorske sile koja je uz Rim vladala Sredozemljem. Bili su to gusari. Stajao sam ondje i, na zaprepaštenje prolaznika, ispsovao sam sebe nazvavši se zaluđenom budalom. Prije samo nekoliko dana mladi Tit Milon spomenuo je svoj boravak u mornarici i lov na gusare. Da mi je um radio kako valja umjesto da se bavio vlažnim mislima o Klaudiji, već sama ta napomena trebala ga je navesti da razmišlja u pravom smjeru. U naravi mladih muškaraca također postoji sklonost da za svoje nedostatke okrivljuju žene.

Vodeća pomorska sila Sredozemlja nekoć je bila Kartaga. Mi smo uništili njezinu flotu. Ili, bolje rečeno, Kartaga je uništila nekoliko rimskih flota, ali mi smo neprestano gradili nove i slali ih u rat sve dok nismo uklonili Kartagu kao pomorsku opasnost. Nakon toga zapostavili smo mornaricu stavljajući, kao i uvijek, težište na svoju nadmoćnu kopnenu vojsku.

U taj su se pomorski vakuum uvukli gusari. Oni su uvijek bili tu. U nekim priobalnim područjima gusarenje se još smatralo časnim zanimanjem, kao što je u stara vremena i bilo. Napokon, nisu li Odisej i Ahilej bezobzirno pljačkali nedužna priobalna sela dok su putovali u Troju i iz nje se vraćali?

Činjenica je da su gusari neometano haraćili morem koje mi volimo zvati "našim". Nijedan brod nije bio siguran, no glavna žrtva gusara nisu bili brodovi. Oni su napadali ponajprije priobalna područja i njihove stanovnike odvodili u roblje. Velika gusarska luka na otoku Delu postala je središnja tržnica robova za cijeli mediteranski svijet. Narodi koji nisu bili rimski podanici nisu imali nikakvu zaštitu od

gusara. A oni koji jesu bili naši podanici dobivali su usprkos tome veoma slabu zaštitu.

Tijekom robovskoga rata Spartakje ugovorio s gusarima da prebace njegovu vojsku robova i dezertera iz Mesine nekamo na slobodu, vjerojatno skroz na istočnu obalu Crnoga mora. Kras je to docuo i podmitio gusare da izdaju Spartaka, jer bi inače taj veličanstveni zločinac glatko umaknuo. Bilo nam je to mrsko priznati, ali sredozemni su gusari činili neku vrstu pokretne nacije, koja je bila bogatija i moćnija od većine kopnenih kraljevstava.

Obazreo sam se oko sebe i shvatio da se nalazim u četvrti skladišta pokraj Tibera. Svima nam je pri rođenju dodijeljen genius, a moj je, na onaj čudnovati način koji je svojstven tim duhovima čuvarima i vodičima, upravljao mojim koracima dok je moj svjesni um bio zaokupljen drugim stvarima, i doveo me na mjesto gdje su počeli svi moji problemi. Nedaleko od mene uzdizala se divovska gromada Circusa Maximusa. Ispred sebe sam vidio dobrano uznapredovale radove na novome skladištu koje će zamijeniti Paramedovo, uništeno u požaru.

Shvatio sam da je moj genius postupio čak i oštromni) 'e nego inače, jer u ovoj se četvrti nisu nalazila samo skladišta i cirk. U ovom dijelu grada živjela je također malena, ali probitačna rimska orijentalna zajednica. Ovdje ste mogli pronaći Azijce, Bitinjane, Sirce, Armence, Arape, Judejce i pokojeg Egipćanina. Odjednom sam uvidio da upravo na ovome mjestu trebam biti. Ako igdje u Rimu mogu iščačkati neke informacije o gusarima, onda će to biti ovdje.

Prešao sam sljedećih nekoliko ulica sve dok me samo blok najamnih zgrada i spremišta nije dijelio od cirka. Iz svih dućana i skladišta širile su se arome cijeloga mediteranskoga svijeta. Ovdje su se čuvale mirisne smole, začini i rijetke vrste aromatičnog drveta. Mirisi tek posječena cedra s Levanta i mljevenog papra iz još istočnijih krajeva miješali su se s tamjanom iz Egipta i narančama iz Hispanije. Mirisalo je po carstvu.

Dućan Zabbaija, trgovca iz Arabije Felix, bio je otvoren, a nalazio se pod lukovima sjenovite arkade. Zabbai je bio uvoznik najskupocjenije robe na svijetu, svile. Ljudi imaju tako kratko pamćenje da će vam neki čak i danas kazati da su Rimljani prvi put vidjeli svilu kad su Parti zavijorili svojim svilenim barjacima pred

Krasovom vojskom kod Kare, ali to je glupost. Istina je da Rimljani nisu vidjeli toliku količinu svile i tako čudesno obojenu svilu prije nego što su ugledali partske zastave, ali taj se materijal prodavao u Rimu najmanje stotinu godina ranije, iako je bio mnogo lošije kvalitete i pomiješan s nitima manje plemenitih tkanina.

Zabbai je bio tipičan istočnjački trgovac: bogat, uljudan i mastan kao stara svjetiljka. Arabija Felix dugovala je svoj sretni naziv svome zemljopisnom položaju; nalazila se na mjestu gdje su kopneni putovi s Dalekog istoka izlazili na Crveno more, poveznicu s afričkom obalom i njezinom trgovinom. Ta se zemlja smjestila na najpogodnijoj točki za prekrcaj rote na obližnju mediteransku obalu.

Kad sam ušao, prodavač je ustao od malena stolića i duboko se naklonio. "Kako te mogu uslužiti, gospodaru?" Nije me poznao po viđenju, ali umio je prepoznati činovnika. "Pozovi Zabbaija", naložio sam mu. Nakon nekoliko trenutaka trgovac je izašao iz zavjesom zastrte stražnje prostorije široko se smiješeći i sklapajući ruke. Nosio je raskošnu haljinu od predivnog materijala i svileni turban. Imao je dugu bradu skupljenu u oštar šiljak. Bilo je to egzotično stvorenje, ali odahnuo sam ugledavši istočnjaka koji nije pokušavao biti Grk. "Prijatelju Decije Cecilije Metele Mladi, neizmjereno sam počašćen, tvoj dolazak uljepšao mi je dan, silno se radujem..." i tako dalje, nadugo i naširoko. Istočnjačko pretjerivanje s ljubaznostima Rimljanima je zamorno, ali rekao bih da istočnjaci nas smatraju neotesanima i nekulturnima zbog naše izravnosti i neuvijenosti.

"Cijenjeni prijatelju Zabbai", kazao sam kad je zastao da uzme zrak, "danas ne dolazim poslom, već zbog jedne državne stvari."

"Aha, politika! Zar se kandidiraš za kvestorsku službu?"

"Ne, nedostaje mi još šest godina do propisane dobi. Ne radi se o unutarnjoj, već o vanjskoj politici. S obzirom na tvoja česta putovanja i tvoje brojne kontakte širom svijeta, a osobito uzevši u obzir tvoje bogato iskustvo s brodovima i brodskim prometom, pomislio sam da si upravo ti čovjek kojem se trebam obratiti."

Bio je silno polaskan ili se pretvarao da jest. Široko raskrivši ruke, kazao je: "Što god treba! Učinit ću sve kako bih bio od koristi rimskome senatu i narodu. Kako mogu pomoći? Ali hajdemo se najprije udobno smjestiti. Molim te, podi za mnom."

Provukli smo se kroz zavjesu i prošli kroz skladište, gdje su neprekidno gorjeli tanki mirisni štapići kako vlažan zrak i kukci ne bi naštetili balama dragocjene svile. Iz skladišta smo izašli u prelijepo dvorište. Bilo je uređeno u tradicionalnom rimskome stilu, s vodoskokom u sredini, ali i s jednim istočnjačkim dodatkom: žardinijerama s biljem, koje je izbacilo nekoliko zimskih cvjetova. Arapi potječu iz pustinjske zemlje pa obožavaju vodu i uzgoj raslinja čak i više od Italaca.

Pored fontane stajao je nizak stol od skupocjena drveta, površine urešene raznobojnim pločicama, kraj kojeg smo sjeli na jastučice punjene perjem i mirodijama. Samo se istočnjak može dosjetiti takva profinjena detalja. Sluge su nam donijele zdjele s oraščićima, sušenim voćem i ušćerenim cvjetnim laticama, te izvrsno vino, koje je bilo obilno razrijeđeno, kao što i priliči ovim ranim satima.

Kada sam dovoljno pojeo i popio da bih udovoljio pristojnosti, prešao sam na stvar. "A sada, Zabbai, prijatelju, želio bih da me upoznaš sa svime što znaš o gusarima koji opsjedaju naše more."

Zabbai je pogladio bradu. "Aha, gusari. Suradujem s tim neugodnim poslovnim ljudima više puta na godinu. Što želiš znati o njima?"

"Za početak neke općenite informacije. Kalo obavljaš svoje godišnje poslove s tim romantičnim pustolovima?"

"Kao i mnogim drugim trgovcima čija roba putuje morem, najzgodnije mi je plaćati im godišnji namet kako ne bih morao posebno pregovarati oko otkupa svakog ugrabljenog tereta ili agenta."

"Ipak, kažeš da si prisiljen poslovati s njima više puta na godinu. Kako to?" "Dok veće flote suraduju, pa je u većini slučajeva dovoljno izvršiti jednu uplatu na Delu kako bi te sve one ostavile na miru, postoje male nezavisne flote koje se ne pokoravaju nijednom gospodaru. One su posebna smetnja na zapadnome moru, osobito u blizini Herkulovih stupova, duž obale južne Hispanije i na sjevernoafričkoj obali blizu Stare Kartage. Ti lupeži otimaju moj teret i agente, a onda mi daju određeni rok da ih otkupim. Kada to ne bih učinio, odveli bi ih na Del i prodali. To je velika gnjavaža."

"Hispanija, kažeš?" razmišljao sam govoreći napola sam sebi.

"Zapravo, veći dio mora zapadno od Sicilije. Ali to je obična smetnja, jer se glavnina cjelokupne trgovine i brodskog prometa,

možda čak devedeset posto, odvija istočno od Rima. Napokon, koji veliki gradovi postoje na Zapadu nakon što je uništena Kartaga? Jedino Rim. Istočno od njega mnogo je velikih gradova i bogatih otoka, i svi su oni relativno blizu jedan drugome. Tamo imaš Antiohiju, Aleksandriju, Pergam, Efez, Halkedon, Kretu, Cipar, Rod i sve ostale otoke. Ondje cvjeta trgovina pa su stoga i gusari ondje najbrojniji i najbolje organizirani." "Ali na zapadu su", ustrajao sam, "nezavisne flote. Jesu li one brojne i moćne?" Zabbai je rukama učinio veoma izražajnu gestu koja je ukazivala na nestalnost svih stvari vezanih uz ljudske poslove. "To nije nešto što se uglavljuje zakonom, pa čak ni cehovskim pravilnicima ili svečanim sporazumima poslovnih udruženja. Ti su gusari krajnje samoživiti i hiroviti. Jedna skupina odluči krstariti duž nekog određenog dijela obale, dok se drugi uporno zadržavaju u nekom tjesnacu između dva otoka, misleći da će ondje te sezone trgovački promet biti osobito gust i bogat. Ne postoji formalni razmještaj flota."

"A kako odluče kuda će krstariti?" upitao sam.

"Razne stvari mogu utjecati na njihovu odluku. Ravnaju se prema snovima i znamenjima ili se pik posavjetuju s nekom od Sibila. Katkad raspolažu konkretnijim informacijama kupljenima od agenata ili otpremnika. Nije mudro previše unaprijed govoriti o predstojećoj plovidbenoj sezoni kad su sluge u blizini."

Poznata je stvar da Rimljani mrze more. Kad nam zatreba flota, obično je zaplijenimo od grčkih saveznika, na njezino čelo postavimo rimskoga časnika i nazovemo je rimskom flotom. Čudno je što je jedan poluotočni narod tako hidrofoban, ali takvi smo kakvi smo. Isto smo tako tutleki za trgovinu, koju doživljavamo grčko-orijentalnim i pomalo nečasnim zanimanjem. Čestitim načinima stjecanja bogatstva smatramo isključivo gospodarenje zemljom, poljodjelstvo i ratovanje. Naš grad živi od plijena otetog u ratovima i poreza nametnutih pokorenim narodima. Nama su veliki novčari ljudi poput Krasa, koji su se obogatili iznuđivanjem. Odlučio sam da ću jednoga dana dublje istražiti te stvari usprkos tome što su prilično nerimske.

"Vjerojatno se sjećaš", kazao sam, "da se prije nekoliko godina general Sertorije, koji je bio ustao protiv Rima, izdajnički udružio s kraljem Mitridatom od Ponta. On je tog monarha opskrbio brodovima

i s nekoliko časnika. Jesu li zapadni gusari u tim pregovorima igrali posredničku ulogu?"

Zabbai je raširio oči čudeći se mom pitanju, ali odgovorio mi je uljudno. "A kako je drukčije moglo biti? Svatko tko ima poslove na moru znade da je Mitridat poslao svoj zahtjev Sertoriju preko gusarskoga vođe Džeda, i da je Sertorijev ortak u toj uroti bio jednako glasoviti pomorski razbojnik Perzej. Džed je Egipćanin, a Perzej, mislim, potječe iz Samotrake. Ti su gusari kozmopolitski svijet i u njihovim posadama možeš pronaći ljude iz svih pomorskih zemalja." "Zanima me", rekao sam, "kako čovjek može stupiti u kontakt s gusarima? Oni, izgleda, nemaju trajnog boravišta, a ne drže ni svoja poslanstva u raznim svjetskim zemljama. Ako netko želi poslovati s njima, kao Sertorije, a kasnije i Spartak, kako im to može javiti?" "Kao što sam natuknuo", reče Zabbai, "oni su poslovni ljudi. Trguju velikim količinama robe, ponajprije silnim gomilama robova koje svake godine moraju prodati. Kako bi olakšali prodaju i isporuku robe, gusari u svim većim lučkim gradovima imaju svoje poslovne zastupnike." Bio sam zapanjen. "Zar želiš reći da u Ostiji djeluje gusarski zastupnik?" "Jasna stvar. U Rimu također."

"U Rimu?"

"Rim je, napokon, grad u kojem živi velik broj najbogatijih kupaca", istaknuo je razborito. "Možeš li mi reći kako se zove njihov sadašnji zastupnik ovdje u Rimu?" "Volio bih da mogu. Na žalost, prethodni zastupnik je umro, a novi još nije stigao." "A tko je bio preminuli zastupnik?" upitao sam.

"Uvoznik vina i maslinova ulja po imenu Paramed iz Antiohije."

Zabbai je zacijelo mogao pretpostaviti da sam prilično zbunjen kad sam se ubrzo nakon toga oprštao s njime. Ali vladao se ljubazno kao i uvijek te inzistirao da prihvatim njegov domaćinski dar. Bio je to svileni šal boje šafrana, dug i širok gotovo dvije stope, jak kao oklop i lagan kao dah. Kako je šal bio od čiste svile, dar je vrijedio dovoljno da se mogao smatrati mitom, ali Zabbai nije imao razloga podmićivati me. Zaključio sam da dalekovidno stječe naklonost nekoga pred kime možda stoji politička budućnost. Njegova pomoći dar svakako su pridonijeli tome da mu budem sklon, pa je zacijelo znao što čini.

Sada sam imao još jednu poveznicu. Pokojni Paramed bio je zastupnik sredozemnih gusara. Postoji li još nešto što ne znam o tom skromnom azijsko-grčkom uvozniku? Siguran sam da je gostoljubivi Sergije Paulo propustio spomenuti ta nezgodna poznanstva. Ali budući da je on bio Paramedov pokrovitelj, zacijelo je grabio svojom žlicom iz te prebogate zdjele. Spopala me duboka melankolija. Činjenica da je senat postavio prepreke kako bi omeo moju istragu ukazivala je na gnusni kal korupcije na najvišim razinama. Nisam trebao biti iznenađen. I doista, nisam ni bio iznenađen. Spletke, unutarnji sukobi i mito bili su u posljednja dva naraštaja više pravilo nego iznimka — senat je ostao kaljuža zločina i koristoljublja unatoč periodičnim pokušajima cenzora da ga očiste od najgorih elemenata.

Ali cenzori se imenuju tek svake pete godine, a njihov mandat traje samo godinu dana. Zlo se množilo prebrzo da bi ga se takvim metodama moglo iskorijeniti.

Spustio sam se u pristanište i sjeo na veliku drvenu bitvu zureći u kovitlavu blatnjavu vodu kao da u njoj tražim neko znamenje. Koliko god ta pomisao bila bolna, morao sam priznati sebi da je senat zastario.

Naš sustav skupština sa senatom na vrhu, sa svojim kvestorima, svojim edilima, pretorima, konzulima, cenzorima i pučkim tribunima, sjajno je funkcionirao u nekadašnjem gradu-državi Rimu, u kojem je svaki čovjek bio poljodjelac i vojnik. Centurijska je skupština nekada bila godišnje vojničko okupljanje i, budući da joj je nazočio svaki slobodni građanin, tada se koristila prilika da se glasuje o stvarima od opće važnosti. U ono vrijeme većinu građana činili su seljaci i obrtnici. Robova je bilo malo, a slobodnih besposličara još manje. Pošteno smo se odnosili jedni prema drugima, kao i prema susjednim narodima.

A sada je sve drukčije. Ljudi ulaze u senat zahvaljujući svom bogatstvu, a ne zahvaljujući požrtvovnome javnom radu. Naši generali ratuju da bi se domogli plijena, a ne da bi zaštitili Republiku, i dok je Rim nekada bio svagdje cijenjen kao saveznik koji poštuje ugovorene obveze i koji je uvijek spreman braniti samostalnost susjednih država, sada svi strahuju pred njim kao pred lakomim grabežljivcem.

Tijekom slavnog Ciceronova postupka protiv Vera izašla je u javnost jedna znakovita izjava. Bivši Verov suradnik citirao je tijekom suđenja riječi kojima je taj namjesnik sažeo svoju filozofiju upravljanja provincijom dok je pljačkao Siciliju. On je kazao da će dobit koju stekne u prvoj godini svojeg namjesništva zadržati za sebe, dobit stečena druge godine bit će namijenjena bogaćenju njegovih prijatelja, a ona od treće godine bogaćenju porote koja će mu suditi. Pokazatelj društvene klime tog vremena bila je činjenica da je većina ljudi tu rečenicu shvatila više kao sjajnu dosjetku nego kao zapanjujući komentar načina na koji se upravlja rimskim provincijama. Ipak, nije sve potpuno izgubljeno. Sicilijand su tražili da ih na sudu zastupa Ciceron, jer su bili veoma zadovoljni njegovim čestitim vršenjem upraviteljske službe na svome otoku. I Sertorije je, unatoč svojoj pretjeranoj odanosti marijevskoj stvari i neoprostivu dizanju ustanka protiv Rima, bio uistinu genijalan upravitelj. O Lukulovu izvrsnom postupanju s azijskim gradovima već sam pisao.

Dakle, što nam je činiti? Stari rimski duh i rimske kreposti još postoje, iako su sada građani manjina koja počiva na golemoj masi robova. Još ima dobrih ljudi koji mogu povratiti ugled Republike, iako će to možda zahtijevati mnogo radikalniju reformu našeg sustava vlasti od one koju se usudio provesti Sula. U međuvremenu, oni kojima je povjerena dužnost da iskorjenjuju zločince, male ili velike, moraju to i činiti. Među te ljude spadam i ja.

Ustao sam sa svoje bitve i primijetio da je Sunce prošlo svoj zenit. Bilo je vrijeme za odlazak u kupelj. A onda ću potražiti večeru. U ovo doba godine rano se mrači, a kad se spusti tama, doći će neobična mala Hriz i odvesti me Klaudiji.

Krenuo sam prema Forumu osjećajući kako sa svakim korakom postajem lakši.

6.

Kad se počne spuštati mrak, u drugim gradovima buka jenjava, ali u Rimu su rani večernji sati najbučnije doba dana. Razlog tome je taj što je danju zabranjeno prometovanje kolima, iako postoje neke manje iznimke. Dok pada noć, bezbrojna kola na dva i četiri kotača ulaze kroz gradska vrata. Dovoze poljoprivredne proizvode za prodaju na tržnicama sljedećega jutra, krmu za trkaće konje,

građevni materijal za neprekidne graditeljske pothvate, ugljen i drvo za ogrjev, žrtvene ptice za hramove i štošta drugo. Neka kola dolaze prazna. Ona idu u pristanište gdje se na njih utovaruje teret koji je rijekom stigao iz Ostije. Za veće brodove Tiber iznad Rima više nije plovao pa se tu vrši prekrcaj robe koja putuje dalje u unutrašnjost.

U te sate na rimskim ulicama odjekuje lupa metala po kaldrmi, neopisiv cvilež grubo istesanih drvenih kotača na osovinama seoskih kola, prostački povici vozara, stenjanje upregnutih robova, mukanje volova i revanje magaraca. Tišina zavlada tek nakon ponoći.

Dok su pokraj mojih vrata tutnjila golema kola, nestrpljivo sam čekao da se pojavi Hriz. Nervozan i nemiran, tražio sam nekakvu zanimaciju da mi brže prođe vrijeme. Budući da nije baš bezopasno hodati mračnim rimskim ulicama, pomislio sam kako će biti najbolje da se naoružam. Bilo je strogo zabranjeno nositi oružje u gradu, ali većina razboritih ljudi ipak je to činila. Podigao sam poklopac škrinje s oružjem i promotrio njezin sadržaj. Katon je čistio i podmazivao moje oružje i oklop kako bi bili spremni u slučaju onih poziva u rat kojima se mora odazvati svaki Rimljanin u državnoj službi. U škrinji se nalazila moja svečana oprema: brončana kaciga s krestom, sjajni brončani pršnjak i nazuvci, a bio je ondje i moj galski bojni oklop od željeznih prstenova. Uzeo sam u ruke dugi konjanički mač i kratki pješački mač. Bili su oštri i vrhunske kakvoće, ali preveliki da bi se mogli nositi skriveni ispod tunike. Procijenio sam da je pugio sa širokom dvostrukom oštricom od osam palaca praktičnije oružje. Bodež u koricama gurnuo sam u tuniku ispod pojasa. Tada mi oko zapne za nešto što je ležalo na dnu škrinje. Posegnuo sam unutra i izvukao zapetljanu hrpu kožnatih remenčića i bronce.

Bili su to cesti. Šakanje je najblesavija od svih borbenih vještina. Sastoji se u tome da se ljudskom rukom, koja je prepuna sitnih krhkih koščica, mlati o ljudsku lubanju, koja je vrlo otporna meta. Stari Grci donekle su ublažili ozljede ruku izumivši ceste, koji su isprva bili načinjeni samo od kožnatih remen čiča za omatanje oko ruku i podlaktica. Kasnije je taj dosadni sport oživljen tako što su na površinu cesta kojom se udara dodani komadići bronce. Još kasnije dodane su pločice. Moji cesti bili su golemi, makedonskog tipa po imenu murmekes, poznati još i kao "udolomci". Bili su ojačani debelim brončanim povezima prelo zglobova prstiju. Iz njih su stršila

četiri piramidalna šiljka dugačka pola palca. Osvojio sam ih na kockanju za vrijeme vojničke službe i otada sam ih sve vrijeme teglio sa sobom. Pomislio sam kako bi mi napokon mogli biti od koristi. Jedan sam bacio nazad u škrinju, a s drugoga sam skinuo složeni splet remenčića za podlakticu, zadržavši samo onaj dio koji se omatao oko zglobova prstiju i dlana. Stavio sam ga u tuniku s druge strane kako bih ga mogao nataknuti na lijevu ruku dok desnom budem izvlačio bodež.

Nekoliko minuta nakon što sam se naoružao ušao je Katon i obavijestio me da me vani čeka neka žena. Ignorirao sam njegov prijekoran pogled dok sam žurno izlazio kako bih pošao s njom. Morali smo pričekati da uza štropot i cvilež prođu golema kola sa sijenom da bismo mogli razgovarati.

"Izvoli poći za mnom, gospodine", rekla je. Bila je zaogrnuta velom, ali ništa nije moglo prikriti taj sugestivni glas i zmijolike pokrete njezina tijela. Vidjelo se dosta dobro, jer je bilo dovoljno mjesečine koja se odbijala od obijeljenih zidova.

Laskao sam si da poznajem svaku ulicu u Rimu, ali Hriz me uskoro uvela u nepoznati predio koji je od mojih kućnih vrata bio udaljen samo nekoliko minuta hoda. Ruku na srce, Rim je uistinu nemoguće poznavati u cijelosti. Grad je velik, a požari i građevinski špekulanti sravnjuju sa zemljom cijele četvrti i one se iznova grade s drukčijim rasporedom ulica. To je bila četvrt insula, nove vrste kuća koja je ušla u uporabu nakon što se grad, koji se neprestano širio, natiskao uz drevne zidine te se više nije imao kamo proširiti osim uvis. Te bi građevine dosezale visinu od pet, šest, pa čak i sedam katova. Imućni su zauzimali stanove u prizemlju, opskrbljene tekućom vodom. Na gornjim katovima stanovali su siromasi. Te su zgrade imale uznemirujući običaj da se zbog lošeg materijala i slabe gradnje iznenada sruše. Cenzori su stalno donosili zakone koji su propisivali građevinske standarde, a građevinski su poduzetnici uporno te zakone izvrgavali ruglu.

Kad smo ušli u tu četvrt, nestalo je blijede mjesečine. Insule su bile tako visoke, a ulice tako uske da ih je Mjesec mogao osvjetljavati samo dok se nalazio ravno iznad njih, što je trajalo samo nekoliko minuta svake noći.

Možda bi bilo dobro objasniti da smo tada u Rimu imali tri vrste ulica. Itinera su bile toliko uske da su njima mogli ići samo pješaci. Acta su se zvale još i "ulice za jedna kola", jer su bile široke taman toliko da su njima mogla prometovati kola. Viae su bile poznate kao "ulice za dvoja kola", jer su se na njima kola moda mimoići. U ono su vrijeme u cijelome Rimu postojale ni manje ni više nego dvije viae: Via Sacra i Via Nora, a kroz Suburu nije prolazila nijedna od njih. Stvari ni sada ne stoje mnogo bolje. Našim rimskim cestama divi se cijeli svijet, ali one počinju izvan gradskih vrata. Rimske ulice nisu ništa drugo nego naši stari seoski putovi koje smo kasnije popločili. Posjetitelji iz Aleksandrije uvijek se zaprepaste.

U dva navrata vidjeli smo imućnike kako se vraćaju s kasnih večera u pratnji robova baldjonoša i tjelesnih čuvara, koji su u šakama punim ožiljaka nosili drvene toljage. Zavidno sam uzdahnuo priželjkujući da i ja imam dovoljno novca da si priuštim takvu pratnju. Ali ne mogu reći da bih ih poveo na noćasnji zadatak.

Iznenada sam osjetio kako me Hriz zgrabila za nadlakticu i povukla u jedan uvučeni ulaz. Zacijelo je imala mačje oči kad je uspjela pronaći ta vrata ili, isto tako, vidjeti mene. Zagrebla je po njima, a onda sam začuo kako se unutra pomiču zasuni. Vrata su se otvorila i svjetlost se izlila na ulicu. U sjajnom okviru stajala je Klaudija.

"Uđite, dragi moji", rekla je dubokim maznim glasom od kojeg mi je uzavrela krv. Stupio sam unutra, a Hriz je zatvorila i ponovo zakračunala vrata. Kako su mi oči bile naviknute na tamu ulice, svjetlo me isprva zaslijepilo. Svjetiljke su stajale posvuda, neke su imale čak po sedam ili osam stjenjeva, a u svima su gorjela mirisna ulja. Kako bi se što bolje iskoristio skućeni prostor insule, stan nije imao isti raspored prostorija kao konvencionalna rimska kuća, već je postojala jedna velika soba u koju se ulazilo s ulice i nekoliko manjih izbi koje su gledale na glavnu.

"Dobro došao, Decije", reče Klaudija. Stajala je pokraj brončanog Prijapova kipa. Golemi božji falos stršio je naprijed i blistao obasjan svjetlom svjetiljaka. Takvi su kipovi najčešće stajali u vrtovima, ali ovdje je bog bio prikazan kako podmazuje svoj golemi ud uljem iz vrča pa je bilo očito da je postavljen s namjerom da potiče erotsku želju, a ne da simbolizira plodnost.

"Radujem se tvojoj dobrodošlici", odvratio sam. "Nakon našeg zadnjeg susreta izgubio sam svaku nadu da ću čuti ovakve riječi iz tvojih usta."

Milozvučno se nasmijala. Smijeh joj nije zvučao usiljeno, ali je zvučao uvježbano. "Moraš znati da mene ne treba uvijek shvaćati tako ozbiljno. Nama ženama nedostaju suzdržanost i samokontrola kojima se odlikujete vi muškarci. Mi smo u vlasti svojih emocija i izražavamo ih bez sustezanja. Sam Aristotel tako kaže pa je to onda valjda istina." Opet se milozvučno nasmijala. "Tada si zvučala vrlo iskreno", kazao sam, zadivljen njezinom haljinom i šminkom. Stavila je šminku izrazitih boja znajući da će je obasjavati svjetlo svjetiljaka. Niz tijelo joj je padala lagana grčka haljina, koja se na ramenima kopčala broševima urešenima draguljima. Grudi su joj se slobodno micale ispod tkanine odajući da ne nosi strophium.

"Obično tako zvučim", rekla je zagonetno. "Dođi, sjedni kraj mene i dopusti mi da se iskupim za grube riječi koje sam izrekla one večeri." Uхватила me za ruku i povelа prema dijelu prostorije koji je bio namješten u istočnjačkom stilu: pokraj niskoga stola od cizelirane bronce ležali su na podu debeli jastuci. Sjeli smo, a iz jedne od sporednih soba izašla je Hriz noseći poslužavnik s poslasticama, vrč vina i nekoliko malih čaša s nožicom.

"Kako ti se sviđa moje malo utočište?" upitala rne Klaudija dok nam je Hriz punila čaše. "Čak ni Publije ne zna za njega."

"Jedinstveno je", odvratio sam. Promatrao sam dekoracije, koje doista nisu bile nešto što bi čovjek očekivao u stanu jedne patricijske dame. Ako pravo uzmemo, ni u stanu jedne plebejske dame. Freske na zidovima, izvrstan rad jednog od boljih grčkih umjetnika, prikazivale su parove i skupine kako spolno opće u svim mogućim položajima. Parovi nisu uvijek bili suprotnoga spola, a jedna zapanjujuća scena prikazivala je ženu koja istodobno zadovoljava trojicu muškaraca. Takvi su se ukrasi mogli vidjeti u mnogim bordelima, iako su rijetko bili tako kvalitetno izrađeni. Moglo ih se pronaći i u spavaonicama razuzdanijih neženja. Ali nikako nisu bili uobičajeni u glavnoj prostoriji kuća, uglednih ili ne. Nas Rimljane ne može zaprepastiti gotovo ništa osim ponašanja naših žena.

"Doista jest. Budući da je život tako strašno kratak, zaključila sam da nema smisla uskraćivati si zadovoljstva koja pruža. Osim toga,

obožavam šokirati ljude."

"Ja jesam šokiran, Klaudijo", zajamčio sam joj. "Naraštaji tvojih predaka Klaudija također su šokirani."

Na njezinu se licu pojavi izraz nestrpljivosti. "To je druga stvar. Zašto bismo svojim vladanjem nastojali ugoditi gomili mrtvacu? Osim toga, većina mojih predaka izazivala je sablazan za života, pa zašto bi onda nakon smrti postali takvim uzorima pravednosti?"

"Ne bih znao reći", odvratio sam. Dodala mi je jednu od malih čaša.

"Ovo je najfinije vino s Kosa. Potječe iz godine konzulata Emilija Paula i Terencija Varona, i bio bi grijeh miješati ga s vodom." Uzeo sam čašu iz njezine ruke i malo otpio. Mi Rimljani inače smatramo da je pijenje nerazrijeđena vina barbarski običaj, ali pravimo iznimku kad su u pitanju osobito rijetka vina koja se piju u malim količinama. Doista je bilo jako, tako raskošne arome da je čak i mali gutljaj ispunjao osjetila milinom staroga grožđa sa sunčanoga Kosa. Okus je imao neobičnu goroku primjesu. Tada sam pomislio da bi razlog tome moglo biti zlo koje je pogodilo godinu berbe. Paulo i Varon bili su konzuli s čijom se vojskom sukobio Hanibal kod Kane. Lukavi Kartažanin za bitku je izabrao dan kad je zapovijedao nesposobni Varon i rimske su legije bile gotovo istrijebljene od mnogo manje plaćeničke vojske pod zapovjedništvom Hanibala, najdarovitijeg vojskovođe koji se ikada rodio. To je bio najcrnji dan u rimskoj povijesti i još postoje Rimljani koji ne žele dotaknuti ništa što je načinjeno za vrijeme tog konzulata. "Gotovo mi je drago što je ovako ispalo, Decije", kazala je Klaudija, "usprkos našem nesporazumu. Nije li ovo mnogo bolje od sastajanja u kući punoj prežderanih i pijanih političara?" "Potpuno se slažem."

"Ti si prvi muškarac kojeg sam pozvala u svoje malo sklonište, gdje se skrivam od opakog svijeta." To mi je, u svakom slučaju, bilo drago čuti..

"Nadam se da ćeš biti diskretna", kazao sam.

"Sve dok mi to bude odgovaralo", odvratila je. "Ne dulje od toga."

"Ali opominjem te, budi oprezna. Nakon razdoblja razuzdanosti uvijek dolazi razdoblje reakcije, kada senat i narod rimski nanovo dokazuju svoju krepost progoneći one koji nisu tajili svoje raskalašenosti. Cenzori obožavaju javno osuditi muškarce i žene visoka roda koji žive preraspušteno."

"O, da", rekla je s gorčinom u glasu. "Osobito žene. Žene koje žive da bi ugađale sebi sramote svoje muževe, zar ne? A takvi muškarci ne kaljaju čast svojim ženama. E pa, Decije, dopusti mi da se zaogrnem sibilskim plaštem i da ti prikazem budućnost. Jednoga dana moj brat Publije bit će najveći čovjek u Rimu. Tada nitko živ, bez obzira na to koju službu vrši, neće imati hrabrosti osuditi me u lice, a ono što govore iza mojih leđa ni najmanje me ne zanima." U tom trenutku uistinu je nalikovala na Sibilu. Lice joj je zbog pretjerane šminke izgledalo poput hijerofantske maske, ali nadao sam se da je to samo zbog svjetla. Pomisao da će Publije Klaudije jednom stvarno imati vlast u Rimu, bila je krajnje zastrašujuća.

Opustila je tijelo iz krutog položaja. "Ali ovo su preozbiljne teme. Nisam te pozvala ovamo da se prepiremo. Hajde da se dogovorimo: ako se ti suzdržiš od iznošenja sudova o mojem načinu opuštanja, ja tebi neću dosađivati predviđanjima moje i bratovljeve buduće veličine." "U redu", kazao sam. To je doista zvučalo kao sjajna zamisao. Moj um uplovio je u neobično stanje raspršenosti i odijeljenosti od stvarnosti, dosegnuvši onu razinu natprirodne senzibilnosti koju epikurejski filozofi skloniji sočnim detaljima smatraju najboljom za prepuštanje užicima jer je tada čovjek neopterećen problemima svakodnevice i strahovima od posljedica u budućnosti. "Izrežimo ovu noć iz tkanine svojih života i neka ona zauvijek ostane na posebnom mjestu." "Ni ja to ne bih bolje rekla. Hriz, izvedi nam svoju točku."

Gotovo sam zaboravio na tu djevojku pa sam bio pomalo iznenađen vidjevši je kako sjedi na jastuku i pijucka vino iz čaše kao da je ravnopravna u našem društvu. Bio je to još jedan znak njezina upitnog statusa. Ustala je i otišla u jednu od pokrajnjih soba, a onda se vratila s namotanim uzetom. Jedan njegov kraj pričvrstila je za brončani kolut postavljen na zidu prostorije. Razvukla je uže preko sobe i privezala ga za drugi kolut na suprotnome zidu. Uže nije bilo napeto i nalazilo se na visini od oko četiri stope iznad poda. Bilo je debelo otprilike kao muški nali prst. "Hriz ima neobično mnogo talenata", prošaptala je Klaudija naginjući se prema meni tako da su nam se dodirnula ramena. "Bila je profesionalna akrobatkinja, između ostalog." Čega ostalog, pomislio sam. Ali pozornost mi je ponovo privukla Hriz. Podigla je ruku prema ramenu i haljina joj je

skliznula na pod zgužvavši se oko njezinih bosih nogu. Stajala je odjevena samo u nevjerovatno oskudan povez oko bokova, a imala je tijelo gotovo kao dječak pubertetske dobi. Samo su krupne bradavice i obla stražnjica svjedočili o njezinu spolu. Taje androginija djelovala na mene neobično uzbuđujuće. To me osobito čudilo stoga što mi je tako blizu sjedila savršeno ženstvena Klaudija. Zaključio sam da je to zbog ovog rijetkog vina pa sam gucnuo još malo. Vješto se odbacivši, Hriz je skočila na uže i dočekala se pognuta, jako savijenih koljena i raširenih ruku kako bi održala ravnotežu. Polako se uspravila u stojeći položaj, držeći stopala jedno ispred drugoga lagano razmaknuta. Onda je počela naginjati tijelo unazad. Dok joj se kralježnica savijala poput napetog luka, kosom je dotaknula konopac. Ruke su joj se spustile na uže, a zdjelicu je izbacila uvis, pa mi je izgledala kao žena koja se nudi bogu. Taj prizor, koliko god bio bizaran, tada se činio ugodnim.

Odgurnula se stopalima od užeta i stala na ruke. Polagano je podizala glavu i savijala kralježnicu sve dok tabane nije prislonila uz zatiljak. A onda, nevjerovatno, njezina stopala skliznuše pokraj ušiju i nastaviše se spuštati sve dok joj nožni prsti nisu lebdjeli palac ili dva iznad užeta. Njezino je tijelo sada bilo savijeno unatrag gotovo u obliku kruga. Jedva sam mogao povjerovati da ljudska kralježnica može biti tako gipka.

"Može svirati dvostruku frulu u tom položaju", šapnula je Klaudija. "Može svirati harfu nožnim prstima i odapeti strijelu stopalima."

"Svestrana djevojka", promrmljao sam. Iako nepozvane, kroz glavu su mi prolazile lascivne slike nekih drugih radnji koje bi moglo izvesti takvo tijelo. Klaudija mi je s lica pročitala što mislim. "Možda nam kasnije pokaže neke svoje talente koje nikad ne koristi na javnim nastupima." Okrenuo sam se prema njoj uspjevši se donekle otrgnuti od Hrizinih čari. "Mene ne zanima ona", lagao sam. "Mene zanimaš jedino ti."

Nagnula se još bliže meni. "Zašto tako brzo odbacuješ jednu od nas?" Nisam bio siguran što želi reći, ali um mi je tada priređivao smicalice, smućen od vina, neočekivane okoline i naizgled nemogućih stvari koje je Hriz činila. Čovjek može gledati jedan nevjerovatan prizor a da pritom ne izgubi ravnotežu. Ali više njih, bilo istodobnih ili uzastopnih, izbezumljuju mozak.

Hziz je napravila salto unatrag s užeta i stala činiti niz prekobačaja, svaki put tako lagano dotičući tlo da su čak i ti siloviti napori bili izvedeni u sablasnoj tišini koja je, izgleda, pratila sve njezine pokrete. Onda je stala ispred nas u širokom raskoraku i počela se savijati unazad sve dok joj se lice nije pojavilo između koljena, kao da joj je glava odrubljena pa je sada steže između nogu poput lopte. Rukama se uhvatila za gležnjeve. Polako je okrenula glavu u stranu, njezin je jezik izmigoljio van te stao kliziti uz bedro. Uvijala je vješto glavu, a zatim se uspravila, ali sada je iz njezinih usta visjela dugačka bijela vrpca. Nekako je zubima odriješila povez oko bokova i strgnula ga sa sebe uspravljajući naglo kralježnicu u normalniji položaj. Sada je stajala pred nama odjevena samo u fini sjajni pokrov od znoja. Više nije moglo biti nikakve sumnje oko toga kojeg je spola jer je njezin glatko obrijani pubis blistao pred našim očima poput bisera. Ispljunula je povez i naklonila se ponosno se smiješeći.

Oduševljeno sam zapljeskao, ali udaranje mojih dlanova kao da je dolazilo odnekud izdaleka. Klaudija je također pljeskala. Onda se primaknula meni i ja sam je zagrlio dok je prislanjala svoje usne uz moje. Naši su se jezici dotaknuli i rukama smo počeli istraživati jedno drugo. Onda se odmaknula od mene osupnuto me gledajući.

"Što je ovo?" Nisam shvaćao o čemu govori. Onda je zavukla ruke u moju tuniku i izvukla bodež i cest. Bez ikakva pravog razloga prasnulo sam u smijeh.

"Rim je opasno mjesto", grcao sam. "Pogotovo noću."

Njoj je to također bilo neopisivo smiješno. Bacila je oružje u kut te se vratila u moje naručje. Disali smo sve nepravilnije, a naši su pokreti postali sve užurbaniji. Osjećao sam se duboko uključeni, a istodobno odmaknutim od svega što činim, i neke stvari koje su se zbivale nisu mi se činile posve stvarnima. Dok sam posezao za kopčama na njenoj haljini, ruke su mi bile nespretne kao da su napola smrznute, ali haljina joj je ipak spuznula s ramena. U sljedećem trenutku shvatio sam da sam odjeven samo u povez oko bokova, ali se nisam sjećao da sam svukao tuniku. U događajima su se počele pojavljivati praznine, a neke slike vidio sam nadrealno jasno. Takvo što čovjek može doživjeti samo kad sudjeluje u nekom osobitom događaju kao što je inicijacija u jedan od velikih misterija.

Sjećam se Klaudije kako je stajala preda mnom gola, oblivena svjetlom svjetiljki. Kao i u mnogih ondašnjih dama visoka roda, s njezina je tijela bila uklonjena svaka dlačica niže od kose, a koža joj je bila glatka od trljanja plovućcem. Izgledala je gotovo kao grčki kip boginje, ali ipak sam mogao vidjeti svaku pojedinačnu poru na njezinu tijelu. Polagano se okrenula i postala moja Praksitelova Artemida.

Ostalih se stvari ne sjećam tako jasno. Pamtim da sam u neko doba noći dlanovima dodirivao Klaudijine obline kad mi je doprlo do svijesti da na meni ima previše ruku. Otvorio sam oči i ugledao Hriz kako leži s nama na gomili jastuka dok na njezinu lisičjem licu lebdi osmijeh zlokobne putenosti. Ali tada sam već bio previše omamljen da bih se protiv ičega bunio. Izgubio sam sve razumske sposobnosti i postao biće čiste osjetilnosti.

Noć se raspršila u fantazmagoriji isprepletenih udova, znojem natopljenih jastuka, titravog svjetla nepotkresanih svjetiljki i gorkog vina. Doticao sam, kušao, zalijetao se, i izgubio svaku sposobnost da razaberem gdje prestaje moje tijelo a počinje rude. Moj svijet postao je kovitlac bedara i grudi, usta, jezika i prstiju koji su milovali i prodirali u bezbrojnim kombinacijama. Bio sam uronjen u jednu ženu dok je druga među svojim bedrima stezala moju glavu, i nisam mogao razaznati koja je koja. Postoje razvratnici koji smatraju da takva višestruka seksualna aktivnost pruža najveći mogući užitak, ali meni je ta zgoda bila ne samo zbunjujuća nego sam je se poslije jedva i sjećao.

Budući da je s neupamćenim iskustvima isto kao da se uopće nisu ni dogodila, takva mi rasonoda nikada nije prešla u naviku.

Kad sam se probudio, zvonilo mi je u glavi, a na moje je lice kroz male visoke prozore padala ona visoko cijenjena pepeljasta svjetlost rimske zore. Utrnulih slabina i s mučninom u želucu jedva sam se osovio na noge i s mukom održavao krhku ravnotežu. Mojih lijepih noćasnijih družica nije bilo u stanu. Dok sam stajao ondje gol, slab i zgađen, osjećao sam se potpuno iskorištenim. Ali u koju svrhu?

Prekapao sam po velikoj prostoriji te pronalazio odjeću na najneobičnijim mjestima. Moje oružje još je ležalo u kutu u koji ga je Klaudija bila bacila. Zataknuo sam ga pod pojas i osvrnuo se oko sebe kako bih provjerio jesam li štogod zaboravio. Moja sjećanja na

prethodnu noć bila su tako nejasna da nisam imao pojma jesam li ulazio u koju od sporednih soba pa sam ih za svaki slučaj odlučio pretražiti.

Jedna od tih prostorija bila je malena mračna kuhinjica. Peć je izgledala kao da nikada nije korištena, iako je u spremniku ispod nje stajao ugljen. Klaudiji su vjerojatno donosili hranu izvana kad je boravila ovdje. Odmah pokraj kuhinje nalazila se mala kupaonica kako bi iste cijevi za vodu mogle opsluživati obje prostorije. U kupaonici je stajala brončana kada koja je imala noge u obliku lavljih šapa i koja je također izgledala kao da nikada nije upotrebljavana.

Bile su tu i dvije male spavaonice. Pretpostavio sam da je jedna Klaudijina, a druga Hrizina, iako ni u jednoj nisam zatekao nikakve osobne predmete. Posljednja soba bila je ostava, u kojoj je stajala rastavljena nosiljka. Zatvorio sam vrata i namjeravao otići, kadli nešto na toj nosiljci zagolica moje pamćenje, koje je u posljednje vrijeme loše funkcioniralo. Okrenuo sam se i ponovo otvorio vrata.

Ondje je bilo veoma mračno, jer ostave nikad nemaju prozora, a prozori ostalih prostorija u stanu bili su veoma maleni, kao što obično i jesu oni koji gledaju na ulicu. Doista nema potrebe izlaziti u susret provalnicima. Vratio sam se u veliku sobu i pregledavao pocrnjele svjetiljke dok nisam pronašao jednu čiji je stijenj još tinjao. Vrhom bodeža izvukao sam nit kudjelje iz mirisnoga ulja u koje je bila uronjena i lagano puhao u nju dok nije zaigrao sićušan plamićak. Kada se plamen razgorio, ponio sam svjetiljku nazad u ostavu. Nosiljka je izgledala poput tisuće drugih nosiljaka u Rimu. Činio ju je lagani okvir od maslinova drveta s pletenim kožnatim dnom nalik na podnicu kreveta. Sa svake strane nalazile su se petlje od kože kroz koje su se provlačili rukohvati, a zastori su se vješali na držač od tankih sipki. Ono što je mene zanimalo bili su upravo ti zastori. Njih je za vrijeme posljednjeg izleta vjerojatno smočila kiša, jer ih je netko rasprostro preko žica za sušenje. Primaknuo sam jedan nabor svjetiljci i promotrio ga. Na zastoru je svilenim koncem bio izvezen raznobojni uzorak vijugave loze u cvatu i stiliziranih ptica. Radilo se o partskome vezu, a ja sam znao gdje sam vidio palankin s takvim vezom. Vidio sam ga dok sam razgovarao sa svećenikom iz malog Merkurova hrama nakon odlaska od Sergija Paula. Nosiljka vrlo

slična ovoj napuštala je Paulovu kuću i u njoj je putovala osoba umotana u veo.

Vratio sam zastor i svjetiljku na mjesto i izašao iz kuće. Malo dalje u ulici brijač je postavljao lavor i stolac za mušterije te slagao svoj pribor na sklopivi stolić. Protrljao sam dlanom svoje čekinjasto lice i zaključio da je vrijeme za brijanje.

U mojim mladim danima većina muškaraca iz javnog života nastojala se brijati kod uličnih brijača poput svih drugih građana. Ipak, ja sam jutros imao važniji razlog od uobičajenoga da posjetim jednog od tih skromnih poduzetnika. Opće je poznato da su brijači najbolje obaviještene trač-babe u gradu. Većina njih prezire luksuzne kerefeke poput radionice i radi svoj posao na glavnim gradskim ulicama, gdje su u mogućnosti jednu polovicu građanstva usluživati dok drugu polovinu promatraju.

"Hoćemo li se obrijati, dobri gospodine?" upitao me čovjek kad sam doteturao do njega. "Izvoli sjesti", rekao je uzvišenim tonom, kao da počasnome gostu nudi konzulovo mjesto. Sjeo sam na stolac i pripremio se za kušnju koja me čekala. Stari Rimljani smatrali su da je veoma kreposno trpjeti tupe britve javnih brijača, baš kao i rano ustajanje.

"Imali smo napornu noć, je li?" upitao je namigujući mi i gurkajući me u rame. "Bome sam ti ja brijao mnogo mlade gospode poslije takvih noći. Nećeš mi biti prvi, gospodine, ništa ti ne brini." Brusio je britvu na dlanu, koji je bio grub kao Milonov. "Vidiš, gospodine, ja, za razliku od nekih, znam kako je to kad se čovjek brije mamuran. To je ko da krvnik guli kožu s tebe, jelda, gospodine?" Zahihotao se. "E pa budi siguran da ja to radim bolje od drugih. Tajna je u tome da se usireno magareće mlijeko pomiješa s uljem koje tebi odgovara. Od toga ti koža omekani ko dječja stražnjica." Dok je to govorio, počeo mi je tim pripravkom mazati lice. Svaki brico ima svoj tajni recept, a ovaj njegov imao je čudan, ali ne i neugodan miris.

"Kaži mi", rekao sam kad je započeo s poslom, "koliko je dugo ona ondje?" pokazao sam zgradu u kojoj se nalazio Klaudijin stan. Sada sam mogao vidjeti da je visoka samo četiri kata, dakle, po mjerilima onog vremena nije bila prevelika.

"Ta je izgrađena tek prošle godine." Počeo je strugari moju bradu. Ne znam je li to bilo zbog naoštrenosti njegove britve ili zbog

učinkovitosti njegova losiona, ali išlo je gotovo jednako glatko kao kad me brijao tensor moga oca, sirijski rob legendarne vještine. "Kuća koja je prije stajala na toj parceli izgorjela je, gospodine. To ti je zbilja bio strašan požar i digo je na noge cijelo susjedstvo.

Sva sreća da su vigili bili u blizini, iako su oni najčešće beskorisni. Izvukli smo iz zemlje cijevi za vodu i ugasili vatru prije nego što se uspjela proširiti. Ali zgrada je bila upropaštena." "A znaš li tko j e sagradio novu ?" upitao sam dok mi je oštricom prelazio po vratu. "Neki oslobođenik. Jedan od onih budža, bogataša — tako kažu. Kako li se ono zove? Ček' da se sjetim." Počeo mi je brijati zatiljak. "Priča se da je lupež bogat skoro ko konzul Kras i da ima isto tolko nekretnina u gradu."

Nisam čovjeku želio ništa sugerirati, ali morao sam znati je li moja slutnja ispravna. "Mislim da znam na koga misliš. Ima isti nomen kao i onaj nekadašnji konzul, zar ne? Mislim na onoga koji je bio Varonov drug u konzulatu kad je Hanibal potukao našu vojsku kod Kane?" Brico je pljunuo na kaldrmu. "Proklet bio taj dan. Al da, imaš pravo. Tip se zove Paulo. Sergije Paulo, tako je. Priča se da je on najbogatiji oslobođenik u Rimu, a onda znaš što to znači. Taj posjeduje pola grada, skupa s onom tamo insulom. Prava je sramota da su oslobođenici tako bogati, a obični građanin mora rintati cijeli dan da bi zaradio za kruh." "Bio si u legijama, je li?" upitao sam odsutno. Poznavao sam tu vrstu ljudi. "Petnaest godina s generalom Sulom", rekao je ponosno. "Pa što onda ako nismo dobili zemlju koju su nam obećali? Bila su to dobra vremena. Vidim da ni tebi orlovi nisu strani. Krasan ti je ovaj ožiljak, gospodine, ako smijem primijetiti."

Protrljao sam brazgotinu. Čovjek je uredno obrijao čekinje oko nje. "Hispanija. Pod generalom Metelom. Nisam bio u velikim bitkama sa Sertorijem, već u planinskim okršajima s njegovom katalonskom gerilom."

Brico je zazviždao. "To je gadno ratovanje. Mi smo tako nešto prošli u Numidiji. Evo, gospodine, kako ti se čini?" Pridržao mi je brončano zrcalo kako bih se mogao diviti svome odrazu. Čovjek je napravio vrlo dobar posao s obzirom na materijal koji mu je došao u ruke. "Sjajno", uvjerio sam ga. "Kaži mi, znaš li što o ljudima koji žive u toj insuli?" Brico je napokon ocijenio da je moje zanimanje za tu zgradu

malčice pretjerano. "Čuj, gospodine..." "Ja sam Decije Cecilije Metel Mlađi iz povjerenstva dvadesetšestorice", rekao sam. "Polnesenoje nekoliko žalbi zbog nepravilnosti u gradnji i iznajmljivanju te insule pa želim znati što otome misle građani koji žive u susjedstvu."

"A tako. U tom slučaju, gospodine, ponešto znamo. Taj Sergije Paulo iznajmio je stanove u prizemlju nekim otmjenim ljudima, a gornje katove trgovcima i tome slično. Dosta pristojne gajbe, koliko čujem, ali nove su. Za par godina bit će rupčage ko i sve druge."

"Po svoj prilici. Znaš li što o dami koja je vlasnica jednog od prizemnih stanova? Ponekad dolazi i odlazi u raskošnoj nosiljci koju nose Numidani."

Brijač je slegnuo ramenima. "Sigurno misliš na onu kod koje su zadnjih nekoliko mjeseci radili dekorateri. Jaje nikad nisam vidio, al neki pričaju da bdije do kasno u noć. Premda nisam čuo ni za kakve Numidane. Jedni kažu da je nose Egipćani. Drugi vele da su to crni Nubijci." Dakle, Klaudija ne koristi obiteljske robove nego nosače unajmljuje. U gradu su postojale agencije koje su se bavile takvim iznajmljivanjem, ali bilo bi uzalud raspitivati se kod njih. Nosače je vrlo vjerojatno posuđivala i od prijatelja. U svakom slučaju, utvrđivanjem njezina prijevoznog sredstva neću puno doznati. Mogao bih pitati robove kamo su je nosili, ali oni se po svoj prilici neće sjećati. Zašto bi se nečeg takva sjećali? A i koja bi zapravo bila korist od toga? Robovi mogu svjedočiti na sudu jedino ako ih se podvrgne mučenju, a ni tada im nitko ne vjeruje.

"Zahvaljujem ti", kazao sam plativši mu cijeli as. Bio je iznenađen darežljivom naknadom. Četvrt asa bio bi primjereniji iznos.

"Nema na čemu, gospodine. Kad god te bude zanimalo nešto o ovom dijelu grada, samo pitaj za brijača Kvatra Proba."

Zajamčio sam mu da ću uvijek računati na njega i uputio se kući. U budućnosti će taj stari vojnik koji je postao brijač biti jedan od mojih boljih doušnika, iako je on to uvijek činio iz osjećaja građanske dužnosti, a ne iz koristoljublja.

Kad sam uteturao u kuću, moji su me klijenti upadljivo ignorirali. "Ni riječi", rekao sam Katonu koji je potrčao prema meni. "Svi k pretoru. Kasnimo."

Zajedno smo otkaskali očevoj kući. Kad smo stigli onamo, stari Rasječeni nos pozvao me na stranu. "Gdje si bio?" prosiktao je.

Rijetko ga se moglo vidjeti tako uzrujana. "Bio sam vani i ponašao se kao najgori razvratnik", odgovorio sam mu. "Nisam ni sumnjao u to. E pa, noć nije prošla mirno, kako god da si je ti proveo." "Stvarno?" upitao sam. "Što se dogodilo?"

"Sinoć je počinjeno ubojstvo, i to u tvojoj oblasti!"

Osjetio sam izrazitu jezu, onakvu kakva me znala proći kao dječaka kada bih shvatio da moram odgovarati zadano gradivo učitelju latinskoga, a uviđam da nisam spreman. "Ne samo da si pijančevao sa svojim prijateljima", nastavio je, "već se nisi pojavio ni kod kuće da primiš izvještaj vigila."

"A što su mi važno jutros imali priopćiti", upitao sam nestrpljivo. "Njihovi su izvještaji uglavnom prilično šturi."

"Samo to da je ubijen jedan od najbogatijih ljudi u Rimu", odgovorio je otac. Nakostriješile su mi se vlasi na svježje obrijanoj šiji. "Premda je bio niska roda, njegovo će ubojstvo izazvati velike neprilike."

"A kako mu je ime?" upitao sam iako sam već slutio odgovor.

"Sergije Paulo, najbogatiji oslobođenik našeg doba. Nemaš pojma kako je smrt tog ološa meni otežala posao."

"A kako je to, oče", procijedio sam kroza zube, "smrt tog čovjeka još više zakomplicirala tvoj zadatak?"

"Zbog Herkulaneja", tužio se stari. "To je njegov rodni grad. Kao i mnogi drugi oslobođenici, nadoknađivao je svoje neslavne rane godine postavši pokrovitelj rodnoga grada. Znaš već kako to ide... gradio je veliki razmetljivi amfiteatar u sjećanje na svoje navodne pretke, pa kazalište, pa Junonin hram i tako dalje. Sad će se svi ti lokalni magistrati sjuriti na moj sud s pitanjem kako da završe te projekte sada kada je nesretni Sergije Paulo mrtav."

"Kad već spominjemo tog nesretnog čovjeka", rekoh, "kakva ga je smrt snašla?" Otac je podigao obrve. "Otkud bih ja to mogao znati? Ti si taj koji nije bio kod kuće da sasluša izvještaj vigila. Idi i pitaj zapovjednika. Tu je negdje."

Žurno sam krenuo u potragu za zapovjednikom vigila iz svoje oblasti, gurajući se kroz gomilu očevih klijenata. Pronašao sam ga kako pospano guta ostatke kolača zalijevajući ih ustajalim, obilno razrijeđenim vinom. Ščepao sam ga za nadlakticu i postavio preda se. "Što se dogodilo?" želio sam znati.

"Vi niste bili kod kuće, gospodine, pa sam ja onda došao ovamo, u kuću vašega oca pretora, baš kao što ste mi rekli da trebam postupiti u slučaju da vi ne možete..."

"Sjajno!" gotovo sam zurlao, što je privuklo začuđene poglede nekolicine očevih klijenata. "Izvrсно si upamtio svoju dužnost. A sad govori što se sinoć zbilo?"

Počeo mi je pripovijedati o događajima prošle noći. Dok je gazio gradskim ulicama na čelu svojih vjedronoša, pritrčao mu je histerični rob i stao ga preklinjati neka smjesta pođe za njim. Ubijen je jedan važan čovjek.

"Kako je Paulo umoren?" upitao sam.

"Zadavljen je, gospodine, garotom od tetive luka, čini se. Kad bolje razmislim, baš kao onaj oslobođeni gladijator prije nekoliko dana."

"Tako kažeš?" odvratio sam. "Kakvo je stanje metu njegovim robovima?"

"Nisam provjerio. Na vrata sam postavio stražara i naredio mu neka nikoga ne pušta van, a onda sam odjurio vašoj kući. Odande sam došao ovamo. Nije prošlo ni sat vremena otkako me Paulov rob zaustavio."

Pokušavao sam razmišljati, ali to mi je jedva uspijevalo budući da se još nisam oslobodio posljedica prošle noći. Što li mi je Klaudija ubacila u vino? Tada sam se sjetio gorkasta okusa. Od Klaudijevca se moglo i očekivati da upropasti jedno od najfinijih vina pod suncem. Na neki neobičan način tješila me spoznaja da sam bio drogiran. Imao sam opravdanje što sam se vladao kao prolupali satir.

Vratio sam se ocu. "Oče, moram smjesta provesti istragu. Mogu li posuditi tvoje liktore? Želim stići onamo prije nego što se pojave činovnici. Robovi će morati ostati u kućnom pritvoru dok ne otkrijem tko je ubojica. Mnogi će se otimati kao ludi za Paulovim bogatstvom. Ne vjerujem da je imao sina."

"Dobro." Na očev znak pristupila su nam dva liktora. "I ja ću nešto kasnije otići u Paulovu kuću u svojstvu gradskog pretora. Kakva će to samo grozna zbrka biti. Uvijek je tako kad umre neki od tih bogatih oslobođenika. Oni nemaju pravih srodnika koji bi mogli potraživati njihovu imovinu. Je li imao ženu?"

"Saznat ću", obećao sam.

"Onda kreći! I kad stignem, želim čuti izvještaj."

Napuštajući očevu kuću u pratnji četice svojih klijenata, naložio sam jednome od liktora: "Idi u ludus Statilija Taura i pozovi liječnika Asklepijoda. Dovedi ga u kuću Sergija Paula." Čovjek je mirno odšetao. Uzalud je tražiti od liktora da trče. Previše su svjesni svoga dostojanstva. Sada sam barem imao nešto što će mi odvratiti misli od zvonjave u glavi i mučnine u želucu. Vijest će se uskoro proširiti po cijelome gradu. Ubojstvo u Rimu nije bilo neobična pojava, ali ubojstva istaknutih ljudi uvijek izazovu skandal. Rimljani pamte vremena, i to u ne tako davnoj prošlosti, kada zbog ovoga nitko ne bi trepnuo. U doba proskripcija, senatore i ekvite ubijali su kao muhe. Potkazivačima bi pripao dio imovine oduzete prijavljenom izdajniku pa je mač visio nad glavom svakom imućnom čovjeku. Ali ljudi imaju kratko pamćenje, a posljednjih smo godina uživali mir i blagostanje. Ubojstvo najbogatijeg oslobođenika u Rimu danima će biti glavna tema razgovora među dokoličarima.

Stigavši onamo, zatekli smo poluzaspalog vigila naslonjenog na dovratka Paulove kuće. Trepćući i zijevajući uvjeravao me da nitko nije prošao kroz ta vrata otkad je njegov zapovjednik krenuo u potragu za mnom. Pomaknuo se u stranu i ja sam zajedno s liktorom i klijentima ušao u kuću. Obratio sam se Buru, svojem starom vojniku.

"Pregledaj sve sobe. Vidi ima li još kakvih izlaza ili prozora kroz koje bi se mogao provući čovjek." Kimnuo je i službeno se udaljio dugim koracima. Debeo čovjek tjeskobna lica dojurio je klanjajući se sav u znoju.

"Gospodine, tako mi je drago što si došao. Ovo je strašno, zbilja strašno. Ubijen je moj gospodar, Sergije."

"Čuo sam. A ti si..."

"Postum, nadstojnik posluge, gospodine. Molim te, dođi..."

Prekinuo sam ga mahnuvši rukom. "Smjesta okupi u peristilu sve kućne robove", naredio sam. "Je li itko napustio kuću otkako je pronađeno tijelo?"

"Nikako, gospodine. A služinčad se već okupila. Izvoli poći za mnom." "Izvršno. Je li Paulo imao ženu?"

"Imao je ženu robinju prije nego što je bio oslobođen, no ona je umrla prije njegove emancipacije." Robovi, naravno, ne mogu

sklopiti zakonit brak, ali samo najzadrtiji gospodari ne priznaju ljubavne veze između robova.

"Je li imao slobodne djece?" "Nije, gospodine."

Lešinari će navaliti sa svih strana, pomislio sam. Ušli smo u Paulov peristil, koji je bio dvorište okruženo stupovljem, ali bez vodoskoka. Umjesto fontane u njegovu se središtu nalazio sunčani sat. Površina peristila bila je uobičajena za ladanjsku kuću, ali iznimno velika za gradsku. Sva sreća da je bilo mnogo mjesta, jer ondje se skupilo barem dvije stotine robova. Suze su se lile u potocima, a jecanje i zavijanje služilo bi na čast i skupini profesionalnih narikača. Možda su plakali od tuge za Paulom, svojim dobrim gospodarom, ali vjerojatnije je da ih je obuzela strava, za što je postojao dobar razlog. Zadesila ih je najstrašnija noćna mora koja može snaći roba. Ako je gospodara slučajno ubio netko od njih, i ako taj rob ne prizna ubojstvo ili ne bude otkriven, svi do jednoga bit će razapeti na križ. Posrijedi je bio jedan od naših najokrutnijih i najnepravednijih zakona, ali taj je zakon bio na snazi, i ako ja ne pronađem ubojicu, Katon (gnusni senator, ne moj vrli rob) inzistirat će da se on i provede. Katon se vjerojatno neće potruditi uzeti u obzir činjenicu da je žrtva oslobođenik a ne slobodni građanin. Za njega je gospodar bio gospodar. Taj nikada nije propuštao priliku da bude primitivan i okrutan poput predaka koje je poštovao. "Tko je posljednji vidio vašeg gospodara živog?" upitao sam dovoljno glasno da bi me svi mogli čuti. Oklijevajući istupi veoma krupan okrugao eunuh.

"Ja sam Pepi, gospodine", propiskutao je. "Uvijek spavam ispred gospodarevih vrata kako bih pazio da nitko ne remeti njegov mir i kako bih mogao doći na njegov poziv zatreba li mu tijekom noći pomoć."

"Ove mu noći nisi bio od velike pomoći. Netko je prošao pokraj tebe." "To je nemoguće!" tvrdio je s djetinjastom srdžbom svojstvenom eunusima. "Mene probudi i najmanji zvuk. Zato me gospodar i izabrao za tu dužnost. I zato što sam jak pa sam mogao s lakoćom otpratiti gospodara od kreveta do noćne posude kadon nije bio u stanju sam ići." "Izvršno", rekoh. "To znači da si ti glavni osumnjičenik." Polovični čovjek strahovito probljedi jer je u svom mesu već osjećao čavle. "Jesi li sinoć kad je Paulo odlazio u krevet opazio nešto neobično?"

"N-ništa, gospodaru. Popio je puno vina, kao što to čini gotovo svake večeri. Razodjenuo sam ga, stavio u krevet i pokrio. Hrkao je već prije nego što sam izašao iz sobe i zatvorio vrata. Legao sam na svoju slamaricu i zaspao. Kao i svake noći."

"I nije se dogodilo ništa neobično? Ništa te nije probudilo? Dobro razmisli, čovječe, ako se bojiš križa!"

Mozgao je dok mu je na blijedom čelu izbijao znoj. Kad se u njegovu tupom umu pojavila misao, oči mu se malo raširiše. "Da, bilo je nešto. Jedanput, vrlo rano ujutro, nešto me probudilo. Pomislio sam da me možda gospodar doziva, ali ništa se nije čulo. Potom sam shvatio da gospodar više ne hrče i da sam se zato probudio. To se ponekad događa. Onda sam ponovo zaspao." "To ima smisla", kazao sam. "Mrtvaci rijetko hrču. Kako si znao koji je sat?" "Sa svoje slamarice vidim kroz hodnik u peristil. Vidjelo se veoma blijedo svjetlo, svjetlo sata prije zore."

Obratio sam se robovima. "Svi morate ostati u kući i biti mirni. Ako netko pokuša pobjeći, to će se smatrati priznanjem ortaštva i svi ćete završiti na križu. Imajte vjere. Uskoro ću pronaći ubojicu i ne vjerujem da se on krije među vama." Nisam bio siguran u to, ali nisam mogao dopustiti da ovdje nastane masovna panika. Gledali su me zahvalno i s nadom, zbog čega sam se osjećao kao najgori prevarant.

U peristil je ušao Bur. "Nema drugih vrata osim uličnih, gospodine", kazao je, a onda se zahihotao. "A mi se uvijek pitamo zašto toliko ljudi pogine u požarima. Svi prozori su premali da bi kroz njih mogao proći netko veći od djeteta, kao i u većini gradskih kuća. Naravno", pokazao je palcem široki otvor iznad dvorišta, "kroz kompluvij možeš ubaciti i slona."

Dadoh znak kažiprstom i nadstojnik skoči k meni. "Neka mi donesu ljestve", rekao sam. "Želim pregledati taj krov." Zapucketao je prstima i rob se udaljio trčeći.

"A sada hoću vidjeti Sergija Paula", kazao sam. Pošao sam za nadstojnikom kratkim hodnikom do jednih otvorenih vrata. Eunuhova slamarica još je ležala na podu, odgurnuta u stranu i zaboravljena. Prije nego što sam ušao u sobu, pomaknuo sam vrata naprijed-nazad. Otvarala su se prema van, na hodnik. Ako je netko ovuda

htio ući, morao je najprije ukloniti eunuha i slamaricu. Osim toga, vrata su glasno škripala jer su šarke bile nepodmazane.

Soba je bila iznenađujuće skromna i jednostavna s obzirom na to da je pripadala tako bogatu čovjeku. U njoj se nalazio malen stolić i nizak krevet, velik taman toliko da na njega može stati Paulovo golemo tijelo. To sam često primjećivao u bivših robova. Njima je spavaonica bila tek mjesto namijenjeno snu nakon iscrpljujućeg rada. Paulo je svojim strastima udovoljavao za stolom i u kupelji.

Ležao je na krevetu iskrivljena lica, a na vratu je imao duboku modrosivu crtu. Unatoč bolnoj grimasi, nije bilo znakova borbe. Otišao je u krevet pijan i vjerojatno se više nije ni probudio. Ubojica nije ostavio tetivu na mjestu zločina.

Visoko na zidu nasuprot vratima nalazio se prozor sa stranicama dugima samo stopu, možda čak i malo manji. Kroz njega je mogao ući samo dječak. Pretpostavljao sam da je tako i bilo. Izašao sam iz spavaonice i naredio neka nitko ne ulazi.

Dok sam stajao na ljestvama i pregledavao krov, začuo sam nečiji glas kako me doziva imenom. Pogledao sam dolje i ugledao oca s grupicom drugih činovnika.

"Zašto stojiš na ljestvama kao soboslikar umjesto da izvršavaš svoj službeni zadatak?" upitao je. "Ja izvršavam svoj službeni zadatak", odvratih. "Pregledavam ovaj krov. U groznom je stanju. Posvuda derutan crijep i mahovina. Što će ti bogatstvo poput Paulova ako ne možeš imati pristojan krov?"

"Procjena kakvoće gradnje možda će biti tvoja dužnost kad postaneš kvestor. Sada nije." Uhvatio sam crijep na rubu kompluvija i zatresao ga. Komadići trulog crijepa popadali su u žlijeb kojim je iz dvorišta otjecala kišnica. Na tlu nije bilo drugih krhotina. Spustio sam se niz ljestve. "Tko god bio ubojica, nije ušao preko krova. Vidjeli bi se tragovi na crijepu i mahovini." "Čemu to filozofsko zanimanje za takve detalje?" upitao je netko. Bio je to moj kolega Rutilije. Opimije je također bio ondje.

"Želim saznati tko je ubojica."

"Očito je", reče Opimije. "Ubio ga je onaj debeli eunuh. Prozor je premalen da bi kroz njega mogao ući provalnik, a rob je spavao ispred vrata. Tko je imao bolju priliku od njega?" Pogledao sam ga s gnušanjem. "Ne pričaj gluposti."

"Kako to misliš?" pitao je.

"Čak i tupan poput njega ne bi bio tako blesav da upotrijebi garotu", rekao sam. "Ili bodež, ili bilo koje drugo oružje. Vidio si kako je golem. Paulo je bio omamljen od pića i on bi ga jednostavno ugušio jastukom. Sljedećeg bi jutro izgledalo kao da je umro prirodnom smrću, onako kako često umiru debeli ljudi koji previše piju. Kladam se da su tako prošli mnogi gospodari koji su bili previše laki na biču."

"Što to govoriš?" kazao je Rutilije, istinski zgranut.

"Zar griješim? Svi živimo u strahu da će nas u krevetu umoriti naš vlastiti rob. Nemoj mi reći da nikad nisi razmišljao o tome. Zašto bismo inače razapinjali punu kuću robova zbog jednog ubojstva? Zašto je Kras prošle godine dao razapeti šest tisuća pobunjenih robova?" Svi su bili zapanjeni i duboko uvrijeđeni. Tema o kojoj sam govorio bila je daleko osjetljivija od čednosti njihovih žena. To je potajni strah s kojim svi živimo i koji svi niječemo. Da sam imao boljidan, ne bih o tome govorio tako otvoreno, ali to nedvojbeno nije bio jedan od mojih boljih dana.

"Tko je to onda učinio ako nije eunuh?" upitao je otac vraćajući se na glavni problem. "Ne znam, ali..." shvatio sam da pokazujem nesigurnost u pogrešno vrijeme i pred pogrešnim ljudima. Pokušao sam prikriti svoj gaf. "Imam jasne, gotovo pouzdane sumnje. Ali", osvrnuo sam se oko sebe i stišao glas, "sada nije ni vrijeme ni mjesto da išta o tome govorim, ako me razumijete." Naravno da nisu razumjeli, ali mudro su zakimali. Svi Rimljani obožavaju urotu.

"Onda nastavi", reče otac. "Ali nemoj gubiti previše vremena na ovo." Okrenuo se i zaurlao: "Tajnice!" Bio je to glas koji je nekada tjerao strah u kosti legiji veterana. Dotrčao je Grk, čiji su prsti bili umrljani tintom. "Je li Paulo ostavio oporuku?" upitao je otac.

"Jest, pretore. Primjerci su pohranjeni u arhivu, u Vestinu i u Saturnovu hramu. Gospodar je sastavljao novu oporuku svake godine u siječnju."

"Novu oporuku svake godine?" začudi se otac. "Nije se mogao odlučiti, je li? E pa oporuka će uvelike pojednostaviti stvari."

Rutilije prijezirno otpuhne. "Oprosti, pretore, ali neće biti tako. Da taj čovjek ima veliku porodicu, koju može podržati mnogo važnih rođaka, tada oporuku nitko ne bi išao osporavati. Ali radi se o običnom oslobođeniku, a u igri je tolika imovina. Borba će biti

krvoločna i dugo će trajati." "Vjerojatno si u pravu", reče otac. "Možda bismo čitanje oporuke mogli odgoditi do početka nove godine, pa neka se time bavi sljedeća garnitura magistrata. Ja ću tada biti u Ovostranoj Hispaniji i daleko od cijele te zbrke." U ono bi vrijeme svake godine prilikom stupanja novih pretora na dužnost senat odlučio koje će im propretorske provincije biti dodijeljene nakon isteka mandata. Oni će tim provincijama upravljati godinu dana, možda dvije ili tri godine. U upraviteljskoj su se službi čak i čestiti ljudi mogli na zakonit način veoma obogatiti. Očaje dopala provincija Ovostrana Hispanija. To nije bio jedan od bisera, ali nije bilo ni loše.

Onako kako to čine moćni ljudi, otac je pokazao da želi biti sam pa se Rutilije, Opimije i ostali udaljiše pretvarajući se da istražuju.

"Sine", reče Decije Cecilije Metel Stariji Deciju Ceciliju Metelu Mlađem, "možda bi bilo dobro da pođeš sa mnom u Hispaniju. Služit ćeš kao jedan od mojih pomoćnika. Takva su vremena da nije loše izbiti iz Rima. Osim toga, dobro će ti doći nešto iskustva u upravljanju provincijom.

Najbolje se upoznati s poslom na nižim razinama prije nego što ti senat natrpa na leđa cijelu provinciju."

Starije na svoj način pokazivao bitigu za mene. Želio me poštediti posljedica moje vlastite ludosti, ako se to ikako moglo učiniti pod okriljem dužnosti.

"Razmislit ću o tome, oče", rekao sam. "Ali najprije moram uhvatiti ubojicu, a možda i riše njih." "To je u redu", odvratio je. "Ali nema smisla slomiti vrat. Imaš u svojoj oblasti nekoliko žrtava, ali tko su oni? Jedan oslobođeni gladijator, najgori ološ; jedan beznačajni grčko-azijski uvoznik i ovaj oslobođenik. Doduše, bogati oslobođenik, ali ipak je u pitanju bivši rob. Nemoj ugroziti svoju karijeru, svoju budućnost, pa i sam svoj život zbog takvih ljudi."

Pogledao sam ga i prvi put u njemu vidio prilično uplašena starca, ali ipak čovjeka kojemu je stalo do svoga sina. "Na Suburi su ubijeni slobodni građani, oče", kazao sam. "Subura je moja oblast. Pobrinut ću se da pravda bude zadovoljena."

Na to nije imao što reći. Rimski magistrat ne može zaniijekati svoju dužnost, kao što ne može zaniijekati ni bogove. Naravno, bio sam nepravedan. Ja u to vrijeme nisam imao što izgubiti u rimskome

poretku, jer nisam imao ni ženu ni djecu ni visoku službu. Pripadao sam skupini građana koju je najlakše nadomjestiti — mladićima visoka roda, koji su tradicionalno popunjavali niže činovničke redove. Ali u tom sam se trenutku osjećao jako kreposno i tako jadno da me nije bilo briga hoću li živjeti ili umrijeti. Ne znam je li me u pogibelj tjerala moja mladenačka lakoumnost ili je to bio samo duh onog vremena. Većina perspektivnih ljudi moje generacije ponašala se kao da su im vlastiti životi jednako nevažni kao i tuđi. Čak su se i oni najbogatiji i oni iz najboljih porodica bez oklijevanja upuštali u opasne pothvate znajući da je smrt kazna za neuspjeh. U tom sam trenutku bio jednako nepromišljen kao i drugi.

Nakon nekoliko minuta došao je Asklepijod. U kući je nastajala sve veća gužva, kao tijekom rasprave u senatskoj odaji za vrijeme rata. Stigla su dva kvestora sa svojim tajnicima i uz pomoć nadstojnika posluge počeli sastavljati popis stvari u kući. Prispjela su i dva liktora kako bi odveli nesretnog eunuha u zatvor ispod Kapitolija, gdje će iščekivati svoj usud.

"Još jedno ubojstvo?" upitao je Asklepijod.

"I to neobično", odvratio sam. "Molim te, pođi za mnom." Otišli smo u spavaonicu, jedino mjesto u kući koje nije vrvjelo od ljudi. Asklepijod je kleknuo pokraj kreveta i pregledao žrtvin vrat. "Želio bih vidjeti stražnju stranu njegova vrata, ali neka mi netko pomogne okrenuti ga." Obratio sam se svojim klijentima, koji su stajali onkraj praga. "Pomozite mu da podigne tijelo." Zatresli su glavama i ustuknuli. Rimljani su u stanju činiti stravične stvari tijelu živa čovjeka, ali mrtvo se boje dotaknuti da ne bi na sebe navukli neku neodređenu zarazu. "Onda dovedite nekoliko robova", naredio sam. Nakon par minuta tijelo je bilo okrenuto na bok i Asklepijod je slavodobitno uskliknuo pokazujući prstom kružno udubljenje u prstenu potamnjele kože na vratu.

"Što je to?" upitao sam.

"Čvor. Karakterističan je za garotu od tetive luka kakvu koriste Sirci."

Ulaz u sobu zastrla je nova sjena i ja sam se okrenuo da otjeram tog znatiželjnika, ali razborito sam odustao od toga. Bio je to konzul Pompej Veliki. Sada kad su ovdje svi njegovi liktori i pratnja, pomislio

sam, kuća zacijelo samo što nije provalila poput vulkana, a njezini zidovi samo što se nisu rasprsnuli i razletjeli po okolnim ulicama.

"Pozdrav, Metele Mladi", rekao je. Pompej je bio pristao muškarac četvrtasta lica i izvrsna držanja, ali uvijek je izgledao kao da mu je neudobno u togi i kao da bi se bolje osjećao u oklopu.

"Časni konzule", kazao sam uspravivši se iz čučnja pokraj Paulove postelje. "Nisam očekivao da ću te vidjeti ovdje prilikom istrage ubojstva."

Jedva da je bacio pogled na leš. "Kada umre netko bogat kao ovaj, cijelom rimskom gospodarstvu prijete kolaps. Vani na ulici skupila se velika gomila. Sad kad su vidjeli da sam ja ovdje, stvari će se smiriti. Građani su kao nemirna djeca. Kad se pojavi čovjek za kojeg znaju da je uspješan vojskovođa, misle da će sve biti u redu."

To je imalo smisla. "Zar će zbog njegove smrti nastati takva pomutnja?" upitao sam. "Dok sam prolazio Forumom, trgovci robljem već su nagađali kako će to utjecati na cijene robova. Ovaj čovjek zacijelo ih je posjedovao na tisuće. Ako svi odu na prodaju odjednom, cijene će naglo pasti. Još nitko ne zna koliko je zemlje i stoke posjedovao, a koliko brodova i tereta. Znam da je imao udjele u nekim hispanskim rudnicima, ali nijedan nije posjedovao u cijelosti." Pompej, koji je bio vlasnik mnogih takvih rudnika, nesumnjivo je mogao znati tu informaciju. Bacio je pogled na Asklepijoda. "Nije li sad malo prekasno zvati liječnika?" "On nije ovdje da bi liječio žrtvu, već da bi je pregledao", objasnio sam. "Gospodar Asklepijod stručnjak je za sve vrste rana zadane oružjem. Njegove su se stručne vještine pokazale vrlo korisnima u mojim istragama."

Pompej je podigao obrve. "To je nova zamisao. Pa nastavite onda." Pošao je van, a onda se okrenuo. "Ali ja ne bih gubio previše vremena na ovo. Pravi problem moraju rješavati kvestori i pretori. Sam čovjek nije značio ništa. Ubio ga je eunuh. Moj ti je savjet da tu staneš." "Stat ću", odvratio sam, "kad budem siguran da sam uhvatio ubojicu."

"Kako te volja." Pogled mu nije bio neprijateljski niti je glasno izrekao te riječi, ali ton njegova glasa ledio je krv u žilama. Kad je napustio spavaonicu, za sobom je ostavio mrtvu tišinu.

7.

"Još uvijek ne mogu shvatiti", rekao sam Asklepijodu. Sjedili smo u njegovu prostranom stanu u ludusu Statilija Taura. Nikad prije nisam posjetio stan jednog liječnika, ali činilo mi se da su Asklepijodove dekoracije neobične s obzirom na njegovu profesiju. Sve moguće vrste oružja visjele su na zidovima ili su stajale na policama po sobama. Na mnogima od njih bili su pričvršćeni svici s opisima različitih rana koje je moguće njima zadati.

"Da je čovjek zadavljen?" upita Asklepijod.

"Ne. Imam tri ubojstva i jednu provalu s pljačkom, a sve je to nekako povezano. Nemojmo zaboraviti još i palež. Parameda je bez sumnje ubio Sinistro, ali tko je zadavio Sinistra? Ne vjerujem da je to učinila ista osoba koja je umorila Sergija Paula. Tražim li trojicu ubojica? I tko je provalio u moju kuću, tresnuo me po glavi i ukrao onaj medaljon? Makron je kazao da je zacijelo u pitanju dječak, koji je po svoj prilici stranac." Šetao sam po sobi i prišao prozoru. Odozdol je dopirala lupa, povici i glasno disanje boraca koji su vježbali u paleastri. "To je zaguljen problem." Asklepijod se igrao urešenim srebrnim stiletom. "Ali zašto misliš da Paula i Sinistra nije ubila ista osoba?"

Sjeo sam na elegantnu počivaljku i šakom podupro bradu. "Bio si u Paulovoj spavaonici. Vidio si prozor. Ja ne vjerujem da ga je ubio eunuh. I sumnjam da bi rob pustio nekoga u sobu znajući da se za to ide na križ. Dakle, ubojica je ušao kroz prozor. To je mogao biti dječak koji je provalio u moju kuću. Dobro, to sve logički štima. Nije veliki podvig zadaviti pijanog debelog čovjeka u snu." "Zasad te pratim", reče Asklepijod. Nosio je pletenu čeonu vrpču od srebra koju sam mu prošli put darovao. To me podsjetilo da moram izabrati novi dar za njega.

"Ali Sinistra, koji je bio krupan i jak muškarac i školovani borac, nije mogao zadaviti dječak. Prema tome, sigurno su u pitanju dvojica počinitelja i obojica stručno rukuju tetivom luka." Asklepijod odloži pisaljku te mi se nadmoćno i lukavo nasmiješi. "Zašto misliš da je Sinistra zadavio čovjek iznimne snage?"

Ovo me zateklo. "Pa, čini se... kako bi drukčije moglo biti?"

Liječnik je zatresao glavom. "Nije ista stvar koristiti garotu i tek tako uhvatiti rukama čovjeka za vrat i stiskati. Dopusti da demonstriram." Ustao je, pošao do jednog zida i s klina skinuo kratak luk. Njegova debela struna nije bila razapeta nego je stajala omotana oko njegova donjeg kraja. Asklepijod je odvojio tetivu od luka i držeći je ovješenu preko dlanova stao ispred mene. "Ovo je najuobičajeniji način korištenja garote", kazao je omatajući krajeve strune oko šaka. "Ti si mnogo krupniji i snažniji od mene. Pa ipak..." Obišao me i stao iza mene. Ispred lica mi je sijevnula ruka i osjetio sam kako mi se struna usijeca u vrat. Iako sam to očekivao, istog me trenutka uhvatila panika. Ne postoji strasniji osjećaj od onoga koji vas obuzme kad vam nešto presiječe dah napola i kad znate da više ne možete disati. Posegnuo sam iza sebe i osjetio da je liječnik tijesno priljubljen uz moja leđa. Mogao sam dosegnuti njegovu odjeću, ali nisam mogao čvrsto uhvatiti njegovo tijelo da bih ga se oslobodio. Pojurio sam prema zidu, spreman napraviti okret kako bih ga prignječio između svojeg tijela i zida, ali u trenu nestadoše i čovjek i struna.

"Vidiš?" kazao je kad sam sjeo i hvatao zrak dubokim neujednačenim udisajima. "Ne moraš biti strašno jak da bi zadavio čovjeka, pa bio on i snažan. Nesvjestica dolazi za manje od minute. Smrt za pet ili šest."

"Ali zašto", upitao sam povrativši dah, "Sinistro nije prignječio dječaka uza zid?" "Možda je bio previše užasnut ili previše glup, ali ja mislim da je postojao jedan drugi razlog."

Njegovi prsti spretno su baratali tetivom praveći čvor. "Sjećaš li se ožiljka koji sam ti pokazao na stražnjoj strani Paukova vrata?"

Kimnuo sam. Asklepijod mi pristupi izvodeći hitre pokrete rukama. Tada se opet počeh gušiti, samo što je ovaj put Grk stajao ispred mene držeći ruke iza leđa i smiješeći se. Ruke su mi poletjele prema vratu i pokušale strgnuti tetivu, ali bila je utisnuta u meso pa je nisam mogao obuhvatiti. Pred očima su mi se pojavile crne pjege, a u glavi mi je hučalo kao na nilskim vodopadima. Osjetio sam kako mi iz koljena otječe snaga i pao na sve četiri izgubivši osjet čak i u rukama. Tada osjetih dodir na stražnjoj strani vrata i odjednom mi se pluća ispuniše zrakom, slatkim kao što je umirućem od žeđi slatka voda.

Asklepijod mi je pomogao da se dovučem do počivaljke i pružio pehar razrijeđena vina. "Vidiš", kazao je držeći tetivu luka ispred mojih zamagljenih očiju, "to je više petlja nego prava garota. Sirijski klizni čvor stegneš i on ostaje stegnut i nakon što ga pustiš. Ali onaj tko zna kako, može ga razvezati u tren oka."

"Ti si zacijelo strah i trepet svojim učenicima", zakreketao sam. "Nadam se da ovako ne demonstriraš upotrebu mača."

"Uvidio sam da upečatljive zorne lekcije ne treba ponavljati."

I doista, naučio sam ne jednu nego dvije dragocjene lekcije. Jedna od njih je ta da nije mudro uzdati se u vlastitu ograničenu procjenu situacije u kojoj čovjek nailazi na bizarne i neuobičajene okolnosti. U takvim smo slučajevima uvijek skloni svom neznanju i predrasudama pridavati težinu znanja. Zarekao sam se da ću odsad svaki put tražiti mišljenje znalaca i stručnjaka, kao što je to uobičajeno činiti kod pravnih, medicinskih i religijskih pitanja.

Zahvalio sam Asklepijodu što me napok utamanio i otišao iz njegova stana. Moja zagonetka sada je kila malo jednostavnija. Sinistrov ubojica umorio je i Sergija Paula, a posrijedi je bio isti onaj dječak stranac koji je provalio u moju kuću i napao me. U tom trenutku bilo je poželjno makar malo pojednostaviti stvari.

S druge strane, u meni je rastao gnjev. Veliki ljudi urotili su se kako bi osujetili moju istragu. Klaudija me iskoristila, a ja još nisam mogao dokučiti s kojim ciljem. A što je bilo najbesmislenije, ljutio sam se zbog Paulova ubojstva. Sreo sam ga samo jedanput i sumnjičio za upletenost u urotu, ali čovjek mi se svidio. U gradu koristoljubivih političara i samovoljnih vojskovođa koji se izdaju za rodoljube, bilo je osvježenje sresti poštena primitivca, čovjeka koji se posvetio stjecanju imetka i predavao tjelesnim užicima onako kako to može samo netko tko je odrastao u ropstvu. Prije odlaska iz Paulove kuće ispitao sam mnoge njegove robove. Naravno, užasavala ih je pomisao da će, ne pronade li se ubojica, završiti na križu. Ne bih rekao da su eunuhi željeli zlo, ali razabirao sam da priželjkuju da njega proglasimo krivim jer bismo tada možda poštedjeli njih. U cijeloj toj situaciji gajili su dirljivu nadu, jer Paulo je mnogima od njih obećao da će u slučaju njegove prerane smrti biti oporučno oslobođeni.

Nisam imao srca reći im da se gotovo sigurno uzalud nadaju, da se mnogi moćni ljudi žele dokopati imovine njihova gospodara, a oni su dio te imovine. Oporuka će najvjerojatnije biti osporena. Činilo se da su istinski shrvani tugom zbog Sergijeve smrti i čovjek bi trebao imati tvrdo srce poput Katona (senatora) da ga takva privrženost ne gane. Nakon gubitka svoje žene u ropstvu, Paulo se više nije ženio i iako se bez sustezanja zabavljao s mnogim svojim lijepim mladim robinjama, nikada nijednu od njih nije obmanjivao obećavajući joj brak, kao što to čine mnogi beščutni muškarci. Nikada ni s jednom ženom nije imao dijete i to je prokletstvo pripisivao groznici koju je prebolio otprilike u vrijeme kad je obrijao svoju prvu bradu.

Ako mene pitate, jedan Sergije Paulo vrijedio je koliko desetorica Publija Klaudija. Taj pokvareni klippan rođen je sa svim prednostima, ali ga stalno proganja osjećaj da je negdje ostao zakinut. Rim čovjeku poput Paula barem pruža priliku da se izdigne iz ropskog položaja i napravi nešto od svog života, što je Paulo i učinio. Grci su uvijek dizali svoje atičke nosove i gledali na nas svisoka nazivajući nas neuljuđenim barbarima, ali nikada nisam čuo da je neki atenski sužanj na vrhuncu Periklova doba dobio slobodu, postao građaninom i imao dobre izgleda doživjeti da mu sinovi sjede u kuriji odjeveni u toge s grimiznim rubovima i s ostalim senatorima raspravljaju o važnim državnim pitanjima.

To nam se mora priznati. Mi Rimljani učinili smo okrutnih djela i osvojili zemalja koliko nijedan drugi narod, ali kod nas svatko ima priliku ostvariti svoje ambicije. Podjarmili smo čitave narode, ali prvotni ropски položaj ne smatramo zaprekom za napredovanje i postizanje visoka statusa. Patriciji silno drže do svoje superiornosti, ali što su oni nego bijedni ostatak oronule svećeničke aristokracije koja je davno iošlanazao glas?

Žalosna je činjenica da smo u ono vrijeme bili bezumni. Stalež je ratovao protiv staleža, porodica protiv porodice. Vodio se čak i rat između gospodara i robova. Građanski ratovi i bratoubilački okršaji uništili su mnoge narode. No Rim je iz tih sukoba uvijek izlazio jači, što pruža još jedan dokaz o našem jedinstvenom značaju. U ono su se vrijeme unutarne borbe vodile između dviju stranaka: optimata, koji su smatrali da okupljaju najbolje ljude, dakle stranke pobornika aristokratske oligarhije; i populara, koji su tvrdili da su stranka

pučana. Zapravo je političarima obiju stranaka važniji od svih ideala bio vlastiti probitak. Vođa optimata bio je Pompej, bivši Sulin suborac, dok je Gaj Julije Cezar, iako po staležu patricij, bio vođa populara u usponu. Ime Cezarova tetka, velikog Marija, među popularima se još uvijek duboko poštovalo. Uz takve vode, činjenica da Rim nisu bez po muke uništili strani neprijatelji zacijelo dokazuje da uživamo posebnu naklonost bogova.

Sve te misli prolazile su mi tada glavom, ali nisu mi pomogle riješiti moj problem. A sada sam trebao uzeti u obzir još jednu stvar. Čeznutljiva nada moga oca da će ta cijela zavrzlama prijeći u ruke magistrata izabranih za sljedeću godinu, podsjetila me da imam sve manje vremena. Do stupanja novih magistrata na dužnost ostaje mi tek otprilike mjesec dana. Povjerenici se ne biraju na godišnjim izborima, već ih se imenuje, i ja sam jasno nazirao da će sljedeća pretorska garnitura imati svoje favorite za povjereničku službu, a ja ću ispasti iz igre. U to smo doba u Rimu još koristili stari kalendar, koji bi se svakih nekoliko godina poremetio pa bi Pontifex Maximus morao proglasiti dodatni mjesec. Iduća nova godina trebala je započeti oko prvog siječnja, kao što počinje i danas. Uvođenje novoga kalendara bilo je jedna od Cezarovih boljih zamisli. (Cezar ga je barem nazvao svojim. Tvorac tog kalendara zapravo je bio Kleopatrin dvorski astronom Sosigen, a ako pravo uzmemo, upravo je Cezar zanemarivanjem svojih dužnosti za vrijeme vršenja službe Pontifexa Maximusa doveo stari kalendar u onakvo grozno stanje. To je nešto što nećete pronaći u povijesnim knjigama koje su kasnije pisali njegovi čankolizi.)

Najčudnije od svega bilo je to što su mi i Pompej i Kras i bilo koji od pretora mogli narediti da obustavim istragu ili da predam lažan izvještaj. Nema sumnje da su upravo to željeli učiniti. Ali nakon kaosa koji je vladao proteklih godina, naši su vlastodršci odlučili formalno se držati zakona i pod svaku cijenu izbjeći stigmatu tirana.

To, naravno, ne znači da će prezati od nekog zakulisnog načina da sabotiraju moj rad. Nije bilo isključeno ni ubojstvo. Bio sam uvjeren da je jedino što me štiti od tih krajnjih mjera utjecaj moje porodice. Metelima su se dodvoravale obje stranke. Mi smo odavno bili na glasu po umjerenosti i razboritosti u vlasti Meteli su se uvijek suprotstavljali fanatičnim ekstremima iz različitih stranaka.

Zahvaljujući tome imali smo zavidan ugled, kako u aristokrata tako i u pučana, pa bi samo onaj tko je odlučio napraviti političko samoubojstvo nekoga od nas otvoreno napao. Ipak, svijest o tome nije mi pružala veliku utjehu. Već sam spomenuo krajnju bezobzirnost naših političara, a još nisam ni znao na što ih sve može nagnati njihova ogrezlost u taj korupcijski kal. Dosad su svi oni koji su me mogli dovesti do rješenja zagonetke ubijeni. Tada mi pade na pamet da možda postoji još netko tko bi mi mogao pomoći. Trgovac Zabai kazao je da gusari imaju svojeg zastupnika u Ostiji. Taj lučki grad udaljen je od Rima samo petnaest milja, bilo da putujete rijekom ili po Via Ostiensis. Možda će mi taj zastupnik moći dati neke prijeko potrebne informacije. Svakako je vrijedilo pokušati. Odlučio sam smjesta poći onamo. Vratio sam se kući i napunio vrećicu novcem iz svoje kronično pothranjene kućne blagajne te pronašao gusto tkani putni ogrtač od vune koji sam nosio za vrijeme rata u Hispaniji. Obavijestio sam Katona da se vraćam tek sutradan uvečer i izašao iz kuće.

Vrlo sam slabo poznao Ostiju pa sam odlučio povesti vodiča. Sinulo mi je tko je pravi čovjek za taj posao. Krenuo sam u posjet Makronu.

Bio je iznenađen što me vidi. "Decije Cecilije, nisam te očekivao. Još uvijek nisam primio nikakve vijesti o onom upravitelju imanja iz Baja. Trebao bih saznati nešto za dva ili tri dana." "Izvršno. Ali sada dolazim neplanirano radi nečeg drugog. Moram smjesta u Ostiju i trebam vodiča, jer namjeravam posjetiti neke ne baš ugledne ljude. Posudi mi svojeg momka, Milona. Vratit ću ti ga do sutra uvečer."

"Nema problema", reče Makron. Naredio je robu neka trkne po Milona. "Možda bi mi mogao pomoći oko još nečega. Trebam stupiti u kontakt s ostijskim agentom koji pregovara za gusare. Znaš li kako mu je ime i gdje ga mogu pronaći?"

Makron je zatresao glavom. "Moje područje prestaje s gradskim zidinama. Ali Milon bi trebao znati." Upitno me gledao. "Što ti se dogodilo s vratom?"

"S vratom?"

"Da. Izgleda kao da si se pokušao objesiti. Zar ti je tako loše krenulo?"

Podigao sam ruku prema grlu. Ništa nisam osjećao, ali znao sam da ondje imam isti onakav trag kakav smo pronašli na vratu Sergija Paula. "Ah, to. Samo su mi održali nekoliko lekcija o uporabi garote. U posljednje je vrijeme postala prilično popularna u Rimu."

"Čuo sam. Jutros je zaglavio Sergije Paulo, zar ne? Prokleti Azijci. Sve ih je više u gradu. Nije dosta što su dovukli ovamo svoje gnusne bogove i kultove. Sad još koriste i svoje tetive za davljenje, lao da rimski čelik nije dovoljno dobar."

"Još jedan znak da se vremena mijenjaju", složio sam se. Nakon nekoliko trenutaka došao je mladi Milon i ja sam mu objasnio što želim.

"Možeš li mu pomoći?" upita Makron.

"Naravno. Možemo se ukrcati naladu koja se prazna vraća nizvodno i stići ćemo onamo prije sumraka. Čovjek kojeg tražiš zove se Hazdrubal. On je Feničanin iz Tira. Nekada je imao dućan pokraj Venerina doka."

"Pa hajdemo onda", kazao sam. Napustili smo Makronovu kuću i krenuli prema riječnom pristaništu, od kojeg nas je dijelilo svega nekoliko minuta hoda. Šal koji mi je darovao Zabbai bio sam spremio u tuniku, a sada sam ga svezao oko vrata na vojnički način. Nisam više želio odgovarati na pitanja o tragovima davljenja. Dok smo hodali, ljudi su mahali Milonu i izvikivali njegovo ime. On im je odmahivao smiješeći se.

"Postao si poznat u ovo kratko vrijeme otkako boraviš u gradu", kazao sam. "Makron mi je povjerio brigu o prikupljanju glasova za predstojeće izbore." "To je tek za nekoliko mjeseci", rekao sam. "Još je rano za snubljenje glasača." "I Makron tako veli. A ja njemu kažem da nikad nije prerano. On još uvijek razmišlja na staromodan način. Kao i većina njih. Oni misle da je to kao javna služba ili religijski kalendar, gdje postoje dani za poslove, dani za žrtvovanje, praznici i slično. A ja kažem da o poslu treba brinuti svaki dan, cijelu godinu. Samo u ovo vrijeme otkako sam ovdje, obavio sam dvostruko više posla od bilo koje desetorice Makronovih ljudi zajedno."

"Budi oprezan s Makronom", upozorio sam ga. "Ljudi poput njega znaju se okomiti na mladiće koji prebrzo napreduju." Na putu prema rijeci prolazili smo kroz moje susjedstvo kad vidjeh da nam u susret dolaze tri muškarca. Jedan od njih spazio nas je pa krenuše prema

nama zaklanjajući svojim trima tijelima usku uličicu. Sprijeda je bio Publije Klaudije.

"Baš nam se posrećilo", reče Klaudije. "Maloprije smo bili u tvojoj kući i tvoj nam je rob kazao da si otputovao iz grada."

"Upravo se sada idem ukrcati na brod", odvratih. Njegova dva pratitelja bila su glomazne zvijeri, veterani arene puni ožiljaka čije su tunike nabrekle od oružja. "Jeste li mi išli u goste?" "Ne bi se baš tako moglo reći. Dao bih ti jedan savjet, Decije, jer je naš konzul Pompej preuglađen da bi ti to jasno i glasno priopćio. Želim da prestaneš s tim svojim njuškanjem oko poslova onog grčkog uvoznika. Podnesi izvještaj u kojem izjavljuješ da nisi uspio saznati tko ga je ubio i spalio njegovo skladište, što u potpunosti odgovara istini."

"Shvaćam", rekao sam. "A što je sa Sergijem Paulom?" Raširio je ruke. "Njega je ubio eunuh. To je barem jednostavno."

"Zaista je jednostavno. A Marko Ager, alias Sinistro? Što je s njegovim ubojstvom?" Slegnuo je ramenima. "Koga briga za njega? Upozoravam te, Decije, predaj svoj izvještaj i nitko neće postavljati nikakva pitanja."

"Upozoravaš me, je li 1" počeo mi je jako ići na živce i opasno me spopadao bijes. "A tko tebi daje pravo da mi postavljaš ovakve zahtjeve ili, bolje rečeno, prijetiš?"

"Činim to kao zabrinuti rimski građanin. Hoćeš li poslušati moje upozorenje, Decije?" "Neću. A sad mi se miči s puta. Ometaš rimskog činovnika u vršenju njegovih dužnosti." Htio sam se provući pokraj njega.

"Strabone, Koklo!" Na te Publijeve riječi dvojica razbijača posegnuše u svoje tunike. "Klaudije", kazao sam, "čak ni ti nećeš napasti činovnika u po bijela dana." "Nemoj ti meni govoriti što ja mogu a što ne mogu činiti u svom gradu!" Tada sam prvi put shvatio da je Publije Klaudije lud. Tipični Klaudijevac. Razbijači su vadili bodeže iz svojih tunika, a meni je postalo jasno da sam loše procijenio situaciju. Čak ni Pompej ne bi odmah navalio na mene, ali Publije se neće skanjivati. Sa zakašnjenjem sam posegnuo za svojim oružjem.

"Oprostite, gospodine." Milon zakorači mimo mene i ošamari onu dvojicu snagatora. To je sve što je učinio, pljusnuo ih je otvorenim

dlanom, jednog zdesna, drugog slijeva. Dvije goleme ljudeskare strovališe se kao žrtveni bikovi pod svećenikovom sjekirrom. Ta dva udarca zazvučala su kao tresci kad se lome daske, a lica one dvojice krvarila su kao da su ih okinule toljage sa šiljcima. Spomenuo sam tvrdoću Milonovih dlanova. Pokazao je na Publija, koji je stajao dršćući od nemoći i bijesa. "I ovoga isto?"

"Ne, on je patricij. Njih možeš ubiti, ali teško podnose poniženje."

"A tko je ovaj?" protisnuo je Publije.

"Ah, oprost. Gdje mi je pristojnost? Publije Klaudije Pulhere, dopusti da ti predstavim Tita Anija Milona, donedavnog stanovnika Ostije, koji je sada stanovnik našega grada i Makronov štićenik. Milone, ovo je Publije Klaudije Pulher, izdanak stare loze konzula i zločinaca. Jesi li još nešto trebao, Klaudije?" Pomislio sam da bih mu mogao reći što sam činio s njegovom sestrom, tek toliko da provjerim hoće li ga udariti kap, ali uistinu nisam bio siguran što sam ja to zapravo s njom činio.

"Nemoj se uzdati u to da će te rođaci ovaj put spasiti, Decije. Ovo nije igra za dječake koji nisu voljni igrati ozbiljno i do kraja." Bijesno je pogledao Milona. "A što se tebe tiče, preporučujem ti da se vratiš u Ostiju. Ovo je moj grad!" Publije je uvijek govorio o Rimu kao da je on njegov jedini vlasnik.

Milon se široko osmijehne. "Mislim da ću te ubiti sada kako bih si prištedio trud kasnije." "Preda mnom bome nećeš!" kazao sam. "To što ta budala zaslužuje smrt, ne znači da ga ti smiješ ubiti."

Milon slegne ramenima i još jednom zabljesne Klaudija svojim osmijehom. "Onda drugi put." Publije smrknuto kimne. "Drugi put."

Ostatak puta do rijeke prešli smo bez daljnjeg uznemiravanja. Kasnijih sam godina pomišljao kolikih sam nevolja i boli mogao poštediti sve nas da sarn tog dana dopustio Milonu da ubije Klaudija. Čak ni auguri ne mogu predvidjeti budućnost, već samo tumače volju bogova na temelju znakova koje nam oni šalju. U budućnost ne može gledati nitko osim Sibila, a one blebeću nesuvislo. Tog je dana Klaudije za mene bio samo gnjavator iz ugledne porodice, a Milon samo simpatični mladi razbojnik koji bi mogao daleko dogurati.

U pristaništu smo se malo raspitali i pronašli lađu koja je trebala krenuti nizvodno nakon što istovari svoj teret. Ukrcali smo se i

pronašli sjedala na pramcu. Uskoro se lada otisnula i zaplovila niz rijeku. Veslači su usmjerili plovilo u onaj dio korita gdje je struja najbrža, a zatim nas nastojali održavati u povoljnom položaju prepuštajući veći dio posla Tiberu.

Bilo je mnogo ugodnije putovati rijekom nego cestom. Puhao je vlažan i hladan vjetar, ali to ne bih izbjegao ni na kopnenom putovanju, samo što bih tada još jašući nažuljao stražnjicu. Duž Via Ostiensis, kao i duž svih glavnih cesta u okolici Rima, redali su se grobovi, kao da je doista nužno podsjećati nas na vlastitu smrtnost. I kao da već pogled na same grobove nije dovoljno žalostan, većina njih bila je išarana oglasima političkih kandidata, najavama predstojećih igara i ljubavnim izjavama.

Kraj rijeke se nisu mogli vidjeti takvi vulgarni prizori. Nakon izlaska iz grada prolazili smo uz naplavnu ravnicu Tibera, koju su krasile lijepe male farme, pokoja bogataška ladanjska kuća, a ponegdje i veliki latifundij s vlastitim riječnim molom. Nakon neprekidna meteža i buke grada, putovanje rijekom djelovalo je veoma opuštajuće. Kad nam je zapuhao vjetar u leđa, lađari su podigli jedino četvrtasto jadro pa smo plovili još brže i tiše jer su vesla prestala strugati o škarme. "Je li on tipičan primjerak?" upita Milon. "Mislim na onu budalu, Klaudija. Je li većina rimskih političara kao on? Već sam ranije čuo za njega. Priča se da namjerava postati tribun." Želio sam reći da nije tako, da je Klaudije iznimka, da glavninu političara čine savjesni državni dužnosnici čija je jedina želja časno služiti senatu i narodu. Na žalost, nisam to mogao kazati. "Većina je poput njega", rekao sam. "Publije je možda malo okrutniji i malo ludi." Milon prijezirno otpuhne. "Rim mi se već sada sviđa. A mislim da će mi se sviđati još i više." Stigli smo u Ostiju kasno poslije podne. Grad sam poznavao vrlo površno. Odande sam isplovio kad sam putovao u Hispaniju, a tada su me prijatelji nosili na brod poprilično pijana pa su mi sjećanja veoma maglovita. Vraćao sam se sporijom ali manje pogibeljnom kopnenom rutom. Odlučio sam da ću na ovom putovanju doznati nešto više o tom gradu. Kad navršim dovoljno godina, natjecat ću se za kvestorsku službu, a jednoga kvestora svake godine postave u Ostiju kako bi nadgledao opskrbu žitom. Zbog mnogobrojnih dugotrajnih ratova Italija je ostala bez većine svojih seljaka

poljodjelaca, a latifundiji su bili neučinkoviti pa srno se počeli oslanjati na žito iz inozemstva.

Prolazili smo uz veliku vojnu luku sagrađenu u vrijeme naših ratova s Kartagom. Sada je propadala. U spremištima ispod ruševnih krovova ležali su stari ratni brodovi kao nepokopani poginuli ratnici dugo nakon svršetka bitke kojima kroz istrunulu kožu proviruju rebra. Nekoliko spremišta bilo je održavano i brodovi u njima bili su u dobrom stanju, pospremljeni za zimu nakon što su im skinuli jarbole, deblenjake, oputu i jedra. Dok smo jedrili uz trgovačke dokove, Milon mi je nabrajao njihova imena: Venerin dok, Vulkanov, Kupidonov, Kastora i Poluksa i pola tuceta drugih.

Najviša zgrada u gradu bio je veliki hram posvećen Vulkanu, bogu zaštitniku grada. S Venerina doka otpješačili smo do gradskog foruma, na kojem su se nalazila dva krasna brončana kipa Dioskura, zaštitnika Ostije i Rima. Ostia je doista bila privlačniji grad od Rima, mnogo manji i ne toliko napučen. Imala je šire ulice, većina javnih zgrada bila je novija, a mnoge od njih bile su obložene svjetlucavim bijelim mramorom. Ostale zgrade uglavnom su bile napravljene od cigle. Ostijski su graditelji izbjegavali gips i vapno poigravajući se složenim i zanimljivim uzorcima od cigle. "Kasno je", reče Milon, "ali neke stvari još stignemo saznati. Dođi, idemo u kazalište." Uputili smo se širokom ulicom koja je vodila od foruma do spomenute zgrade. Činilo mi se da je to neobično odredište s obzirom na naš zadatak, ali uzdao sam se u svojeg vodiča.

Kazalište je bilo velebno zdanje sagrađeno od kamena i obloženo mramorom, polukružna oblika u grčkome stilu. Rim u to doba nije imao stalnih kazališta pa su se predstave održavale u iznimno lako zapaljivim drvenim zgradama, u kojima bi katkad za vrućina zasjedao senat. Pokazalo se da svi cehovi, bratovštine i udruženja čija je djelatnost povezana s pomorskom trgovinom imaju svoje urede ispod kazališne kolonade na tri razine. Na taj su način gradske vlasti izvrsno iskoristile javni prostor jer su okupile sve te organizacije na jednome mjestu, a i svaka od njih davala je prilog za održavanje zgrade. Dok smo prolazili ispod lukova, divio sam se mozaicima kojima je bila popločena kružna staza što je vodila oko zgrade. Ispred svakog ureda nalazio se mozaik s prikazom djelatnosti kojom se bavila dotična bratovština. Prekrižena vesla bila

su znak veslačkoga ceha, amfore znak uvoznika vina, jedra znak graditelja jedara i tako dalje. Jedan mozaik prikazivao je golog muškarca koji pliva. Upitao sam Milona koje udruženje on predstavlja.

"Urinatores", odgovorio je, "ronioci spasioci. Oni su kod nas vrlo važan ceh. Ovdje svake godine u olujama i nesrećama potone dosta brodova. Uvijek ima mnogo posla oko spašavanja ljudi i tereta s potopljenih brodova i na čišćenju kanala. Njihov posao je nužan i veoma opasan pa su zato veoma cijenjeni."

"Mogu zamisliti", kazao sam. Ostia je samo četrnaest milja udaljena od Rima, a ta su dva grada tako različita kao da se nalaze na suprotnim obalama našeg mora. "Kamo idemo?" "Ovamo." Stajao je na mozaiku koji je prikazivao tri Parke za tkalačkim stanom: Klotu, Lahezu i Atropu.

"Ovo ćeš mi morati protumačiti", rekao sam mu. "Ne stižu valjda u Ostiju pošiljke sudbine?" Milon je zabacio glavu unatrag i nasmijao se. Smijao se ljepše od ijednog čovjeka kojeg sam ikada upoznao, osim trijumvira Marka Antonija. "Ne, ovo je glavni ured udruženja uvoznika tkanina." Kad smo ušli, službenik je podigao pogled sa snopa svitaka koji je vezao na stolu, bez sumnje radujući se svojoj večeri. "Upravo zatvaram ured. Molim vas, dođite sutra... O, zdravo, Milone." "Dobar dan, Silije. Nećemo te dugo zadržati. Ovo je Decije Cecilije Metel iz povjerenstva dvadesetšestorice u Rimu."

"Dan, gospodine", reče on bez strahopoštovanja. Vrlo je dobro znao da u Ostiji nemam nikakvih ovlasti.

"Samo bismo željeli saznati je li Hazdrubal još uvijek u gradu i gdje sada posluje?" "O, zar je to sve? Ima novi dućan u neposrednoj blizini Junonina doka između trgovine rabljenim amforama i skladišta užadi."

"Znam gdje je to. Još se uvijek bavi starim poslom, zar ne?"

"Misliš..." Silije je prešao rukom preko grkljana. Milon kimne. "Da, još uvijek je njihov ostijski agent."

"Dobro. Hvala ti, Silije. Idemo, gospodine." Zajedno smo izašli iz kazališta. Mogao sam poći u kvestorovu kuću i ondje zatražiti prenoćište, ali nisam bio raspoložen za druženje s osobom koju ne poznajem, niti sam imao volje objašnjavati nekome razloge svog

dolaska u Ostiju, pa sam upitao Milona postoji li kakva krčma u kojoj bismo mogli prespavati.

"Znam jedno zgodno mjesto", rekao je. Uskoro smo ušli u dvorište velikoga hrama. Kad u ovom gradu poduzeća mogu imati urede u kazalištu, zašto onda i krčma ne bi bila u hramu? Umjesto da uđemo u lijepu zgradu sa stupovljem, mi smo sišli stubama koje su vodile u golemu podzemnu kriptu gdje su za dugačkim stolovima sjedile stotine muškaraca i žena. Nikad prije nisam vidio takvo što. Rim je grad malih vinarnica i skromnih krčmi. Ali ne i Ostia. Svjetlost i toplinu davalo je otprilike pet velikih ognjišta, a među stolovima su se vrzmale poslužiteljice noseći pladnjeve s hranom i vrčeve s vinom.

Dok smo prolazili između stolova tražeći mjesto, ljudi su glasno pozdravljali Milona. Čuo sara govorna desetak jezika i vidio specifične tunike i kape isto toliko cehova, koji su bili okupljeni svaki za svojim stolom. Za jednim od njih blagovali su ljudi s dlanovima poput Milonovih, a za drugim je sjedila skupina snažnih muškaraca širokih prsa pa sam zaključio da su to zacijelo ronoci.

Pronašli smo mjesto za malim stolom u kutu. Oči su mi se dotad već bile priviknule na slabo unutarne osvjetljenje pa sam mogao vidjeti da je krčma izdubljena u tvrdoj stijeni ispod hrama. Kad su nam poslužiteljice donijele pladanj s vrućom ribom i kobasicama te sir, luk, kruh, voće i vrč vina, upitao sam Milona kako je nastalo to mjesto.

"Kažu da postoji od osnutka grada. Ispod hrama je bila prirodna špilja, koju su koristili kao skladište. Onda su je proširili, a bog odozgo", pokazao je palcem na hram koji se nalazio iznad nas, "to jest Merkur, ukazao se jednom svećeniku u snu i rekao mu neka ovdje dolje utemelji veliku vinarnicu."

"Merkur. To ima smisla. Bog profita je jedini bog koji bi naložio svom svećeniku da osnuje poduzeće ispod njegova hrama. A iznajmljuju li sobe?"

"Iza hrama imaju konačište. Pristojan smještaj, ako nisi izbirljiv."

"Zgodno", rekao sam. Vino također nije bilo loše, s obzirom na to da je gostioničko. Sa zanimanjem sam promatrao šaroliku gomilu. Ostijski mornari i lađari bili su najnaprasitiji ljudi koje sam igdje ikada sreo. Galamili su i poprilično se hvalisali, ali opazio sam da ne izbijaju tučnjave. Upitao sam Milona kako je to moguće, a on tržnuvši

bradom pokaže na golema čovjeka obrijane glave koji je sjedio na visokom stolcu u kutu i pokraj kojega je prislonjena uza zid stajala toljaga od maslinova drveta.

"Imaju stručnjake za održavanje reda. Radio sam ovdje kao izbacivač izvan sezone kad nije bilo posla na brodu."

Neko smo vrijeme bili usredotočeni na večeru. Kad smo serviranu hranu sveli na ostatke, poslužiteljica je odnijela pladanj i ostavila na stolu zdjelu sa smokvama i oraščićima. Dok smo ih grickali i pijuckali vino, Milon me stade ispipavati.

"Ne želim zabadati nos, gospodine, ali ne bih rekao da je posjećivanje gusarskih agenata u opisu posla činovnika na tvom položaju."

"To ne spada u moje redovite dužnosti", složio sam se.

"A onaj tip, Klaudije", nastavio je, "pokušavao te natjerati da prekineš nekakvu istragu. O čemu se radi?"

"A zašto to tebe zanima?" želio sam znati.

Raširio je oči kao da ga vrijeđa što sumnjam u njegovu dobronamjernost. "Pa ja sam zabrinuti građanin, kao i tvoj prijatelj Klaudije." Zadržao je taj nevini pogled neko vrijeme, a onda prasnuo u svoj divni smijeh, a ovaj put sam mu se i ja pridružio. To je bila drskost, ali Milon je imao tako prirodan i umiljat način ophođenja da sam mu naprosto odlučio ispričati cijelu priču. Dobro, ne baš svaku pojedinost. Na primjer, izostavio sam svoju avanturu s Klaudijom i Hriz. Stvarno nisam vidio potrebu da mu povjerim taj događaj, koji je i za mene još bio donekle neshvatljiv. Zapravo sam osjećao veliko olakšanje objašnjavajući sve te stvari Milonu. Nikoga od svojih suradnika i kolega nisam smatrao potpuno pouzdanim. Pokazalo se da većina mojih nadređenih ima neki svoj mutni interes u ovim ubojstvima i da svatko od njih skriva neku prljavu tajnu. Dok sam pripovijedao Milonu o svojim nevoljama i svojoj zbunjenosti, imao sam dojam da čistim zrak od neke izluđujuće pare. Slušao je šutke i s velikom pozornošću. Samo me nekoliko puta prekinuo da postavi pitanje, obično tražeći objašnjenje neke pojedinosti vezane uz politički položaj ljudi koje sam spominjao: Cezara, Klaudija, Hortala, pa čak i Cicerona.

"Dakle", kazao je kad sam završio, "sve se vrti oko tog ukradenog medaljona?" Još me jednom zadivio svojim hitrim umom.

"Nemoguće da se oko njega baš sve vrti. Ali medaljon je neka vrsta ključa kojim bi se mogla otključati cijela ta škrinja tajni." "Treba biti oprezan s takvim kutijama. Sjeti se Pandore, i Odisejevih ljudi i mijeha s vjetrima." "Ne moraš me podsjećati. Ipak, sada kad sam je već malo odškrinuo, nemam namjeru stati dok je ne pročestlam do dna." Zadovoljan što sam tako daleko protegnuo metaforu, popio sam još malo izvrsna Merкуроva vina. Odjednom mi nešto pade na pamet. "Baš me zanima je li Lukulov kip ovdje u Ostiji stvarno prije nekoliko dana udarila munja. Pitaj nekoga."

"Kako ga je mogla udariti", začudi se Milon, "kad nije ni podignut. Grad je prije nekoliko godina predložio da se Lukulu iskaže počast brončanim kipom, ali nisu ga se udostojali platiti. Postavljeno je samo mramorno postolje na Junoninu doku."

"Mogao sam to pretpostaviti. Klaudije sad još i izmišlja vlastita znamenja." "Zgodno političko sredstvo", razmišljao je Milon. "Naprosto širiš laži o strašnim znamenjima koja naviještaju zlu kob tvojim protivnicima. Tko još provjerava jesu li te priče istinite?" Slegnuo sam ramenima. "Time djelatnosti u kojoj se već naveliko laže i maže samo dodaješ novu vrstu laži."

"Čudi me", reče Milon, "što oni čak i nakon Sertorijeve pobune žele održavati vezu s gusarima. Ti gusari vole Rimljanima plaziti jezik. Prošle smo godine vidali njihova jedra s pristaništa dok su mrtvi hladni plovili uz obalu, a Rim svoje ratne brodove drži raspoređene u hangarima i ništa ne poduzima."

"To je sramota", složio sam se. "Moguće je da neki od tih ljudi primaju mito kako bi držali našu flotu izvan uporabe tako da gusari mogu nesmetano operirati. To me uopće ne bi iznenadilo." Milon je ubacio u usta šaku oraščića i zalio ih vinom. "Ne vjerujem. Gusari se ne boje rimske flote čak ni kad je u punoj pripravnosti. Zašto bi onda plaćali da je se riješe?"

"U pravu si. Možda neki od njih planiraju unajmiti gusare kao pomoćnu flotu — to se činilo i prije, u prošlim ratovima." Tada se negdje u pozadini mogla čuti jedna misao, ondje gdje se uvijek rađaju najgori ideje, počeo stvarati začetak jedne misli. "Ne", promrmljao sam, "čak ni oni ne bi tako nisko pali." Milon se živo zainteresirao. "Lijepo si rekao da ima malo toga što naši ambiciozniji ljudi ne bi bili u stanju učiniti. Što ti se to čini toliko nevjerojatnim?"

"Ne, ovo je nešto o čemu ne mogu čak ni nagađati. To će morati pričekati dok ne pronađem neke dokaze."

"Kako hoćeš", reče Milon. "Hajde, hoćemo li potražiti sobu za noćenje?"

"Ne bi bilo loše." Tek kad sam ustao sa svoga stolca shvatio sam koliko sam umoran. Ovo je bio još jedan nevjerojatno dug i buran dan. Počeo je kad sam se, još omamljen od droge, probudio u Klaudijinu utočištu; uslijedila je strka oko Paulova ubojstva, pa Asklepijodova lekcija davljenja, pa okršaj s Klaudijem i njegovim razbijačima, putovanje niz rijeku i moj kratak obilazak Ostije, koji je završio u ovoj podzemnoj taverni. Doista je bilo vrijeme da malo počinem. Popeli smo se stubama i izašli na svjež zrak, a Milon je pronašao svećenika koji nas je otpratio u sobu, gdje sam se, i ne pogledavši oko sebe, srušio u krevet.

8.

Probudivši se osjećao sam se neusporedivo bolje. Prema svjetlosti koja je dopirala kroz vrata znao sam da Sunce samo što nije granulo. Vidio sam da netko stoji pred ulazom naslonjen na balustradu. Izvukao sam se iz kreveta i pronašao lavor s vodom, kojom sam izdašno ispljuskao lice. Milon se okrenuo kad sam izašao iz sobice.

"Već je bilo i vrijeme da ustaneš, povjereniče. Ružoprsta Aurora izranja iz postelje svojega muža Titona, ili kako se već zove."

"Vidim da si i ti jedan od ranoranilaca." Izašao sam na galeriju koja se protezala duž pročelja konačišta. Bili smo na četvrtom katu. Uopće mi nije ostalo u sjećanju da smo se sinoć penjali stubama. S mjesta na kojemu smo stajali prostirao se pogled preko krova hrama i odande smo mogli vidjeti luku udaljenu samo nekoliko stotina koraka. Sve jasnija svjetlost otkrivala je bezbroj detalja, a jak vjetar donosio je miris mora. Gradske tržnice počinjale su širiti svoju dnevnu galamu kao dar bogovima. Ispred velikog Vulkanova hrama dizao se dim — vjerojatno su prinosili jutarnju žrtvu. Bilo je vrijeme da počnem još jedan naporan dan kao povjerenik rimskoga senata i naroda. "Hajdemo", rekao sam Milonu. Sišli smo rasklimanim stubama i krenuli prema Junoninu doku, svrativši najprije na brijanje uličnom brijaču. Mnogi sa se prolaznici javljali Milonu pa sam se zapitao što ga je nagnalo da napusti mjesto gdje je očito bio vrlo omiljen. Zaključio sam da je Ostia vjerojatno premalen grad za njega.

Dučan koji smo tražili pronašli srao bez teškoća. Kao što nam je rečeno, nalazio se između trgovine užadi i prodavaonice rabljenih amfora. U dvorištu ove potonje bili su naslagani vrčevi iz kojih je zaudarao talog ukiseljena vina. Hazdrubalovim dućanom širio se drukčiji miris, neobičan, ali ne i neugodan. Dosjetio sam se da je to karakterističan miris tkanine obojene bojom koja se dobiva od morskih puževa. Na Istoku je bila nevjerojatno popularna, ali u Rimu se rabila uglavnom za bojenje široke pruge na senatorskoj tunici i uskog ruba na viteškoj tunici. Jedino vojskovođa koji proslavlja trijumf smije nositi ruho koje je čitavo obojeno tom bojom, poput odjeće starih etrurskih kraljeva. Za trijumfalnim ruhom jamačno nije bilo velike potražnje, ali u Italiji je postojalo mnoštvo starih

svećeničkih zborova i kultova za koje se izrađivala posebna svečana odjeća pa sam pretpostavljao da njihovo opskrbljivanje čini glavninu Hazdrubalova posla. U prednjem dijelu dućana zatekli smo samog Hazdrubala. Slagao je jednu od svojih raskošnih tkanina želeći je izložiti u punom sjaju. Podigao je glavu smiješeći se, ali osmijeh mu je malčice zamro kad je prepoznao Milona. Bio je to visok i vitak čovjek, tamne puti i crne usiljene brade. Nosio je kapu u obliku stošca, karakterističnu za njegov narod.

"Dobro došao, stari prijatelju Tite Anije Milone. I ti, gospodine..." Utihnuo je očekujući da se predstavim.

"Ja sam Decije Cecilije Metel iz povjerenstva dvadesetšestorice i potpovjerenstva trojice u Rimu, suburska oblast." U nadi da ga se dojmila moja podugačka titula žurno sam nastavio. "Istražujem prijevremenu smrt tvoga kolege, izvjesnog Parameda iz Antiohije."

"Ah, da, čuo sam da je mrtav." Hazdrubal je činio neke složene kretnje rukama, najvjerojatnije kako bi umirio duše pokojnika ili možda nekog opakog istočnjačkog boga. "Kontaktirali smo tek površno zbog posla kojim se obojica bavimo, ali žalim zbog njegove smrti." "Do njegove smrti nije došlo ni slučajno ni njegovom voljom pa je stoga nužno provesti istragu." "Ja ti, naravno, stojim na raspolaganju." Hazdrubal položi ruku na prsa i duboko se nakloni.

"Izvršno. Senat i narod rimski bit će veoma zadovoljni." I ja sam mogao biti beskrajno slatkorječiv. "Kakve ste poslove za gusare obavljali ti i Paramed?"

"Obično se radilo o pregovorima oko otkupnine. S vremena na vrijeme gusari zarobe brod ili napadnu kakav veleposjed gdje otmu neku visoku, uglednu ličnost, na primjer imućna trgovca ili čak", usudio se prigušeno zahihotati, "ako mi oprostite, rimskoga magistrata. Ako su rođaci te osobe, njezin ceh ili udruženje s rimsko-ostijskog područja, jedan od nas dvojice obavlja pregovore oko plaćanja otkupnine. Na primjer, mnogi pomorski cehovi ovdje u Ostiji imaju fond iz kojeg gusarima plaćaju otkupninu za svoje otete članove. Za većinu takvih slučajeva otkupnina je unaprijed određena: ovoliko za glavnog trgovca, onoliko za kormilara i tako dalje. U slučaju da se radi o imućnoj i važnoj osobi, otkupnina se mora dogovoriti između zainteresiranih strana." "Shvaćam. Jeste li ti ili

Paramed ikada dogovarali neki doista krupan ili poseban posao između gusara i rimskih građana?"

Bio je potpuno zbunjen. "Poseban? Kako to misliš, gospodine?"

"Evo, na primjer, ovako: prije nekoliko godina za vrijeme Sertorijeve pobune u Hispaniji, uspostavljena je svojevrsna suradnja između tog pobunjenog vojskovođe i kralja Mitridata od Ponta, a gusari su u toj uroti sudjelovali kao posrednici. Jeste li možda ti ili Paramed vodili kakve slične pregovore?"

Raširio je ruke ukazujući na svoju skromnu važnost. Išlo mi je na živce to njegovo neprekidno gestikuliranje i bilo mi je drago što Rimljani ne upotpunjuju govor na taj način. "To je mnogo krupniji posao od onih u kojima sam ja posredovao. Mi lokalni agenti u stvari ne pripadamo gusarskoj zajednici. Sumnjam da bi oni povjerali nešto tako veliko nekome od nas." Ovo nije zvučalo obećavajuće. "A Paramed?"

"To je također malo vjerojatno. On je radio kao gusarski agent dulje od mene i pokrivao je druge dijelove Sredozemlja." Kratko je promislio. "Naravno, kad bi neki Rimljanin želio za takav zadatak angažirati gusarsku flotu ili više njih, tada bi se po svoj prilici obratio jednome od nas dvojice da mu ugovorimo početni susret."

Ovo je već bolje zvučalo. "A je li se tebi tko obratio s takvim zahtjevom?" "Takvo što nikada nisam doživio. Ali ne bih mogao govoriti u Paramedovo ime." "Na žalost, ni on više ne može govoriti u svoje ime. Znaš li kojim slučajem tko je pregovarao za gusare prilikom Sertorijeve i Mitridatove urote?" Ovo je bilo nasumičan hitac, ali uvidio sam da se takvim hicima može uhvatiti isto toliko lovine koliko i ciljanima.

"Gusarski su kapetani samovoljan soj pa se rijetko događa da nekome između sebe dopuste zastupati združene flote. Radije kao pregovarača angažiraju neku uglednu i obrazovanu osobu. Koliko znam, čovjek koji je tom prilikom zastupao gusare bio je mladi Tigran, sin armenskoga kralja." Moj izraz lica zacijelo je pružao nezaboravan prizor. "Gospodine", upita Hazdrubal, "jesi li dobro?"

"Bolje nego što možeš zamisliti. Hazdrubale, zahvaljujem ti. Senat i narod rimski također ti zahvaljuju."

Sav se ozario. "Samo se ti mene sjeti kad postaneš pretor i kad budeš trebao grimizni rub na togi." "Pitao bih te još nešto, ako mi

dopustiš. Za vrijeme nedavne robovske pobune Spartak je dogovorio s gusarima da prebace njega i njegovu vojsku iz Mesine na neko nepoznato odredište. Ali gusari se na dogovoreni dan nisu pojavili. Netko ih je potplatio da ga izdaju." Hazdrubal se doimao kao da mu je neugodno. "Da. Nemaju običaj tako prekršiti dogovor." "Neću ulaziti u etičnost tog čina", kazao sam, "ali želio bih nešto znati: Je li Tigran i tada bio gusarski pregovarač?"

Hazdrubal se pogladi po bradi i kimne. "Bio je."

Ustao sam i pripremio se za izlazak. "Hazdrubale, nikada neću kupovati grimiz ni od jednog trgovca osim tebe." Ispratio nas je s bujicom pozdrava i s mnogo iritantnih kretnji. "U pristanište", rekoh Milonu kada smo izašli. "Moram stići u Rim što je prije moguće." "Nema problema. Još se uvijek stignemo ukrcati na lađu koja ide uzvodno." Široko se nasmiješio kao da je sve ovo njegova zasluga. "Eto, nije li radi ovoga vrijedilo doputovati u Ostiju?" "Recimo da stvari počinju sjedati na svoje mjesto", složio sam se. "Ali gadnije je nego što sam mislio. Obojica su upletena u ovo, Milone. I Kras i Pompej."

Od Junonina doka dijelilo nas je svega nekoliko koraka i začas smo dogovorili da nas do Rima prebaci lada koja je prevozila amfore sa sicilijanskim vinom. Ni u ludilu ne bih pristao putovati brodom koji prevozi ribu. Čim smo se smjestili na pramcu, lada je isplovila i krenula lukom prema riječnom ušću, kojim smo prošli prethodne noći. Milon je neko vrijeme kritički promatrao veslače, a onda je pozornost posvetio meni.

"Nisam siguran je li dobro za mene da ti budem ovako blizu", reče. "Čovjek koji se namjerio ne na jednog već na obojicu konzula zacijelo privlači munju kao krov hrama. Što misliš, zbog čega se Kras upleo u to?"

"Kras je bio taj koji je učinio da Spartak izvisi u Mesini. Tigran je zacijelo, dogovorivši se sa Spartakom, smjesta otišao Krasu da vidi može li izvući bolju ponudu." "Ali Pompej je također ratovao s robovskom vojskom", upozorio je Milon. Zatresao sam glavom. "To je bilo kasnije. U vrijeme kad je Spartak zapeo u Mesini, Pompej se još uvijek vraćao iz Hispanije. On se sukobio s Kriksovom četom nakon što se ova probila kroz prsobran koji je Kras dao podići preko Brutijskog poluotoka. Osim toga, tko je u boljem položaju da potkupi

čitavu flotu gusara? Kras je bajoslovno bogat, a Pompej sve svoje bogatstvo rasipa tetošeći vojnike."

"Sve to ima smisla", reče Milon. "Ali ti govoriš o prošlogodišnjoj pobuni robova i o Sertorijevu ustanku otprije nekoliko godina. U kakvoj je to vezi sa sadašnjim događajima u Rimu?" Naslonio sam se na jednu od bala vrećevine kojima su se štitile velike amfore s vinom. "Ne znam", priznao sam, "iako počinjem nešto sumnjati. Glavni gusarski— kako da ga nazovemo? diplomat? ovog je trenutka u Rimu, a teče posljednji mjesec zajedničkog konzulovanja dvojice ljudi s kojima je u prošlosti surađivao. Bivši rimski gusarski agent, Paramed, ubijen je prije nekoliko dana. Teško da je to slučajnost."

"A Tigran boravi u kući tvog prijatelja Klaudija." Malo stvari pruža veće zadovoljstvo od razotkrivanja urote i Milon je uživao u tome. "Ali kamo se uklapa Paulovo ubojstvo?" "To tek trebam rasvijetliti", rekao sam sjetivši se s nelagodom palankina koji sam pronašao u Klaudijinu utočištu, istog onog koji sam nakon svog posjeta Paulu vidio kako napušta njegovu kuću. "Ipak, on je bio bogat, možda čak jednako bogat kao i Kras. Ta poveznica između njih dvojice dovoljna je da pobudi sumnju. Ja bih rekao da je Sinistro ubio Parameda, a njega su ubili nakon toga da bi ga ušutkali."

"Ili možda zato što je pokušao ucijeniti svojeg poslodavca", ustvrdio je Milon. "Još bolje. O kojem se god razlogu radilo, Sinistro je bio potrošna roba. Svakako moram saznati tko je tip koji ga je otkupio iz Statilijeve škole, a zatim oslobodio, i to u vrijeme kad je to bilo protuzakonito. Zacijelo je u urotu umiješan i pretor koji je odobrio tu transakciju." Milon se široko nasmiješi. "Još malo pa ćeš otkriti da je polovina senata upletena u ovo."

"Sasvim moguće", kazao sam samo napola u šali. "A tu je još i ukradeni medaljon", reče. "To mi je posve neshvatljivo. Dok ga ne pronađem, neću moći pojmiti zašto bi jedan takav predmet nekome bio važan."

Neko smo vrijeme šutjeli i divili se rijeci. Nije bilo povjetarca, koji bi nam dobro došao da ubrza plovidbu, ali ritmični pjev veslača djelovao je umirujuće. Uranjanje i pljuskanje vesala također je godilo uhu.

"Kaži mi", upitao sam, "kako to da jedan stasiti mladi veslač, koji je stigao u naš grad iz Ostije, nosi lijepo staro rimsko ime Anije?"

Naslonio se leđima na balu i isprepleo prste na zatiljku. "Otac mi se zvao Gaj Papije Celzo. Bio je zemljoposjednik i imao je imanje malo južnije odavde. Nismo se dobro slagali i ja sam sa šesnaest godina pobjegao u mornaricu. Majka mi je bila iz Rima i uvijek je pričala o gradu, o tome kako je velik i bogat, kako ondje čak i došljak može postati velik čovjek. I tako sam ja prošle godine došao u Rim i dao se posvojiti od majčina oca, Tita Anija Luska. Čak i kao Ostijac imao sam građansko pravo, ali posvojenje mi je omogućilo upis u gradski tribus. Tako mogu sudjelovati u plebejskome vijeću i na centurijskoj skupštini. Od Makrona učim pravila politike na uličnoj razini." "A od mene učiš pravila politike na razini senata", rekao sam.

Opet je prasnuo u svoj divni smijeh. "U pravu si. I, koliko vidim, sve je isto kao i na ulici." Plovidba uzvodno iz očitih je razloga sporija od plovidbe nizvodno. Od kiša koje su nedavno pale voda je nabujala i struja je bila brža nego što je uobičajeno za to doba godine. Da stvar bude još gora, sve vrijeme vjetar nam je puhao u lice. Da smo išli pješice po Via Ostiensis, stigli bismo u Rim za otprilike četiri sati. Ovako se, kad smo pristali, već gotovo bio spustio mrak, ali nas zato nisu boljele noge.

"Trebao sam još obaviti nekoliko posjeta", rekoh Milonu. "Sad je već prekasno. Ali i ovako smo danas puno toga učinili."

On je bio manje zadovoljan onime što nas je tek čekalo. "Volio bih da smo uspjeli ranije stići." Njegove su oči sumnjičavo pretraživale riječne dokove. "Bit će opasno, sad je već gotovo mrak." "Kako to misliš?" upitao sam. "Mislim na to da je Klaudije imao dva dana da zaliječi svoj povrijeđeni patricijski ponos. Postoji mogućnost da nas posjeti prije nego što dođemo kući." Na to nisam pomišljao. Ako Klaudije još namjerava osujetiti moju istragu, postaviti će ljude da dežuraju na Ostijskim vratima i u riječnom pristaništu. Ja sam još bio naoružan, a Milonu, izgleda, oružje nije ni trebalo, ali napadači će nas sigurno višestruko brojčano nadmašiti. U ono vrijeme nije bilo ništa neobično da neki politički laktaš poput Klaudija ima oko sebe svitu od dvadeset ili trideset razbijača te da u kratkom roku može okupiti bandu od dvije stotine ili više njih. Naravno, on je tek počinjao svoju neslavnu karijeru, ali bio sam uvjeren da u potragu za nama lako može poslati barem desetak siledžija i plaćenih ubojica.

"Trebali smo u Ostiji nabaviti nekakve ogrtače s kapuljačama", rekao sam. "Sada se ne bi bilo loše prurušiti."

"Ako bude dovoljno mračno", reče Milon, "možda nas neće vidjeti."

Nisam bio siguran u to usprkos tome što je rimske ulice prekrivala gusta tama. "U gradu postoji netko tko u mraku vidi bolje od mačke. Provala u moju kuću, ubojstvo Sinistra i Paula — sve se to odigralo po mrklome mraku."

"Možda je to bio duh", reče Milon. Zapitao sam se misli li ozbiljno. "Ali nikada nisam čuo za duha koji je zadavio čovjeka ili nešto ukrao, ni za duha koji se zanima za politiku. Ne, to mora biti nešto tvarnije od duha."

U ovo kasno doba godine brzo se spušta mrak. Kad smo se privezali na doku, zvijezde su već bile izašle, iako se Mjesec još nije pojavio. Po pristaništu su se, kao i svake večeri, smucali besposličari. Nije bilo načina da doznamo traži li koji od njih nas dvojicu. Ljestvama smo se popeli na molo i prošli kroz skladišta budno pazeći slijedi li nas tko.

"Otpratit ću te kući", ponudio se Milon.

"Hvala ti." Nije mi padalo na pamet da odbijem njegov prijedlog zbog glupog ponosa. "Možeš prenoćiti kod mene ako želiš."

Zatresao je glavom, ali ta se kretnja jedva vidjela u tami u koju smo sve dublje zalazili. "Oni ganjaju tebe. Mene nitko neće dirati."

Uskoro smo poput slijepaca putem pipali oko sebe. Slabo svjetlo koje su prosipale zvijezde jedva je ocrtavalo obrise većih zgrada i mutno se odražavalo na pločniku mokrom od nedavnog pljuska. Trgnuli se kad ini je Milon dotaknuo rame. Nagnuo se naprijed i šapnuo mi na uho: "Netko je iza nas." Od moje kuće dijelilo nas je još nekoliko ulica.

Nečujno sam posegnuo u tuniku. Desnom rukom uhvatio sam držak bodeža i izvukao oružje iz korica. Na lijevu ruku nataknuo sam cest. Neko smo vrijeme hodali dalje, a onda Milon opet šapne:

"Maloprije pratila su nas četvorica. Sada su dvojica. Druga dvojica šmugnula su u bočnu uličicu da bi nas presreli." Tko god bili naši progonitelji, vodio ih je onaj mačjih očiju. Ja sam ih mogao čuti, ali Milon je mogao bolje procijeniti koliko ih ima. On je također bio bolji taktičar. "Hajdemo se prvo vratiti i srediti ove iza sebe", reče, "a onda ćemo se pozabaviti drugom dvojicom." "Dobra zamisao", priznao

sam. Kad smo se okrenuli na mjestu, čuo sam kako nam se ona dvojica približavaju. Shvativši da su naši koraci utihnuli, počeli su usporavati. Šaptom se posavjetovaše.

"Sad!" reče Milon i jurne naprijed. Čuvši kako se sudario s jednim od njih, pojurih naslijepo kao i on, držeći isukan bodež. Osjećao sam da je netko ondje, ali nisam točno znao gdje je, a bojao sam se da ne probodem Milona. Tada se kraj mog lica pojavi tuđe, zapahne me smrad vina i češnjaka, i postade mi jasno da je to moja meta. Ugledavši odsjaj zvjezdane svjetlosti na nečemu što mi se približavalo, zamahnuh bodežom. Upravo kad sam osjetio da je oštrica bodeža pogodila svoj cilj, brončanim povezom na šaci uspio sam odbaciti protivnikov mač u stranu. Kad se čovjek nađe u takvoj pogibelji i kad mora istog časa djelovati, sve oko njega poprimi karakter nestvarnoga. Ni vrijeme tada ne teče kao inače. Dok se čovjek ispred mene rušio, njegovo me tijelo u padu okrenulo i tada vidjeh da mi se s leđa približava blijeda raspršena svjetlost, poput lutajućeg plamena koji treperi iznad močvara i mami neoprezne putnike. Mislim da sam u tom trenutku doista povjerovao da nas progoni duh. Ali čiji? U posljednje su vrijeme nastali toliki novi. Pokraj sebe sam čuo višestruke tupe udarce i stenjanje — to je Milon obrađivao svog napadača. Tada se stvoriše još dvojica. Ispružio sam ruku, ščepao tkaninu i povukao je prema sebi misleći da je to tunika i da protivnika vučem u doseg svog bodeža. Međutim, ono što sam zgrabio bilo je pokrivalo fenjera, a fenjer je držao čovjek koji je u drugoj ruci stezao mač. Drugi tip stajao je zgrbljen pokraj njega, a iza njih dvojice samo sam letimično vidio trećeg, koji je oklijevao. To je značilo da su ukupno petorica. Toliko o Milonovu istančanom sluhu.

Smjesta sam se okomio na onoga koji je nosio fenjer pretpostavljajući da će ga on barem malo sputati, ali tip isplesti svjetiljku i nasrne na mene. Fenjer je i na tlu nastavio rasipati svoju treperavu svjetlost, što je tu okrutnu nasilnu scenu činilo istinski sablasnom i nestvarnom. Ali mač koji je zamahnuo prema meni bio je veoma stvaran. Odskočio sam u stranu, ali u nekoga sam udario, u Milona ili njegova protivnika, i da nisam uvukao trbuh, oružje koje me posjeklo prosulo bi mi crijeva. No usprkos tome osjetio sam kako mi oštrica u prolazu rasijeca meso. Bodežom sam zarezao napadačevu podlakticu i istodobno zakoračio prema njemu odalaminivši ga po

čeljusti vješt看im lijevim krošeom. Osjetio sam kako je čeljusna kost krenula pod mojim cestom, a kad je pao, za svaki sam ga slučaj još probo bodežom. Nikad ne valja pretpostaviti da je ranjeni čovjek odustao od borbe.

Završivši s njime okrenuo sam se i ugledao Milona kako ruši svog drugog protivnika na tlo. Pete osobe nije bilo na vidiku.

"Donesi fenjer", reče Milon. Podigao sam svjetiljku držeći je pažljivo za ruku da se ne ugasi. Otvorivši njezina vratašca, stadoh vrhom bodeža izvlačiti stijenj iz ulja u spremniku sve dok se plamen nije dobro razgorio, a onda priđoh Milonu, koji je držao svog protivnika zakrenuvši mu ruku i pritisnuvši mu stopalom prsa. Iz napadačevih prsa stršio je držak sike. Milon ga je očito probo njegovim vlastitim oružjem. Činilo se da su ostala trojica mrtva. Po ulici je bilo razbacano oružje: kratka sika, dugačka sika, pa čak i gladius. Mač je bio manji od onih kakvim se služe legionari: imao je oštricu suženu u donjem dijelu, a vrh dugačak i usiljen poput prevelika bodeža. Tom vrstom oružja koristili su se prije stotinjak godina rimski vojnici, a ono se još i danas upotrebljava u amfiteatru. Nisam prepoznao nijednog od napadača. Rim je vrvio takvim ološem iz bandi i za takve nitko nije mario.

Onaj kojeg je Milon držao na tlu bio je tipičan primjerak: glomazni kreten kojem je bilo teško procijeniti godine jer mu je lice prekrivala mreža ožiljaka. Nisu bile posrijedi gladijatorske brazgotine od mača nego ožiljci od cesta kakve zadobivaju pugilisti, a ljudi natprosječne inteligencije rijetko biraju zanimanje pugilista.

"Gospodine, mislim da nam ovaj tip ima nešto reći", kazao je Milon zakrećući mu ruku tako da je ovaj zaječao.

"Izvršno", odvratio sam. Čučnuo sam pokraj čovjeka držeći visoko fenjer. Nije mu preostalo još mnogo vremena pa sam morao brzo postavljati pitanja. "Tko te unajmio?" "Klaudije", stenjao je dok ga je Milon i dalje pritiskao. "Rekao je da ćeš nositi žuti šal oko vrata." Skrušeno sam opipao šal. Govorio sam o prurušavanju smetnuvši s uma da sam prethodnog dana, kad me Klaudije vidio, nosio upadljiv odjevni predmet.

"Tko vam je večeras posudio oči, svinjo?" želio je znati Milon. "Tko vas je vodio ovim ulicama i držao nas na oku?"

"Neki dječak." Činilo se da nije voljan reći više od toga pa ga Milon potakne na veću govornost. "Aaah! Dječak stranac, istočnjak. Imao je orijentalni naglasak. Rekao je da iz viđenja poznaje čovjeka kojeg tražimo.

Cijeli dan klipsali smo amo-tamo od rijeke do Ostijskih vrata. On nam se pridružio uvečer kad su zatvorili gradska vrata; stigao je u pristanište baš kad ivi, i kazao: eno vašeg čovjeka. Vodio nas je ulicom i naokolo, da vas presretnemo kao da je bijeli dan. Taj dečko bome ima oči u nogama." Te je riječi promumljao šaptom i Milon mu oslobodi ruku.

"Od ovoga više nećemo izvući. Što ćemo sada, gospodine?"

"Ostavi ih vigffima. Podnijet ću podroban izvještaj o svemu ovome kad zaključim slučaj. Sada bi to bio samo gubitak vremena. Hajdemo mojoj kući."

Sa svjetiljkom smo bez teškoća stigli do mojih vrata.

"Sad ću te ostaviti," gospodine", reče Milon kad mi je Katon otvorio vrata. "Neću zaboraviti tvoju uslugu", kazao sam mu. "Bio si mnogo više od vodiča na ovom našem kratkom putovanju."

"Samo me se sjeti kad postaneš važan magistrat", rekao je i otišao. Tada sam mislio da vjerojatno cilja na to da će jednoga dana završiti u mojoj sudnici, ali mladi Milon imao je veće ambicije. Dok sam išao prema spavaonici nisam se obazirao na Katonove sablažnjene prigovore zbog moga kasnog povratka i sumnjiva društva. Kazao sam mu neka mi donese nešto za jelo, lavor i čiste ručnike. Rogoboreći učinio je što sam mu naredio. Kad me opskrbio svime što sam tražio, naložio sam mu neka ide u krevet i zatvorio za njim vrata.

Svukao sam tuniku i pod svjetlom svjetiljke promotrio posjekotinu koju sam zadobio u okršaju. Iako je izgledala prilično bezazleno, pekla me dok sam je pomno ispirao vinom. Zavio sam je presavijenim ručnikom i vrpcama odrezanima od tunike, koje sam svezao oko struka. Ujutro ću otići Asklepijodu da je pregleda.

Iscrpljen od putovanja i nemilih događaja na ulici, sjeo sam na krevet i trpao neželjenu hranu u prazan želudac. Ranjavao sam druge u bitkama, ali ovakve borbe izbliza bile su za mene novost. Zaključio sam da su tupost i melankolija posljedica iznenadnoga

neočekivanog nasilja. Oni ljudi željeli su me ubiti, a bili su najgori mogući ološ.

Mučilo me i to što mi je dječak bio tako blizu i opet umaknuo. Samo me on mogao dovesti do medaljona, koji je ukraden upravo iz ove sobe. Pomislivši na to, provjerio sam je li ukrasna brončana rešetka koju sam dao postaviti napravljena kako treba. Ako je to ikako moglo pomoći, činilo se da jest. Ali počinjao sam vjerovati da je to stvorenje nadnaravno i da nikakva prepreka ne može zaustaviti ni njega ni njegovu ubojitu tetivu.

Trznuvši se od bola, legao sam nauznak na krevet i zatvorio oči. Mnogo sam toga doznao, ali to još nije bilo dovoljno. Tako je završio još jedan dan.

9.

Sljedećega dana napisao sam pismo. Ozbiljno sam razmišljao o tome otkako sam prije nekoliko dana susreo palankin s jednom od vestalki. Vagao sam tu zamisao, a onda je odbacio. Sada me ponovo zaokupila. Ono što sam namjeravao učiniti bilo je ne samo nezakonito nego i svetogrдно. Međutim, sada sam vjerovao da je na kocki dobrobit države. Povrh toga, život mi se našao u opasnosti, a čovjek nakon takva iskustva počne drukčije gledati na odnos čovjeka i bogova. "Časna tetko", započeo sam. "Od tvoga neznatnog nećaka Decija Cecilija Metela, pozdrav. Učinila bi mi neizmjernu osobnu uslugu kad bi mi dopustila da te posjetim čim ti se pruži prilika. Želio bih te obići iz dva razloga. Prvo, predugo sam zanemarivao svoje obiteljske obveze prema tebi, a drugo, smatram da bi mi mogla pomoći u vezi s jednim osjetljivim državnim pitanjem. Ako je ikako moguće, molim te pošalji svoj odgovor po ovom kuriru." Smotao sam papirus u svitak i zapečatio ga voskom. S vanjske strane napisao sam: "U ruke časnoj gospođi Ceciliji Metelovoj." Dao sam svitak malome robu kojeg sam posudio od susjeda, i kazao mu neka ga dostavi u Kuću vestalki te da pričeka odgovor. Dječak je odskakutao, nesumnjivo se pitajući kakvu će nagradu zaraditi. Obično su se davale obilne napojnice kad se koristilo tuđeg roba. Zapovjednik vigila izvijestio me da su jutros na ulici pronađena četiri mrtva tijela, ali istraga tog slučaja bila je odgodiva jer je to, kao prvo, izgledalo kao i svaki drugi okršaj bandi i, kao drugo, mogao sam tvrditi da

rješavanje Paulova ubojstva ima prednost. Vijest o još četiri mrtva razbojnika neće doprijeti do senata čak ni kao glasina, a sve što trebam učiniti jest doznati tko su i ostrugati njihova imena s popisa korisnika pomoći u žitu, ako su uopće bili rimski građani. Nitko se po svoj prilici neće javiti da ih identificira, njihova će tijela za tri dana biti pokopana u zajedničku grobnicu i sve će se zaboraviti.

Čim sam obavio svoje jutarnje poslove, ispričao sam se i otišao u Statilijevu školu posjetiti Asklepijoda. Bio je iznenađen što me tako brzo opet vidi.

"Što je?" upita. "Nije valjda da opet trebam analizirati neko egzotično ubojstvo?" "Ne, ali malo je nedostajalo. Međutim, žrtva je jutros na nogama i dolazi ti na liječenje. Jesu li tvoji robovi pouzdani?"

"Uđi", rekao je zabrinuto, sklanjajući se u stranu i propuštajući me u sobu u kojoj me prije dva dana gotovo zadavio.

"Ti si najzanimljivija osoba koju sam sreo otkako sam stigao u Rim", reče Asklepijod. Sjeo sam na stolac bez naslona i povukao tuniku preko glave. Zgulio je s mene moj improvizirani zavoj i pozvao jedrog od svojih robova. Kad je čovjek ušao, Asklepijod mu dade upute na nekom jeziku koji nisam prepoznao, a onda se vrati pregledavanju rane. "Živio sam na mnogim neciviliziranim mjestima, ali nigdje nisam vidio da je jedan činovnik tako često žrtva napada." "I ti si jedan od mojih napadača", kazao sam trznuvši se od bola u boku.

"To je bila obična edukativna vježba. Ali ovaj ti je tip", bockao je prstom posjekotinu i izazvao još jedan bolni jauk, "bez sumnje želio oduzeti život. Rana je zadana gladiusom ili, točnije, povećim ravnim bodežom s lagano zakrivljenom oštricom. Primjećuješ li ovu brazdicu ovdje na početku posjekotine? Na tom je mjestu vrh mača probušio meso prije nego što ga je počeo zasijecati." "Znam o kakvom je oružju riječ", rekao sam pomalo nestrpljivo. "Vidio sam mač i bitangu koja je njime rukovala. Bio je to gladius kakav koriste borci u areni."

"Baš kao što sam mislio", reče Asklepijod slavodobitno.

"Raduje me što se tvoj sud još jednom pokazao ispravnim. A sada učini nešto s ovom ranom, jer jutros se doima mnogo ozbiljnijom nego što se doimala sinoć kad sam bio iscrpljen i kad sam je pregledavao pod titravim svjetlom."

"Ma nema razloga za zabrinutost, osim ako dođe do odumiranja tkiva, a tada ćeš gotovo sigurno umrijeti. Ali to je malo vjerojatno budući da si mlad i snažan, a rez je čist. Ako u sljedećih nekoliko dana ne bude naticala i gnojila se, sve će biti u redu."

"Utješio si me", odvratio sam. Rob se vratio noseći pliticu s instrumentima i lavor s vodom koja se pušila. Kad ga je položio pokraj stolca na kojem sam sjedio, liječnik mu dade nove upute. Rob opet izađe.

"Koji je to jezik?" upitah Asklepijoda kad je počeo marljivo ispirati moju posjekotinu. Činio je to spužvom umočenom u provrelu tekućinu, koja ne samo da je bila vruća nego i prepuna ljekovitog bilja. Peklo me kao da mi na bok prisanja usijano željezo. Trudio sam se držati na umu stoičku izdržljivost kojom su se odlikovali moji preci. Nastojao sam crpsti hrabrost iz priče o Muciju Scevoli, koji je iskazao prijezir prema bolu držeći ruku u vatri sve dok mu nije otpala. "Egipatski", reče Grk, kao da ne zadaje bol koji bi služio na čast i sudskome mučitelju. "Radio sam nekoliko godina u Aleksandriji. Naravno, oni govore grčki kao i sav civilizirani svijet, ali ljudi iz južnijih krajeva, iz Memfisa, Tebe i Ptolemaide, još uvijek koriste svoj stari jezik. Osim toga, to su najbolji robovi i sluge na svijetu. Dakle, učio sam jezik kako bih se upoznao s liječničkim tajnama starih Egipćana, a usput sam kupio i nekoliko robova da mi asistiraju. Pobrinuo sam se da ne nauče ni grčki ni latinski. Tako imam ljude koji mi dobro služe i ujedno čuvaju moje tajne." "Jako dobro", kazao sam kad je bol dovoljno popustio da sam mogao govoriti. "Bit ću ti zahvalan ako nikome ne budeš spominjao da si mi liječio ovu ranu."

"Možeš se potpuno pouzdati u moju diskreciju." Pokušao je zadržati bezizražajnu masku profesionalnog dostojanstva, ali uskoro je u njemu prevladala radoznalost. Napokon, ipak je on bio Grk. "Dakle ovdje se ne radi o, da tako kažemo, nasumičnom napadu nekog običnog uličnog lupeža?"

"Teško da postoje veći lupeži od mojih napadača", odvratio sam. "Napadači! Zar ih je bilo više?"

"Četvorica", rekoh prevrćući očima, jer sam opazio da uzima komad tankog dvostrukog konca i zakrivljenu iglu.

"Ovo je nečuveno!" kazao je hvatajući iglu malim kićenim brončanim kliještima. Svi njegovi instrumenti bili su urešeni srebrnim intarzijama u obliku uskovitlana akantova lišća. Često sam se pitao služe li ti pomno izrađeni ukrasi na kirurškim instrumentima tome da nam odvuku pozornost od njihove jezive uporabe.

"Zapravo", priznao sam, "nisam bio sam. Ali udesio sam dvojicu." Djetinjasto hvalisanje pomoglo mi je da podnesem bolno šivanje. Napokon, nakon takva razmetanja svojom smionošću teško da sam se mogao žaliti na običnu sitnicu kao što je opetovano probadanje mog mesa iglom, provlačenje konca kroz rupice i stezanje šavova kao da je posrijedi najobičnije šatorsko platno. "Je li ovaj napad počinjen iz političkih razloga?" upitao je.

"Sumnjam da bi moglo biti drukčije", odvratio sam.

"Politika u suvremenom Rimu nalikuje na onu u Ateni prije nekoliko stoljeća. Pizistrat, Harmodije, Aristogiton i tako dalje. Nije uvijek bilo kao za Perikla i njemu sličnih."

"Nisam još upoznao Grka koji priznaje da u Grčkoj nije uvijek sve savršeno." "Ali ipak nadvisujemo sve ostale", kazao je, a oči mu se zakrijesiše. Ponovo je ušao rob, ovaj put noseći zdjelu iz koje se širila para odurna mirisa.

"Ovaj će melem pomoći da rana zacijeli bez infekcije", reče Asklepijod. Žlicom je nanio malo ogavne splachine na komadić gaze i prilijepio je na moj bok. Rob je brzo i veoma vješto omotao zavoj oko mog tijela stegnuvši melem čvrsto na mjesto, ali tako da sam ipak mogao disati bez većih poteškoća.

"Dođi ponovo za tri dana pa ću ti promijeniti zavoj", kazao je Grk. "Kako ću s ovime u kupelj?" upitao sam.

"Postoje pitanja na koja ti čak ni najbolji liječnik ne može odgovoriti. Ali ti si veoma domišljat mladić i uvjeren sam da ćeš smisliti rješenje."

"Gospodaru Asklepijode, zahvaljujem ti kao i uvijek. Očekuj obilan dokaz moje zahvalnosti prilikom nadolazećih saturnalija." Izgledao je veoma zadovoljno. Odvjetnici i liječnici ne smiju naplaćivati svoje usluge, ali dopušteno im je primati darove.

"Prinijet ću žrtvu svojem bogu zaštitniku i moliti ga da poživiš do saturnalija. Neka ti idući mjesec ne bude buran kao protekli tjedan."

Izveo me van. Na nimalo suptilan način podsjetio me da je do saturnalija preostalo manje od mjesec dana, a možda mi i sugerirao da svoj velikodušni dar uvrstim u oporuku. Kako sam bio presiromašan da mu darujem nešto skupocjeno, na putu kući razmišljao sam što bih mu mogao poslati. Zaključio sam da je liječnik koji je voljan obaviti posao običnog ranarnika ekscentričan pa će zato dobiti i ekscentričan dar.

Kad sam stigao kući, dječak rob čekao me u atriju. Uručio mi je mali smotak papirusa i ja sam raskinuo pečat. Poruka na svitku bila je kratka i jednostavna: "Najdraži nećaće! Doista se dugo ne vidjesmo. Dođi u sobu za posjete u Kuću vestalki oko dvanaestoga sata. Tetka Cecilija." Ocijenio sam da je sada otprilike kraj devetoga sata. Kako su zimski sati kraći od ljetnih, dvanaesti sat i nije bio tako daleko.

Tetka je zacijelo odredila vrijeme ravnajući se prema velikom sunčanom satu iz Katanije, koji stoji na Forumu. Mesala ga je donio kao plijen sa Sicilije prije gotovo dvije stotine godina, tako da već dugo krase naš grad. Na žalost, kako je podešen za Siciliju, koja se nalazi mnogo južnije od Rima, taj sat netočno pokazuje vrijeme. Vestalke su nevjerojatno staromodne i zacijelo se ne obaziru na mnogo suvremeniji sunčani sat i vodenu uru Filipa i Scipiona Nazike, koji nisu stari još ni stotinu godina. Odlučio sam da ću naprosto procijeniti koliko je sati, kao što to čini i sav ostali svijet. Rekla je "oko dvanaestoga sata". Za oblačna vremena nijedan sunčani sat nije od koristi, a zimi je čak i vodena ura nepouzdana.

Dao sam dječaku denarius i on je bio primjereno zapanjen mojom darežljivošću. Taj bi novac mogao dodati svom peculiumu, kojim će možda jednoga dana otkupiti slobodu, ali mnogo je vjerojatnije da će njime podmititi kuhara kako bi dobio poslastice ili će se kladiti s drugim robovima na sljedećim igrama.

Odlučio sam početi na Forum. To vrijeme inače provodim u kupelji, ali zbog zavoja nisam mogao u vodu. Rim je zimi poput velike uspavane životinje koja većinu vremena provodi drijemajući u svom brlogu. Tržnice su manje bučne, galama graditelja tiša, a lupa čekića kovinara prigušenija. Ljudi čak i hodaju sporije. Mi Italci trebamo Sunčevu toplinu da nas podigne na našu uobičajenu razinu mahnite, iako često besplodne aktivnosti.

Na Forumu sam švrljao među gomilom izmjenjujući pozdrave i slušajući molbe nezadovoljnih stanovnika svoje oblasti, koji su većinom pogrešno vjerovali da je svaki činovnik nadležan za rješavanje svih mogućih problema, pa sam ih neprestano upućivao komu da se obrate. Tetka Cecilija koju sam se spremio posjetiti bila je jedna od mojih mnogobrojnih tetki po imenu Cecilija. Ženama se ne nadijevaju cognomina pa zbog toga nastaju mnoge zabune. Ona je u porodici bila poznata kao Cecilija vestalka i uživala je neizmjeran ugled. Bila je sestra Kvinta Cecilija Metela, pod kojim sam služio u Hispaniji i koji se ubrajao u naše znamenitije generale sve dok ga nije potukao Sertorije, nakon čega je stigao Pompej, čudo od djeteta, i požeo svu slavu. Dok sam išao prema Kući vestalki, razmišljao sam kako ću joj pristupiti. Od žene koja je od ranog djevojaštva odgajana među zidovima vestalskog samostana ne može se očekivati da o pitanjima rimskoga političkog života razmišlja na svjetovan način. Sa svojim kreposnim i zastarjelim shvaćanjima ona će rasuđivati i vladati se kao plemkinja potekla iz stare loze rimskih junaka. To pokazuje kako sam u mladim danima bio neiskusna kad su posrijedi bile žene. Vestin hram nalazio se u samom srcu Foruma, a na tom je mjestu stajao od osnutka grada, dakle već gotovo sedam stotina godina. Kao djelo staroitalske arhitekture bio je okrugao jer su naši preci živjeli u okruglim kolibama. Uz njega se veže jedna od naših najljepših svetkovina, koja je istodobno i najjednostavnija: na martovske kalende ugasile bi se vatre u svim rimskim kućama, i kad bi se pojavila prva novogodišnja svjetlost (u staro doba nova je godina počinjala na martovske kalende), vestalke bi upalile novu vatru tarući drvo o drvo. Na toj vatri, nad kojom će one neprestano bdjeti do kraja godine, iznova bi se upalile sve druge vatre. Posljednjih godinu dana ili nešto više Cecilija je bila Virgo Maxima, predstojnica vestalskoga svećeničkog zbora. Iako je se rijetko moglo vidjeti, uživala je prestiž i povlastice kakve u drugim narodima imaju princeze. Jedino je ona od svih vestalki smjela nasamo razgovarati s muškarcem. Sve druge svećenice morale su imati barem jednu pratilju. Ako bi vestalka povrijedila zavjet djevičanstva, bila bi iznimno okrutno kažnjena: zatvorili bi je u tijesnu podzemnu ćeliju s malo hrane i vode, a zatim bi ćeliju zatrpali zemljom.

Možda je njihov hram bio malen, ali kuća u kojoj su živjele, Vestin atrij, bila je najveličanstvenija palača u Rimu. Nalazila se u blizini hrama i, kao i sve otmjene rimske kuće, imala je pročelje neugledno poput skladišta: zid od cigle prekriven pobijeljenom žbukom. Unutrašnjost je izgledala znatno drukčije.

Na vratima me dočekala mlada robinja — iz očitih razloga sva je služinčad bila ženska — i požurila obavijestiti Virgo Maximu da joj je u posjet stigao činovnik. Cijela unutrašnjost kuće bila je obložena djevičanski bijelim mramorom. Kroz prozore na krovu ulazila je svjetlost i padala na zidne freske koje su prikazivale složene obrede u boginjina čast. Svaka pojedinost odisala je ljepotom, jednostavnošću i bogatstvom bez razmetljivosti. Kao da je elegantna toskanska vila prenesena u Rim i povećana do razmjera palače. Dodao bih da je to bila, i još jest, jedina takva palača u Rimu. Rimljanima dobar ukus nikada nije bio jača strana.

"Decije, tako mi je drago što te vidim." Okrenuo sam se i ugledao svoju tetku kako ulazi kroz pokrajnja vrata. Bilo joj je oko pedeset godina, ali život lišen svjetovnih briga i rađanja djece podario joj je mnogo mlađi izgled. Lice joj je bilo bez bora i zračilo nadnaravnim spokojem. "Velika mi je čast što si me primila, časna gospo", kazao sam naklonivši se. "Ah, okani se toga. Možda jesi činovnik, ali još si uvijek moj pranećak." "Ti imaš jako puno pranećaka, tetko", kazao sam smiješeći se.

"Istina je, mi smo brojna porodica, ali rijetko koga viđam, posebice muškarce. A osobito mlade muškarce. Ali da samo znaš kako tvoje sestrične rado dolaze ovamo na brbljanje? A sad pođi za mnom i sve mi ispričaj."

Na moje zaprepaštenje uhvatila me za ruku i gotovo odvušla u malu sobu za posjete opremljenu udobnim stolcima i vlastitim upaljenim žeravnikom smještenim u sredini prostorije. Od žene na tako visoku položaju očekivao sam svećeničko držanje svojstveno vestalkama u vrijeme velikih svetkovina, kada te svećenice izgledaju kao oživjeli kipovi boginja. Ali naprotiv, ona se ponašala — ne znam kako bih se bolje izrazio — kao prava tetka.

Prije nego što će mi dopustiti da prijeđem na stvar, morao sam joj ispričati sve novosti o svom životu, o brakovima svojih sestara, o očevoj karijeri i tako dalje. Da moja majka nije prije nekoliko godina

preminula, bio bih ostao ondje cijeli dan. Robinja nam je donijela kolačiće i razrijeđeno vino.

"Dobro", rekla je kad se naslušala obiteljskih tračeva, "u pismu si spomenuo neka osjetljiva državna pitanja. Mi vestalke predano služimo državi još od prije nastanka Republike. Prve vestalke bile su kćeri kraljeva. Možeš biti siguran da ću ja uvijek učiniti ono što je u interesu države." Rekla je to jednostavno i iskreno, i njezine su riječi zazvučale veoma osvježavajuće nakon otrcanih domoljubnih fraza kojima se razbacivala većina mojih suvremenika. "Prije deset dana", započeo sam, "doneseni su ovamo na čuvanje određeni državni dokumenti. Ti dokumenti tiču se senatske istrage o jednom čovjeku koji je umoren. Njegovo ubojstvo dogodilo se noću, a dokumenti su doneseni ovamo istog jutra prije svitanja, prije nego što sam ja uopće od vigila primio izvještaj o ubojstvu. Netko mi namjerno onemogućuje pristup tim dokumentima." Izgledala je veoma zbunjeno. "Sama sam preuzela brigu o tim dokumentima, ali osim sata u koji su stigli ovamo, nisam opazila nikakve nepravilnosti. Naravno, ovdje se najčešće pohranjuju oporuke, ali ponekad čuvamo i druge službene dokumente, poput ugovora i tome slično. Ali ti su spisi povjereni boginji."

"Možda će biti najbolje da ti objasnim o čemu se radi." Počeo sam joj pripovijedati o mnogobrojnim događajima koji su se zbili u proteklih nekoliko dana. Nisam dospio još ni do polovine, kadli ona reče nešto što me veoma iznenadilo, iako za to nije bilo razloga.

"Sve je to zakuhao onaj Pompej, zar ne?" Zabezeknuto sam kimnuo, a ona nastavi. "Poznavala sam mu majku, bila je grozna žena. I oca, Strabona. Jesi li znao da je Strabona ubila munja?" "Čuo sam za to."

Kimnula je kao da je to strahovito važno, a možda je i bilo. Nastavio sam sa svojom pripovijesti nabrajajući ubojstva i opačine koje bi ukrade svjetlost i najljepšem danu. Kad sam stigao do kraja priče, činilo se posve primjerenim što je vani mrak.

Neko je vrijeme šutke sjedila, a onda reče: "Pompej. I ti užasni Klaudiji. Kako jedna stara patricijska porodica može naraštaj za naraštajem rađati luđake i izdajnike?" Zavrtjela je glavom. "Dobro, Decije, ispričao si mi što si vidio i doživio. A sad mi reci kamo po tvom mišljenju sve to vodi?" Očekivao sam da će me dočekati

prilično naivna starica, ali malokad sam se tako prevario u svojim očekivanjima.

"Najradije ti to ne bih rekao, ali zbog onoga što ću tražiti da učiniš..." Presjekla me ljutitom gestom. "Nisam glupa! Tražit ćeš da ti pokažem te dokumente. Ako očekuješ od mene da počinim ozbiljnu povredu tajnosti zbog koje ću morati podnijeti podulje obredno čišćenje, izvoli me uvjeriti da opasnost koja prijete državi to opravdava!"

Očito ću morati biti otvoren. "Vjerujem da Pompej i Kras šalju Publija Klaudija u Aziju kako bi pobunio Lukulovu vojsku. To je gadna stvar, ali Lukul će se znati pobrinuti za sebe. Ostalo je daleko gore. Smatram da konzuli vrbuju gusare za napadanje Lukulovih opskrbnih brodova, a možda čak i brodova koji mu dopremaju ljude."

Vidio sam kako se njezinim licem širi izraz zaprepaštenja i na trenutak osjetio krivnju. Kao stara Rimljanka ona je to zacijelo doživljavala kao izravni udar izdajnika na vjerne rimske vojnike. Vjerojatno nije shvaćala da je prošlo već nekoliko desetljeća otkako legije nisu odane u prvom redu Rimu. One su bile privržene svojim generalima, a ta privrženost obično je bila razmjerna plijenu koji su im ti generali priskrbili. Za Pompej a i Krasa, kao i za većinu Rimljana, tu nije bila riječ o napadu na odane vojnike Rimske Republike; riječ je bila o napadu na Lukulovo vlasništvo. "Ovo je nevjerojatno", reče Cecilija. "To jest bilo bi tako kad se ne bi radilo o Pompeju." Napokon, Pompej je zauzeo mjesto njezina brata, a to je za ponosna vojskovođu strasnija stvar od poraza. Pogledala me oštro u polumraku. "A ti, Decije? Ti se svakoga dana susrećeš s ovakvim zlom. Zašto riskiraš svoju karijeru, pa i sam svoj život, zbog vojskovođe kojeg nikada nisi ni upoznao?" "Ne činim to zbog Lukula", odvratio sam. "On je, po svemu sudeći, izvanredan vojskovođa. A njegovi su vojnici vrlo vjerojatno bagra kao i ovi u Pompejevim četama, a povrh toga, većinu njih vjerojatno čine stranci. Ali ti su ljudi počinili tri ubojstva u mojoj oblasti. A Paulo mi je bio prilično simpatičan."

"Je li to sve?" upitala je.

Promislio sam. Je li u pitanju samo moja neutaživa želja za pravdom i površna simpatija za čovjeka kojeg sam jedva poznavao?

"Nije. Ne želim gledati kako više od dvije stotine Paulovih robova razapinju na križeve izvan gradskih zidina."

Izgleda da je taj moj odgovor zadovoljio neko njezino unutarnje mjerilo. "Pričekaj ovdje." Ustala je sa stolca i izašla iz prostorije. Nakon nekoliko minuta ušla je robinja i zapalila svjetiljke. Onda se Cecilija vratila s malom drvenom kutijom, koju je položila preda me na stol. "Vratit ću se za jedan sat." Ponovo je izašla iz sobe.

Prsti su mi lagano drhtali dok sam otvarao kutiju raskidajući voštani senatski pečat s ispupčenim slovima SPQR. Unutra su se nalazila tri mala svitka kvalitetnog papirusa. Na svakome od njih stajala su imena konzula na vlasti, senatora koji je vodio istragu i pisara. Svaki dokument pisao je drugi pisar, ali nijedan od njih trojice nije bio zaposlen u senatu. Vjerojatno su posrijedi bili osobni pisari senatora istražitelja. Dvojica od tih senatora bili su poznati Pompejevi pristaše, koji su prije služili u njegovim legijama. Bili su najobičnije nule, svoje su grimizne pruge zaradili kao kvestori, i nikada ne bi došli do pretorske časti bez Pompej eva pokroviteljstva. Istrage su započele prije četiri godine, a samo je najnovija vodena u vrijeme konzulata Pompeja i Krasa. Uzeo sam svitak s najranijim datumom i odvezao vrpcom.

Bio je štur i kratak. Istragu je vodio senator Marko Marije. Poznavao sam ga površno. Bio je daleki rođak velikoga Gaja Marija i, jednako kao on, imao je samo dva imena jer rod Marija nije koristio cognomina. U izvještaju je stajalo da je dotični senator doznao od jednog kvestora kako je Parameda iz Antiohije, stranca s prebivalištem u gradu Rimu, posjetilo nekoliko osoba iz inozemstva, koje su pod prismotrom kao sumnjivci. Za Parameda je poznato da djeluje kao gusarski zastupnik, ali spomenuti stranci pripadali su pratnji pontskoga poslanika, koji je tada gostovao u gradu. Istragom senatora Marija (koja je bila sramotno traljav postupak) ustanovljeno je da je Paramed najvjerojatnije agent ili špijun kralja Mitridata od Ponta. Taj se zaključak mogao usporediti sa sudom o vremenu koji izrekne obični građanin kad izađe iz kupelji i pogleda u oblake. Drugi svitak bio je mnogo zanimljiviji. Istražitelj evo ime teško se razabiralo jer se pisaru omakla pogreška pa se nomen razlio u veliku mrlju od tinte. Srećom, praenomen je bio čitljiv i glasio je Mamerko. To znači da je sigurno riječ o senatoru Mamerku Emiliju Kapitonu, jer je jedino

rod Emilija upotrebljavao praenomen Mamerko. U izvještaju je pisalo da je nitko drugi nego tadašnji gradski pretor Marko Licinije Kras naredio senatoru neka stupi u kontakt s Paramedom iz Antiohije. To zapravo uopće nije bila istraga. Kras je želio osobno ispitati čovjeka u svom taboru pokraj Mesine. Kapiton je imao ulogu običnog teklića koji je Parameda trebao dovesti Krasu.

U tim davnim danima kad smo još imali republiku, svi najviši magistrati, dakle konzuli i pretori, bili su nositelji imperiuma, starodavne vojne vlasti kraljeva, i svaki od njih mogao je povesti vojsku u rat. Spartak je bio porazio konzulsku vojsku pod zapovjedništvom Gelija i Klodijana. Kras, koji je prije služio pod Sulom, lio je izabran za sljedećeg zapovjednika koji će Spartaku zadavati posla dok Pompeju u Hispmiju ne stigne poruka da se sa svojom legijom veterana vrati kući. Kapiton u izvještaju piše da je pronašao Parameda i da ga je izručio u Krasov tabor kako mu je naređeno. Već i to saznanje bilo je zanimljivo, ali nastavak je bio još bolji. Dan nakon što je Parameda predao Krasu, Kapiton je s uvoznikom odjahao do maloga ribarskog sela koje se nalazilo malo sjevernije od Krasove baze. Ondje se azijski Grk ukrcao na čamac i vratio se sljedećeg dana u društvu veoma mladog čovjeka, izaslanika gusarske flote koja se tada zadržavala u Mesinskom tjesnacu, gdje se sa Spartakom pogađala oko prebacivanja robova na slobodu. Nije se spominjalo nikakvo ime, ali opis je odgovarao Tigranu Mlađem.

Kapiton ih je obojicu odveo nazad u Krasov pretorij, ali nije nazočio sastanku koji je uslijedio. Nekoliko sati poslije otpratio je mladoga gusarskog izaslanika nazad u ribarsko selo i pričekao da se ovaj ukrca na čamac. Time je izvješće završavalo.

Bio sam silno razočaran. Dosad nisam pronašao ništa što već nisam znao ili slutio. Urotnici su se zacijelo uspaničili i zaplijenili sve senatske spise koji su sadržavali Paramedovo ime. Zar sam zbog ovoga natjerao svoju pratetku da počini svetogrđni čin? Izvadio sam treći svitak. Na njemu su stajala imena Pompej a i Krasa, a Pompejevo ime bilo je dopunjeno njegovim samoizabranim cognomenom "Magnus". Ništa čudno da drznik poput njega nazove sebe "Velikim", iako je poslije tvrdio da ga je tako prozvao Sula i da je ime koje dodijeli diktator zakonito. Povrh svega toga, taj je

cognomen prenio svojim muškim nasljednicima i njihovim potomcima, ali oni nikada nisu postigli ništa važno.

Podnositelj tog izvješća bio je senator Kvint Hortenzije Hortal. Spustio sam svitak na stol i duboko udahnuo. Hortal je bio patron moga oca, a time i moj patron. Njegovo osramoćenje i progonstvo nama bi nanijelo golemu štetu iako ni na koji način nismo bili upleteni u ovu urotu. Barem sam se nadao da moj otac nije upleten. Razmotao sam svitak. Brzo sam preletio njegov sadržaj, kao čovjek koji lancetom reže inficiranu ranu želeći se što prije riješiti bola. To nije bilo lako kako se možda čini. Hortal je držao veoma kićene govore u takozvanom azijskom stilu. Na jednak je način i pisao. Čak je i taj povjerljivi izvještaj sastavio kao da želi prikovati pažnju porote u jednoj od svojih bezbrojnih obrana bivših namjesnika optuženih za korupciju. Takav je tekst u današnje vrijeme veoma neobično čitati jer je Cezarov jednostavni i neukrašeni, ali ipak elegantni stil izazvao preokret u latinskoj prozi. Zahvaljujući Cezarovim knjigama i Ciceronovim govorima jezik kakav se poučavao u doba moje mladosti potpuno se izmijenio. Ali Hortal je čak i za ono vrijeme bio preraskošan. Taj izvještaj zavređuje da ga zabilježim od riječi do riječi, kako ga se sjećam i nakon svih ovih godina, zbog njegova sadržaja, a i da bih prikazao Hortalov jedinstveni stil.

Uvaženom senatu i narodu rimskom

Gospodo senatori

[Ovo su zapravo trebali vidjeti samo konzuli.] Između novembarskih kalenda, kad Jupiter kori oholost smrtnika moćnim strahotnim gromom te silnom ubojitom munjom, i početka plebejskih igara, koje uveseljavaju srca puka u doba kad blistava Prozerpina silazi u postelju svojega strašnoga muža Plutona, [Tinta na ovome tek što se osušila, pomislih.] ja, senator Kvint Hortenzije Hortal, besjedah s kraljevskim sinom Tigranom, koji prispje iz zemlje gdje se prve Helijeve zrake zlate dok noćna tmina još počiva nad krovovima hramova u Kvirinovu gradu. [Dakle taj je podli mali gmizavac u Rimu od prvog studenog, je li? pomislio sam.]

U razgovoru se dotakosmo prekomjerne uznositosti onoga vojskovođe odmetnika, Lucija Licinija Lukula, te se dosjetismo kako bi se ta oholost mogla uniziti. Lukul i njegove plaćeničke horde, ne zadovoljivši se pljačkom Azije, poput krvoločnih Diomedovih konja

baciše svoje grabežljive oči na bogati Pont, pa čak i na krasnu Armeniju, sjedište mladićeva kraljevskoga oca. Smioni Tigran Mladi, koji je vlastitom odlukom napustio raskoši prinčevskog života te krenuo okušati sreću u mrkom poput vina kraljevstvu Neptunovu, ponudio je usluge svojih pustolovnih i odvažnih drugova, jer Neptunovim sinovima dostupni su putovi kojima sinovi Marsa kročiti ne mogu. Po njegovu će napatku ti hrabri potomci Odisejevi, jedreći zapjenjenim kraljevstvom Zemljotresca, robiti Lukulovo brodovlje. Zauzvrat traže poštedu od rimskog ometanja u razdoblju od dvije godine. Sam princ, kao prijatelj Rima, želi našu potporu u potraživanju prava na draguljima optočeno armensko prijestolje, od kojeg ga je otac udaljio. Budući da je on po majci unuk Mitridata od Ponta, s velikim će zadovoljstvom vladati i tom zemljom kao kralj-podanik, nakon što rimska vojna sila svlada tog podmuklog istočnjaka. [Pa jasno da će rado vladati, mislio sam. Dobit će čitavo kraljevstvo bez imalo borbe]

Sve ove prijedloge saslušah naklonjena uha te vam dajem savjet, koji možete poslušati kao što grčki glavešine poslušашe savjet Nestora starca, da se ovaj plan prihvati. On se čini jednostavnim i djelotvornim sredstvom da se obuzda nepokorni Lukul i da se u zaostalu zemlju barbara koji štiju vatru dovede rimska vlast i civilizacijski utjecaj, jer, budite uvjereni, Romulov grad na sedam brežuljaka bit će taj koji će neograničeno vladati svima, bez obzira na to koji se nakinđureni i namirisani pseudo Grk dokono izležava na kičastim i neukusnim tronovima tih zemalja.

Kako boravak mladoga Tigrana nije službeno obznanjen u našem gradu i kako bi takvo obznanjivanje predstavljalo uvredu njegovome kraljevskome ocu, s kojim još uvijek u rat ne uđosmo, princ, da tako kažem, nosi Plutonovu kacigu, koja onome čiju glavu pokriva daje nevidljivost. On zasad prebiva u kući Parameda iz Antiohije, kojega poznajete. Budete li izvolijevali gledati na ovaj prijedlog s blagonaklonošću, pobrinut ću se da mladome Tigranu osiguram neslužbeno i ograničeno predstavljanje u Rimu, možda na gozbi na koju će biti pozvano raznovrsno društvo iz svih stranaka i svih uvjerenja.

Bilo bi poželjno da se iz ovog lanca što prije ukloni Paramed, jer mi je poznato da igra dvostruku igru u dosluhu s Mitridatom. Taj sam čin

već dogovorio i on će biti proveden čim dobijem vaš pristanak i čim se mladi Tigran skloni u novi stan. Osoba kojoj će biti povjeren taj osjetljivi zadatak dobro vam je poznata jer je u prošlosti već izvršavala slične naloge.

Očekujem vaš odgovor.

Ponovo sam smotao svitak primijetivši sa zadovoljstvom da su mi se ruke prestale tresti. Stvari su postupno dolazile na svoje mjesto. Paramed je ubijen čim se Tigran preselio u kuću Publija Klaudija. Izvršenje ubojstva vjerojatno je povjerenom Publiju, jer on sudjeluje u uroti, ima vlastitu skupinu razbijača i jednostavno voli obavljati takve poslove. Kad sam zatvorio poklopac kutije, nešto mi pade na um: dječak stranac hitrih nogu i vještih prstiju, koji rukuje garotom i koji je u Rimu izveo toliko nepodopština, vjerojatno je došao ovamo u pratnji svestranog Tigrana. Tetka se oprostila sa mnom na ulaznim vratima. "Jesam li ti opravdano dopustila da pogledaš dokumente povjerene boginji?"

"Možda si spasila Rim", uvjerio sam je.

"Onda sam zadovoljna." Kad sam se spremao otići, ona me zaustavi. "Reci mi jednu stvar." Okrenuo sam se. "Da?"

"Ovaj šal. Je li to neka nova muška moda?"

"Najnovija", potvrdio sam. "Vojnički stil. Ovih dana svi luduju za našim pustolovnim vojskovođama i njihovim četama. Vojnici nose ovakve šalove kako im oklopi ne bi izgredli vratove."

"Aha. Zanimalo me."

Okrenuo sam se, sišao stubama i uronio u još jednu mračnu rimsku noć.

10.

Sljedećeg dana, nakon što sam posvršavao svoje jutarnje obveze, pošao sam zatražiti stručni pravnički savjet. Hortal je slovio kao najbolji odvjetnik u Rimu, ali u ovom sam ga slučaju s razlogom otpisao te potražio Marka Tulija Cicerona, čovjeka za kojeg sam bio siguran da nije upleten u ovu urotu. Lako sam ga pronašao, jer je jedan od augura prethodne noći opazio nepovoljna znamenja i otkazao sve javne poslove za taj dan.

Tako sam Cicerona zatekao kod kuće, na jedinome mjestu gdje gotovo nikada nećete pronaći Rimljanina u javnoj službi u drugoj

polovini jutra na dan određen za javne poslove. Ciceronova kuća bila je skromna, iako ne tako skromna kao moja, ali na svoj način veoma ekscentrična. Došavši se najaviti zatekao sam njegova vratara udubljena u čitanje svi tka. Svi Ciceronovi robovi izgledali su kao učeni ljudi kojima gospodar može narediti da mu čitaju kad se njemu umore oči. U svim sobama njegove kuće zidovi su bili prekriveni policama na kojima su stajale hrpe svitaka. Njemu je bilo lako kupiti dar za saturnalije, jer je više od ičega na svijetu volio knjige, ponajprije originalne rukopise, ali gotovo jednako dobrodošle bile su i pristojne kopije. Ako ste posjedovali glasoviti rukopis i unajmili jednoga od njegovih omiljenih pisara da ga za njega prepíše, Ciceron će vam biti prijatelj do kraja života, ili barem dok ne postanete njegov politički protivnik. Vrtarar je doveo čovjeka koji me primio i odveo gospodaru. Taj rob nekoliko godina stariji od mene nosio je odjeću kakvu nose slobodni ljudi. Bio je to slavni Tiron, Ciceronov tajnik i pouzdanik. On je smislio sustav skraćenog zapisivanja, posebno namijenjen bilježenju Ciceronovih nevjerojatno brojnih diktata. Prenio ga je drugim Ciceronovim robovima, a ubrzo su se njime počeli koristiti svi rimski pisari. Danas je uporaba tog sustava univerzalna. Tiron se ubrajao u one robove prema kojima se nitko, od postolara do konzula, nikada nije ophodio drukčije nego kao prema slobodnim ljudima.

"Izvoli poći za mnom, gospodine", reče Tiron. Proveo me kroz hodnik koji je mirisao po papirusu i pergamentu, a zatim smo se uspeli stubama na krov, gdje smo zatekli Cicerona kako čita u svome prelijepome malom solariju. Bilo je sunčano iako pomalo hladno jutro i svjetlost je u kosim zrakama prodirala kroz sjenicu od vinove loze. Duž niskog zidića kojim je bio ograđen ravan krov nizale su se žardinijere, a nekoliko cvjetova procvalo je usprkos zimi. Ciceron je sjedio za elegantnim egipatskim stolom koji je bio pretrpan svicima, smocima neispisana papirusa, tintarnicama, a ondje je stajala i vaza ispunjena pisaljka od trstike. Kad sam stigao na krov, odvjatnik se nasmiješio i ustao.

"Decije, drago mi je što te vidim." Prihvatio sam njegovu ispruženu ruku. Zatim mi je pokazao stolac "Izvoli sjesti." Obojica sjedosmo, a Tiron se smjesti na stolac odmah nakon Cicerona, s njegove desne strane.

"Vrlo velikodušno od tebe što si mi posvetio malo svog vremena", kazao sam. "Tvoja neumorna aktivnost već je postala poslovična."

Nagnuo se unazad i ljubazno se nasmijao. "Mislim da mi je pri rođenju neki pakosni bog usadio potrebu da svaki svoj trenutak javе ispunim poslom."

"Mislio sam da si ti pobornik teorije da zvijezde odlučuju o čovjekovoj sudbini", rekoх. "Možda su to onda bile zvijezde. Što mogu učiniti za tebe?"

"Trebam savjet u vezi s nekim složenim pravnim pitanjima." "Onda ti stojim na usluzi."

"Hvala ti. Znam da ne postoji nitko u Rimu tko bi me mogao bolje savjetovati na području prava." "Ima onih koji smatraju da je Hortal bolji odvjetnik od mene", reče Ciceron. Duboko sam udahnuo. "Možda ću morati podići tužbu protiv Hortala." Ciceron se namršti. "On je patron tvoga oca i tvoj patron, zar ne?" "Onaj tko sudjeluje u veleizdaji ne može biti moj patron."

Na Ciceronovu se licu pojavi izraz zapanjenosti. "U veleizdaji? Upotrijebio si najtežu riječ u pravnome rječniku, prijatelju. Kad vi Meteli ne biste bili poznati po umjerenim političkim stavovima, kazao bih da govoriš vrlo nepromišljeno."

"Ostale optužbe koje ću iznijeti još su teže pa nemojmo zasad spominjati imena. Usredotočimo se na pravo, a ne na osobe. Pronašao sam određeni dokaz iz kojeg je vidljivo da je skovana urota s ciljem da se potkopa položaj jednog rimskog generala na bojištu i da se izvrši napad na njegove opskrбne brodove, za što je vrbovana istočna gusarska flota."

"Neću te pitati kako se zove taj general, ali lako je pogoditi o kome je riječ. Takav napad bio bi zakonit jedino kada bi senat dotičnog generala proglasio državnim neprijateljem, kao što je to bio slučaj sa Sertorijem."

"O toј stvari neće glasovati senat. Operacija će ostati tajna i s njom će biti upoznati jedino urotnici koji je planiraju."

"To je ružna rabota, ali dosad mi nisi dao dovoljno razloga da podignem tužbu za veleizdaju, koju ustavni zakon definira kao djelovanje pojedinca ili skupine usmjereno svrgavanju državne vlasti uz pomoć vojske."

Toga sam se i bojao. "Ima još. U uroti sudjeluje princ jedne strane države. On će za nagradu dobiti prijestolje svoga oca, monarha s kojim nismo u ratu, a možda i tron još jednoga kralja s kojim trenutačno ratujemo. U zamjenu za to obećava da će u oba ta kraljevstva vladati kao rimska marioneta."

"Ni ovdje nije teško zaključiti tko je tko. Ako je dotičnome monarhu senat dodijelio naslov prijatelja Rima, kao što je to, recimo, bio slučaj s Nikomedom od Eitinije, tada bi kovanje urote s ciljem da mu se oduzme prijestolje i preda nekome drugome bilo teško kazneno djelo. Ali čak se ni tada ne bi radilo o veleizdaji. Ima li još što?"

"Zasad znam za tri ubojstva koja su počinjena da bi se urota sačuvala u tajnosti: žrtve su dva rimska građanina i jedan stranac s prebivalištem u Rimu. Ubojstvo ovog posljednjeg povezano je s paležom."

Kratko je promislio. "Ubojstvo građana i palež zločini su kažnjivi smrću. Ali i jedan i drugi zločin iznimno je teško dokazati na sudu. Smatraš li da je ta nedjela osobno počinio netko od urotnika na visokim položajima?"

Zatresao sam glavom. "Jedno je počinio oslobođenik, nekadašnji gladijator. On sam žrtva je drugog ubojstva — vjerojatno su ga željeli ukloniti iz urotničkog lanca kao beznačajnog igrača. Njegov ubojica odgovoran je i za treće umorstvo. Svi dokazi kojima raspolazem upućuju na to da je počinitelj azijski provalnik i ubojica koji radi za spomenutog stranog princa." "Onda je gotovo sigurno da nećeš uspjeti osuditi nijednog urotnika. Osim toga, ako se ne varam, treća žrtva je veoma bogati oslobođenik, nije li tako?"

"Točno."

"Dakle, žrtve su dva oslobođenika i jedan stranac. Jedan od oslobođenika i sam je ubojica. Rimska će ti se porota smijati pokušas li optužiti visoke činovnike za takve zločine. Koji je tvoj glavni dokaz? Imaš li što napismeno?"

"Ne u svom posjedu. Moj najčvršći dokaz o uroti leži među dokumentima koji se čuvaju u Vestinu hramu."

"Hmm. Neću te pitati kako si ih uspio pogledati, ali praviti ćemo se da si ih pročitao prije nego što su ondje pohranjeni. Dokumenti povjereni Vestinu hramu mogu biti predani sudu odlukom senata u slučajevima kad se država nalazi u neposrednoj opasnosti, a uz to je

potreban i pristanak Pontifexa Maximusa. A budući da ti trebaš te dokumente da bi dokazao da je država u opasnosti, ne vidim gotovo nikakve šanse da dobiješ odobrenje senata."

"U biti želiš reći da nemam osnove za podizanje tužbe protiv tih ljudi?"

"Naravno, svaki rimski građanin ima pravo pokrenuti sudski postupak protiv bilo kojeg drugog građanina. Međutim, nemoguće je optužiti rimskog magistrata dok mu traje služba, ali čim mu mandat istekne, može ga se optužiti za zlorabu službenog položaja. Iz onoga što si kazao pretpostavljam da je barem jedan od urotnika sadašnji magistrat?"

"Zapravo dvojica", rekoše.

"A koju službu vrše?" "Konzulsku. Obojica."

Zašutio je. "Hm. Tu se čovjek više nema što domišljati, je li? Tirone, vidim da želiš nešto reći." Tiron je čekao da mu Ciceron dopusti govoriti, i to je bilo jedino obilježje robovskog ponašanja koje sam ikada u njega primijetio.

"Gospodine", obratio se meni, "ovogodišnji konzuli imaju tek još nešto više od mjesec dana mandata. Ako uspiješ prikupiti čvršće dokaze, možeš podići tužbu protiv njih čim odstupe s položaja. Nijedan nema uza se svoju vojsku, a još uvijek nije odlučeno koje će prokonzulsko zapovjedništvo biti dodijeljeno uspješnijem vojskovođi od njih dvojice. To bi bilo pravo vrijeme, ukoliko uspiješ pronaći dokaze."

Ciceron je kimnuo. "To bi ti sigurno priskrbilo ugled u rimskoj politici. Izdvojio bi se kao dobar materijal za konzula prije nego što uopće dođeš do kvestorske službe."

"Ta mi zamisao ovog časa nije pretjerano primamljiva. Moja nedavna iskustva navela su me da posumnjam u to da je mudro ulaziti u politiku."

"Šteta. Imaš preduvjet koji je po mom mišljenju najvažniji, a to je osjećaj društvene odgovornosti. U današnje vrijeme to je rijetka vrlina. Tirone, izvoli."

"Po onome što si rekao", primijeti Tiron, "među urotnicima je i izabrani konzul za sljedeću godinu. To još više otežava stvar. Konzulska služba nije sudska, i on se formalno ne bi smio upletati, ali politička stvarnost je nešto drugo. Budući da će se on i njegov

drug u konzulatu svaki dan izmjenjivati u upravljanju, možeš pokušati zakazati sudska ročišta u dane kad je na dužnosti drugi konzul, ali to će biti teško izvesti."

"Čestitam ti", reče Ciceron. "Tako mlad, a stekao si ne jednog već trojicu najmoćnijih neprijatelja na svijetu. Ali tražio si pravni savjet i ja ću ti ga dati. Ako želiš izvesti pred sud sve urotnike istodobno, moraš pričekati da tom izabranom konzulu čije ime nećemo spominjati istekne mandat, dakle otprilike trinaest mjeseci i nekoliko dana. Dotle će dvojica bivših konzula već nesumnjivo biti na stranom tlu i zapovijedati golemim i jakim vojskama. Moguće je zatražiti opoziv generala — to će se vjerojatno dogoditi Lukulu. Ipak, moram te upozoriti da pokretanje pravnog postupka protiv rimskog vojskovođe uz kojeg stoje njegovi legionari gotovo i nema presedana, jer je to jalov posao."

"Dakle, ne postoji nikakva nada?" upitao sam izgubivši i ono malo nade s kojom sam došao. "Dosad sam govorio kao tvoj pravni savjetnik", reče Ciceron. "A sada ću govoriti kao čovjek sa životnim iskustvom." Počeo je nabrajati argumente na prste onako kako to čine odvjetnici. "Prvo, ljudi koje želiš optužiti su, praktično gledano, iznad zakona i ustava. Jedan od njih je najveći vojskovođa na svijetu; drugi je najbogatiji čovjek na svijetu; treći je, uz mene, najsajjniji odvjetnički um u rimskome pravosuđu. I jedan i drugi konzul imaju u senatu skupine pristaša koje su toliko utjecajne da bi ta dvojica prošla nekažnjeno i kad bi upali u Vestin hram i silovali sve djevice. Što je najvažnije, odane su im tisuće najtvrdokornijih, najopakijih i u bitkama najprekaljenijih četa koje je svijet ikada vidio. Nekada je bilo nezamislivo da rimski vojskovođa povede vojsku na Rim, ali to su promijenili Marije i Sula."

Tada se nagnuo naprijed i obratio mi se vrlo ozbiljno. "Decije Cecilije, nitko, ama baš nitko neće osuditi te ljude zbog sudjelovanja u nekakvoj urotici protiv ambicioznog suparničkog vojskovođe ili zbog ubojstva dvojice oslobođenika i jednoga stranca. Čudim se što si uopće još živ. To mogu pripisati jedino činjenici da ti ljudi žele podršku Metela u svojim budućim naumima. "Što se tiče glavnih urotnika, vjerojatno si u pravu", priznao sam. "Ipak, počinjen je jedan neuspjeli atentat na mene. Vidiš, jedan niže pozicionirani urotnik ne

boji se ni gnjeva Metela, ni rimskih zakona, a po svemu sudeći ni besmrtnih bogova."

Ciceron se kiselo nasmiješi. "Mislim da znam o kome se radi. Rekao bih da smo prije nekoliko dana večerali za njegovim stolom, jesam li u pravu? Pa, od njega se možeš zaštititi. Unajmi čopor gladijatora iz Statilijeve škole kao i svi drugi političari. Oni su dobri tjelesni čuvari."

"Žao mi je, ali to nije običaj u mojoj obitelji", kazao sam ustajući. "Marko Tulije, zahvaljujem ti na savjetu. Nisi mi dao mnogo razloga za nadu, ali razjasnio si mi neke stvari s kojima nisam bio nacistu, a to će mi biti od velike pomoći."

"Zar se nećeš okaniti ovog slučaja?" upitao je.

Zatresao sam glavom. "U mojoj oblasti ubijeni su ljudi i ja moram pronaći krivce." Ustao je i pružio mi ruku. "Onda ti želim svako dobro. Očekujem od tebe velike stvari, ako poživiš." Tiron me izveo van.

Budući da odvjetnici kao ni liječnici nisu smjeli naplaćivati svoje usluge, razmišljao sam što bih mogao darovati Ciceronu. U posljednje sam vrijeme nagomilao dosta dugova, koje ću morati podmiriti za saturnalijske. Dok sam išao prema Forumu sjetio sam se da posjedujem vrlo lijep originalni rukopis pjesnika Arhije, kojeg Ciceron obožava. To bi trebalo biti dovoljno. Pravno savjetovanje koje mu je oduzelo jedno jutro nije baš toliko zahtjevno kao zastupanje klijenta u važnoj sudskoj parnici.

Dakako, glavom su mi se motale i druge stvari. Ciceron je vrlo oštroumno i jezgrovito opisao situaciju u kojoj se nalazim. Bio sam najomraženiji rimski istražitelj i glavni kandidat za žrtvu sljedećeg umorstva. Moji planovi da raskrinkam urotu propali su. Napokon, tko u Rimu mari koji od nekoliko vlastohlepnih i grabežljivih generala gospodari kao glavna zvjerka u državi? Tko mari koji nauljeni orijentalac sjedi na nekom istočnjačkom tronu? A prije svega, tko mari za nekoliko leševa na ulici, kad katkada ujutro zateknemo trupala koliko i breskvinih koštica? Naravno, ja sam mario, ali uvidio sam da sam u izrazitoj manjini. E pa dobro, nemoćan sam kad su u pitanju Pompeji, Kras, pa čak i Hortal. Ali, ako ništa drugo, mogu goniti neposredne ubojice stanovnika svoje oblasti. To je bilo

mizerno postignuće kad se uzmu u obzir krupnije stvari, ali bilo je u mojoj moći. Ako uspijem »stati na životu.

Dan je postao malo topliji i rimska se krv zagrijala do razine umjerene aktivnosti. Na tržnicama Foruma vladala je vreva. Ponegdje su se prodavali seoski proizvodi, no primijetio sam izrazito velik broj gatalačkih štandova. Gataoce bi s vremena na vrijeme protjerali iz grada, ali posljednja takva akcija bila je provedena prije godinu ili dvije, i oni su opet dokapali nazad. Opazio sam da ispred štandova raznoraznih vračara iz kostiju, tumača zvijezda, prorocatelja pomoću zmija i ostalih šarlatana te vrste stoje dugački redovi ljudi. To je bio znak da u gradu vlada nemir. U vremenima velike nesigurnosti jedan ludi prorok može među gradskom ruljom raspiriti takvu paniku da izbiju pravi pravcati neredi.

U podnožju rostre ugledao sam Cezara kako razgovara s mješovitom skupinom senatora i običnih građana. Dosad u politici nije daleko dogurao, ali pokazao je izvanrednu sposobnost da pridobije centurijsku skupštinu i osigurao sebi kvestorsku službu za sljedeću godinu. Opazio je da ga gledam i kretnjom me pozvao da mu priđem.

"Decije, jesi li čuo?" upitao me. "Za večeras je zakazana izvanredna sjednica senata." Zabrana obavljanja javnih poslova istječe nakon zalaska Sunca.

"Nisam čuo", priznao sam. "Je li riječ o Lukulu?"

"A o čemu drugom?" reče jedan od senatora kojeg nisam poznavao. "Pretpostavljam da ćemo glasati o Lukulovu opozivu."

"Sumnjam", kazao je Cezar. "Tada bi zapovjedništvo na istočnome bojištu morali predati Pompeju, a njegova stranka nije dovoljno jaka da se izbori za to. Večeras će senat donijeti odluku da se Lukulu izda naredba neka ne napada Armeniju." Govorio je kao da je već senator, a to neće postati sve dok mu ne završi kvestorski mandat. U kasnijim godinama Cezar neće tako otvoreno iznositi svoja mišljenja u neobaveznim razgovorima, barem dok ne ušutka sve one koji bi mu mogli proturječiti. Ali u ono je vrijeme govorio jednako neumjereno kao što se i zaduživao. "Valjda ću sutra ujutro čuti što se zbilo", kazao sam, "kao i svi drugi građani." Cezar se oprostio s ostalima i pošao sa mnom stavivši mi ruku na rame i pognuvši glavu,

čime je ostalima htio dati do znanja da smo zauzeti osobnim razgovorom.

"Jesi li imao sreće sa svojom istragom ubojstva?" upitao je.

"Teško da se može govoriti o sreći, osim možda u tome što sam ostao živ. Sada mi je poznato sve osim samog identiteta Sinistrova i Paulova ubojice." Bilo je nepromišljeno reći to Cezaru, za kojeg sam pretpostavljao da je, makar periferno, upleten u ovu urotu.

Oštro me pogledao. "Sve?"

"Od jaja do jabuka", potvrdih veselo. Upravo sam shvatio da me više nije briga s kime će razgovarati.

"Jedino još trebam pronaći ubojicu, a onda ću senatu podnijeti izvješće s imenima svih umiješanih. Na temelju toga ishodit ću nalog da se sudu predaju određeni dokumenti koji su pohranjeni u Vestinu hramu kako bi se zataškala urota."

Cezara kao da je ošinuo grom. "To bi iziskivalo posebnu uputu senatu od Pontifexa Maximusa." "Mislim da će on dati tu uputu kad uvidi da je država doista u opasnosti." Najvišu svećeničku službu u to je vrijeme obnašao Kvint Mucije Scevola, kojije uz svoju religijsku funkciju bio i glasoviti pravnik. On je Cicerona poučavao ustavnom pravu. U mojim riječima bilo je dosta blefa i razmetanja, ali budući da je moja istraga zaglavila u slijepoj ulici, nisam vidio drugog načina da ubrzam događaje.

"Decije", rekao je tihim glasom, "čini mi se da srljaš u samouništenje. Ja na tvome mjestu ne bih izlazio iz kuće nakon što padne mrak. U ovome gradu više nisi siguran. Budeš li vrlo mudar, možda sve ovo završi samo tvojim progonstvom a ne smrću. Govorim ti ovo kao prijatelj." Stresao sam sa sebe njegovu ruku. "A ja govorim kao rimski činovnik. Ustrajat ću u istrazi sve dok ubojice ne predam u ruke pravde." Udaljio sam se praćen mnogim znatiželjnim pogledima. Je li Cezar doista nastojao biti moj prijatelj? Čak ni danas ne znam odgovor na to pitanje. Cezar je svima bio prijatelj dok se probijao prema vrhu. To je umijeće političara. Ali on je bio zamršeno stvorenje i ja ne mogu tvrditi da uopće nije želio prijateljstvo drugih ljudi, pogotovo onih koji su se odlikovali čestitošću, vrlinom potpuno stranom njegovu karakteru. Mogu jedino izjaviti da me u kasnijim godinama više nego jednom poštedio kad

smo bili neprijatelji a sva se moć, kao i obično, nalazila u njegovim rukama.

Na Forumu sam vrlo brzo zapazio da me velik broj ljudi, osobito senatora, izbjegava i da nestanu u gomili kad im se učini da idem prema njima. Neki su također mrmljali iza mojih leđa. Premda me nitko nije gađao neugodnim tvarima, vladala je tako ružna atmosfera da sam se i tome mogao nadati. Najviše od svega čudilo me to što je jedva svaka pedeseta osoba među okupljenima na Forumu mogla znati zašto sam tako naglo postao izopćenik.

Mislim da je kroz godine diktatura, proskripcija i građanskoga rata rimski puk razvio mentalnu ili duhovnu sposobnost da prepozna čovjeka koji je pao u nemilost moćnika, nakon čega se svi okome na njega kao psi na osakaćenog pripadnika svog čopora. Ta je pojava, više od bilo koje druge, ukazivala na to koliko su se Rimljani duboko srozali poprimivši poslušnički mentalitet istočnjačkog puka. Nikada se nisam osjećao jadnije nego tijekom te duge šetnje od Foruma do kuće.

Kad sam stigao kući, već se mračilo. Nitko me nije napao, što me prilično čudilo. Katon mi je otvorio vrata s onim sablažnjenim izrazom koji gotovo da mu u ovih posljednjih nekoliko dana nije silazio s lica.

"Gospodine, ovaj momak došao jeprije sat/remena. Inzistirao je da će čekati ovdje dok se ne vratiš kući."

Prošao sam pokraj Katona i zatekao nikoga drugog nego Tita Milona kako leškari u mom atriju žvačući pržene oraščiće i grašak iz vrećice. Dok sam ulazio, zabljesnuo me svojim osmijehom. "Još si živ, je li? Na ulici kolaju priče da će svatko tko stane u tvoju obranu navući na sebe gnjev Klaudija i njegove klape."

"A u višim krugovima kolaju priče da je svatko tko se druži sa mnom u opasnosti da padne u nemilost naših konzula."

"To je rizik kojem se izlažu moćnici", reče. "Imam nešto za tebe." Pružio mi je svitak i ja sam ga uzeo.

"Hajdemo u moju čitaonicu. Katone, donesi svjetiljke."

Kad je stiglo svjetlo, razmotao sam svitak. Bila je to potvrda o oslobođenju Sinistra, roba H. Agera. Prema datumu na dokumentu vidjelo se da je to obavljeno samo nekoliko dana nakon što je čovjek kupljen iz škole Statilija Taura. Svjedok ceremonije oslobođenja bio je pretor Kvint Hortenzije Hortal.

"Kako si došao do ovoga?" upitao sam uzbuđeno usprkos svojoj malodušnosti. "Podmitio sam roba u arhivu."

"Arhivu u Bajama?" upitah.

"Ne, u ovom velikom ovdje u Rimu." Ponovo se široko nasmiješio uživajući u ulozi čovjeka koji ima odgovore na sva pitanja.

"Već smo ustanovili da vjerojatno neću još dugo živjeti pa bih volio čuti kraj ove priče prije nego što umrem. Ako je čovjek kupljen za seosko imanje koje se nalazi u okolici Baja, zašto se potvrda o njegovu oslobođenju čuva u Rimu?"

Milon je sjeo i podigao noge na moj radni stol. "Zamršeno je pa je zato i potrajalo tako dugo. Makronovi ljudi u Bajama pronašli su taj veleposjed i ispitali upravitelja. On se zove Hostilije Ager; tip duguje novac tamošnjem Makronovom kolegi — uvalio se klađenjem na plave trkače tako da nije bilo osobito teško iscijediti odgovore iz njega."

"A kako glase ti odgovori?" upitao sam.

"Prvo, imanje je u posjedu obitelji Klaudija Pulhera. Trenutačno je dio miraza Publijeve sestre Klaudije, ali dok se ona ne uda, pravne ovlasti nad njime pripadaju Publiju." Osjetio sam kako me oblijeva hladan znoj. "A u kakvim je okolnostima taj čovjek kupio Sinistra?" "U vrlo jednostavnim. Kad je došao u Rim podnijeti gospodaru svoj godišnji financijski izvještaj, poslan je u Statilijevu školu s naredbom da kupi tu galsku neman. Kaže da se bojao da će životinju morati povesti sa sobom u Baje i pronaći za njega posao, ali ipak mu je rečeno da pričeka još nekoliko dana u Rimu. Jednog jutra odveo je Sinistra pretoru i oslobodio ga, a poslije podne tog istog dana otputovao je kući.

Te su se stvari odigravale u vrijeme kad je pobuna robova dosegla vrhunac. Bilo je teško osloboditi roba, a osloboditi gladijatora bilo je strogo zabranjeno. Da bi se izvršio prijenos vlasništva nad Sinistrom, trebalo je imati posebno dopuštenje pretora, a činjenica da je Sinistra oslobođen znači da je pretor počinio nezakonito djelo. Kad to znamo, ostalo je lako povezati. Budući da je ceremonija oslobođenja održana u Rimu, spis se mora nalaziti u arhivu. A Makronu nije trebalo dugo da skopča tko je bio najpokvareniji pretor te godine. Mene je poslao u arhiv da pregledam registar oslobođenih robova iz doba kad je Hortal vršio pretorsku

službu. Budući da je te godine bilo tako malo oslobođenja, pronašao sam spis u roku od sat vremena. Platilo sam četiri sestercija kako bih ga iznio iz arhiva."

"Nadoknadiću ti troškove", kazao sam. "Naravno, Hortalu uopće nije palo na pamet da ovo sakrije." Mahnuo sam potvrdom o oslobođenju. "To je bila sitnica, samo usluga Klaudijima, pomoć da nabave razbijača u doba kad je bilo teško do njega doći. Nije imao pojma da će Sinistra privući nečiju pozornost."

"Hoće li ti to ikako pomoći u rješavanju tvog slučaja?" upita Milon.

S gađenjem sam bacio svitak na stol. "Ne. To je samo još jedan dokaz. Nakon svega mislim da nema tih dokaza koji će mi omogućiti da odgovorne izvedem pred sud. Ali sada bih samo želio znati! Tresnuo sam dlanom o stol, koji mi ništa nije skrivio, tako da je zabrenčao brončani bodež. Zurio sam u Milona. "Moram se domoći tog prokletog medaljona. On je sigurno ključ svega ovoga."

Milon je slegnuo ramenima. "Pa ti znaš gdje se on nalazi, zar ne?"

"U kući Publija Klaudija, ako ga već nisu uništili. Ali nemoguće je legalno pretresti dom rimskoga građanina."

Milon je buljio u mene kao u neku rijetku novu vrstu slaboumnika. "Ne misliš to valjda izvesti na legalan način?"

"Pa", započeo sam petljajući nesigurno, "vjerojatno bi to u ovom trenutku bio prilično jalov pokušaj."

Nagnuo se naprijed. "Vidi, Decije, mi u Rimu imamo provalnike koji su među najboljima na svijetu. Zapravo, u nekim krugovima vlada ogorčenje što taj azijski dečko hara po cijelome Rimu kao da je doma. Poznajem nekoliko sposobnih momaka. Oni će ući u tu kuću, prekopati je od podruma do krova, pokupiti tvoj medaljon i izaći prije svitanja, i nitko neće znati da su uopće bili ondje."

Bio sam zapanjen. "Zar su tako dobri?"

"Najbolji su", zajamčio mi je. "Zahtjevi za ulazak u provalnički ceh vrlo su visoki." Bio sam užasnut. Ali i ushićen. Ja, Decije Cecilije Metel, razmišljao sam o slanju provalnika u kuću rimskoga građanina. Budući da mi se smiješio prijevremen i neugledan grob, to mi se nije činilo toliko strašnim kao u nekim sretnijim danima.

"U redu", kazao sam. "Pristajem. Hoće li oni moći pronaći nešto tako sitno u toj golemoj kući?" Odgovorio mi je kao da se obraća malome naivnom dječaku. "Vrijedne stvari uvijek su malene. Nijedan

provalnik neće ući kroz prozor i iznijeti Praksitelov brončani kip u prirodnoj veličini. Ti momci točno znaju gdje treba tražiti male dragocjene predmete. Oni mogu ukrasti nakit s usnule žene tako da je ne probude."

"Pošalji ih onda", rekao sam. "Mogu libiti gotovi do jutra? Sad više nemam puno vremena." "Ako je medaljon još uvijek ondje, a ne na dnu libera ili pretopljen u novu svjetiljku, donijet ću ti ga prije svitanja."

"Idi", kazao sam.

Kad je otišao, pripremio sam papirus i tintu i pokušao napisati oporuku. Zapanjio sam se shvativši koliko malo toga mogu ostaviti nasljednicima. U praksi nisam mogao posjedovati nikakvu imovinu, jer mi je otac još bio živ, ali u to je vrijeme patria potestas već predstavljala mrtvo slovo na papiru. Sastavio sam izjave o oslobođenju Katona i Kasandre i ostavio im kuću. Nije mi trebalo dugo da se riješim ostatka imovine, koju sam podijelio svojim klijentima. Bojni oklop ostavio sam Buru. Znao sam da ima sina koji se upravo sprema stupiti u njegovu bivšu legiju. Svojem poljodjelcu ostavio sam mali maslinik koji se nalazio uz njegov posjed. Ostalu imovinu razdao sam raznim prijateljima. Barem sam pretpostavljao da su mi još prijatelji. Trgnuo sam se iz sna. Negdje tijekom noći zadrijemao sam nagnut nad stol. Netko je prebacio ogrtač preko mojih leđa. Slabo svjetlo jedva je ocrtavalo moj prozor, a ja sam se pitao što li me probudilo. Tada začuh grepkanje po ulaznim vratima.

Otišao sam do škrinje i izvukao svoj kratki mač. S isukanim oružjem u ruci pošao sam prema vratima i otvorio ih. Vani je stajao Milon sa svojim uobičajenim osmijehom na licu. Na dohvat ruke ispred mojih očiju držao je predmet koji se njihao na vrpci. Bio je to medaljon u obliku devine glave.

Istrgnuo sam ga iz njegove ruke i okrenuo. Pod sve jasnijim jutarnjim svjetlom pročitao sam riječi urezane na ravnoj poledini.

11.

Lijepo zarasta", reče Asklepijod. "Nema upale ni gnojenja. Izbjegavaj napore i za nekoliko dana trebalo ti potpuno zacijeliti." Njegovi robovi stadoše mi nanovo zavijati ranu. "Možda neću moći poslušati tvoj savjet", odvratio sam. "Ostatak ću dana vrlo vjerojatno provesti u trku i borbi."

"Pa, ako budeš morao spašavati život, ne brini pretjerano za ovu posjekotinu. Naprezanje će te samo koštati malo više krvi i bolova."

"Nastojat ću to stoički podnijeti." Ustao sam osjećajući se gotovo zdravim. "Budući da su okolnosti takve kakve jesu, odlučio sam odužiti ti se prije saturnalija. Primi ovo u znak moje zahvalnosti."

Bio je to kaducej visok jednu stopu, načinjen od srebra i pričvršćen za postolje od alabastra. Nije bio posrijedi obični kaducej, onakav kakav možete vidjeti u Merkurovim rukama kad pogledate njegove kipove, s dvije zmije koje se ovijaju oko palice i s dva krila na vrhu. To je bio stariji tip kaduceja: oko masivna štapa omatala se jedna zmija, koju se povezuje s liječnikovim imenjakom Asklepijem, Apolonovim sinom i bogom liječništva. Na putu prema ludusu svratio sam u četvrt srebrnara tražeći prikladan dar i kod jednog trgovca starinama slučajno pronašao taj predmet. "Ma ovo je sjajno", kazao je i vidjelo se da je iskreno oduševljen. "Dat ću izraditi za njega žrtvenik. Ne znam kako da ti zahvalim."

"To je mala naknada za usluge koje si mi pružio. Izvučem li se živ iz ovoga, budi uvjeren da ću te često posjećivati."

Naklonio se dotičući graciozno haljinu. "Uvijek ću ti biti na usluzi. Ne mogu ti reći koliko je zabavnije služiti tebi nego krpati borce ili dijagnosticirati lažne boljke zdravim aristokratima." "Neka nam životi uvijek budu zanimljivi i uzbudljivi", kazao sam. "A sada moram poći i pokušati sačuvati glavu na ramenima."

Na odlasku iz njegova stana zaustavio sam se kako bih pogledao borce koji su trenirali na vježbalištu. Bilo koji od njih i svi do jednoga mogli su poginuti na sljedećim velikim munera, ali vježbali su s onom nadljudskom mirnoćom koja kao da uvijek zrači iz gladijatora. Sinistro je bio jedan od njih. Stari prvak Drakon kritički ih je promatrao, a niži treneri izvikivali su upute o pravilnoj uporabi bodeža, mača ili koplja. Ti ljudi nikada nisu pokazivali ni najmanju

zabrinutost za svoje živote, i ja sam ustvrdio da se jedan rimski činovnik, ma kako skroman bio, nikako ne može vladati nedostojnije od njih.

Kad sam izašao kroz školska vrata, pokraj mene se stvori moj stari vojnik Bur, a priključio nam se i Milon. Stao sam i obratio se tom izvanrednome mladom čovjeku. "Milone, uvjeren sam da Makronne želi da se miješaš u ovo."

"Nisam ga pitao. Ja moram stvarati vlastiti ugledu ovome gradu. Želim da svi znaju da se ne bojim Klaudija i želim biti viđen u javnosti kao tvoj pristaša. Napokon", ponovo me počastio tim svojini raspamećujućim osmijehom, "oni se možda pretvaraju da te preziru, ali svi se potajno dive čovjeku koji je tako luđački odan službi da je zbog nje spreman odbaciti i vlastiti život." "Slušaj ti!" reče Bur zgranuto. Krenuo je prema Milonu kao da će ga udariti, ali zaustavih ga kretnjom.

"Bez svađe. Milone, ti si jedan od najneobičnijih ljudi koje sam ikada upoznao, ali cijenim tvoju iskrenost premda si kriminalac. Iskrenost se danas rijetko sreće u uglednim krugovima pa je trebamo cijeniti gdje god da je pronađemo."

"Izvršno. Hoćemo li poći Klaudijevoj kući?"

"Još ne. Prvo idemo na Forum. Namjeravam prirediti nezapamćenu predstavu. Rimljani obožavaju spektakl pa ću im ga i upriličiti."

"Sjajno!" reče Milon. "Mogu li ti ikako pomoći?"

"Ne znam kako bi mogao, ali čini što te volja, samo se nemoj upletati i suzdrži se od nasilja." "Prepušti to meni", rekao je.

Na putu prema Forumu Milon bi s vremena na vrijeme rukom dao znak i tada bi mu pristupio netko s praga neke kuće ili netko iz grupice dokoličara, a Milon bi mu nešto prišapnuo. Sve su to bili momci opasna izgleda ili pak mladi ulični derani među kojima su se regrutirali pripadnici bandi, kao što se legionari regrutiraju među seoskim dječacima. Nakon svakog od tih kratkih savjetovanja sugovornik bi otrčao. Nisam pitao Milona što smjera. Bio sam previše zaokupljen vlastitim očajem da bih se brinuo o tome.

Hodajući upijao sam prizore Rima, svjestan da bi mi to uistinu moglo biti posljednji put. Obijeljeni zidovi, mali vodoskoci na svakome uglu, žrtvenici manjih božanstava u svojim nišama — sve sam to vidio čudesno jasno ocrtano, u bojama tako živim kao da

gledam očima djeteta. Osjećao sam oblutke pod sandalama, čuo nabijanje čekića iz četvrti limara, mirisao prženi češnjak koji je dopirao kroz vrata najamnih kuća, i sve to kao da je bilo prepuno nevjerojatne ljepote i značenja. Više bih volio uživati u svemu ovome u kasno proljeće, kad je Rim u punom sjaju, ali čovjek ne može imati baš sve.

Stigli smo na Forum, na kojemu je vladalo komešanje. Mnoštvo se okupilo pokraj kurije, oko rostre i ispred bazilike Emilije, u kojoj je otac toga dana držao suđenje. Vidio sam kako na Forum iz okolnih ulica pristiže još ljudi. Nisam mogao vjerovati da se sve to događa zbog mene. Ja naprosto nisam bio toliko važan. U središtu gomile koja je stajala pokraj rostre ugledao sam Publija Klaudija. Čim me spazio, kreauo je piemameni u pratnji čitave svoje družine. Provjerio sam jesu li mi bodež i cest na mjestu, ako mi oni u ovoj situaciji uopće mogu pomoći. Ne, razmišljao sam, ovdje je naprosto previše prometno. Neće me tu napasti. Ali, gadno sam se prešao. Jurnuli su preko gotovo prazna dijela pločnika u središtu Foruma. Natjeravši u bijeg nekolicina pješaka koji su im stajali na putu, banda je nagnula prema nama kao da nas želi zgaziti. Tada sam shvatio da me Klaudije ozbiljno nakanio ubiti, ondje nasred Foruma, pred očima polovine Rima. Bio je kratke pameti, ali kako ćete zamjeriti čovjeku što mu brzo provre žuč? U jednom trenutku kao da su se svi pokolebali; cijela grupa poče neujednačeno koračati, oklijevati i usporavati, sve dok se nisu zaustavili nekoliko koraka ispred nas. Nisam se zavaravao da su razbijači prešavši pločnik stekli poštovanje prema zakonu pa pogledah iza sebe. Iza mojih leda stajalo je tridesetak mladih muškaraca, okorjelih momaka iz bandi. Nijedan nije nosio oružje na vidljivome mjestu, iako su se mnogi od njih naslanjali na štapove, posve zakonito pomagalo, kao da je među rimskom mladeži izbila iznenadna epidemija hromosti. Milon je očito okupljao svoju nezavisnu družinicu.

"Dakle bogobojazni i časni Decije Metel nije preponosan da se skrije u gomili najgoreg ološa u gradu!" viknuo je Klaudije. S obzirom na sastav njegova društva, to je bila klimava provokacija, ali njegova ju je ekipa poduprla klicanjem i povicima potpore. "Nikad nije sramota biti u društvu rimskih građana", odvratio sam potaknuvši glasno odobravanje svojih novih sljedbenika. Taj naš dvoboj u

prepucavanju nije bio u rangu Ciceronovih i Hortalovih sudskih rasprava, ali tek smo se zagrijavali.

"Koji građani? Zar ova gomila robova i oslobođenika? Izgledaju kao da su nekako umakli s Krasovih križeva." To je bila zgodna pošalica, ali nije potekla od Klaudija jer on nije bio dovoljno bistar da takvo što smisli. Godinu dana ranije tu je dosjetku upotrijebio neki dramatičar. Iza sebe sam čuo prigušeno mrmljanje i pade mi na pamet da su neki od tih momaka po svoj prilici doista ratovali u Spartakovoj vojsci. Pompej i Kras nisu ih sve pohvatili.

"Barem smo svi Rimljani", odbrusio sam. "Kad smo već kod toga, kako je tvoj armenski gost? Vežu li vas dvojicu zajedničke grčke sklonosti?" Nitko od nazočnih nije znao o čemu govorim, ali klicali su vidjevši Publijev gnjevan izraz lica.

"Zar ćemo trpjeti ovakvo vrijeđanje od jednog običnog Metela", viknuo je, "zbog čijeg smo rođaka gotovo ostali bez Hispanije?" Njegova je družina podrugljivo dovikivala.

"I to kaže netko tko kuje urotu da bismo izgubili Pont i Armeniju", dreknuo sam. "Meteli su kukavice!" vrisnuo je.

"Klaudiji su davitelji piladi!" zaderao sam se. Cijeli Forum stade urlikati od smijeha, aPublijevo se lice zajapuri. Klaudiji nikada neće prevladati tu sramotu.

Urlajući od bijesa Klaudije izvuče bodež iz toge i jurne na mene. Ja sam na svoju desnu ruku već bio nataknuo cest pa zakoračili naprijed da ga dočekam. Lijevom podlakticom blokirao sam bodež, a desnicom sam zamahnuo kako bih mu zadao udarac koji mu je trebao raznijeti čeljust, ali netko me gurnuo pa sam ga samo ogrebao po obrazu. Bubnuo je na tlo kao vreća, a na Forumu istog trena nastade metež: bljeskali su bodeži, mlatarali štapovi, letjelo je kamenje. Već mjesecima nije bilo poštenih nereda, a zima je u Rimu dosadno razdoblje pa nikome nije trebao neki osobit razlog da se uključi. Srušio sam još dvojicu koja su stajala blizu Publija, a onda spazih petoricu kako idu na mene s bodežima u rukama. S leđa me pograbiše nečije ruke, i već sam pomislio da je sa mnom svršeno, kad shvatih da me ovi izvlače iz gungule i guraju u jednu usku uličicu. Začuo sam poznati smijeh i vidio da ruke koje su me istrgnule iz tučnjave pripadaju Milonu i Buru. "A meni veliš da se

suzdržim od nasilja!" protisnuo je između provala smijeha. "Nisam mislio da će nešto početi nasred Foruma!" prosvjedovao sam.

"Još ti uvijek nije jasno kakav je, je li?" reče Milon. "E, pa možda je mrtav. Onaj udarac koji si mu zadao nije bio ljubavničko tapšanje."

"Sumnjam", kazao sam. "Klaudije i zmije teško je ubiti." "Kamo ćemo sada, gospodine?" upita Bur. "U Klaudijevu kuću", rekoh.

Bur se zapanjio. "Ali upravo si sada na Forumu srušio gada na pločnik. Njegovi će ga prijatelji uskoro nositi kući."

Milon se nasmiješi. "Ali tvoj patron sada treba posjetiti jednog drugog Klaudija, jesam li u pravu?" "U pravu si", rekoh. "A Bur je u pravu kad veli da će Publijevi ljudi uskoro priti njegovu mlitavu trupinu kući. Ne bih volio biti ondje kada stignu pa je bolje da ne gubimo vrijeme." Pošli smo zaobilaznim putem oko Foruma, s kojeg su još dopirali zvuči meteža, i krenuli kroz labirint tijesnih uličica prema Publijevoj gradskoj kući. Zastao sam kako bih poravnao svoju neurednu togu i trznuo se od bola u boku. Pogledao sam pod togu i vidio kako mi krv natapa tuniku. Tu se sada ništa ne može, pomislio sam.

Nabijao sam po vratima sve dok ih vratar nije otvorio.

"Decije Cecilije Metel Mladi iz povjerenstva dvadesetšestorice želi vidjeti gospodu Klaudiju Pulherovu", rekao sam ostavši na kraju pomalo bez zraka. Uvodeći me unutra vratar je pozvao kućnog roba i ponovio mu poruku.

"Vas dvojica ostanite u atriju", naložio sam Milonu i Buru. "Razgovarat ću s njom u četiri oka, ali ako vas pozovem, smjesta dođite." Bur je samo kimnuo, a Milon se tihim glasom usprotivi. "To ti baš nije pametno. Publije i njegova družina začas će stići s Foruma, a ovdje bi sada mogao biti tvoj armenski princ sa svojom pratnjom."

To mi nije palo na pamet, ali nisam namjeravao priznati. "Ne brini. On se nastoji dodvoriti Rimu, a ne zamjeriti mu se ubojstvom jednog od njegovih činovnika."

"Neprestano podcjenjuješ te ljude", rekao je, "ali neka bude po tvom."

Po mene je stigao kućni rob i ja pođoh za njim. Čuo sam iza sebe kako se Milon i Bur tiho prepiru. Bur nije mogao prihvatiti način na koji mi se Milon obraćao. Skupljao sam hrabrost za susret koji me čekao. Moji osjećaji prema Klaudiji u posljednje su se vrijeme mnogo

puta zbunjujuće mijenjali. Pokušao sam pronaći izlaz iz te situacije, ali nije mi uspjelo. Pomislio sam da bih možda trebao pričekati i prespavati problem. Postupao sam brzopleto, ne razmislivši dobro niti se odmorivši. Zapravo, nisam postupao posve razborito. Zašto bih se bojao suočavanja s Klaudijom kad sam na Forumu bez krzmanja krenuo na njezina brata i njegovu družinu? Nisam to mogao objasniti čak ni samome sebi.

Primila me u dnevnoj sobi, staložena i spokojna. Sjedila je leđima okrenuta prema kićenom prozoru tako da ju je okruživala svjetlosna aureola. Haljina joj je bila od nekog tankog materijala sjajne modre boje i prijanjala je uz svaku njenu oblinu. Savršeno je pristajala uz boju njezinih očiju, isto kao i nakit koji je nosila: komplet od zlata s lazurima i safirima. Od glave do pete izgledala je kao prava patricijska dama, a ne kao divljokosa menada, kao posljednji put kad sam je vidio. "Decije, drago mi je što te vidim", rekla je tihim, prisnim glasom kao i uvijek. Prostrujao je kroz mene kao vibracija prenapete trznute žice na liri.

"Oprosti što dolazim pred tebe ovako neuredan", kazao sam.

Nasmiješila se jednim kutom usana. "Bio si mnogo neuredniji kad smo se prošli put rastali." Osjetih kako mi lice oblijeva rumenilo i obuže me bijes što ta žena ima moć da u meni izazove takvu dječачku reakciju. "Na Forumu se odigrala nasilna scena u kojoj je sudjelovao tvoj brat sa svojim razbijačima."

Na licu joj se pojavi strog izraz. "Nisi ga valjda ozlijedio?"

"Vjerojatno će preživjeti, premda to ne zaslužuje. Njegovi će ga ljudi po svoj prilici uskoro donijeti ovamo, ali možda ga najprije odvedu liječniku."

"Što želiš, Decije? Nemam puno vremena za tebe. Ti više nisi sudionik u ovoj igri. Mogao si biti, ali odlučio si izigravati budalu. Sad ne značiš ništa. Budi kratak."

"U igri? Zar je to za tebe igra?"

Gledala me s čistim prijezirom. "A što bi drugo bilo? To je najveća igra na svijetu. Igra se na ploči koju čine kraljevstva, republike i mora. Ljudi su samo figure. Njih se postavlja na ploču i uklanja s nje ovisno o hiru i vještini igrača." Zastala je. "Naravnomu je još i promjenjivost sreće." "Boginja Fortuna može biti hirovita", kazao sam.

"Ja ne vjerujem u bogove. Ako uopće postoje, onda ih ne zanimaju ljudska djela. Ali vjerujem u slijepi slučaj. On ovu igru čini još interesantnijom."

"A ti voliš takve igre na sreću? Astragali, kockanje, trke i munera postali su ti predosadni?" "Ne pričaj gluposti. Ne postoji ništa na svijetu što bi se moglo usporediti s tom igrom. Pobjednik za nagradu dobiva moć i bogatstvo o kojima ne možeš ni sanjati. Takvo bogatstvo nisu vidjeli ni faraoni. Takvu moć nije imao ni Aleksandar. Ovo carstvo koje smo izgradili sa svojim legijama nevjerojatno je oruđe pomoću kojeg se može nametnuti volja jednog vođe, ali takva volja nikada nije postojala."

"U Rimu nema legija", odvratio sam. "One su osobni sljedbenici oko dvadesetorice vojskovođa. Četvorica ili petorica najmoćnijih vojskovođa uvijek su smrtni neprijatelji i više su zaokupljeni time kako će jedan drugome iskopati grob i jedan drugome preoteti slavu nego kako će povećati rimske posjede."

Zabljesnula me svojim osmijehom. "Ali u tome i jest glavni smisao igre. Na kraju će ostati samo jedan jedini čovjek — on će upravljati svim legijama, on će upravljati senatom, i njega će jednako slijediti i patriciji i plebs. Neće više biti zavađenih stranaka ni izdajničkih senatorskih glasova iza vođinih leda."

"To bi onda po tebi bio rimski kralj", rekao sam.

"Ne mora se tako zvati, ali imat će istu vlast. Poput one kakvu je posjedovao nekadašnji perzijski kralj, ali mnogo veću."

"Neki su to već pokušali ostvariti", primijetio sam. "Marije, Sula i neki drugi. Nijedan od njih nije uspio, bez obzira na to koliko je domaćih neprijatelja poubijao."

"Radilo se o igračima nižeg ranga", ustvrdila je mirno. "Bili su nemilosrdni i njihovi su ih vojnici obožavali, ali nedostajalo im je inteligencije. Marije je pokušao nastaviti s igrom kad je već bio previše ostario. Sula se domogao svega, a onda se odlučio povući. To može učiniti samo idiot koji nema pojma o politici. Ulazimo u posljednje runde velikih munera sine missione, Decije. Kada završe, samo će jedan čovjek ostati stajati na nogama."

"Oprosti mi što ću ovo reći, ali to nije igra u kojoj se nadmeću žene."

Milozvučno se nasmijala. "Ah, Decije. Zaista si dijete! Muškarci i žene u toj igri naprosto igraju različite uloge. Mene, naravno, nećeš vidjeti kako odjevena u ulašteni oklop predvodim legiju, ali možeš biti siguran da ću ja, kad igra završi, sjediti na prijestolju pokraj pobjednika." Zapitao sam se je li luda. To je bilo teško procijeniti. Klaudiji su gotovo u pravilu bili luđaci, ali to stanje nikako nije pogađalo isključivo njih. Kao što sam rekao, činilo se da je polovina moje generacije podlegla ludilu.

Ni ja nisam ostao imun na tu bolest. Možda je Klaudija samo bila žena svojeg vremena. "Oni koji u toj igri izgube, umiru"

Slegnula je ramenima. "Zar vrijedi igrati igru ako ulozi nisu najviši?"

"A ponekad je", nastavio sam, "teško držati na oku sve figure na ploči. Oni za koje vjeruješ da si ih se riješila ponovo odnekud izniknu."

Prvi se put pokolebala u svojoj samouvjerenosti. Mislila je da drži sve konce u rukama, a sada sam rekao nešto po čemu je mogla zaključiti da griješi.

"Kako to misliš?" Namrštila se. "Govoriš nesuvislo."

Izvadio sam medaljon u obliku devine glave i pokazao joj ga obješena o vrpca. "To si bila ti, Klaudijo. Sumnjičio sam Klaudija, pa čak i Pompeja i Krasa, ali ti si ta koja je dala ubiti Parameda iz Antiohije, Sinistra i Sergija Paula. U mojoj oblasti."

Lice joj je probljedjelo, a usne su joj počele drhtati. Ne od straha, mislim da ona nije bila sposobna za taj osjećaj, nego od bijesa. "Rekla sam toj malojoj..." Prekinula se kao mlaz iz bačve kad krčmar zavrne pipu.

"Klaudijo, postoje pravila za uspješno kovanje urote", kazao sam. "Prvo: ne stavljaš ništa na papir. Drugo: nikada ne povjeravaj podređenima da se riješe dokaza. Oni uvijek nešto sačuvaju kako bi te poslije mogli ucjenjivati."

Ponovo se pribrala. "Nemaš ništa. To ništa ne znači."

"Naprotiv, ja mislim da znači. Mislim da bih mogao s tobom i s ovim medaljončićem poći na sud i uvjeriti porotu da si kriva za ubojstvo. Što se mene tiče, kriva si i za veleizdaju, ali stručni pravni savjetnik uvjerava me da, pravno gledano, nisi. Barem ne zasad. Dakle, možda izbjegneš strmoglavlivanje s Tarpejske stijene. S obzirom na tvoj stalež i utjecaj tvoje porodice, kao i na činjenicu da su u sve ovo

umiješani i naši sadašnji konzuli te jedan od konzula za sljedeću godinu, možda će te samo otjerati u progonstvo. Bit ćeš zauvijek izbačena iz Rima, Klaudijo. Izbačena iz igre."

"Nemaš ništa", ponavljala je jer joj je ponestalo riječi.

"Nećeš vjerovati", rekoh, "kad ti kažem da možda uopće ne bih pogledao ovu stvarčicu nakon što sam je uzeo iz kuće pokojnog Parameda. Ta od kakvog bi značenja mogao biti jedan mali brončani medaljon? Postao sam radoznao tek nakon što si poslala provalnika da ga ukrade iz moje sobe, a tom sam prilikom zaradio i udarac po glavi. Nisi trebala prezati od još jednog ubojstva, Klaudijo; to ne dolikuje nekome tko sebe naziva igračicom u velikoj igri."

Držao sam medaljon ispred očiju gledajući ga kako se vrti obješen o vrpču. "Znamen hospitiuma. Krasan stari običaj, zar ne? I ja sam upravo neki dan primio takav biljeg od jednog veoma časnog staromodnog vojnika. Danas su valjda časni još jedino staromodni ljudi. Vremena su zaista poražavajuće izopačena, kao što mi moj otac neumorno ponavlja. Ovaj medaljon pokazuje da ste ti i Paramed iz Antiohije bili kospites. Gdje ste se upoznali i izmijenili biljege, Klaudijo?" "Na Deku", rekla je. "Ali to ništa ne mijenja. Ne samo da nemaš dokaza protiv mene već možda nećeš ni doživjeti da izađeš iz ove kuće. Na robovskoj tržnici na Delu. Rim mi je bio dosadio, a moj stariji brat Apije trebao je otploviti u Aziju i stupiti u Lukulovu vojsku. Nagovorila sam ga da me povede sa sobom kako bih vidjela grčko otočje. Uvijek sam slušala priče o velikoj gusarskoj tržnici robova na Delu i silno sam je željela posjetiti pa sam, kad smo prolazili uz taj otok, tražila da me ondje iskrcaju kako bih se odande vratila kući."

"Razgledavanje tržnice robova", razmišljao sam. "Ti si zaista žena neobična ukusa, Klaudijo." Opet je slegnula ramenima. "Svatko od nas pronalazi zadovoljstva ondje gdje njemu odgovara. Bilo kako bilo, ondje sam srela Parameda. Odmah sam uvidjela da bi mi on i njegove gusarske veze mogli biti od velike koristi. Razmijenili smo biljege i nakon nekoliko mjeseci on je stigao u Rim u ulozi uvoznika vina i ulja."

"Ali da bi mogao ovdje poslovati i posjedovati nekretnine, Paramedu je trebao rimski patron. Budući da je patricijima zabranjeno bavljenje trgovinom, poslala si ga Sergiju Paulu. Kakav

je bio Paulov udio u svemu ovome? Priznajem da to nisam uspio dokučiti."

"Siroti Decije. Dakle, postoji nešto što nadilazi tvoje umne sposobnosti. S Paulom sam dogovorila da preuzme pokroviteljstvo nad Paramedom. On je bio strahovito bogat i imao je mnoštvo takvih klijenata pa sam smatrala da ga Paramed neće previše zanimati. Darovala sam mu nekoliko skupih poklona i kazala mu da će mi učiniti veliku uslugu ako mi udovolji. Naravno, od njega se očekivalo da bude diskretan. Obvezala sam ga da nikada, ama baš nikada ni pred kim ne natukne da postoji bilo kakva veza između Klaudija i Parameda. Paramedovi poslovi gusarskog agenta bili su polulegalni, ali ipak su to stvari s kojima moja obitelj ne bi trebala biti povezana. Paulo je silno želio ugoditi. Doslovce sam mu se ulagivala", rekla je s gađenjem. "Bez obzira na to koliko bogatstva ili moći steknu, ljudima poput ubogog Sergija uvijek laska pažnja patricija." "Jadni Sergije", rekoh. "Još jedna figura koju si maknula s ploče."

"On je bio nitko i ništa", rekla je. "Obični oslobođenik."

"Dakle ti si Krasa uputila Paramedu kad je ovaj odlučio pokvariti Spartakov dogovor s gusarima?" upitao sam.

"Da. Čovjek bi pomislio da ćeš mi biti zahvalan na tome budući da se smatraš takvim rodoljubom."

"Da je Spartak htio zauzeti Rim, mogao je to učiniti", kazao sam. "Taj trački nitkov i njegovi sljedbenici samo su željeli odmagliti odavde. Ja ne bih imao ništa protiv. U Italiji ionako ima previše robova."

"Imaš premekano srce, Decije."

"Vjerojatno nikada ne bih bio dobar igrač u tvojoj igri. Kada je krenulo nizbrdo, Klaudijo? Paramed ti je bio od koristi. Je li te pokušao ucijeniti? Partneri u uroti skloni su tome." "Da. Dao mi je do znanja da bi ga Mitridit mogao više nego izdašno nagraditi bude li ga obavještavao o detaljima naših planova. Kako je vjerovao da je Kras još bogatiji od Mitridata, tražio je bolju ponudu."

"I čim je Tigran stigao u Rim, Paramed je postao suvišan." "Upravo tako."

"Pa si odmah poslala Sinistra da ga ubije. Pretpostavljam da je požar podmetnut s ciljem da odvraća pozornost od ubojstva?"

"Dijelom." Promatrala me s određenom dozom zanimanja. "Dobro razmišljaš, Decije. Voljela bih da si odlučio ubaciti se u naš tabor. Moj brat i ostali tako su tvrdoglavi i kratkovidni. Svi osim Hortala. Da, zaključili smo da će, budući da Rimljane daleko više uznemiruje vatra nego ubojstvo, cijeli grad sljedećega dana biti zaokupljen požarom. Paramed je bio samo još jedan mrtvi stranac. Osim toga, Paramed gotovo ništa nije držao u kući. Vatra je trebala uništiti sve kompromitirajuće dokumente koje je možda čuvao u skladištu."

"I tako dolazimo do Sinistra. Nabavila si ga na nezakonit način. Sitan čin korupcije, ali dokumenti sačuvani u arhivu omogućili su mi da s vašom urotom povezem Hortala." "Sinistra je bio samo jeftini ubojica koji je radio za mene. Kupljen je potajno i oslobođen da bi imao što manje veze sa mnom. Upotrijebila sam ga nekoliko puta prije tog zadatka; obično sam ga posuđivala Publiju. Bio je pouzdan i preglup da bi isplanirao izdaju."

"Ali kako bi otklonila svaki rizik, ovaj put si ga eliminirala unajmivši tog tajanstvenog azijskog dječaka. Kad smo već kod toga, želim upoznati tog poduzetnog mladića." Čuvši ovo, nasmiješila se. U tom trenutku mislio sam da se pravi lukava.

"Da, Sinistro nam tada više nije bio potreban. Takvih poput njega ima kao pljeve i danas ih je mnogo lakše nabaviti. U tako osjetljivoj fazi nismo željeli ostaviti iza sebe ništa što bi nam moglo naštetiti. Tek sam kasnije shvatila da je Sinistro glupo propustio uzeti taj biljeg iz Paramedove kuće."

"Sinistro baš nije bio najbistriji najamnik", kazao sam suosjećajući.

"Nedvojbeno. Naravno, kad smo otkrili njegovu pogrešku, već se razdanilo i pred Paramedovu je kuću bio postavljen stražar. A onda si došao ti i počeo sa svojim njuškanjem." "I na nesreću pokupio biljeg. Klaudijo, moram ti zahvaliti što me nisi dala ubiti. Tebi je zacijelo bilo mučenje ostaviti nekoga na životu."

"Hortal je bio taj koji je rekao da te se ne smije ubiti", kazala je sliježući ramenima. "On je užasno sentimentalan."

"Toliko o mom muževnom šarmu." Ironiju sam hinio, ali zapravo sam bio tužan. Protiv svake vjerojatnosti nekako sam gajio nadu da Klaudija nešto osjeća prema meni. "Zašto je Sergije Paulo morao umrijeti? On te valjda nije pokušao ucijeniti."

"Naravno da nije. Bio je previše bogat da bi takva što učinio. Čim sam saznala da si ga posjetio, smjesta sam otišla k njemu."

Pitao sam se koji ju je od mojih kolega obavijestio da idem u Paulovu kuću. Je li to bio Rutilije? Ili Opimije? Ili pisar Junije? Mogao je to učiniti bilo koji od njih, a mogla su i sva trojica, zaključio sam. "Znam", rekao sam. "Vidio sam tvoj palankin kako odlazi iz njegove kuće. Naravno, tada nisam znao da je tvoj, ali pronašao sam ga u tvom malom utočištu nakon naše nezaboravne zajedničke noći."

"Pravo si njuškalo!" rekla je srdito. "Samo neodgojen čovjek može tako prekapati po tuđoj kući." "Svatko od nas ponaša se u skladu s darovima koje je pri rođenju primio od bogova. Nekima je dana velika snaga, nekima sposobnost da budu vođe, ili sviraju liru, ili sastavljaju stihove. Meni je darovana sklonost za njuškanje po stvarima koje bi drugi željeli zadržati u tajnosti."

"Tipični plebejac", puhнула je kroz nos. "Paulo je počeo gubiti hrabrost. Oslobođenici su uvijek nesigurni, čak i oni bogati. Znaju da mogu sve izgubiti. Bio je uznemiren i neprestano je blebetao o tome kako si ga ispitivao. Pokušala sam ga uvjeriti da će sve biti dobro, ali shvatila sam da od toga nema koristi. Previše je znao i previše je pio. A kako je Paramed bio uklonjen s ploče, više ni njega nismo trebali. Odlučila sam ga se riješiti." Opustila se, a na licu joj se pojavio izraz nedoumice. "Ne znam zašto se trudim pripovijedati ti sve ovo."

"Ne možeš odoljeti", kazao sam. "Tko bi inače znao kakva si izvanredna igračica? Kladam se da čak ni svojim suurotnicima ne govoriš sve."

"Ne obraćaj mi se svisoka", prosiktala je. "Nisi ni upola toliko pametan kao što misliš, Decije." "Bit će da je tako", priznao sam. Strepio sam od sljedećeg pitanja koje sam joj namjeravao postaviti. "A sada, Klaudijo, reci mi još samo jednu stvar. Znam da je svrha cijele ove urote i svih ubojstava oteti Lukulu istočno bojište i predati ga jednome od ljudi kojim kaniš manipulirati. Uopće nije važno kojemu. I znam da namjeravaš postaviti mladoga Tigrana na prijestolje njegova oca kao marionetskoga kralja i da ćeš mu vjerojatno dopustiti da se pretvara kako vlada Pontom, kraljevstvom svojega djeda."

Kimnula je. "Vrlo dobro. A kako glasi pitanje?"

Duboko sam udahnuo. "Je li moj otac na bilo koji način umiješan u vašu urotu?" "Ne budi smiješan!" rekla je s prijezirom. "Hortal veli da je stari Rasječeni nos postojaniji od Vestina hrama."

Preplavilo me olakšanje kao hladna voda u kupelji. "Hm, starome nije ispod časti tu i tamo primiti mito, ali ne kad su posrijedi važne stvari. A sigurno ne bi učinio ništa što bi ugrozilo državnu sigurnost."

"Zašto onda pitaš?"

"Zato što se druži s lošim ljudima. S Hortalom, na primjer." Sada je slijedila još jedna neugodna obveza. "Klaudijo, dužnost mi je uhititi te i odvesti pred pretora s optužbama za ubojstvo, palež i kovanje urote. Ipak, prema tradiciji možeš se odlučiti za častan izlaz kako ne bi ukaljala porodično ime."

Posegnuo sam u svoju tuniku i izvadio bodež u koricama te ga uzvišenom gestom bacio pred njezine noge. Pogledala ga je, a zatim podigla oči prema meni s prikrivenim podsmijehom na licu. "Što će mi to?"

"Ja ću na nekoliko trenutaka izaći iz sobe kako bi ti mogla provesti svoju odluku u djelo." Nasmiješila se, vidljivo se zabavljajući. "Ne trebaš se truditi."

Veoma je pogrešno činiti uzvišene geste u presudnim trenucima poput ovoga. Upravo u tom času nešto mi se omotalo oko vrata, a na leđa mi se spustio nekakav teret. A ja sam upravo bez ikakva razmišljanja bacio svoj bodež, pomislih.

U životu su me posijecali, probadali nožem i kopljem, gađali strelicama, mlatili toljagama, utapao sam se u rijekama, jezerima i moru. Mogu odgovorno tvrditi da ništa ne izaziva takvu trenutačnu paniku kao kad vam nešto u pola daha presiječe dotok zraka i kad znate da više nećete moći udahnuti. Čak ni utapanje nije tako strašno, jer tada imate nešto što možete uvući u pluća, pa makar to bila i voda.

Smjesta sam izgubio razum i zapao u stanje grozničava užasa. Oči su mi nabrekle poput šaka, a pred sobom sam vidio crveno. Pokušao sam posegnuti iza sebe kako bih ščepao taj grozni teret i strgnuo ga sa svojih leđa, ali čovječja ramena nisu građena tako da mogu s lakoćom napraviti takav pokret. Napadač mi je obavio noge oko struka, a ja sam, posve uzaludno, pokušavao podvući prste ispod tetive koja mi je stezala vrat, ali bila je prečvrsto pritisnuta uz šal, koji

sam još nosio kako bih sakrio tragove prethodnog davljenja. Ovako je umro Sinistro. A što sam se ja ono prije dosta vremena bio zapitao? Ah, da, zapitao sam se zašto Sinistro nije prignječio davitelja uza zid. Zato što je bio glup. Baš kao i ja.

Zadnjim snagama pojurio sam prema zidu i u posljednjoj sekundi napravio okret kako bih svojim nesuđenim ubojicom tresnuo o prilično lijepu fresku koja je prikazivala Odiseja i Lestrigonce. Čuo sam kako je zastenjao i pokraj uha osjetio kako je naglo ispustio zrak. Tetiva je skliznula i stisak je malo popustio. To nije bilo dovoljno da bi zrak mogao proći kroz moj pritisnuti dušnik, ali tada sam doznao nešto što me neizmjereno obradovalo: nije upotrijebio klizni čvor! Kada bih samo uspio skinuti gnusnoga malog zločinca sa svojih leđa, možda bih i preživio. Soba je bila premala da bih mogao uzeti dobar zalet. Trebalo je poduzeti drastične mjere. Pred očima mi se mračilo, a u ušima mi je gromoglasno šumjelo. Pogrbio sam se i jako savio koljena. Upotrijebivši svu snagu koja mi je preostala, odgurnuo sam se uvis i poletio naprijed. Kad su mi se stopala odvojila od tla, prekobacio sam se i napravio sako. Dok sam letio, nastojao sam snagom volje povećati svoju težinu kako bih jace udario o tlo.

Prizemljio sam se i izazvao propisan tresaki pritom skršio stolić. Tetiva se olabavjela, a ja sam duboko i isprekidano udahnuo zrak, slasniji od najboljeg falernca. Noge su spuznule s mojega struka, ja sam se okrenuo, gurnuo ruku u tuniku i iz nje izvukao cest koji sam upravo namjeravao upotrijebiti, drugi put toga dana. Podigao sam šaku prema uhu, a onda u čudu zastao. "Tko je ovo?" upita Milon stojeći na vratima. Ušao je čuvši buku.

"Ovo je", kazao sam gledajući u svog onesviještenog napadača, "naš davitelj, naš provalnik, naš 'azijski dečko'. Zove se Hriz i to je po svoj prilici najdarovitija žena u Rimu."

Milon se zahihoće. "Kako će samo momci sa Subure pobjesnjeti kad saznaju da je taj nezaustavljivi zločinac žensko!"

"Gospodine", reče Bur, "zar nisi došao ovamo posjetiti gospodu Klaudiju?" Obazreo sam se oko sebe, ali nje, naravno, više nije bilo. Nesigurno sam se osovio na noge i podigao svoj bodež s mjesta na kojem je ležao. "Klaudijo, Klaudijo", prošaptao sam. "Tako

bezobzirna igračica u velikoj igri, a nisi bila dovoljno prisebna da me probodeš kad ti je ova mala drolja pružila za to priliku."

"Što ste rekli, gospodine?" upita Milon.

"Ništa. Milone, ne želim da ova žena pobjegne prije nego što je odvedem na sud. Možda neće biti dovoljno samo je vezati."

"Nema problema", rekao je. Jednom svojom golemom ručetinom pograbio je oba njezina zglavka, a drugom njezine gležnjeve. Uspravio se i prebacio je preko ramena kao kozar koji nosi zalutalo jare. "Meni neće pobjeći."

Protrljao sam vrat. Preživio sam jedino zahvaljujući tome što nije bila spremna. Kao oružje upotrijebila je svoju dugačku kosu, a ne tetivu luka kao inače. Počela je dolaziti k svijesti i pokušavala pridići glavu. Sjetio sam se da moram izgovoriti određenu formulu. Pljesnuvši je dlanom po ramenu, izrecitirao sam: "Hriz, uhićena si. Pođi sa mnom pretoru." Kuća je bila prevelika da bismo tražili Klaudiju, a ionako sam se već predugo zadržao ondje. "Na Forum", zapovjedio sam.

Kad smo izašli, začuli smo glasove Publijeve družine, koja je nosila svoga gospodara kući, pa smo udarili na suprotnu stranu. Rimljani su na ulicama svoga grada navikli viđati neobične prizore, ali naša je pojava izazvala popriličan broj razrogačenih očiju i razjapljenih usta. Ja sam bio zamjetno neuredan, a otvorila mi se i posjekotina na boku, koja je krvlju natapala ne samo tuniku nego i togu. Oči su mi od davljenja bile crvene gotovo kao i krv na odjeći. Iza mene je išao mladić široka osmijeha visok poput hrasta, koji je na ramenima nosio žilavu ženu. Koliko god se borila, iz njegovih ruku nije mogla umaći. Ispred mene je grabio Bur gurajući ljude u stranu i urlajući: "Mjesta za povjerenika Decija Metela!"

Ušli smo na Forum, koji se još oporavljao od maloprijašnje tučnjave. Prosuto voće i izbijeni zuH još su ležali na pločniku između mrlja od krvi i smrskanih trgovačkih štandova. Ljudi su nas dočekivali klicanjem i psovka, što je pokazivalo da je građanstvo i dalje podijeljeno s obzirom na naklonjenost prema meni, iako mi se činilo da ipak prevladava klicanje. Prešli smo Forum i uspeli se ravno uza stube bazilike Emilije, a sve brojnija gomila pratila nas je u stopu. Kad smo upali u baziliku, u tijeku je bilo bučno suđenje, ali galama je

brzo zamrla i sve su se oči uprte u nas. Otac je gnjevno zurio u nas iz svoga kurulskog stolca.

"Što je ovo?" dreknuo je.

Stupio sam naprijed u svojoj krvavoj togi i sav onakav kakav sam već bio. "O... pretore, dovodim ovu strankinju po imenu Hriz, nastanjenu u kući Publija Klaudija Pulhera, pred ovaj sud. Optužujem je za ubojstvo Marka Agera, koji se kao gladijator zvao Sinistro, te za ubojstvo oslobođenika Sergija Paula."

Otac je ustao užarenih obraza. "Ako nemaš ništa protiv, povjereniče, sada je pred sudom jedan drugi slučaj. A ti sam optužen si za izazivanje javnih nereda!"

"Tko me optužuje?" želio sam znati. "Podrepaši Publija Klaudija? Serem ti ja na njih! Ovo ima prednost."

Primio sam srdačan pljesak za svoju rječitost. U vrijeme moje mladosti rimsko je pravosuđe bilo gruba i uzbudljiva djelatnost. "Ova beštija zadavila je Sinistra i Paula, a maloprije je pokušala zadaviti i mene!" Strgnuo sam šal i ogolio svoj vrat, koji je krasio tamnocrveni trag, čime sam izazvao uzdahe divljenja.

"Jedva čekam da saznam kako se to dogodilo!" kazao otac.

"Ona je akrobatkinja i žena-zmija", kazao sam moleći bogove da nitko ne upita odakle znam za njezinu izvanrednu gipkost. "To joj je omogućilo da se poput tog gmaza uvuče u Paulovu spavaonicu kroz prozor. Eunuh je nevin. Pustite ga na slobodu!"

Jedan od odvjetnika parničara koji su raspravljali u očevoj sudnici zagrizao je mamac. "Zar želiš reći", uzviknuo je, "da je ova mala azijska fufica zadavila golemog profesionalnog ubojicu?" Jednom sam se rukom uhvatio za togu na prsima, a kažiprst druge ruke podigao sam u zrak, baš onako kako je to običavao činiti Hortal kad bi iznosio svoj ključni argument. "Tom je prilikom koristila tetivu luka s domišljatim istočnjačkim kliznim čvorom. Ako želiš, pozvat ću liječnika Asklepijoda da to demonstrira, po mogućnosti na tebi." Te riječi bile su popraćene pljeskom i zvižducima. Ja sam im pružao daleko više zabave nego imovinski spor kojem su nazočili. "Nadalje", rekao sam odlučivši izazvati sreću dok mi je slušateljstvo naklonjeno, "ona je samo dio jednog mnogo većeg..."

U tom trenutku na moje se rame odostraga spustila nečija ruka. Okrenuo sam se i ugledio liktori, koji je na ramenu nosio fascas.

"Decije Cecilije Metele Mladi, uhićen si zbog izazivanja javnih nereda. Pođi samnom." Ostali liktori zgrabili su me za nadlaktice.

Dok su me odvlačili, viknuo sam preko ramena: "Prikujte je za zid željeznom ogrlicom! S dvostrukim zakovicama! Iz svega će drugog izmigoljiti!"

12.

Mamertinska tamnica nije jedno od onih mjesta koja se ubrajaju među rimske atrakcije. Nalazi se u špilji ispod Kapitolija. Proveo sam ondje dva dana, i to sam, što pokazuje kako su rimske vlasti marljive u hvatanju zločinaca. Unutra je bilo hladno i sumorno, a jedino svjetlo dopiralo je kroz željeznu rešetku otvora u stropu, kroz koji su me i spustili u ćeliju. Sada sam barem, prvi put otkako je započela cijela ta strka, imao vremena sjesti i razmisliti a da me nitko ne ometa ili napada.

Dobar dio tog vremena proveo sam proklinjući samoga sebe zbog vlastite gluposti, osobito kad je posrijedi bila Klaudija. Ta podmukla gadura majstorski me motala oko malog prsta, pojmvivši već prvoga trenutka da ima posla s budalom. Noć koju smo proveli u njezinu skrovištu sa svestrano talentiranom Hriz potpuno mi je poremetila istragu. Razlog što nisam posumnjao ni u jednu od dviju žena, uz moju zbunjenost i posvemašnju neugodu, ležao je u činjenici da su te noći kad je Sergije Paulo umoren obje bile sa mnom. Ali eunuh je kazao da se u trenutku kad se probudio i shvatio da gospodar više ne hrče nazirala prva jutarnja svjetlost Hriz se iskrala iz stana i ubila ga dok sam ja spavao.

Počeo sam se pitati kako će konzuli riješiti ovu situaciju. Marije bi jednostavno poslao svoje siledžije da me ubiju. Sula bi stavio moje ime na proskripcijsku listu i ubio bi me prvi građanin kojemu bi se za to pružila prilika, a zatim bi zatražio dio moje imovine. Ali danas su vremena mnogo mirnija i konzuli će vjerojatno izabrati neku formalno zakonitu mjeru. Budući da nisam počinio smrću kažnjiv zločin, možda će smatrati prikladnim da me diskretno otruju. Naravno, postojala je mogućnost da Publije Klaudije umre. Koliko god ta pomisao bila ugodna, u tom bi me slučaju mogla snaći optužba za ubojstvo. Za razliku od magistrata, obični povjerenici nisu imali imunitet od kaznenoga gonjenja. Slobodne ljude rijetko se zbog

ubojstva osuđivalo na smrt, osobito kad bi ono bilo počinjeno u okršaju. Od odraslih se rimskih muškaraca očekivalo da se znaju obraniti. Ako Publije nije uspio prvi ubiti mene u savršeno otvorenoj i poštenoj borbi, onda nije ni zaslužio da sud suosjeća s njime.

Tako bi to barem izgledalo u nekim normalnim vremenima. Jedino što mi je išlo u prilog bila je činjenica da konzuli nastoje održati privid normalnih vremena. Najvjerojatnije ću se izvući s progonom. Menije to bio tek nešto povoljniji ishod od smrtne kazne. Uvijek sam mrzio izbivanja iz Rima. Ako me prognaju, ostaje mi nada da ću se jednom vratiti kući. Pompej i Kras lako se mogu sukobiti, Hortalu može zatrebati dodatna naklonost moje porodice ili svi oni skupa mogu umrijeti, što uopće nije tako nevjerojatno. Isto je tako moguće da se Lukul vrati kući kao trijumfator, postane konzul te se sjeti da sam mu pokušao učiniti uslugu. Čovjek nikada ne treba očekivati zahvalnost moćnih ljudi, ali u tom sam trenutku očajnički pokušavao pronaći bilo kakav sretan izlaz iz svoje nevolje.

Moj tamničar bio je državni rob kojem su odsjekli jezik pa mi nije mogao praviti društvo niti me razonoditi. Uhvatio sam se kako priželjkujem da k meni u zatvor bace nekog zločinca. Sve je bolje nego da sjedim sam s vlastitim mislima. Neki lopov upoznat s prilikama na ulici mogao bi znati što se zbiva u gradu i koliko su mi građani naklonjeni.

Na Forumu i u bazilici situacija se činila obećavajućom, ali rimskom je pučanstvu beskrajno lako odvući pažnju. Bila bi dovoljna vijest o porazu na Istoku ili o potresu u Mesini. Odluči li se Kras baciti u trošak, iznenada će se sjetiti nekog pokojnog rođaka kojemu treba odati počast i objavit će dan utrka u cirku. Tada će me ljudi potpuno zaboraviti. Ali barem je vrijeme posljednjih dana prehladno i prekišovito za utrke. Osim toga, i Pompej i Kras navijaju za plave, a pobjeda zelenih mogla bi se protumačiti kao nepovoljno znamenje za njih.

Naravno, uopće mi nije padalo na pamet da sam možda naprosto previše nevažan da bi se zbog mene pretjerano zabrinjavali. Dugo nakon sumraka drugoga dana začuo sam kako me odozgor netko doziva.

"Jesi li dolje, budaletino?" "Nikamo nisam otišao, oče", odgororio sam. "Spuštamo ti uže. Uhvatiše pa ćemo te povući gore."

Bilo je mračno kao u Kerberovim crijevima i ja sam dosta dugo bauljao po slami prije nego što sam napipao užu. Uhvatio sam se za jedan od čvorova i trzmio. Izvukli su me kao vjedro za vodu, a koloturnik je škripao dok se užu pomicalo po njemu. Na boku gdje mi je bila posjekotina osjećao sam vrelu crtu bola, ali privikavao sam se na to. Prostoriju u kojoj sam se našao osvjetljavala je mala baklja. Pod njezinim svjetlom otac me kritički odmjerio.

"Dobro bi ti došlo kupanje i brijanje", kazao je.

"Dolje manjka kupališta i brijača", upozorio sam ga. No to ga se nije dojmilo. "Baš šteta, zato što se sada trebaš javiti u kuriju."

Ta vijest nije zvučala obećavajuće. Kasne sjednice senata bile su rijetkost i obično su značile da se sprema nekakvo zlo. Popravio sam svoju krvavu toggu što sam bolje mogao i prstima prošao kroz raščupanu kosu. Napustili smo zatvor i krenuli prema kuriji, a ispred nas je hodao jedan od očevih mladih robova, koji je nosio baklju.

"Laknut će ti kad čuješ da je Publije Klaudije živ", reče otac.

"Zapravo me ta novost prilično rastužuje. Nadam se da je barem teško ozlijeđen." "Samo ga boli glava i zadobio je nekoliko krasnih ožiljaka na licu. A što je tebi bilo da koristiš cest? To nije oružje dostojno gospodina."

"Mač bi bio mnogo učinkovitiji", složio sam se. "Ali dobar građanin ne bi smio nositi oružje unutar pomerija. A cest je sportska oprema." Možda nije zgorega objasniti da je u ono vrijeme pomerij još bio stara gradska meda; odmjerio ju je Romul zaoravši krug plugom koji su vukli bijeli bik i bijela krava. Danas se ta granica proteže milju iza one prvotne u svim smjerovima. "Hmm. Još će od tebe biti odvjetnik."

"Ona žena, Hriz", upitao sam žurno, "je li priznala ubojstva?"

"Jasno da je priznala. Ne misliš valjda da bih se potrudio izvaditi te iz zatvora da si mi u sudnicu dovukao nevinu ženu?"

"Sjajno!" kazao sam. "A je li Klaudija uhićena?"

"Ha? O kojoj Klaudiji govoriš, dječaće? O Publijevoj sestri? Kakve veze ona ima s ovime?" Potonuo sam jednako brzo kao što sam i živnuo. "Ali što je..."

Otac me ušutkao nestrpljivom kretnjom. "Prestani blebetati. Ovo je važno, a mi imamo malo vremena. Upotrijebio sam sav svoj utjecaj kako bi sud odbacio optužbe protiv tebe. Uvjeren sam da su tvoji

postupci proizašli iz nepromišljenosti i gluposti, a ne iz istinske zloće, kao što bi se moglo pomisliti. Mladi Ciceron rekao mi je da si od njega tražio neke pravne savjete. Ispravno si postupio, iako naš patron Hortal bolje poznaje pravo nego što će ga Ciceron ikada poznavati, a on ti je dužan dati pravni savjet bez naknade."

"Nisam ga želio gnjaviti", kazao sam. Bolje ja uopće ne spominjem Hortala dok ne doznam kako stojim. A sve sam se više osjećao kao da stojim na veoma tanku ledu.

"Ne shvaćam kako si se mogao uvaliti u takvu kašu zbog jednog mrtvog stranca i dvojice ubijenih oslobođenika, ali pokušavam isposlovati da te nekoliko tjedana ranije razriješe obveza u povjerenstvu kako bi prije mene mogao otputovati u Ovostranu Hispanijukao moj legat. Budeš li nekoliko godina izbivao iz Rima i klonio se nevolja, sve će se ovo možda zaboraviti i moći ćeš se vratiti kući kad se budem kandidirao za konzula."

Bolje i to nego ništa — progonstvo na neko vrijeme umjesto pogubljenja za vijeke vjekova. Maštao sam o tome kako ću ih sve izvesti pred sud i optužiti za veleizdaju. Sada sam bio načisto s time da je ta moja želja puka sanjarija. Pravda će biti zadovoljena, ali sada sam uviđao da će mi za to trebati mnogo godina, a ne samo nekoliko dana istrage popraćenih glasnim sudskim postupkom. Pa dobro, moja je karijera tek počela — ako sam išta imao na svojoj strani, onda su to bile godine. Samo kad bih se iz ovoga izvukao živ.

Stigli smo do kurije i popeli se uza stube. Zaustavili smo se ispod kolonade. "Čekat ću te ovdje", reče otac. "Upamti, goli ti život ovisi o tome kako ćeš se unutra vladati." Položio mi je ruku na rame, što je bio rijedak izraz njegove roditeljske privrženosti. Rimski očevi doživljavaju očinsku ljubav kao što većina ljudi doživljava gadne bolesti iz inozemstva. "Budi ponizan, obuzdaj jezik, progutaj ponos. Ljudi koji unutra sjede ne drže puno do pravnih formalnosti. Oni poštuju jedino moć, a to je nešto što ti nemaš. Onoliko obiteljskog utjecaja koliko posjeduješ već sam upotrijebio u tvoju korist. Na ljude koji danas upravljaju Republikom može se udariti jedino s veoma jakog položaja i s najviše službe. To zahtijeva mnogo vremena i rada. A sada idi, i barem jednom u životu: pamet u glavu."

Nisam mu ništa odgovorio, već sam samo kimnuo prije nego što ću mu okrenuti leđa i ući u kuriju. Nije se čuo uobičajeni žamor

prigušena razgovora iz senatske dvorane pa sam se zapitao što se zbiva. Ušavši u dvoranu, isprva sam pomislio da su mi svi skupa priredili nekakvu neslanu šalu. Ondje nije bilo nikoga.

A onda sam vidio da dvorana ipak nije potpuno prazna. U najnižoj klupi sjedila su dva čovjeka.

Obojicu ih je osvjetljavala jedna svjetiljka s nekoliko stjenjeva. Bila su to dvojica naših konzula za godinu koja je već gotovo minula: Marko Licinije Kras i Gnej Pompej Veliki. Činilo se da raspravljaju o nekim dokumentima koji su ležali na klupi između njih. Kad sam im prišao bliže, jedan od njih pogledao je prema meni.

"O, to si ti, mladi Decije. Pridruži nam se." Bio je to Pompej.

Kras je podigao pogled i promotrio me svojim hladnim plavim očima. "Pa što ćemo mi s tobom, "Ako mi stavljate na teret nekakve optužbe", rekao sam, "ispravan postupak bi bio da me izvedete pred sud kako bi se slučaj mogao ispitati."

"Živiš u pogrešnim vremenima, Decije", reče Pompej. "Sudovi su pogodni za rješavanje građanskih sporova, ali ti si se umiješao u vanjske poslove."

"Ja sam mislio da je vanjska politika u djelokrugu senata", kazao sam. "Još uvijek je tako", reče Kras, "ali sada senat glasuje onako kako mi odredimo." "Ako je to istina", odvratio sam, "zašto onda djelujete u takvoj tajnosti?"

"Već neko vrijeme", reče Kras uzrujano, "tvoj život visi o koncu. Ti si od tog konca otkidao nit po nit. Stigao si do posljednje niti i bilo bi veoma loše za tebe da sada prejako trzneš." Pompej je podigao ruku kako bi smirio situaciju. "Decije", upitao je blago, "za što ti nas zapravo optužuješ? Čak i ako ostavimo po strani činjenicu da je apsurdno što jedan obični povjerenik napada ne jednog nego obojicu konzula, ne vidim da posjeduješ ikakve dokaze protiv bilo koga. Možda bi nam to mogao objasniti."

"U mojoj oblasti počinjena su ubojstva. Želio sam da krivci odgovaraju pred zakonom." "I uhitio si počinitelja", reče Kras. "To je vrlo pohvalno, i ja ti čestitam. Ona žena, Hriz, priznala je sve svoje zločine, kazala nam je kako ih je počinila i po čijem nalogu."

"Onda me čudi to što Klaudija Pulher nije odvedena u pritvor", rekao sam. Izraz začuđenosti na Pompejevu licu bio je pretjeran poput onoga na glumačkoj masci. "Klaudija? Zacijelo si u nekakvoj

zabludi koja je proizašla iz tvoje mržnje prema bratu te dame. Hriz nam je rekla da je postupala prema naredbama princa Tigrana od Armenije, radilo se po svemu sudeći o sređivanju nekakvih gusarskih računa."

"Čini se da je princ pobjegao iz grada", dodao je Kras. "Želim je sam ispitati", kazao sam.

"Nisi u položaju da postavljaš zahtjeve", reče Pompej. "Uostalom, malo je prekasno za to. Cura je mrtva. Držali smo je u ćeliji stare vojarne pokraj Mar sova polja. Objesila se o vlastitu kosu." "Shvaćam", rekao sam. "Bila je snalažljiva do samoga kraja."

"Nije li?" složio se Pompej. "Šteta što je to učinila, ali iz nje smo prije toga izvukli cijelu priču. Jutros smo podnijeli izvještaj senatu."

"Pretpostavljam da ste vi vodili ispitivanje?" Obojica kimnuše. "A je li bio nazočan pretor?" "Naravno da jest", reče Pompej. "Sve je učinjeno u skladu sa zakonom. Predsjedavao je Marko Glabrion."

Glabrion je bio jedan od Pompejevih klijenata i njegov nekadašnji podzapovjednik u vojsci. "A tko je bio sudski mučitelj?" upitao sam sluteći da već znmk'in odgovor.

"Marko Volzinije", reče Kras. "Jedan od mojih starih centuriona — veoma sposoban čovjek" "On svakako ima bogato iskustvo" kazao sam, "budući da je nadgledao šest tisuća raspeća." "Pa nećemo valjda angažirati nekog amatera", reče Pompej. "Bilo kako bilo, slučaj je zaključen. Ta žena stigla je u Rim s Dela kao dvorkinja Paramedaiz Antiohije. Tigran ju je, nakon što je došao u Rim incognito i nastanio se u Paramedovoj kući, naveo na zločine najprije ju opčinivši svojim visokim podrijetlom i položajem, a zatim obećavši joj bogatstvo. Njezini su talenti očito bili poznati u gusarskoj zajednici i Tigran ih je želio imati na raspolaganju. U svakom slučaju, kad se on preselio u kuću Publija Klaudija, ona je pošla onamo s njime."

"A zašto se on preselio Klaudiju?" upitao sam znajući da neću dobiti pravi odgovor ni na jedno od svojih pitanja.

"Decije, gdje ti je pamet?" reče Pompej. "Kako bi mogao ubiti čovjeka dok živi pod njegovim krovom? To bi bilo nemoralno. Čak i jedan nauljeni kraljevski balavac iz Armenije ima toliko poštovanja prema svetim zakonima gostoljublja!"

"Preselio se Klaudiju zato što sam ga ja onamo poslao", reče Kras neočekivano. "Površno poznajem tog dječaka još iz vremena

robovskoga rata, kada sam morao surađivati s gusarima. Nedavno je došao k meni i upitao me znam li kakvo prikladno kućanstvo u kojem bi mogao stanovati dok boravi u Rimu. Jasno, zbog zategnutih odnosa između Rimske Republike i kraljevstva njegova oca princ nikako nije mogao zatražiti gostoprimstvo konzula i nije želio da njegov boravak u Rimu bude službeno obznanjen. Znao sam da Publije ima na raspolaganju gradsku kuću, budući da su mu stariji brat i sestra na Istoku. U toj kući ima puno mjesta, a Klaudiji se obožavaju plesti s članovima kraljevskih obitelji. Tada se sve to činilo savršeno nevinim." "Ništa u vezi s Klaudijima nije nevino", kazao sam.

Na moje zaprepaštenje obojica prasnuše u smijeh. "Oni su nedvojbeno težak soj", reče Kras. "A sada će Publije biti vaša produžena ruka u Lukulovoj vojsci, i sijat će razdor i raspaljivati pobunu u njegovim trupama."

"Dobro, Decije, otkuda ti pomisao da će ljudi u to vjerovati? Ako se taj momak namjerava natjecati za činovničku službu, treba mu vojničkog iskustva. Ima li što prirodnije od toga da stupi u Lukulovu vojsku? Istok je mjesto gdje se biju bitke, ondje se stječe ugled. I zašto bi Publije želio napasti Lukulov položaj? Ta njegova je starija sestra udana za Lukula. Njegov stariji brat Apije već godinama služi u Lukulovim redovima i sve mu je to vrijeme odan vojnik. Logika zdravog razuma kaže da će taj mladić iz vlastitog interesa činiti sve što je u njegovoj moći da podupre Lukulove napore. Ako se Publije usprkos svemu tome pobuni protiv svojeg šurjaka..." Pompej je slegnuo ramenima i nasmiješio se. "Onda je to nešto što je svojstveno Publijevoj prirodi, zar ne?" "Već je kasno", reče Kras, "a i naše konzulovanje primiče se kraju. Decije, zar doista misliš da posjeduješ neki dokaz da smo moj kolega i ja počinili zločin?"

Pomislio sam na dokumente u Vestinu hramu. Naravno, mogao bih ishoditi nalog da se oni dostave sudu, ali jedino uz cijenu da kompromitiram Virgo Maxima, svoju pratetku, ženu tako besprijekorne kreposti da njezin ugled ne bih ugrozio ni kada bih se morao spašavati od križa. Pomislio sam na dokument koji se nalazi u mojoj kući i koji dokazuje da je Hortal nezakonito oslobodio Sinistra. Odbacio sam ga. U mnogo krupnijem slučaju taj bi dokument predstavljao čvrst kamen u zidu koji sam gradio. Ali sam za sebe bio

je tek dokaz sitne korupcije, previše beznačajne da bi zaslužila pozornost.

"Kada sam bio uhićen, među mojim stvarima nalazio se jedan medaljon, brončana devina glava." "Nije mi poznato da postoji takav predmet", reče Pompej. "Ovo su stvari koje su ti bile oduzete." Pokazao je na moj bodež i cest, koji su ležali na klupi pokraj njega. "Posve je neprimjereno kretati se naoružan unutar pomerija, ali kad bismo taj zakon pokušali strogo provoditi, morali bismo podići optužbe protiv polovine rimskih građana." Iz nekog me razloga nije iznenadilo što je biljeg hospitiuma nestao. Bili su u pravu. Nisam imao ništa što bi ih inkriminiralo. Budući da je dvoje ubojica, Sinistro i Hriz, već bilo mrtvo i budući da postoji Hrizino službeno priznanje, ispao bih budala kada bih pokušao obnoviti slučaj. Nisam posjedovao nikakav dokaz da je skovana zločinačka urota ni da je počinjena veleizdaja. Trenutačno sam imao jedino vlastiti život. Sve što sam u tom trenutku mogao učiniti bilo je da ga pokušam sačuvati. Kras me promatrao svojim hladnim očima. "Decije, dosad smo tolerirali tvoje iracionalno i opasno ponašanje iz poštovanja prema tvojoj porodici i tvome ocu, gradskome pretoru. On je zatražio da budeš oslobođen novih dužnosti i da prije njega otputuješ u Ovostranu Hispaniju kao njegov legat. Odlučili smo odobriti taj zahtjev." Pružio mi je mali svitak zapečaćen senatskim i konzulskim pečatom. "Ovo su naredbe za tebe. Čim svane i otvore se gradska vrata, krenut ćeš u Ostiju. Otputovat ćeš prvim brodom koji plovi na zapad."

Uzeo sam svitak. "Plovidba u prosincu može se protumačiti kao smrtna kazna", primijetio sam. "Postoje i neugodnije smrti od utapanja", reče Kras. "Možda pomogne obilna žrtva Neptunu." "Naravno", dometnu Pompej, "već na putu od kuće do gradskih vrata mogle bi te snaći određene poteškoće. Publije Klaudije ili, bolje, Klodije, kako se počeo nazivati, čovjek je koji ne prašta lako. Sutra ćeš se možda morati probiti kroz poveći broj njegovih pristaša."

"Usto", reče Kras, "čujem da je Makron naredio svim svojim ljudima neka se ne miješaju u ovo. Zauzdao je onog lupeža Milona. Budući da stvari stoje tako kako stoje, bolje će biti da uzmeš ovo." Dobacio mi je bodež i cest, i ja sam ih uhvatio. "Treat će ti sutra ujutro."

Pompej se vratio svojoj papirologiji. "To bi bilo sve Decije. Želim ti puno sreće." Kad sam izašao, očevo je lice bilo kao od kamena, ali čuo sam kako je prigušeno s olakšanjem odaknuo. Na moje zaprepaštenje, društvo mu je pravio Tit Milon. "Saznao sam da si pušten iz Mamertinske tamnice i da si došao ovamo. Htio sam ti se pridružiti."

"Dogada li se u ovome gradu išta bez tvojeg znanja?" upitao sam.

"Trudim se biti u toku."

"Što se zbivalo unutra?" upita otac.

"Dobio sam neku vrstu odgođene smrtne kazne." Putem sam im objasnio kako su stvari tekle, iako sam zbog oca iz priče izostavio Hortalovo ime.

"Ispalo je bolje nego što se moglo očekivati", reče otac. "U ovo doba godine opasno je putovati morem, ali možeš ploviti na sjever uz obalu i pristati čim vidiš da se sprema nevrjeme." "Mislim da će biti već dovoljno teško doći do Ostije", obavijestio sam ga. "Žao mi je, ali u tome ti neću moći pomoći", reče Milon. "Čuo sam."

"Pa neće te valjda Klaudije pokušati ubiti na javnome mjestu!" usprotivio se otac. Milon i ja slatko smo se tome nasmijali.

"Još uvijek se pitam zašto su bili tako blagi prema meni", kazao sam. "Jasno, nisam ništa skrivio i marljivo sam izvršavao svoje dužnosti, ali takvo što nikada nije sprečavalo tu dvojicu da nekoga ubiju."

Milon me iznenadio odgovorom. "To je zato što su dobro raspoloženi. A i ti bi bio da ti je pala sjekira u med kao njima."

"Da, zato sam forsirao da se taj razgovor obavi večeras", reče otac. "Činilo se da je to povoljno vrijeme."

"Što se dogodilo?" upitao sam u čudu.

"Jutros je pročitana oporuka Sergija Paula", reče otac. "Ostavio je golem dio svog imetka konzulima i drugim magistratima, pa tako", nastojao je ne likovati, "i dosta veliko nasljedstvo meni."

"I oslobodio je sve svoje robove", reče Milon. "Sve do jednoga, a posjedovao ih je na tisuće. Svakome od njih namijenio je mali novčani iznos kako bi imali od čega početi svoj oslobođenički život, a sve ostalo dao je konzulima i pretorima."

Pustio sam da mi polagano sjednu implikacije toga što sam čuo, a zatim uskliknuh: "Sergije Paulo, lukava bitango od oslobođenika!"

Nije čudo što si svake godine sastavljao novu oporuku! Ako razdijeliš svoj imetak magistratima koji su te godine na vlasti, nitko neće dovesti u pitanje sva ta oslobođenja."

Otac se nakašljao. "Da, tom je oporukom nesumnjivo oslobođeno više robova nego što dopušta zakon, ali čisto sumnjam da će oko toga biti ikakvog spora."

Smijao sam se dok mi niz lice nisu potekle suze. Prvi put nakon dugo vremena osjećao sam se uistinu sjajno. Paulo mi je dokazao da Rim još može dati čestite ljude, pa makar to bili debeli, bogati, pijani oslobođenici.

Rastali smo se s ocem kod njegove kuće. Prije nego što mi je poželio laku noć, kazao je: "Decije, dobro si obavio svoju dužnost." Bila je to velika pohvala kad se uzme u obzir činjenica da je došla od njega.

Pred mojom kućom Milon se oprostio sa mnom. "Žao mi je što ti sutra ujutro neću moći pomoći", kazao je

"Zahvaljujem ti za svu pomoć koju si mi dosad pružio", uvjerio sam ga. "U najgorem slučaju imat ću priliku završiti s Klaudijem posao koji sam započeo na Forumu."

Vidio sam kako su mu zubi bljesnuli u mraku. "Tako govori pravi Rimljanin. Večeras ću proširiti vijest. Tko zna, možda nešto iskrсне."

"Zar ti nikad ne spavaš?" upitao sam.

"Već sam ti prije rekao da je tajna mog uspjeha u tome što radim dok se ostali odmaraju. Doći ću ujutro, Decije, čak i ako ne budem mogao povesti nijednog od svojih momaka." Iščeznuo je u mraku.

Do svitanja mi je preostalo nekoliko sati. Katon i Kasandra silno su se obradovali što me vide, iako su bili šokirani mojim izgledom. Naredio sam da mi donesu tople vode za kupanje i sluštiio sa sebe prljavu odjeću.

Barem sam posvršavao sve poslove, a i oporuku sam bio sastavio. Spakirao sam svoje malobrojne stvari u putnu škrinju, a među biljezima hospitiuma potražio sam one koji bi mi mogli poslužiti na ovom putovanju, ako uspijem živ izaći iz Rima. Neobično je pomisliti da je sve događaje koji su se zbili u proteklih nekoliko dana objasnio jedan maleni biljeg poput ovih. Na tu pomisao zavrtio sam glavom. Neshvatljivi su putovi ljudi i bogova, a najbeznačajnije stvari mogu postati velike poput onih najvažnijih. Odlučio sam da ću se jednoga

dana, kad mi sve drugo užasno dosadi, prihvatiti proučavanja filozofije.

Čak ni svijest o tome da je preda mnom težak dan nije mi mogla pokvariti raspoloženje. Pjevao sam kupajući se u tijesnoj kadi i nisam ni trepnuo dok me Katon brijao, a činio je to nevjesto i pod svjetlom svjetiljke. Onda sam legao i prespavao nekoliko sati ništa ne sanjajući. Usprkos kratku snu probudio sam se svjež. Ustao sam i odjenuo čistu odjeću, opasao mač i bodež te preko svega toga prebacio čistu togu. Ovo nije bilo vrijeme da se misli na sitničave zakonske odredbe. Kad je kroz moje prozore prodrlo prvo danje svjetlo, izašao sam u atrij. Ondje sam zatekao Bura, koji me došao pozdraviti i koji je zveckao u hodu. Prije odlaska od kuće Bur je odjenuo oklop. Dirnulo me što je taj stari vojnik odlučio poći sa mnom u gotovo sigurnu smrt, ali bilo bi neprimjereno da to na bilo koji način pokažem. Na licu mu je titrao neobičan osmijeh.

"Dobro jutro, patrone. Da samo vidite ovo vuni mi ulici. Izgleda kao zbor streljačkoga ceha." Zapitao sam se o čemu, bestraga, govori. U vestibulu sam se još jednom zapanjio ugledavši svoju drugu dvojicu klijenata — obojica su bila prestara dabudu od bilo kakve koristi u uličnom okršaju, ali ozbiljno su shvaćala dužnost da štite svog patrona, A tada sam vidio što me vani čeka. Ulicu je zakrčila silna gomila. Gotovo svaku glavu krasio je frigijski šeširić, šiljasta kapa kakvu nose strijelci plaćenici koji se bore u pomoćnim četama i nek svećenički zborovi. Takve kape također nose upravo oslobođeni robovi. Kad sam izašao pred njih, golemo mnoštvo klicalo je kao pomahnitalo. Neki od njih nagrnuli su naprijed i pali na koljena htijući mi poljubiti noge, što mi je bilo strašno neugodno.

"Što je ovo?" upitao sam.

"To su oslobođenici Sergija Paula, gospodine", reče Bur. "Maloprije sam gotovo silom morao krčiti put do tvoje kuće. Zahvalni su ti, gospodine, a tako mi svega, i red je da budu. Da nije bilo tebe, svaki taj jadnik mogao je jutros visjeti na križu. Onaj debeli eunuh svakako bi visio." Čovjek kojeg sam prepoznao kao Paulova nadstojnika posluge progurao se do mene. "Gospodine, čuli smo da bi ti dobro došla pratnja. Nismo te mogli pustiti da odeš iz Rima bez dostojnog oproštaja." Obratio se dvojici kršnih mladića. "Idite unutra i uzmite gospodarevu prtljagu." Zbunjeni Katon mrmljajući je odveo dvojicu

momaka do mojih stvari. Paulov se nadstojnik okrenuo i doviknuo gomili: "Na Ostijska vrata!"

Uz gromoglasan poklik gomila se sjurila oko mene. Podigli su me na ramena i tako me nosili sve do gradskih vrata. Prolazili smo ulicama i trgovima, i činilo se da je polovina Rima vani i da se smije upirući prstom u to novo čudo. Iako nam Forum nije bio usput, mnoštvo ushićenih oslobođenika krenulo je zaobilaznim putem kako bi me njime pronijeli. U sjeni jedne uličice ugledao sam Publija Klaudija okružena svojim koljačima, lica omotana debelim slojem zavoja i očiju iz kojih sijeva mržnja. Do izražaja je došla etrurska krv klaudijevskoga roda, jer nije mogao učiniti ništa osim upućivati mi prostačke geste. Uzvratio sam mu poznatom rimskom gestom čiji karakter nije bio religiozan. I tako smo išli cijelim putem do Ostijskih vrata. Zapovijedao sam četama, što je obveza svakog Rimljanina koji vrši javnu službu, ali nikada nisam bio veliki vojskovođa i nikada mi senat nije odobrio proslavu trijumfa. Ipak, ne vjerujem da se ijedan trijumfator na svome svečanom mimohodu po Via Sacra do kapitolijskoga hrama, mogao osjećati onako kako sam seja osjećao tog jutra dok su me oslobođenici nosili na svojim ramenima. Kod vrata su me spustili pa sam tada mogao nastaviti putovanje na dostojanstveniji način. Veći dio oslobođenika pratit će me sve do Ostije i ostat će sa mnom sve dok ne isplovim. Dok smo prolazili kroz gradska vrata, odozgor mi je mahao Tit Milon. Iza dveri pružala se Via Ostiensis, duž koje su se nizale grobnice i spomenici. Bilo je sivo, vjetrovito, olujno prosinačko jutro i nesumnjivo će nas uskoro zateći kiša. Ali taj mi krajolik nikada nije izgledao tako lijepo kao tada. Barem se taj put uz cestu nisu crnjeli križevi.

Ovi događaji zbili su se tijekom petnaest dana godine 684. od osnutka grada Rima, za vrijeme konzulovanja Pompeja i Krasa.

KRAJ

Glosar

Definicije se odnose na posljednje stoljeće Republike.

Acta — ulice dovoljno široke za jednosmjerni promet kolima.

Atrij — prije je ta riječ označavala kuću, a u vrijeme Republike predvorje kuće, u koje se ulazilo s ulice i u kojemu su se primali posjetitelji.

Augur — činovnik koji je motrio znamenja za državne potrebe. Mogao je zabraniti javne poslove i skupštine ako bi uočio nepovoljna znamenja.

Bazilika — zgrada u kojoj su za loša vremena zasjedali sudovi.

Centurijska skupština (comitia centuriata) — prvobitno je to bila godišnja vojna skupština na kojoj su građani stupali u svoje vojne jedinice ("centurije"). Postojale su 193 centurije, koje su se prema imovinskom stanju građana dijelile na pet razreda. One su birale najviše magistrature: cenzore, konzule i pretore. Do srednjega republikanskog doba centurijska skupština postala je isključivo glasačko tijelo, izgubivši u potpunosti svoj vojni karakter.

Centurion — zapovjednik satnije tj. centurije, koja je u praksi brojila šezdesetak ljudi. Centurioni su bili promovani iz vojničkih redova i činili su okosnicu profesionalne vojske.

Cenzori — magistrati koji su se obično birali svake pete godine da bi nadgledali procjenu imovine građana i uklonili nedostojne senatore iz senata. Cenzori su mogli zabraniti određene religijske prakse i običaje koje bi procijenili lošima za javni moral ili općenito "nerimskima". Birana su dva cenzora i svaki je mogao poništiti odluku onoga drugoga. Nosili su togu pretekstu i sjedili u kurulskom stolcu, ali budući da nisu imali izvršnu vlast, nisu ih pratili liktori. Cenzorska služba nije posjedovala imperium. Cenzori su se obično birali među bivšim konzulima, a cenzorska čast smatrala se vrhuncem političke karijere.

Cest — antička boksačka rukavica načinjena od kožnatih remenčića ojačanih brončanim povezima, pločicama ili šiljcima.

Cirk — rimsko trkalište okruženo gledalištem. Prvi cirk, koji je ostao i najveći ikad sagrađen, bio je Circus Maximus i nalazio se između brežuljaka Palatina i Aventina. Kasnije izgrađeni manji cirk, Circus Flaminius, nalazio se izvan gradskih zidina, na Marsovu polju.

Cognomen — porodično ime, koje je nosila jedna od loza nekoga roda. Dakle, puno ime Gaj Julije Cezar značilo je: Gaj iz porodice Cezara u rodu Julija. Neke plebejske porodice, primjerice Mariji i Antoniji, uopće nisu usvojile cognomen.

Diktator — apsolutni vladar izabran od senata i konzula kako bi vodio državu u izvanrednim okolnostima. Diktator bi dobio neograničeni imperium za određeno razdoblje, najviše šest mjeseci, kojeg bi se morao odreći nakon rješavanja krizne situacije. Za razliku od konzula, diktator nije imao druga koji je mogao uložiti veto na njegove odluke i nakon odstupanja s dužnosti nije odgovarao za svoje postupke za trajanja službe. Njegove oznake bile su toga preteksta i kurulski stolac, a pratila su ga dvadeset i četiri liktora, dakle svi liktori obojice konzula. Diktature su bile iznimno rijetke, a posljednja je proglašena 202. g. pr. Kr. Sulina i Cezarova diktatura bile su nezakonite.

Dioskuri — blizanci Kastor i Poluks, sinovi Zeusa i Lede. Rimljani su ih štovali kao zaštitnike svoga grada.

Edili — činovnici izabrani od naroda, koji su brinuli o održavanju grada i podjeli žita, pazili na javni moral, nadzirali tržnice i priređivali javne igre. Postojale su dvije vrste edila: plebejski edili, koji nisu posjedovali oznake službe, i kurulski edili, koji su nosili togu pretekstu i sjedili u kurulskom stolcu. Kurulski su edili mogli suditi u civilnim sporovima vezanima uz trgovinu i novac, a plebejski su edili jedino mogli naplaćivati globe. Sve ostale dužnosti bile su im jednake. Budući da je o veličanstvenosti igara koje bi elil priredio često ovisio njegov izbor u višu činovničku službu, ta je funkcija bila važna odskočna daska u političkoj karijeri. Edilska služba nije posjedovala imperium.

Ekviti ili vitezovi — isprva, građani dovoljno imućni da nabave konja i bore se u konjici; kasnije je za stjecanje viteškoga statusa trebalo zadovoljiti određeni imovinski kriterij. Vitezovi su činili bogatu višu srednju klasu. U centurijskoj skupštini činili su osamnaest centurija i katkada su imali pravo glasovati prvi, ali to su pravo izgubili kad je nestala njihova vojna funkcija. Viteškom staležu pripadali su publikani, novčari, bankari, posuđivači novca i zakupnici poreza. Falcija — navijači jednoga od četiri trkačka tabora u cirku: crvenih,

bijelih, plavih i zelenih. Većina Rimljana bila je fanatično odana jednome od tih tabora.

Fasces — snop pruća svezan crvenom vrpcom oko sjekire, koji je simbolizirao moć rimskoga magistrata da okrivljeniku odredi tjelesnu ili smrtnu kaznu. Fasces su nosili liktori koji su pratili kurulske magistrature, flamera dialisa te prokonzule i propretore upravitelje provincija. Kad bi niži magistrat susreo višega, njegovi bi liktori spustili svoje fasces u znak pozdrava.

Flamen — visoki svećenik nekog državnog boga. Zbor flamina brojio je petnaest članova: trojicu patricijskoga i dvanaestoricu plebejskoga roda. Trojica najviših svećenika bili su flamen dialis, flamen martialis i flamen quirinalis. Flamini su bili zaduženi za prinošenje dnevnih žrtava, nosili su specifična pokrivala za glavu, a ograničavale su ih mnoge ritualne zabrane. Flamen dialis, visoki Jupiterov svećenik, nosio je togu pretekstu, koju je morala istkati njegova žena, imao je pravo na kurulski stolac, jednoga liktora i mogao je biti član senata. Kolegij flamina postalo je s vremenom teško popuniti jer su visoki svećenici morali biti ugledni ljudi, služba im je bila doživotna, a sudjelovanje u političkom životu zabranjeno.

Forum — trg koji je služio kao okupljalište i tržnica. Glavni forum bio je Forum Romanum smješten u dolini okruženoj brežuljcima Kapitolijem, Palatinom i Celijem. U okolici Foruma nalazili su se najvažniji hramovi i javne zgrade. Rimski građani ondje su provodili velik dio dana. Na Forumu su se za lijepa vremena na otvorenome održavale sudske rasprave. Nakon što je Forum Romanum popločen i namijenjen isključivo javnim poslovima, tržnica je s njega preseljena na Forum Boarium, stočni trg, pokraj Circus Maximusa. Mali dućani i štandovi ipak su se zadržali duž njegovih sjevernih i južnih rubova.

Genius — duh vodič i zaštitnik neke osobe ili mjesta. Duh zaštitnik mjesta zvao se genius loci. Gens — rod čiji su svi članovi potekli od jednoga pretka. Nomen patricijskoga roda na latinskome je uvijek završavao na —ius. Dakle, ime Gaj Julije (Julius) Cezar značilo je: Gaj iz porodice Cezara u rodu Julija.

Gladijator — doslovno "mačevalac". Rob, ratni zarobljenik, osuđeni zločinac ili slobodni dobrovoljac koji se, često na smrt, borio na javnim igrama. Svi su se borci nazivali mačevaocima, čak i ako su se borili nekim drugim oružjem.

Gladius — kratak, širok mač s dvije oštrice, koji su nosili rimski vojnici. Namijenjen je prvenstveno probadanju protivnika. Manjim, zastarjelim oblikom gladiusa koristili su se gladijatori. *Gravitas* — ozbiljnost, uzvišenost.

Haruspex — član kolegija etrurskih tumača znamenja koji su odgonetali volju bogova promatrajući utrobu žrtvovanih životinja.

Hospitium — ugovor uzajamnog gostoprimstva. Kada bi čovjek posjetio grad svoga hospesa (pl. hospites), on bi mu morao osigurati hranu i smještaj, zaštitu na sudu, skrb u slučaju bolesti ili ozljede te častan pogreb u slučaju smrti za vrijeme posjeta. Obvezu su morale poštovati obje porodice i ona se prenosila na potomke.

Hram Jupitera Kapitolijskoga — najvažniji hram rimske državne religije. Trijumfalne povorke završavale su prinošenjem žrtve u tom hramu.

Ides — petnaesti dan ožujka, svibnja, srpnja i listopada, te trinaesti dan ostalih mjeseci. *Imperium* — vlast nekadašnjih rimskih kraljeva koja je obuhvaćala sljedeća prava: pravo okupljanja i predvođenja vojske, pravo izdavanja naredbi i zabrana te pravo izvršavanja tjelesne i smrtne kazne. U doba Republike imperijalne ovlasti dijelili su konzuli i pretori, a njihove odluke vezane uz civilna pitanja podlijevale su žalbama i intervencijama tribuna. Nakon odstupanja sa službe konzuli i pretori mogli su odgovarati za svoja djela. Samo je diktator imao neograničeni imperium. *Insula* — doslovno "otok". Golema višekatna zgrada sa stanovima za iznajmljivanje. *Itinera* — ulice dovoljno široke samo za pješake. Većina rimskih ulica bile su itinera. *Janitor* — rob vratar, nazvan po Janusu, bogu vrata i prolaza.

Kalende — prvi dan svakoga mjeseca.

Klijent — osoba vezana odnosom zavisnosti uz svojeg patrona, kojeg je dužna podupirati u ratu i na sudovima. Oslobođenici su postajali klijenti svojih bivših gospodara. Odnos klijenta i patrona prenosio se s naraštaja na naraštaj.

Kompluvij — otvor na krovu kuće kroz koji je ulazilo svjetlo.

Konzuli — najviši magistrati u Republici. Svake godine birala su se dva konzula. Oznake konzulske časti bile su toga preteksta i kurulski stolac. Svakog konzula pratilo je dvanaest liktora. Ta služba posjedovala je puni imperium. Nakon isteka jednogodišnjeg mandata bivšem bi konzulu obično bila dodijeljena oblast izvan Rima kojom je

upravljao kao prokonzul. Prokonzul je imao iste znakove službe i jednak broj liktora kao i konzul. U svojoj provinciji posjedovao je neograničenu vlast.

Kurija — senatska vijećnica smještena na Forumu.

Kurulski stolac (sella curulis) — sklopivi stolac bez naslona. Bio je jedan od znakova službekurulskih magistrata i flamera dialisa.

Kvestori — najniži izabrani činovnici, koji su nadzirali državnu riznicu i financijske poslove, kao npr. plaćanje javnih radova. Također su djelovali kao pomoćnici i blagajnici viših magistrata, vojskovođa i upravitelja provincija. Birani su svake godine na tributskoj skupštini.

Kvirin — Romul uvršten među bogove, bog zaštitnik grada Rima.

Latifundij — veliki zemljišni posjed ili plantaža koju su obrađivali robovi. U kasno doba Republike latifundij i su se strahovito proširili i gotovo uništili italski seljački stalež.

Legati — podzapovjednici izabrani od senata kao pratnja vojskovođama i upraviteljima provincija. Također, poslanici koje imenuje senat.

Legija — osnovna jedinica rimske vojske. Službeno je brojila šest tisuća ljudi, ali obično ih je bilo oko četiri tisuće. Sve legije bile su naoružane kao teško pješništvo: velikim štitom, prsnim oklopom, kacigom, mačem te lakim i teškim kopljima. Svakoj je legiji bio pridružen jednak broj pripadnika pomoćnih četa, koji nisu bili rimski građani. Pomoćne su se čete sastojale od lakog i teškog pješništva, konjice, strijelaca, praćara itd. One nikada nisu bile organizirane kao legije nego samo kao kohorte.

Liktori — čuvari, obično oslobođenici, koji su pratili magistrata i flamera dialisa noseći u rukama fasces. Oni su sazivali skupštine, prisustvovali javnim žrtvovanjima i izvršavali sudske kazne. Diktatora bi pratila dvadeset i četiri liktora, konzula dvanaestorica, propretora šestorica, pretora dvojica, a flamera dialisa jedan.

Liquamen — poznat i pod imenom garum: fermentirani riblji umak popularan u rimskoj kuhinji. Ludus (pl. ludi) — službene javne igre, utrke, kazališne predstave itd. Tako se nazivala i škola za obuku gladijatora, iako se gladijatorske predstave nisu ubrajale u ludi.

Marsovo polje — polje izvan starih gradskih zidina koje je prije služilo kao vojničko zborište i vježbalište. Ondje su se sastajale

narodne skupštine. Već u kasno doba Republike na polju su počele nicati zgrade.

Munera — posebne igre izvan službenoga kalendara na kojima su se prikazivale gladijatorske borbe. To su izvorno bile pogrebne igre i uvijek su bile posvećene pokojnicima. Na munera sine missione svi poraženi In uvi bili bi ubijeni, a gladijatori su se katkad borili dvojiut po dvojica, a katkad svatko protiv svakoga sve dok samo jedan od njih ne bi ostao na nogama. Munerasine missione bile su povremeno zabranjivane zakonom.

Narodne skupštine — postojale su tri narodne skupštine: centurijska skupština (comitia centuriati) i dvije tributske skupštine: comitia tributa i consilium plebis

Nobili — obitelji, kako patricijske tako i plebejske, čiji su preci obnašali konzulsku službu. Nomen — ime plemena ili roda, dakle u imenu Gaj Julije Cezar nomen je Julije.

None — sedmi dan mjeseca ožujka, svibnja, srpnja i listopada te peti dan ostalih mjeseci.

Novus Homo — doslovno: "novi čovjek". Čovjek koji je prvi u svojoj porodici obnašao konzulsku službu i time joj pribavio nobilski status.

Optimati — stranka sastavljena od "najboljih ljudi", tj. aristokrata i njihovih pristaša.

Oslobođenik — oslobođeni rob. Formalnom emancipacijom dobivala su se sva građanska prava osim prava vršenja javnih službi. Neformalna emancipacija davala je slobodu, ali ne i pravo glasa. Pripadnici drugoga ili najkasnije trećega naraštaja oslobođenikovih potomaka postali bi punopravni građani.

Patria Potestas — apsolutna vlast oca porodice nad djecom u njegovoj kući, koja nisu mogla zakonito posjedovati nekretnine za očeva života niti su mogla stupiti u brak bez očeva dopuštenja. Otac je formalno imao pravo prodati ili usmrtiti svako svoje dijete, ali već u doba Republike taj zakon u praksi više nije vrijedio.

Patricij — potomak jednoga od osnivača Rima. Nekada su samo patriciji mogli vršiti činovničke i svećeničke službe te ući u senat, ali postupno su to prestajale biti njihove povlastice pa su naposljetku za patricije ostale rezervirane samo određene svećeničke službe. Do kasnoga republikanskog doba ostalo je tek četrnaestak patricijskih rodova.

Patron — čovjek koji je imao jednoga ili više klijenata, koje je bio obvezan štiti, savjetovati i na druge načine pomagati. Veza patrona i klijenta prenosila se s naraštaja na naraštaj.

Peculium — rimski robovi nisu mogli posjedovati nikakvu imovinu, ali su zato izvan kuće mogli zarađivati novac, koji bi pohranjivali kod svoga gospodara. Taj se fond zvao *peculium* i rob je njime, skupivši dovoljan iznos, mogao otkupiti svoju slobodu.

Peristil — unutarnje dvorište okruženo stupovljem.

Pietas — poslušnost bogovima i, još češće, poslušnost roditeljima.

Plebejci — svi građani koji nisu bili patricijskoga roda.

Pomerij — linija kojom su se protezale drevne gradske zidine; pripisuje se Romulu. To je zapravo bilo prazno zemljište neposredno uz unutarnju i vanjsku stranu zidina, koje se smatralo svetim. Unutar pomerija bilo je zabranjeno nositi oružje i pokapati mrtve.

Pontifex — član najvišega svećeničkog kolegijau Rimu. Pontifici su nadzirali sva bogoslužja, dižavna i privatna, kao i kalendar. U kasno republikansko doba bilo ih je petnaest: sedam patricijskoga i osam plebejskoga roda. Vrhovni svećenik bio je *pontifex maximus*, a taj naslov danas nosi papa.

Populari — stranka pučana.

Praenomen — osobno ime slobodnog građanina, npr. Marko, Sekst, Gaj itd. Dakle, Gaj Julije Cezar znači: Gaj iz porodice Cezara u rodu Julija. ene su se koristile ženskim oblikom očeva nomena, dakle kći Gaja Julija Cezara zvala bi se Julija.

Pretori — suci i magistrati birani svake godine zajedno s konzulima. U kasno republikansko doba bilo je osam pretora. Viši pretor, *praetor urbanus*, rješavao je građanske sporove između rimskih građana. *Praetor peregrinus* rješavao je sporove između građana i stranaca. Ostali su predsjedali kaznenim sudovima. Oznake pretorske službe bile su toga preteksta i kurulski stolac, a pretora su pratila dva liktora. Ta služba posjedovala je *imperium*. Nakon isteka mandata bivši bi pretori postajali *propretori* i odlazili u svoje *propretorske* provincije, kojima su upravljali sa svim imperijalnim ovlastima.

Pretorij — glavno sjedište vojskovođe, najčešće šator u vojnome logoru. U provincijama je to bila službena upraviteljeva rezidencija.

Proskripcije — popis imena državnih neprijatelja koji je objavio Sula. Proskribiranu osobu mogao je svatko ubiti i za to zatražiti nagradu,

koja se najčešće sastojala od dijela pokojnikova imetka.

Publikani — zakupnici državnih dohodaka i posjeda, najčešće građevinski poduzetnici i zakupnici poreza. Zakupe su obično odobravali cenzori pa su, prema tome, vrijedili pet godina.

Pugio — ravni bodež s dvije oštrice kojim se su koristili rimski vojnici.

Robovski rat — ustanak robova koji je vodio trački gladijator Spartak i koji je trajao od 73. do 71. g. pr. Kr. Ustanak su ugušili Kras i Pompej.

Rostra — spomenik na Forumu podignut u sjećanje na pomorsku bitku kod Ancija 338. g. pr. Kr., ukrašen kljunovima neprijateljskih brodova, lat. rostra (sg. rostrum). Postolje tog spomenika koristilo se kao govornički podij.

Saliji — plesači; dva svećenička zbora od kojih je jedan bio posvećen bogu Marsu, a drugi Kvirinu. Prvi je svoje obrede vršio u ožujku, a drugi u listopadu. Svaki od tih kolegija činilo je dvanaest mladih patricija koji su imali žive roditelje. Za vrijeme svojih svetkovina saliji su se odijevali u izvezene tunike, stavljali brončanu kacigu s krestom i prsni oklop, a svaki od njih nosio je jedan od dvanaest svetih štitova (ancilia) i štap. Obilazili su najvažnije žrtvenike u Rimu i ispred svakog od njih izvodili ratnički ples. Taj obred bio je toliko star da su u prvome stoljeću prije Krista njihove pjesme i molitve bile nerazumljive.

Saturnalije — Saturnova svetkovina koja se održavala od 17. do 23. prosinca. Bila je to raskalašena i bučna svečanost prilikom koje su se izmjenjivali darovi, podmirivali dugovi, a gospodari su posluživali svoje robove.

Saturnov hram — u kripti ispod Saturnova hrama nalazila se državna riznica. Ondje je također bilo spremište vojničkih stjegova.

Senat — vrhovno rimsko državno tijelo. Sastojao se od tristo do šesto ljudi koji su svi barem jednom pobijedili na izborima za činovničku službu. Senat je isprva bio najviše upravno tijelo, ali do kasnoga republikanskog doba njegove prijašnje zakonodavne i sudske funkcije bile su prenesene na sudove i narodne skupštine, a senat je imao glavnu riječ na području vanjske politike i pri imenovanju vojskovođa. Senatori su imali povlasticu nošenja tunike sa širokom grimiznom prugom.

Sika — bodež s jednom oštricom ili kratki mač čija je dužina varirala. Bio je omiljen među zločincima, a njime su se koristili i trački gladijatori u areni. Smatran je zloglasnim oružjem nedostojnim časnoga građanina.

Solarij — vrt i terasa na krovu kuće.

Spatha — mač rimskih konjanika, duži i uži od gladiusa.

SPQR, Senatus populusque Romanus — senat i narod rimski. Formula koja je utjelovljivala rimski suverenitet. Upotrebljavala se u službenim pismima, dokumentima i na javnim zgradama.

Stirps — porodica koja pripada određenom rodu. Ime porodice doznajemo iz cognomena, dakle puno ime Gaj Julije Cezar znači: Gaj iz porodice Cezara u rodu Julija.

Strophium — povež od tkanine koji su žene nosile ispod ili preko odjeće kako bi im podupirao grudi.

Subligaculum — povež oko bokova, nosili su ga i muškarci i žene.

Subura — četvrt na nižim obroncima Viminala i Eskvilina, poznata po sirotinjskim straćarama, bučnim radionicama i raskalašenim stanovnicima.

Tarpejska stijena — litica ispod Kapitolja niz koju su strmoglavljivani izdajnici. Nazvana je po rimskoj djevojci Tarpeji, koja je, prema legendi, izdala Kapitolij Sabinjanima.

Toga — vanjska haljina rimskoga građanina. Viši staleži nosili su bijele toge, a siromašni i oni koji su bili u žalosti, tamnije. Togu pretekstu, obrubljenu grimiznom prugom, nosili su kurulski magistrati, državni svećenici za vrijeme obavljanja svojih dužnosti i dječaci do mu panja u punoljetnost. Obojenu, grimiznu togu izvezenu zlatnim zvijezdama (*toga picta*) nosio je vojskovođu prilikom slavljenja trijumfa i magistral koji je priređivao javne igre.

Tonsor — rob koji je bio izučeni brijač i frizer.

Tribun — predstavnik plebejaca koji je imao pravo predlagati zakone i uložiti veto na odluke senata. Tu službu mogli su vršiti samo plebejci i ona nije posjedovala imperium. Vojni tribuni birali su se za pomoćnike vojskovođama među mladićima senatorskoga i viteškog staleža. Vojni tribunat obično je bio prva stepenica u političkoj karijeri.

Tribusi — prvobitno su to bila tri patricijska plemena. U republikansko doba svi građani pripadali su tribusima ili kotarima, od

kojih su četiri bila gradska, a trideset i jedan seoski. Novi građani upisivali bi se u jedan od postojećih tribusa.

Tributske skupštine — postojale su dvije vrste tributskih skupština: comitia tributa, skupštine svih građana prema njihovoj pripadnosti kotarima, koje su birale niže magistrature (kurulske edile, kvestore i vojne tribune) i concilia plebis, u koje su ulazili samo plebejci, a birale su pučke tribune i plebejske edile.

Trijumf — veličanstvena ceremonija proslavljanja vojne pobjede. Tu je čast mogao odobriti jedino senat, a vojskovođa pobjednik je, dok ne bi dobio dopuštenje, morao ostati izvan gradskih zidina jer bi njegovo zapovjedništvo prestalo prelaskom pomerija. Vojskovođa, koji se zvao trijumfator, primio bi kraljevske, gotovo božanske počasti i zapravo bi na dan trijumfa postao bogom. Kako mu bogovi ne bi bili zavidni, iza njega je stajao rob koji ga je svako malo podsjećao na to da je smrtnik.

Trijumvir — član trijumvirata — odbora ili kolegija sastavljenog od trojice ljudi. Trijumvirat je poznatiji kao "vladavina trojice": Cezara, Pompeja i Krasa. Drugi trijumvirat činili su Antonije, Oktavijan i Lepid.

Tunika — dugačka komotna košulja bez rukava ili kratkih rukava koju su građani nosili ispod toge dok bi boravili izvan kuće. Kod kuće su nosili samo tuniku. Tunica laticlava imala je široku grimiznu prugu koja se protezala od vrata do donjeg ruba, a nosili su je senatori i patriciji. Tunica angusticlava imala je na sebi usku prugu, a nosili su je vitezovi. Tunica picta bila je grimizne boje, izvezena zlatnim palminim grančicama, a nosio ju je vojskovođa za vrijeme proslave trijumfa.

Vestin atrij (Atrium Vestae) — palača u kojoj su stanovale vestalke i jedna od najraskošnijih zgrada u Rimu.

Vestin hram — mjesto gdje je gorjela sveta vatra koju su održavale djevice vestalke i koja je bila posvećena Vesti, boginji kućnog ognjišta. Ondje su se pohranjivali povjerljivi dokumenti, najčešće oporuke.

Via — državna cesta. U gradu Rimu viae su bile ulice za dvosmjerni promet kolima. U republikansko doba postojale su samo dvije takve ceste: Via Sacra, koja je prolazila kroz Forum i koristila se za

religijske procesije i trijumfe, te Via Nova, koja je prolazila uz jednu stranu Foruma.

Vigil — noćni stražar; vigili su privodili zločince uhvaćene na djelu, ali njihova glavna dužnost bila je protupožarna zaštita. Nisu imali drugog oružja osim štapova i nosili su vjedra za gašenje požara.

Zatiberje — novija gradska oblast na desnoj ili zapadnoj obali Tibera. Nalazila se izvan starih gradskih zidina.

O autoru

John Maddox Roberts, rođen 1947., jedan je od poznatijih suvremenih američkih pisaca fantastike i znanstvene fantastike, ali je najveću popularnost stekao upravo svojom serijom SPQR o detektivu amateru koji istražuje okrutna ubojstva u starom Rimu. Taj pisac zanimljive biografije bio je pripadnik Zelenih beretki u Vijetnamskom ratu, a romane počinje objavljivati 1977.

Godine 1989. objavljuje prvi roman iz serije SPQR, Kraljev gambit, koji je bio u užem izboru za najprestižniju nagradu za kriminalistički roman Edgard Award. Osim krimića iz staroga Rima (do sada ih je objavio dvanaest) objavljuje i seriju krimića o suvremenom detektivu s mnogo autobiografskih elemenata. Do sada je objavio više od četrdeset romana, profesionalni je pisac i živi u New Mexico.

[vuki 0.22]

Table of Contents

[Kraljev gambit](#)

[1.](#)

[2.](#)

[3.](#)

[4.](#)

[5.](#)

[6.](#)

[7.](#)

[8.](#)

[9.](#)

[10.](#)

[11.](#)

[12.](#)

[Glosar](#)

[O autoru](#)

Table of Contents

[Kraljev gambit](#)

[1.](#)

[2.](#)

[3.](#)

[4.](#)

[5.](#)

[6.](#)

[7.](#)

[8.](#)

[9.](#)

[10.](#)

[11.](#)

[12.](#)

[Glosar](#)

[O autoru](#)